

Chulalongkorn University

Chula Digital Collections

Chulalongkorn University Theses and Dissertations (Chula ETD)

2021

ความทรงจำและการนำเสนออดีตในพล รีเคอร์

เจษฎากร บุญครองธรรม
คณะอักษรศาสตร์

Follow this and additional works at: <https://digital.car.chula.ac.th/chulaetd>

Part of the [Philosophy Commons](#)

Recommended Citation

บุญครองธรรม, เจษฎากร, "ความทรงจำและการนำเสนออดีตในพล รีเคอร์" (2021). *Chulalongkorn University Theses and Dissertations (Chula ETD)*. 5283.

<https://digital.car.chula.ac.th/chulaetd/5283>

This Thesis is brought to you for free and open access by Chula Digital Collections. It has been accepted for inclusion in Chulalongkorn University Theses and Dissertations (Chula ETD) by an authorized administrator of Chula Digital Collections. For more information, please contact ChulaDC@car.chula.ac.th.

ความทรงจำและการนำเสนออดีตในปอล ริเคอร์

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาปรัชญา ภาควิชาปรัชญา
คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ปีการศึกษา 2564
ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

MEMORY AND THE REPRESENTATION OF THE PAST IN PAUL RICOEUR

Mr. Jesadakorn Boonkrongtham

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts in Philosophy
Department of Philosophy
FACULTY OF ARTS
Chulalongkorn University
Academic Year 2021
Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์

ความทรงจำและการนำเสนออดีตในปอล ริเคอร์

โดย

นายเจษฎากร บุญครองธรรม

สาขาวิชา

ปรัชญา

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เกษม เพ็ญภินันท์

คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต

..... คณบดีคณะอักษรศาสตร์

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรเดช โชติอุดมพันธ์)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ

(ดร.ไกรสร อธิ)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เกษม เพ็ญภินันท์)

..... กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย

(ศาสตราจารย์ ดร.สุวรรณา สถาอานันท์)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

เจษฎากร บุญครองธรรม : ความทรงจำและการนำเสนออดีตในปอล ริเคอร์. (MEMORY AND THE REPRESENTATION OF THE PAST IN PAUL RICOEUR) อ.ที่
 ปรึกษาหลัก : ผศ. ดร.เกษม เพ็ญภินันท์

วิทยานิพนธ์นี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาข้อถกเถียงเรื่องความทรงจำในงานเขียนเรื่อง *Memory, History, Forgetting* ของปอล ริเคอร์ แม้ว่าการถกเถียงเรื่องความทรงจำมักจะเป็นการ ถกเถียงระหว่างแนวคิดเรื่องความทรงจำของปัจเจกและแนวคิดเรื่องความทรงจำร่วม แต่ริเคอร์ได้ แสดงให้เห็นว่าความทรงจำเป็นการปรากฏของสิ่งที่ไม่มีอยู่แล้ว สำหรับริเคอร์ ความทรงจำจึงเป็น การนำเสนออดีต การนำเสนออดีตของความทรงจำทำให้เราสามารถอธิบายความสัมพันธ์ระหว่าง ความทรงจำของปัจเจกและความทรงจำร่วมได้ แม้ว่าความทรงจำจะเป็นสิ่งที่ปรากฏในสภาวะการ ระลึกรู้ของปัจเจก แต่การคงอยู่ของภาพความทรงจำกลับอาศัยการสนับสนุนของคนอื่นและสังคม ในทางกลับกัน ความทรงจำยังอาจถูกปฏิเสธโดยสังคมได้ เช่น ในกรณีของความทรงจำบาดแผล ใน มุมมองของริเคอร์ ความทรงจำจึงเป็นสิ่งที่คงอยู่ได้โดยอาศัยแนวคิดเรื่องความยุติธรรมและความ ทรงจำยังต้องอยู่ในความสัมพันธ์กับประวัติศาสตร์

ในวิทยานิพนธ์นี้ ผู้เขียนแจกแจงความสัมพันธ์ระหว่างความทรงจำและประวัติศาสตร์ใน แนวคิดของริเคอร์ จากการชี้ให้เห็นว่าความทรงจำและประวัติศาสตร์มีสถานะเป็นการนำเสนออดีต ร่วมกัน ความทรงจำจึงเป็นสิ่งที่แยกไม่ขาดจากประวัติศาสตร์ ภายใต้การมีอยู่ของประวัติศาสตร์ ความทรงจำจึงไม่ใช่สิ่งที่เราต่างคนต่างจำ แต่การจดจำอดีตยังต้องเกิดขึ้นผ่านการสืบหาความ จริงของประวัติศาสตร์ อย่างไรก็ตาม แม้ประวัติศาสตร์จะมีความสำคัญ แต่การมีความทรงจำ เท่านั้นที่จะทำให้เราจดจำสิ่งที่ถูกหลงลืมได้ ภายใต้การเผชิญหน้ากับความยุติธรรมที่ไม่อาจลืมได้ ลง การมีความทรงจำจึงเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้เราสามารถที่จะมีความยุติธรรมต่อคนอื่น

สาขาวิชา ปรัชญา

ปีการศึกษา 2564

ลายมือชื่อนิสิต

ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาหลัก

6180114822 : MAJOR PHILOSOPHY

KEYWORD: MEMORY, PHENOMENOLOGY, HISTORY, JUSTICE

Jesadakorn Boonkrongtham : MEMORY AND THE REPRESENTATION OF THE PAST IN
PAUL RICOEUR. Advisor: Asst. Prof. Dr. KASEM PHENPINANT

The study aims to examine the philosophical debate on memory in Paul Ricoeur's *Memory, History, Forgetting*. While the debate on memory usually revolves around the debate between the idea of individual memory and collective memory, showing that the phenomenon of memory consists of the presence of an absent thing, Ricoeur argues that memory is the representation of the past. As a representation, Ricoeur's account of memory explains the relationship between individual memory and collective memory. Even memory is presented in an individual's state of mind, the persistence of memory-image requires the support of the community and other people. But on the other hand, memory can be denied by the community, as in the case of traumatic memory. In Ricoeur's conception of memory, he argues that the persistence of memory requires the idea of justice, and memory must be situated in a critical relationship with history.

This study clarifies the dialectical relationship between memory and history in Ricoeur's thought. Arguing that memory and history have a representative structure in common, memory is essentially related to history. From a historical perspective, memory is not what we can remember separately. But memory can be affirmed only through historical investigation. Despite the importance of history, it is only in memory that we can retain forgotten memories. Confronting the unforgettable injustice, our memory can be the way in which we can do justice to the other.

Field of Study: Philosophy

Student's Signature

Academic Year: 2021

Advisor's Signature

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความกรุณาของบุคคลหลายท่าน ผู้เขียนขอขอบคุณ ผศ. ดร.เกษม เพ็ญภินันท์ ผู้ที่ให้คำแนะนำกับนิสิตตั้งแต่ช่วงเวลาของการตัดสินใจเรียนปริญญาโท คาบเรียนของอาจารย์ล้วนแล้วแต่เป็นวิชาที่เปิดมุมมองความเข้าใจต่อโลกให้ผู้เขียนเสมอ ผู้เขียนขอขอบคุณคำแนะนำและการดูแลเอาใจใส่ที่อาจารย์คอยมอบให้เป็นอย่างดี

ผู้เขียนขอขอบคุณ ศ.กิตติคุณ ดร.สุวรรณา สถาอานันท์ และ ดร.ไกล่รุ่ง อีโซ กรรมการสอบวิทยานิพนธ์ทั้งสองท่าน ผู้สละเวลาอันมีค่าเพื่ออ่านวิทยานิพนธ์ชิ้นนี้ด้วยความละเอียดถี่ถ้วน ประเด็นคำถามของอาจารย์ทั้งสองท่านเป็นข้อชี้แนะที่สำคัญและเป็นแรงผลักดันให้ผู้เขียนปรับปรุงแก้ไขวิทยานิพนธ์ชิ้นนี้ให้ละเอียดรอบคอบยิ่งขึ้น

ผู้เขียนขอขอบคุณ รศ.ดร.ศิริประภา ชวนะญาณ ผู้ที่ทำให้นิสิตรู้จักวิชาปรัชญาและค้นพบสิ่งที่ตนเองสนใจเป็นครั้งแรก ผู้เขียนยังคงประทับใจกับจุดเริ่มต้นในการเรียนปรัชญาที่อาจารย์เชื่อเชิญให้นิสิตร่วมกันขบคิดว่าปรัชญาคืออะไรและอะไรบ้างที่ไม่ใช่ปรัชญา

ผู้เขียนขอขอบคุณ ทุนอุตหนุนการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาจาก บัณฑิตวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เพื่อเฉลิมฉลองในโอกาสที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเจริญพระชนมายุ 60 พรรษา ที่ได้มอบทุนการศึกษาช่วยเหลือผู้เขียนในการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

สุดท้ายนี้ผู้เขียนขอขอบคุณ นายสุรกันต์ โตสมบุญ นายดลวัฒน์ บัวประดิษฐ์ นายพัชชล ดุรงค์วิน นายวรท อุณหสุทธียานนท์ นายชุตติเดช เมธิชุตติกุล นางสาวพิริยา แยมนิล และ นางสาวปวีณา พงศ์ทองเมือง ผู้ร่วมเดินทางกับการศึกษาปรัชญาในครั้งนี้โดยไม่ห่างไปไหน การได้เล่าเรื่องราวให้ผู้ได้รับฟังด้วยความเข้าใจทำให้ความคิดของผู้เขียนเติบโตเป็นรูปเป็นร่างได้เสมอ

เกษภากร บุญครองธรรม

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ง
กิตติกรรมประกาศ.....	จ
สารบัญ.....	ฉ
บทที่ 1 ปัญหาเรื่องความทรงจำในปอล ริเคอร์	1
บทที่ 2 ความทรงจำกับปัญหาในปรากฏการณ์วิทยา	14
2.1 ความสำคัญของปรากฏการณ์วิทยาต่อการศึกษาความทรงจำ	16
2.2 ข้อเสนอเรื่องความทรงจำของฮูสเซอร์ล : ความทรงจำคือความต่อเนื่องของการปรากฏ	22
2.3 ข้อถกเถียงเรื่องความทรงจำจากมุมมองของสังคัมภีรวิทยา.....	26
2.4 ข้อเสนอเรื่องความทรงจำของริเคอร์ : ความทรงจำคือภาพลักษณ์ที่นำเสนออดีต	30
ปัญหาของการเข้าใจความทรงจำเป็นความต่อเนื่องของการปรากฏ	31
ความทรงจำในความสัมพันธ์กับโลก.....	33
ความทรงจำในความสัมพันธ์กับคนอื่น	38
ความทรงจำและการนำเสนออดีตในปอล ริเคอร์	40
บทที่ 3 ความทรงจำ ประวัติศาสตร์ และการนำเสนออดีต.....	50
3.1 ปัญหาเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างความทรงจำและประวัติศาสตร์	55
3.2 แนวคิดเรื่องหน้าที่ต่อความทรงจำและความสัมพันธ์กับประวัติศาสตร์	62
3.3 ประวัติศาสตร์กับการนำเสนออดีต	71
3.4 ความสัมพันธ์ระหว่างความทรงจำและประวัติศาสตร์	85
บทบาทของประวัติศาสตร์ต่อการศึกษาความทรงจำบาดแผล	88
ประวัติศาสตร์และความรับผิดชอบทางศีลธรรม	91

ความสัมพันธ์ระหว่างความทรงจำ ความยุติธรรม และความลืม	95
บทสรุป.....	101
บรรณานุกรม	114
ประวัติผู้เขียน	119

บทที่ 1 ปัญหาเรื่องความทรงจำในปอล ริเคอร์

เมื่อพูดถึงความทรงจำ เราอาจนึกย้อนกลับไปถึงภาพเหตุการณ์บางอย่างในอดีต เราอาจนึกถึงช่วงเวลาที่มีพ่อแม่พาไปโรงเรียนเป็นครั้งแรก นึกถึงเวลาที่ได้รู้จักเพื่อนคนสนิท นึกถึงความดีใจที่ได้เข้ามาเรียนในมหาวิทยาลัย นึกถึงประสบการณ์ที่เราเคยไปต่างประเทศ ภาพความทรงจำแต่ละอย่างของเราอาจมีความชัดเจนแตกต่างกัน ความทรงจำในวัยเด็กอาจเป็นความทรงจำที่เลื่อนราง ในขณะที่ช่วงเวลาในมหาวิทยาลัยยังคงมีความชัดเจน แต่ความทรงจำที่ชัดเจนหรือไม่ชัดเจนต่างก็เป็นส่วนหนึ่งของตัวเรา การปรากฏของความทรงจำเป็นสิ่งที่มีความน่าพิศวงอยู่เสมอ เพราะแม้ว่าเหตุการณ์ในอดีตจะผ่านไปนานแค่ไหน แต่เมื่อเราย้อนนึกถึงสิ่งที่เคยเกิดขึ้น เราก็สามารถรับรู้ภาพของความทรงจำต่างๆ ที่ทำให้เรารู้สึกราวกับเหตุการณ์ในอดีตได้ย้อนคืนมาอีกครั้ง แม้กระทั่งความทรงจำบางอย่างที่เราหลงลืมมันไป เราก็อาจรู้สึกได้ถึงสิ่งที่เราหลงลืม และเราอาจรื้อฟื้นความทรงจำเพื่อให้เรากลับมาจดจำความทรงจำนั้นได้อีกครั้ง

ความทรงจำเป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นตลอดเวลาไม่ว่าเราจะตั้งใจหรือไม่ตั้งใจก็ตาม ความทรงจำไม่ได้ทำหน้าที่เพียงจดจำเหตุการณ์ที่พิเศษสำหรับเรา แต่ความทรงจำทำงานอยู่ในทุกช่วงขณะของชีวิต ความทรงจำจดจำข้อมูลข่าวสารที่เรารับรู้ ความทรงจำจดจำทักษะต่างๆ ที่เราเคยฝึกฝน ความทรงจำจดจำสถานที่ สิ่งของ และผู้คนที่อยู่รอบตัวเรา แต่เพราะความทรงจำเกิดขึ้นในตัวเราตลอดเวลา เราจึงแทบไม่ได้สังเกตเห็นปรากฏการณ์ของความทรงจำ ทั้งที่หากเราลองคิดเกี่ยวกับความทรงจำให้ดี เราจะพบว่าความทรงจำเป็นสิ่งแปลกประหลาด เพราะความทรงจำช่วยเก็บรักษาสิ่งต่างๆ มากมายให้กับเราทั้งที่เราไม่เคยคิดทำความเข้าใจว่าความทรงจำคืออะไร

การที่เราไม่เคยคิดทบทวนเกี่ยวกับความทรงจำ ส่วนหนึ่งเป็นเพราะเรามักจะคิดว่าเราเข้าใจว่าความทรงจำคืออะไรอยู่แล้ว คือเรามองว่าความทรงจำเป็นระบบการทำงานของสมองที่ทำหน้าที่เก็บรักษาข้อมูลต่างๆ เราเชื่อว่าความทรงจำเป็นสิ่งที่ศึกษาและอธิบายได้ด้วยวิทยาศาสตร์ จากมุมมองของวิทยาศาสตร์ ความทรงจำเป็นสิ่งที่เราศึกษาทำความเข้าใจได้ไม่ต่างจากปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ แน่นอนว่าวิทยาศาสตร์ทำให้เราสามารถศึกษาการทำงานของสมองในทางชีวภาพ แต่การศึกษาในกรอบวิทยาศาสตร์กลับทำให้เราละเลยที่จะพิจารณาคำถามที่สำคัญประการหนึ่ง คือคำถามว่าความทรงจำมีการปรากฏต่อเราอย่างไรและความทรงจำเป็นไปได้อย่างไร

การศึกษาความทรงจำผ่านมุมมองของวิทยาศาสตร์ถือเป็นการศึกษาจากมุมมองภายนอก กล่าวคือวิทยาศาสตร์เป็นจุดยืนที่ผู้ศึกษาจะไม่นำตัวเองไปเกี่ยวข้องกับสิ่งที่ศึกษา วิทยาศาสตร์

สามารถศึกษาการทำงานของความจริงผ่านการศึกษาแบบประสาทและสมอง วิทยาศาสตร์อาจศึกษาความสามารถในการจดจำผ่านการทดลองทางจิตวิทยา แต่วิทยาศาสตร์ทำให้การศึกษาความจริงไม่ได้เริ่มต้นจากการยอมรับว่าความจริงเป็นประสบการณ์ของปัจเจกแต่ละคน ทั้งที่ในความเป็นจริงแล้ว ความจริงเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในตัวตนของปัจเจกเสมอ ความจริงเป็นประสบการณ์ที่มีเนื้อหาสาระแตกต่างกันสำหรับเราแต่ละคน หากเราลองนึกถึงความจริงที่เกิดขึ้นไม่นานมานี้ เช่น เมื่อวานเราไปที่ไหน เราทำอะไร สิ่งที่เกิดขึ้นก็คือภาพเหตุการณ์ในอดีตของเราจะถูกเรียกกลับมา ในกรณีของผู้เขียนเอง ผู้เขียนยอมรับได้ว่าเมื่อวานได้ขี่จักรยานออกไปซื้อข้าวที่ตลาด ส่วนตอนเย็นก็มีพี่ชายแวะมาหาที่บ้าน และได้สั่งข้าวกล่องมาทานด้วยกัน ในขณะที่ความจริงของพี่ชายก็ย่อมเป็นความจริงจากมุมมองที่ต่างออกไป พี่ชายอาจจำได้ว่าวันนั้นตนเองนั่งทำงานทั้งวัน จนเมื่อถึงตอนเย็นก็ตั้งใจจะชวนครอบครัวไปทานข้าวข้างนอก แต่สุดท้ายก็เปลี่ยนใจสั่งอาหารมาทานที่บ้านแทน จากลักษณะของความจริงที่เป็นมุมมองการรับรู้อดีต ความจริงจึงเกี่ยวข้องกับตัวตนของปัจเจกอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ การศึกษาความจริงย่อมเป็นไปได้หากเราไม่เริ่มต้นจากการพิจารณาการมีอยู่ของผู้ศึกษาซึ่งเป็นเงื่อนไขความเป็นไปได้ของความจริง ในแง่นี้ การจะศึกษาความจริง เราจึงไม่สามารถศึกษาเพียงแค่ข้อเท็จจริงในเชิงชีวภาพ แต่เราต้องตระหนักถึงความจริงในฐานะที่เป็นประสบการณ์เฉพาะของปัจเจกด้วย

ในจุดนี้เองที่ปรากฏการณ์วิทยา (phenomenology) เข้ามามีบทบาทสำคัญ เนื่องจากปรากฏการณ์วิทยาเป็นระเบียบวิธีทางปรัชญาที่ต้องการศึกษาสิ่งต่างๆ ในอย่างที่มีมันเป็น (thing-in-itself) ปรากฏการณ์วิทยาไม่ต้องการที่จะยอมรับองค์ความรู้ที่เรามีต่อสิ่งต่างๆ โดยปราศจากการแจกแจงเงื่อนไขความเป็นไปได้ขององค์ความรู้นั้น หากความรู้ความเข้าใจที่เรามีต่อความจริงไม่ได้เริ่มจากการสำรวจสถานะของความจริงในตัวมันเอง เราก็ย่อมไม่มีหลักประกันอะไรที่จะยืนยันองค์ความรู้ที่เรามีต่อความจริง ภายใต้การศึกษาปรากฏการณ์วิทยานี้เองที่เราสามารถค้นพบว่าความจริงเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นได้จากการดำรงอยู่ของสำนึก (consciousness) ที่มีความต่อเนื่องในเวลา¹

อย่างไรก็ตาม การศึกษาความจริงผ่านวิทยาศาสตร์และปรากฏการณ์วิทยาต่างก็สร้างข้อจำกัดต่อการเข้าใจแนวคิดเรื่องความจริง เนื่องจากทั้งสองต่างมองว่าความจริงเป็นสิ่งที่ศึกษาได้ผ่านการวิเคราะห์สถานะภายในของปัจเจก ทั้งที่ในความเป็นจริงแล้ว ความจริงเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นโดยอาศัยบริบททางสังคมอยู่เสมอ เช่น ความจริงที่ผู้เขียนไปซื้อของก็เป็นความจริงที่เกิดจาก

¹ Paul Ricoeur, *Husserl: An Analysis of His Phenomenology* (Northwestern University Press, 1967), pp.10-11.

การที่ผู้เขียนมีปฏิสัมพันธ์กับพื้นที่ภายนอกและผู้คนในสังคม หากความทรงจำเป็นสภาวะของปัจเจกที่ไม่เกี่ยวข้องกับโลก คนอื่น และสังคมเลย ความทรงจำดังกล่าวก็ย่อมไม่ต่างอะไรจากความฝัน

จากข้อจำกัดของแนวคิดเรื่องความทรงจำ การศึกษาความทรงจำในมิติทางสังคมจึงเป็นประเด็นศึกษาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ของสังคมวิทยา โดยนักสังคมวิทยาอย่างโมริส ฮาล์บวักส์ (Maurice Halbwachs) ได้ชี้ให้เห็นว่าความทรงจำไม่ได้เป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจากประสบการณ์ของปัจเจกแต่ละคน แต่ความทรงจำเป็นความทรงจำร่วมของสังคม ฮาล์บวักส์เสนอว่า การที่ความทรงจำจะคงอยู่ได้ ความทรงจำนั้นต้องอาศัยกรอบทางสังคม (*social cadre*) ที่คอยสนับสนุน² เช่น การที่เราอยู่กับกลุ่มเพื่อนสนิทที่รู้จักกันมานาน การอยู่ในกลุ่มทางสังคมนี้เป็นเงื่อนไขที่ทำให้ความทรงจำต่างๆ ของเรารู้หรือฝันอยู่บ่อยครั้ง ส่งผลให้ความทรงจำต่างๆ ยังมีความชัดเจนสำหรับเรา ในขณะที่หากเราอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ไม่คุ้นเคย การมีความทรงจำของเราก็อาจไม่ได้เป็นความทรงจำร่วมกับใคร ซึ่งส่งผลให้การนึกถึงความทรงจำกลายเป็นเรื่องยาก จะเห็นว่าแม้ความทรงจำจะถูกเก็บรักษาในสำนึกของปัจเจก แต่ความทรงจำยังต้องอาศัยสิ่งภายนอกที่ช่วยย้ำเตือนความทรงจำต่างๆ ให้กับเรา ในแง่นี้ การจะศึกษาปรากฏการณ์ของความทรงจำจึงต้องศึกษาความทรงจำในมิติทางสังคมด้วย

แต่ข้อเสนอเรื่องความทรงจำร่วมก็นำไปสู่คำถามว่า เราจะทำความเข้าใจความทรงจำที่ดูมีลักษณะที่ขัดแย้งกันได้อย่างไร เพราะในด้านหนึ่ง ความทรงจำก็เป็นประสบการณ์การรับรู้อดีตของปัจเจก ในขณะที่อีกด้านหนึ่ง ความทรงจำก็ถูกอธิบายเป็นความทรงจำร่วมของสังคม หากเรามองว่าความทรงจำเป็นเรื่องของสังคมเพียงอย่างเดียว เราก็อาจมองไม่เห็นบทบาทของปัจเจกในฐานะที่เขาเป็นผู้จดจำเหตุการณ์ต่างๆ ด้วยตัวของเขาเอง แต่หากเรามองความทรงจำเป็นเรื่องของปัจเจก เราก็อาจมองไม่เห็นบทบาทของสังคมที่มีอิทธิพลต่อความทรงจำ จากข้อเสนอเรื่องความทรงจำที่แตกต่างกัน ประเด็นคำถามสำคัญของการศึกษาความทรงจำจึงเป็นคำถามว่าเราควรจะเข้าใจความทรงจำบนพื้นฐานของอะไร

นอกจากข้อถกเถียงระหว่างแนวคิดเรื่องความทรงจำปัจเจกและความทรงจำร่วมแล้ว ในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 20 ความทรงจำยังกลายเป็นประเด็นปัญหาทางสังคม จากการที่ความทรงจำบางอย่างอาจไม่ถูกจดจำ เช่น ในกรณีความทรงจำบาดแผลที่เกิดจากเหตุการณ์โฮโลคอสต์ โดยเราจะเห็นปัญหาที่เกิดจากการปฏิเสธโฮโลคอสต์ (Holocaust denial) ซึ่งแสดงให้เห็นว่าความทรงจำของเหยื่อผู้เคราะห์ร้ายอาจถูกปฏิเสธราวกับการกระทำผิดต่อเหยื่อผู้เคราะห์ร้ายไม่ได้เกิดขึ้นจริง การปฏิเสธโฮโลคอสต์ถือเป็นประเด็นถกเถียงสำคัญในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 โดยกลุ่มผู้สนับสนุนนาซีบางคนได้ออกมาโต้แย้งว่า เหตุการณ์โฮโลคอสต์หรือการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ชาวยิวโดยการรุมแก๊สเป็น

² Maurice Halbwachs, *On Collective Memory* (University of Chicago Press, 1992), pp.37-40.

สิ่งที่ไม่ได้เกิดขึ้นจริง ปัญหาดังกล่าวได้นำไปสู่ข้อถกเถียงในหมู่นักวิชาการ โดยเฉพาะในฝรั่งเศสที่ช่วงเวลานั้นมีการพบว่ารัฐบาลมีส่วนรู้เห็นในการจับกุมชาวยิวส่งให้กับทหารนาซีเยอรมัน โดยหากเรายอมให้การปฏิเสธโฮโลคอสต์และการไม่จดจำการกระทำความผิดเกิดขึ้นได้ เราก็คงไม่สามารถเรียกร้องความยุติธรรมให้กับเหยื่อผู้เสียหายและไม่สามารถดำเนินการสืบหาตัวผู้กระทำผิดมารับการลงโทษ ข้อถกเถียงดังกล่าวได้นำไปสู่การเสนอแนวคิดเรื่องหน้าที่ต่อความทรงจำ (*devoir de mémoire*) ซึ่งแนวคิดดังกล่าวเป็นข้อเสนอที่ผลักดันให้การจดจำข้อเท็จจริงเกี่ยวกับเหตุการณ์โฮโลคอสต์กลายเป็นส่วนหนึ่งของกฎหมาย การกำหนดให้ผู้คนในสังคมยอมรับข้อเท็จจริงเกี่ยวกับเหตุการณ์โฮโลคอสต์เป็นกระบวนการที่ทำให้การสืบสวนความผิดและการลงโทษผู้กระทำผิดนั้นเป็นไปได้³ อย่างไรก็ตาม การเสนอแนวคิดหน้าที่ต่อความทรงจำนำไปสู่คำถามว่าความทรงจำเป็นสิ่งที่บังคับกันได้จริงหรือ หากการมีความทรงจำเป็นสิ่งที่ถูกกำหนดโดยกฎหมายแล้ว ใครจะเป็นผู้ตัดสินว่าอะไรเป็นสิ่งที่ควรจำหรือไม่ควรจำ การกำหนดให้ผู้คนในสังคมมีความทรงจำร่วมกันจะเป็นอุปสรรคต่อการศึกษาทางประวัติศาสตร์หรือไม่

ในวิทยานิพนธ์นี้ ผู้เขียนศึกษาแนวคิดเรื่องความทรงจำของปอล ริเคอร์ (Paul Ricoeur) ในงานเขียนเรื่อง *Memory, History, Forgetting* (2004)⁴ โดยข้อถกเถียงของริเคอร์มีความสำคัญต่อการศึกษาความทรงจำ เนื่องจากริเคอร์ได้เสนอกรอบการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างความทรงจำ ปัจเจก ความทรงจำร่วม และประวัติศาสตร์ ริเคอร์ได้เสนอวิธีทำความเข้าใจแนวคิดเรื่องความทรงจำเริ่มต้นจากการศึกษาปรากฏการณ์วิทยา แม้ปรากฏการณ์วิทยาเป็นจุดยืนทางปรัชญาที่เสนอให้เราย้อนกลับไปสำรวจเงื่อนไขความเป็นไปได้ของความทรงจำซึ่งก็คือสถานะของสำนึก อย่างไรก็ตาม สำหรับริเคอร์ ความทรงจำไม่ได้เป็นเพียงประสบการณ์ที่เกิดขึ้นในสถานะสำนึก แต่ความทรงจำยังเป็นการนำเสนออดีต (the representation of the past)⁵ ข้อเสนอเรื่องความทรงจำของริเคอร์แสดงให้เห็นว่าความทรงจำไม่ได้ผูกโยงกับสำนึกของปัจเจกเสมอไป แต่ความทรงจำยังมีลักษณะเป็น

³ Richard J. Golsan, "History and the "Duty to Memory" in Postwar France: The Pitfalls of an Ethics of Remembrance," in *What Happens to History*, ed. Howard Marchitello (Routledge, 2001), p.26.

⁴ Paul Ricoeur, *Memory, History, Forgetting* (University of Chicago Press, 2004) อ้างถึงโดยใช้ MHF จากนั้นไป

⁵ การนำเสนออดีต (the representation of the past) เป็นแนวคิดหลักในการถกเถียงเรื่องความทรงจำของริเคอร์ โดยผู้เขียนแปลแนวคิดดังกล่าวเป็น การนำเสนออดีต เพื่อแสดงให้เห็นว่าของสิ่งหนึ่งสามารถที่จะนำเสนอของอีกสิ่งหนึ่งได้ โดยการที่ของสิ่งหนึ่งนำเสนอของอีกสิ่งหนึ่ง (to represent) เป็นการรับรู้ในรูปแบบที่แตกต่างจากการปรากฏ (to present/presence) เราอาจยกตัวอย่างการเห็นเพื่อนของเราผ่านภาพถ่าย ภาพถ่ายเป็นสิ่งที่นำเสนอรูปร่างหน้าตาเพื่อน (the representation) ในขณะที่เพื่อนของเราเป็นสิ่งที่ถูกนำเสนอผ่านภาพถ่ายนั้น (the represented object) การรับรู้เพื่อนของเราผ่านภาพถ่ายย่อมแตกต่างจากการปรากฏของเพื่อนของเราโดยตรง หากภาพถ่ายดังกล่าวถูกถ่ายไว้นานแล้ว เพื่อนของเราตัวจริงก็อาจมีรูปร่างหน้าตาแตกต่างจากในภาพ อย่างไรก็ตาม การมีอยู่ของภาพถ่ายเป็นสิ่งที่ทำให้เรารับรู้รูปร่างหน้าตาของเพื่อนในอดีตได้อีกครั้ง (re-present) จากความสัมพันธ์ระหว่างภาพปรากฏ (presence) ซึ่งนำเสนอสิ่งที่ไม่มีอยู่แล้ว (the absent) การเสนอว่าความทรงจำคือการนำเสนออดีตจึงทำให้เราตระหนักถึงความแตกต่างระหว่างภาพความทรงจำที่ปรากฏในสำนึกของเราและวัตถุของความทรงจำที่อาจไม่มีอยู่แล้ว

ภาพความทรงจำที่อาศัยการสนับสนุนของโลก คนอื่น และสังคม ในขณะเดียวกัน ข้อเสนอของริเคอร์ยังทำให้เราสามารถอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างความทรงจำและประวัติศาสตร์ เพราะทั้งความทรงจำและประวัติศาสตร์ต่างก็เป็นการนำเสนออดีตร่วมกัน ในวิทยานิพนธ์นี้ ผู้เขียนชี้ให้เห็นว่าภายใต้ข้อเสนว่าความทรงจำคือการนำเสนออดีต เราจึงจะสามารถอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างความทรงจำปัจเจก ความทรงจำร่วม และประวัติศาสตร์ได้ โดยประวัติศาสตร์เป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้ความทรงจำไม่ใช่สิ่งที่เราต่างคนต่างจำ ในขณะที่ความทรงจำยังคงเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้เราระลึกถึงสิ่งที่ถูกลืมได้ ในท้ายที่สุดแล้ว ผู้เขียนแสดงให้เห็นว่าภายใต้การมีความทรงจำร่วมไปกับคนอื่น การมีความทรงจำของเราจึงจะสามารถเป็นความยุติธรรมต่อคนอื่นได้

ในส่วนต่อไปของบทที่ 1 ผู้เขียนนำเสนอที่มาของประเด็นศึกษาเรื่องความทรงจำในปรัชญาของปอล ริเคอร์ จากนั้น ผู้เขียนจึงนำเสนอเนื้อหาโดยสรุปของวิทยานิพนธ์ในแต่ละบท

ปอล ริเคอร์เป็นนักปรัชญาชาวฝรั่งเศสที่มีความเชี่ยวชาญทางด้านปรากฏการณ์วิทยา (phenomenology) และศาสตร์การตีความ (hermeneutics) แม้ว่างานเขียนชิ้นสำคัญของริเคอร์มักจะเป็นข้อถกเถียงทางด้านศาสตร์การตีความ เช่น *The Conflict of Interpretations* (1974), *Time and Narrative* (1984-1988), *From Text to Action* (1991) ซึ่งเป็นการศึกษากระบวนการของการทำความเข้าใจ (understanding) การตีความ (interpretation) และการประยุกต์ใช้ (application) แต่การพัฒนาข้อถกเถียงของริเคอร์มีลักษณะที่อาศัยวิธีการแบบปรากฏการณ์วิทยาในงานเขียนเรื่อง *Time and Narrative* ริเคอร์ได้แสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างศาสตร์การตีความและปรากฏการณ์วิทยาผ่านการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องเล่า (narrative) และการวางโครงเรื่อง (emplotment)

การศึกษาเรื่องเล่าของริเคอร์มีบทบาทสำคัญต่อการศึกษาศาสตร์การตีความ เนื่องจากโดยทั่วไปแล้ว ศาสตร์การตีความเป็นระเบียบวิธีในการศึกษาที่มีเป้าหมายเพื่อทำความเข้าใจเนื้อหาสาระ (subject matter) ของตัวบท (text) แต่ใน *Time and Narrative* ริเคอร์ชี้ให้เห็นว่าการตีความไม่ได้เป็นกระบวนการที่ถูกใช้เพื่อทำความเข้าใจตัวบทเพียงอย่างเดียว แต่การตีความยังเป็นกระบวนการที่มนุษย์ใช้เพื่อทำความเข้าใจประสบการณ์ของตนเอง⁶ การศึกษาเรื่องเล่าของริเคอร์

⁶ ในบทความเรื่อง “Existence and Hermeneutics” ใน *The Conflict of Interpretations* (1974) ริเคอร์ได้กล่าวถึงความเปลี่ยนแปลงของวิธีคิดทางด้านศาสตร์การตีความ โดยอิทธิพลทางความคิดในคริสต์ศตวรรษที่ 20 ของมาร์ติน ไฮเดกเกอร์ (Martin Heidegger) และฮันส์-เกอร์ก กาดามเมอร์ (Hans-George Gadamer) ได้ทำให้ศาสตร์การตีความไม่ได้เป็นเพียงระเบียบวิธีในการตีความทำความเข้าใจตัวบท แต่ศาสตร์การตีความยังเป็นปัญหาทางภววิทยา กล่าวคือ ทั้งไฮเดกเกอร์และกาดามเมอร์ได้เสนอภววิทยาของความเข้าใจ (ontology of understanding) ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการตีความเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นภายใต้เงื่อนไขการดำรงอยู่ของมนุษย์ที่ต้องอาศัยการตีความเพื่อทำความเข้าใจตนเอง การศึกษาทางด้านศาสตร์การตีความจึงไม่สามารถแยกขาดจากการวิเคราะห้แบบเจกแจงสภาวะการดำรงอยู่ (existential analytic) อย่างไรก็ตาม จุดยืนทางด้านศาสตร์การตีความของริเคอร์มีความแตกต่างจากไฮเดกเกอร์

แสดงให้เห็นว่า เรื่องเล่าเป็นสิ่งที่ทำให้เราสามารถถ่ายทอดประสบการณ์ของมนุษย์ที่มีความสัมพันธ์กับเวลา การศึกษาเรื่องเล่าของริเคอร์เริ่มต้นจากการชี้ให้เห็นว่าเวลาเป็นสิ่งที่เราไม่สามารถทำความเข้าใจได้โดยตรง เนื่องจากเวลาเป็นความเปลี่ยนแปลงระหว่างอดีต ปัจจุบัน และอนาคตที่มีความขัดแย้งต่อกัน เราจะเห็นประเด็นปัญหาเรื่องเวลาที่เกิดขึ้นในงานเขียนเรื่อง *Confessions* ของ ออกัสติน (Augustine) ซึ่งออกัสตินได้อธิบายว่าแม้เราจะสามารถรับรู้เวลาได้จากการรับรู้ความเปลี่ยนแปลง แต่หากเราถูกถามว่าเวลาคืออะไร เราย่อมไม่สามารถอธิบายความเข้าใจที่มีต่อเวลาออกมาได้

จากปัญหาของประสบการณ์ต่อเวลา ริเคอร์จึงชี้ให้เห็นว่า การเล่าเรื่องเป็นสิ่งที่ทำให้มนุษย์สามารถลอกเลียน (mimesis) เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นและถ่ายทอดมาอยู่ในรูปแบบของโครงเรื่อง (plot) ภายใต้กรอบโครงเรื่อง เราจึงจะสามารถรับรู้ความย้อนแย้งระหว่างอดีต ปัจจุบัน และอนาคตเป็นความเปลี่ยนแปลงที่มีความต่อเนื่องเชื่อมโยงกันได้ การเล่าเรื่องจึงทำให้ประสบการณ์ของมนุษย์ถูกเรียบเรียงขึ้นอีกครั้งภายใต้โครงเรื่อง ส่งผลให้มนุษย์สามารถตีความทำความเข้าใจประสบการณ์ของตนเองที่เกิดขึ้นในเวลาได้ ในแง่นี้ การจะศึกษาทำความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องเล่าจึงต้องอาศัยการวิเคราะห์ประสบการณ์ของมนุษย์ที่อยู่ในความสัมพันธ์กับเวลา

[...] what is ultimately at stake in the case of the structural identity of the narrative function as well as in that of the truth claim of every narrative work, is the temporal character of human experience. The world unfolded by every narrative work is always a temporal world. Or, as will often be repeated in the course of this study: time becomes human time to the extent that it is organized after the manner of a narrative; narrative, in turn, is meaningful to the extent that it portrays the features of temporal experience. (Ricoeur, 1984: 3)

การศึกษาเรื่องเล่าของริเคอร์ยังมีบทบาทสำคัญต่อการถกเถียงเรื่องอัตลักษณ์บุคคล (personal identity) เนื่องจากสภาวะการมีอยู่ของตัวตนเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในความเปลี่ยนแปลงของเวลา สำหรับริเคอร์ ความเข้าใจต่อตัวตนไม่สามารถเกิดขึ้นจากการยืนยันสภาวะการมีอยู่ที่ปราศจากความเปลี่ยนแปลง (the same)⁷ เราอาจยกตัวอย่างการอ้างถึงตัวตนในงานเขียนเรื่อง *Meditations*

และกาตาเมอร์ สำหรับริเคอร์ ศาสตร์การตีความไม่สามารถเกิดขึ้นจากการศึกษาทางภววิทยาเพียงอย่างเดียว เพราะศาสตร์การตีความมีวัตถุประสงค์เพื่อตีความทำความเข้าใจด้วย การศึกษาศาสตร์การตีความจึงต้องอาศัยวิเคราะห์เกี่ยวกับระเบียบวิธี (methodology) และการวิเคราะห์ในระดับภาษาซึ่งทำให้เราสามารถยืนยันความรู้ความเข้าใจที่เราได้จากตัวบท

⁷ Paul Ricoeur, *Time and Narrative* (vol.3, University of Chicago Press, 1988), pp.245-247.

on *First Philosophy* ของเรอเน เดส์การ์ตส์ (René Descartes) โดยการยืนยันตัวตนในประโยคที่บอกว่า “ฉันคิด ฉันมีอยู่” เป็นเพียงการยืนยันการมีอยู่ของสถานะสำนึกเท่านั้น การมีอยู่ของตัวตนในลักษณะดังกล่าวย่อมเป็นตัวตนที่ไม่สามารถทำความเข้าใจประวัติศาสตร์ความเป็นมาของตัวเองได้ ในขณะเดียวกัน หากเราปฏิเสธตัวตนที่อยู่เบื้องหลังความเปลี่ยนแปลงโดยสิ้นเชิง เช่นในกรณีของ Hume ที่มองว่าอัตลักษณ์ของบุคคลไม่ได้มีอยู่จริง แต่ตัวตนเป็นเพียงผลรวมของสถานะการรู้คิด อารมณ์ความรู้สึก และความตั้งใจต่างๆ โดยที่เราไม่สามารถอ้างถึงการมีอยู่ของตัวตนที่ยั่งยืนเหนือประสบการณ์ที่เปลี่ยนแปลงได้ ตัวตนก็จะเป็นเพียงภาพลวงตาที่ไม่มีอยู่จริง

จากปัญหาของการยืนยันตัวตนที่ปราศจากความเปลี่ยนแปลง และการยืนยันความเปลี่ยนแปลงที่ปราศจากตัวตน ริคัวร์จึงเสนอว่าเรื่องเล่าเป็นสิ่งสำคัญต่อการเข้าใจตัวตน เนื่องจากการเล่าเรื่องเป็นสิ่งที่ทำให้เราสามารถยืนยันความต่อเนื่องของตัวตนภายใต้ความเปลี่ยนแปลงไปของเวลาได้ การเล่าเรื่องราวทำให้เราสามารถรับรู้ตัวตนที่คงอยู่ (self-constancy) ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น เราอาจนึกถึงเรื่องเล่าเกี่ยวกับตัวเราในวัยเด็กที่มีความชอบอะไรบางอย่าง เช่น ผู้เขียนในวัยเด็กอาจจะชอบเรียนคณิตศาสตร์ แต่พอโตขึ้น ผู้เขียนได้เปลี่ยนความสนใจไปเรียนภาษา เพราะถูกบังคับว่าถ้าจะเรียนคณิตศาสตร์ ผู้เขียนต้องเรียนวิทยาศาสตร์ด้วย แต่เมื่อผู้เขียนสอบเข้ามหาวิทยาลัยในคณะอักษรศาสตร์ ผู้เขียนกลับค้นพบว่าจริงๆ แล้วตัวเองชอบเรียนวิชาตรรกศาสตร์ และการใช้เหตุผล จากตัวอย่างนี้ แม้ว่าตัวตนและความชอบของผู้เขียนจะเปลี่ยนแปลงไปตั้งแต่ตอนเด็ก ตอนมัธยม ตอนมหาวิทยาลัย แต่ภายใต้การเล่าเรื่องในแต่ละช่วงเวลาของชีวิต ผู้เขียนจึงจะรับรู้ได้ว่าตัวตนของผู้เขียนในตอนนี้เป็นคนๆ เดียวกับที่เคยชอบวิชาคณิตศาสตร์ในตอนเด็ก ภายใต้การเล่าเรื่องของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น เราจึงจะสามารถรับรู้ตัวตนที่มีการคงอยู่จากอดีตมาสู่ปัจจุบัน ในแง่นี้ การเข้าใจเกี่ยวกับตัวตนจึงต้องอาศัยภาษาและเรื่องเล่าอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ สำหรับริคัวร์ แนวคิดเรื่องอัตลักษณ์แบบเรื่องเล่า (narrative identity) ยังแสดงให้เห็นว่าการคงอยู่ของตัวตนไม่ได้เกิดขึ้นในระดับปัจเจกเท่านั้น แต่ตัวตนยังเกิดขึ้นในระดับของสังคมผ่านการที่สังคมนั้นๆ มีเรื่องเล่าทางประวัติศาสตร์เกี่ยวกับตัวเองอย่างไร⁸

อย่างไรก็ตาม แม้การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างเวลาและเรื่องเล่าใน *Time and Narrative* จะแสดงให้เห็นความสำคัญของการเข้าใจแนวคิดเรื่องเวลาผ่านเรื่องเล่า และการเข้าใจเรื่องเล่าผ่านการวิเคราะห์ประสบการณ์ต่อเวลา โดยเรื่องเล่าทำให้เราสามารถถ่ายทอดประสบการณ์ที่เกิดขึ้นในสถานะสำนึกผ่านภาษาซึ่งนำไปสู่การตีความทำความเข้าใจ แต่การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างเวลา กับเรื่องเล่าทำให้ริคัวร์ไม่ได้พิจารณาปัญหาเกี่ยวกับสถานะของความทรงจำ ทั้งๆ ที่ความทรงจำเป็น

⁸ Ricoeur, *Time and Narrative* (vol.3), pp.247-248.

สิ่งที่แสดงให้เห็นสภาวะภายใน (inwardness) ของตัวตน และความทรงจำยังเป็นตัวกลางเชื่อมโยงมิติภายในของสำนักกับมิติภายนอกของโลก การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างเวลา เรื่องเล่า และตัวตน จึงทำให้ริเคอร์ต้องย้อนกลับมาพิจารณาปรากฏการณ์ของความทรงจำ รวมถึงพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างความทรงจำของปัจเจกและความทรงจำร่วมของสังคม

ในการถกเถียงระหว่างแนวคิดเรื่องความทรงจำปัจเจกและความทรงจำร่วม ริเคอร์ได้เสนอว่าความทรงจำคือการนำเสนออดีตที่เกิดขึ้นผ่านภาษา โดยพื้นที่ของภาษาทำให้เราสามารถถ่ายทอดประสบการณ์ไปสู่การรับรู้ของคนอื่นได้ การวิเคราะห์ความทรงจำในมิติความสัมพันธ์กับภาษาทำให้เราสามารถอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างความทรงจำของปัจเจกและความทรงจำร่วม ในขณะเดียวกัน ริเคอร์ยังเสนอว่า ความทรงจำของปัจเจกและความทรงจำร่วมยังเชื่อมโยงกันผ่านประวัติศาสตร์⁹ ภายใต้การศึกษาประวัติศาสตร์ ความทรงจำที่เป็นมุมมองการรับรู้ของปัจเจกจึงจะสามารถเชื่อมโยงกันและกลายเป็นข้อถกเถียงต่อกันได้ สำหรับริเคอร์ ประวัติศาสตร์เป็นการนำเสนออดีตที่อาศัยการวางโครงเรื่องแบบเรื่องเล่า โดยการวางโครงเรื่องทำให้นักประวัติศาสตร์แต่ละคนสามารถนำเสนอมุมมองความเข้าใจอดีตในลักษณะที่แตกต่างกันได้

ในงานเขียนเรื่อง *Memory, History, Forgetting* ริเคอร์ได้ให้เหตุผลในการศึกษาประเด็นเรื่องความทรงจำไว้ 3 ประการด้วยกัน¹⁰ ประการแรก การศึกษาเรื่องความทรงจำของริเคอร์ถือเป็นการขยายประเด็นที่ได้ศึกษาไว้ในงานเขียนเรื่อง *Time and Narrative* และ *Oneself as Another* (1992) โดยการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประสบการณ์ต่อเวลาและกระบวนการของเรื่องเล่าทำให้ริเคอร์มองข้ามประเด็นปัญหาเกี่ยวกับความทรงจำและความลืมไป งานเขียนเรื่อง *Memory, History, Forgetting* จึงเป็นการย้อนกลับไปพิจารณาปัญหาเรื่องความทรงจำในพื้นที่ของปรากฏการณ์วิทยา

ประการที่สอง จากบทบาททางวิชาการ ริเคอร์ได้สังเกตเห็นปัญหาเกี่ยวกับการคิดเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างความทรงจำและประวัติศาสตร์ ในวิทยานิพนธ์นี้ ผู้เขียนเสนอว่าปัญหาเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างความทรงจำและประวัติศาสตร์เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากพัฒนาการของประวัติศาสตร์สมัยใหม่ซึ่งความทรงจำและประวัติศาสตร์ได้กลายเป็นของสองสิ่งที่แตกต่างกันอย่างชัดเจน ในขณะที่ความทรงจำมีลักษณะเป็นประสบการณ์ที่มีความเป็นอัตวิสัย (subjective) และเป็นประสบการณ์ร่วมของสังคม (collective) ประวัติศาสตร์กลับเป็นระเบียบวิธีในการศึกษาอดีตที่มีความเป็นภาววิสัย

⁹ MHF, p.131.

¹⁰ MHF, p.xv.

(objective)¹¹ อย่างไรก็ตาม ในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 20 ความทรงจำได้กลายเป็นปัญหาในพื้นที่ของการศึกษาทางประวัติศาสตร์อีกครั้งโดยมีสาเหตุมาจากเหตุการณ์ในช่วงการฉลองครบรอบ 200 ปีของการปฏิวัติฝรั่งเศส

ในงานเขียนทางประวัติศาสตร์ชิ้นสำคัญอย่าง *Realms of Memory* (1996) ปีแยร์ โนรา (Pierre Nora) ได้ชี้ให้เห็นปัญหาของการฉลองความทรงจำบางอย่างเป็นความทรงจำหลักของชาติซึ่งส่งผลให้ผู้คนในสังคมไม่สามารถมองเห็นความทรงจำในพื้นที่อื่นๆ ได้ แม้การฉลองความทรงจำจะแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดระหว่างความทรงจำและสังคม โดยความทรงจำบางอย่างถูกจดจำผ่านการเฉลิมฉลองเหตุการณ์ร่วมกันของผู้คน การฉลองความทรงจำอาจแสดงให้เห็นว่าผู้คนในสังคมมีมุมมองความเข้าใจต่ออดีตและจดจำตนเองอย่างไร เช่น ความทรงจำของการปฏิวัติที่กลายมาเป็นส่วนหนึ่งของตัวตนความเป็นฝรั่งเศส อย่างไรก็ตาม การรับรู้อดีตผ่านการฉลองความทรงจำกลับแตกต่างจากการรับรู้อดีตผ่านการศึกษาประวัติศาสตร์ โดยการศึกษาทางประวัติศาสตร์อาจทำให้เราค้นพบข้อเท็จจริงที่แตกต่างไปจากสิ่งที่สังคมจดจำ เช่นในงานเขียนเรื่อง *The Old Regime and the French Revolution* (1856) ของอเล็กซิส เดอ ต็อกเกวิลล์ (Alexis de Tocqueville) ที่เสนอว่าต้นเหตุของการปฏิวัติฝรั่งเศสไม่ได้เกิดจากการลุกฮือของประชาชน แต่การปฏิวัติฝรั่งเศสมีสาเหตุมาจากการเกิดขึ้นของอำนาจรัฐสมัยใหม่มากกว่า¹²

ในแง่นี้ การให้ความสำคัญกับความทรงจำและการเฉลิมฉลองอดีตจึงสร้างข้อจำกัดให้กับการศึกษาประวัติศาสตร์และส่งผลให้ผู้คนในสังคมรับรู้อดีตเพียงในบางแง่มุม ในงานเขียนเรื่อง *Realms of Memory* โนราจึงได้ตอบโต้ความทรงจำของการปฏิวัติโดยการเสนอแนวคิดเรื่องพื้นที่ของความทรงจำ (places of memory) ซึ่งโนราหมายถึงวัตถุสิ่งของ สถานที่ หรือสัญลักษณ์ต่างๆ ที่เป็นหมุดหมายให้กับการมีความทรงจำของสังคม ภายใต้ข้อเสนอเรื่องความทรงจำของโนราเราเห็นว่าความทรงจำเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากสิ่งสร้างทางสังคมที่มีความสัมพันธ์กับผู้คน โดยการศึกษาวัตถุของความทรงจำผ่านกระบวนการของประวัติศาสตร์แสดงให้เห็นว่าความทรงจำไม่ได้ผูกโยงกับเหตุการณ์ที่มีความสำคัญอย่างการปฏิวัติเสมอไป

แม้ว่าข้อเสนอของโนราจะเป็นการขยายขอบเขตการศึกษาทางประวัติศาสตร์ไปสู่การศึกษาประวัติศาสตร์วัฒนธรรม (cultural history) แต่ผลลัพธ์ที่เกิดจากงานเขียนเรื่อง *Realms of Memory* กลับกลายเป็นว่าฝรั่งเศสในเวลานั้นได้เกิดปรากฏการณ์ของความหมกมุ่นต่อการฉลองความทรงจำ โดยแทนที่ผู้คนในสังคมจะตระหนักถึงปัญหาของการฉลองความทรงจำซึ่งเป็นการรับรู้

¹¹ Pierre Nora, ed., *Realms of Memory: The Construction of the French Past* (New York, Columbia University Press, 1996), p.3.

¹² Patrick H. Hutton, *History as an Art of Memory* (University Press of New England, 1993), pp.144-145.

อดีตในมุมมองที่จำกัด แต่การลดทอนความทรงจำของการปฏิบัติกลับนำไปสู่การโยยหาและการระลึกลึกถึงอดีตของชุมชนต่างๆ มากยิ่งขึ้น ในมุมมองของริเคอร์ ความหมกมุ่นต่อความทรงจำ (obsession with commemoration) เป็นประเด็นปัญหาสำคัญที่เรียกร้องให้เราทบทวนความสัมพันธ์ระหว่างความทรงจำและประวัติศาสตร์อีกครั้ง เนื่องจากการให้ความสำคัญกับความทรงจำอาจนำไปสู่การลดทอนคุณค่าทางญาณวิทยาของการศึกษาทางประวัติศาสตร์¹³ แทนที่อดีตจะเป็นสิ่งที่เราสามารถศึกษาทำความเข้าใจผ่านระเบียบวิธีของประวัติศาสตร์ อดีตกลับถูกนำมาใช้เพื่อตอบสนองความต้องการที่จะมีตัวตนที่เราสามารถระลึกนึกถึงได้ ในงานเขียนเรื่อง *Memory, History, Forgetting* ริเคอร์จึงต้องการแสดงให้เห็นบทบาทที่แตกต่างกันของความทรงจำและประวัติศาสตร์ แต่ในขณะเดียวกัน ความทรงจำและประวัติศาสตร์ก็ไม่ใช่ของสองสิ่งที่แปลกแยกจากกันโดยสิ้นเชิง

สำหรับเหตุผลประการสุดท้าย คือด้วยบทบาทหน้าที่ต่อสังคม ริเคอร์ตั้งข้อสังเกตว่าสังคมในเวลานั้นกำลังประสบปัญหากับความทรงจำบางอย่างที่ถูกจดจำมากเกินไป ในขณะที่ความทรงจำบางอย่างกลับถูกหลงลืม ผู้เขียนเสนอว่าข้อสังเกตของริเคอร์นี้เกิดขึ้นมาจากอิทธิพลของการศึกษาเหตุการณ์โฮโลคอสต์ (Holocaust studies) โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือกระแสความสนใจเรื่องความทรงจำบาดแผล (traumatic memory) เนื่องจากความทรงจำบาดแผลเป็นความทรงจำที่ไม่ถูกจดจำโดยสังคม หากในมุมมองของริเคอร์ ความทรงจำเป็นสิ่งที่อาศัยการสนับสนุนของคนอื่นและสังคม ปัญหาของความทรงจำบาดแผลก็แสดงให้เห็นว่าเราไม่สามารถคิดเรื่องความทรงจำในฐานะที่เป็นประสบการณ์ของปัจเจกเพียงอย่างเดียว แต่ความทรงจำยังเป็นปรากฏการณ์ในระดับสังคมที่เรียกร้องการมีบรรทัดฐานทางศีลธรรม เพราะหากความทรงจำเป็นสิ่งที่เราต่างคนต่างจำโดยที่ไม่ต้องคำนึงถึงบรรทัดฐานใดใด เราก็ย่อมไม่สามารถตระหนักได้ว่าอะไรเป็นสิ่งที่เราควรจำ การไม่มีบรรทัดฐานของความทรงจำยังนำไปสู่ประเด็นปัญหาที่สำคัญในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 20 คือปัญหาของการปฏิเสธโฮโลคอสต์ (Holocaust denial) ในงานเขียนเรื่อง *Memory, History, Forgetting* ริเคอร์จึงต้องการเสนอแนวคิดที่จะช่วยแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น คือแนวคิดเรื่องการจัดการความทรงจำที่มีความยุติธรรม

I continue to be troubled by the unsettling spectacle offered by an excess of memory here, and an excess of forgetting elsewhere, to say nothing of the influence of commemorations and abuses of memory—and of forgetting. The idea of a policy of the just allotment of memory is in this respect one of my avowed civic themes. (Ricoeur, 2004: xv)

¹³ MHF, pp.90-92.

จากที่มาของประเด็นศึกษาเรื่องความทรงจำในปรัชญาของริเคอร์ ในวิทยานิพนธ์นี้ ผู้เขียนต้องการศึกษางานเขียนเรื่อง *Memory, History, Forgetting* ผ่านคำถามสำคัญ 2 ประการ คือ ความทรงจำตามทัศนะของริเคอร์คืออะไร และความทรงจำมีความสัมพันธ์กับอดีตและประวัติศาสตร์อย่างไร สำหรับคำถามประการแรก ผู้เขียนได้ชี้ให้เห็นความสำคัญของการศึกษาความทรงจำจากจุดยืนแบบปรากฏการณ์วิทยา ซึ่งความทรงจำเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้ในสถานะสำนึกของปัจเจก แต่จากการศึกษาข้อถกเถียงระหว่างแนวคิดเรื่องความทรงจำปัจเจกและแนวคิดเรื่องความทรงจำร่วม ริเคอร์ได้ย้อนกลับไปพิจารณาปรากฏการณ์ของความทรงจำเพื่อชี้ให้เห็นว่าความทรงจำไม่ได้เป็นสถานะของสำนึกที่ตัดขาดจากคนอื่นและสังคม แต่ความทรงจำเป็นการนำเสนออดีตที่เกิดขึ้นผ่านภาษา ข้อเสนอเรื่องความทรงจำของริเคอร์แสดงให้เห็นว่าปรากฏการณ์ของความทรงจำมีลักษณะที่เกี่ยวพันกับสังคมตั้งแต่ต้น

ในขณะเดียวกัน ริเคอร์ยังเสนอว่า การนำเสนออดีตของความทรงจำเป็นสิ่งที่ต้องอยู่ในความสัมพันธ์กับประวัติศาสตร์ นอกจากวิทยานิพนธ์นี้จะชี้ให้เห็นว่าประวัติศาสตร์เป็นการนำเสนออดีตที่อาศัยการวางโครงเรื่องแบบเรื่องเล่า ซึ่งนิยามดังกล่าวทำให้เราสามารถอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างความทรงจำและประวัติศาสตร์ วิทยานิพนธ์นี้ยังนำเสนอบทบาทที่แตกต่างกันระหว่างความทรงจำและประวัติศาสตร์ ในขณะที่ยกถกเถียงทางประวัติศาสตร์เป็นสิ่งที่ทำให้เรารับรู้ข้อเท็จจริงในอดีตร่วมกับคนอื่น การจดจำอดีตยังเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้เราตระหนักถึงความทรงจำที่ถูกหลงลืมภายใต้การจดจำสิ่งที่ถูกหลงลืมร่วมไปกับคนอื่น การมีความทรงจำของเราจึงจะสามารถเป็นความยุติธรรมให้กับคนอื่น

ในส่วนต่อไปของวิทยานิพนธ์ ในบทที่ 2 ผู้เขียนศึกษาข้อถกเถียงทางปรากฏการณ์วิทยาของริเคอร์ ซึ่งเริ่มต้นจากการศึกษาปรากฏการณ์วิทยาของเอ็ดมุนด์ ฮัสเซอร์ล (Edmund Husserl) งานเขียนเรื่อง *Memory, History, Forgetting* ถือเป็นข้อถกเถียงโดยตรงต่อปรากฏการณ์วิทยาของฮัสเซอร์ล เพราะแม้ว่าฮัสเซอร์ลจะแสดงให้เห็นสถานะของความทรงจำที่เกิดขึ้นจากความต่อเนื่องของการปรากฏ (presentation) ซึ่งแตกต่างอย่างชัดเจนจากจินตนาการ (imagination) แต่คำอธิบายของฮัสเซอร์ลกลับทำให้ความทรงจำเป็นสถานะของสำนึกที่ตัดขาดจากโลก คนอื่น และสังคม ในมุมมองของริเคอร์ การวิเคราะห์ความทรงจำผ่านคำอธิบายเกี่ยวกับสำนึกต่อเวลา (time-consciousness) เป็นสิ่งที่ทำให้การมีความทรงจำร่วมกันนั้นเป็นไปได้ และทำให้ความทรงจำเป็นสิ่งที่แตกต่างจากประวัติศาสตร์อย่างสิ้นเชิง

จากปัญหาทางปรากฏการณ์วิทยาที่เกิดขึ้น ริเคอร์จึงเสนอว่าความทรงจำไม่ได้เป็นเพียงความต่อเนื่องของการปรากฏ แต่ความทรงจำยังเป็นการนำเสนออดีตที่ผ่านพ้นไปแล้วให้ปรากฏอีกครั้ง ใน

ขณะเดียวกัน ริคอร์ได้ย้อนกลับไปพิจารณาปรากฏการณ์ของความทรงจำเพื่อชี้ให้เห็นว่าความทรงจำไม่ได้เป็นสภาวะของปัจเจกที่โดดเดี่ยวจากสังคม แต่ความทรงจำเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นบนเงื่อนไขของการดำรงอยู่ในโลก การวิเคราะห์ความทรงจำของริคอร์แสดงให้เห็นว่าความทรงจำเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในความสัมพันธ์กับคนอื่นและสังคม โดยการมีอยู่ของคนอื่นไม่ได้เป็นสิ่งที่แปลกแยกจากเรา แต่คนอื่นเป็นคนอื่นที่ใช้ชีวิตทางสังคมร่วมกับเราตั้งแต่ต้น ภายใต้การย้อนกลับไปพิจารณาปัญหาเรื่องการมีอยู่ของคนอื่นในปรากฏการณ์วิทยา ริคอร์ได้ชี้ให้เห็นความสำคัญของภาษาซึ่งเป็นเครื่องมือที่ทำให้เราถ่ายทอดความทรงจำไปสู่การรับรู้ของคนอื่นได้ การวิเคราะห์มิติของภาษาแสดงให้เห็นว่าความทรงจำไม่ได้ดำรงอยู่ในสำนักของปัจเจกเท่านั้น แต่ความทรงจำยังคงอยู่ได้โดยอาศัยการถ่ายทอดผ่านภาษาและเรื่องเล่า การบอกเล่าประสบการณ์และการมีความทรงจำร่วมกับคนอื่นจึงเป็นเงื่อนไขที่ทำให้ความทรงจำของเราเป็นไปได้

หากความทรงจำเป็นสิ่งที่อาศัยการสนับสนุนของคนอื่นและสังคม ในทางกลับกัน ความทรงจำก็อาจถูกปฏิเสธโดยสังคมได้ เราจะเห็นปัญหาที่เกิดขึ้นในกรณีของการปฏิเสธเหตุการณ์โฮโลคอสต์ การปฏิเสธโฮโลคอสต์เป็นประเด็นปัญหาสำคัญในช่วงปลายศตวรรษที่ 20 เนื่องจากการปฏิเสธโฮโลคอสต์เป็นการปฏิเสธความทรงจำบาดแผลของเหยื่อผู้ถูกกระทำ รวมทั้งยังเป็นการปฏิเสธการกระทำความผิดและความชั่วร้ายที่เกิดขึ้นในประวัติศาสตร์มนุษยชาติ ด้วยเหตุนี้ การปฏิเสธเหตุการณ์โฮโลคอสต์จึงนำไปสู่การเสนอแนวคิดเรื่องหน้าที่ต่อความทรงจำ และข้อถกเถียงเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างความทรงจำและประวัติศาสตร์

ในบทที่ 3 ของวิทยานิพนธ์ ผู้เขียนแสดงให้เห็นปัญหาเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างความทรงจำและประวัติศาสตร์ โดยการศึกษาข้อถกเถียงในช่วงเหตุการณ์ครบรอบ 200 ปีการปฏิวัติฝรั่งเศสและเหตุการณ์โฮโลคอสต์แสดงให้เห็นปัญหาที่ความทรงจำบางอย่างถูกจดจำมากเกินไป ในขณะที่ความทรงจำบางอย่างกลับถูกหลงลืม ด้วยเหตุนี้ ความทรงจำจึงเป็นสิ่งที่ต้องอาศัยบรรทัดฐานทางศีลธรรมอย่างใดก็ตาม แม้การเสนอว่าความทรงจำเป็นหน้าที่ทางศีลธรรมและเป็นหน้าที่ทางกฎหมายจะทำให้ผู้คนในสังคมตระหนักถึงการกระทำผิดที่เกิดขึ้น แต่แนวคิดเรื่องหน้าที่ต่อความทรงจำก็เป็นสิ่งที่ถูกโต้แย้ง ผู้เขียนได้ศึกษาข้อถกเถียงในบทความเรื่อง “*The Uses and Abuses of Memory*” ของทเวตัน โทโดรอฟ (Tzvetan Todorov) ที่เสนอว่า การบังคับให้ผู้คนในสังคมจดจำข้อเท็จจริงบางอย่างเป็นการละเมิดธรรมชาติของความทรงจำที่มีความเป็นปัจเจก โทโดรอฟได้ชี้ให้เห็นว่าความทรงจำเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากการเลือกจำของปัจเจกแต่ละคนเสมอ ในแง่นี้ ความทรงจำจึงเป็นสิ่งที่เราไม่สามารถบังคับผ่านการอ้างตัวบทกฎหมาย แต่โทโดรอฟมองว่าความทรงจำเป็นสิ่งที่เราตัดสินใจคุณค่าทางศีลธรรมได้ผ่านการอาศัยแนวคิดเรื่องความยุติธรรม

ในงานเขียนเรื่อง *Memory, History, Forgetting* ริเคอร์ชี้ให้เห็นความสำคัญของความยุติธรรมต่อการมีความทรงจำเช่นเดียวกับโทโดรอฟ แต่สำหรับริเคอร์แล้ว หน้าที่ต่อความทรงจำไม่ได้เป็นเพียงหน้าที่ในการจดจำข้อเท็จจริงเกี่ยวกับอดีต แต่หน้าที่ต่อความทรงจำเป็นหน้าที่ต่อความยุติธรรมและเป็นหน้าที่ความรับผิดชอบต่อคนอื่น ในขณะเดียวกัน ริเคอร์เสนอว่าความทรงจำยังต้องอยู่ในความสัมพันธ์กับประวัติศาสตร์ เนื่องจากประวัติศาสตร์ทำให้การรับรู้อดีตไม่ได้จำกัดอยู่ที่ประสบการณ์ของปัจเจก แต่ประวัติศาสตร์ทำให้อดีตเป็นสิ่งที่เราสามารถศึกษาผ่านเอกสารหลักฐานภายใต้การถกเถียงทางประวัติศาสตร์ เราจึงจะสามารถรับรู้ความจริงในประวัติศาสตร์ (truth in history) ร่วมกับคนอื่น

ในส่วนสุดท้ายของวิทยานิพนธ์ ผู้เขียนได้วิเคราะห์บทบาทความสัมพันธ์ระหว่างความทรงจำและประวัติศาสตร์ในแนวคิดของริเคอร์ โดยผู้เขียนได้ย้อนกลับไปพิจารณาแนวคิดเรื่องประวัติศาสตร์ของริเคอร์ที่เสนอว่าประวัติศาสตร์เป็นการนำเสนออดีตที่อาศัยการวางโครงเรื่องแบบเรื่องเล่า ข้อเสนอเรื่องประวัติศาสตร์ของริเคอร์แสดงให้เห็นว่า ในด้านหนึ่ง ประวัติศาสตร์เป็นการศึกษาอดีตผ่านการวิเคราะห์โครงสร้างการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเพื่อนำเสนอคำอธิบาย (explanation) ต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น แต่ในขณะเดียวกัน ประวัติศาสตร์ยังมีลักษณะที่อาศัยเรื่องเล่า โดยการเล่าเรื่องของประวัติศาสตร์ทำให้เราสามารถเชื่อมโยงเหตุการณ์และนำไปสู่ความเข้าใจ (understanding) ต่อเหตุการณ์ในภาพรวม ในแง่นี้ ระเบียบวิธีของการศึกษาประวัติศาสตร์จึงเป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยขยายมุมมองการรับรู้อดีตผ่านการอธิบายและการทำความเข้าใจ จากจุดยืนของริเคอร์ ประวัติศาสตร์และความทรงจำจึงมีลักษณะเป็นการนำเสนออดีตร่วมกัน โดยการศึกษาประวัติศาสตร์มีบทบาทในการสร้างมุมมองความเข้าใจต่อความทรงจำบาดแผลและสิ่งทำให้การนำเสนอความทรงจำบาดแผลเป็นไปได้

ภายใต้ความสัมพันธ์ระหว่างความทรงจำและประวัติศาสตร์ เราจึงจะเห็นบทบาทของประวัติศาสตร์ที่ทำให้ความทรงจำไม่ได้เป็นเพียงสิ่งที่เราอยากจำ แต่ความทรงจำยังต้องอยู่ภายใต้การถกเถียงและการสืบหาความจริงร่วมกับคนอื่น ในขณะเดียวกัน การนำเสนออดีตของประวัติศาสตร์ก็เป็นสิ่งที่มีข้อจำกัด เนื่องจากประวัติศาสตร์เป็นการนำเสนออดีตที่อาศัยการวางโครงเรื่องแบบเรื่องเล่า การนำเสนอความจริงบางอย่างจึงเป็นการเล่าเรื่องที่มีอะไรบางอย่างถูกหลงลืมเสมอ จากการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความทรงจำ ความยุติธรรม และประวัติศาสตร์ เราจึงจะตระหนักถึงความสำคัญของความทรงจำที่ทำให้เราระลึกถึงสิ่งที่ถูกลืมได้อีกครั้ง ภายใต้การมีความสัมพันธ์กับคนอื่น เรื่องเล่าจึงไม่ได้เป็นสิ่งที่ทำให้เราจดจำอะไรบางอย่างและหลงลืมอะไรบางอย่าง แต่เรื่องเล่ายังทำให้เราจดจำสิ่งที่ถูกหลงลืมร่วมไปกับคนอื่นได้ ภายใต้บอกเล่าเรื่องราวและการมีความทรงจำร่วมกับคนอื่น ความทรงจำของเราจึงจะสามารถเป็นความยุติธรรมให้กับคนอื่นได้

บทที่ 2 ความทรงจำกับปัญหาในปรากฏการณ์วิทยา

ความทรงจำเป็นส่วนสำคัญในชีวิตของเรา เราทุกคนต่างมีความทรงจำเป็นของตัวเอง บางคนอาจเก็บรักษาความทรงจำเอาไว้มากมาย เมื่อนึกย้อนกลับไปถึงสิ่งต่างๆ ภาพความทรงจำก็ยังปรากฏชัดเจน บางคนอาจรู้สึกว่าเป็นคนขี้ลืม แต่ในชั่วขณะที่เขาสามารถนึกย้อนไปถึงอะไรบางอย่างได้ คนคนนั้นย่อมตระหนักว่าสิ่งที่เขาหลงลืมไปไม่ได้สูญหายไปไหน แต่ความทรงจำยังอยู่ในตัวเขาเสมอ ความทรงจำบางอย่างอาจเกิดขึ้นเมื่อนานมาแล้ว เช่น ความทรงจำในวัยเด็ก เราอาจคิดว่าช่วงเวลาในความทรงจำนั้นห่างไกลจากปัจจุบัน แต่เมื่อเราได้เจอกลุ่มเพื่อนสนิท ได้กลับไปยังสถานที่ในอดีต ได้พูดคุยเรื่องราวต่างๆ กับเพื่อนของเรา ความทรงจำในอดีตก็อาจย้อนคืนกลับมาได้เสมอ ความทรงจำเป็นสิ่งที่ยืนยันเรื่องราวต่างๆ ที่เคยเกิดขึ้น ความทรงจำยืนยันตัวตนของเราที่เป็นเจ้าของความทรงจำ แต่ในขณะเดียวกัน เราจะเห็นว่าความทรงจำอาจไม่ได้มีความชัดเจนต่อเราเสมอไป ความทรงจำบางอย่างอาจเป็นความทรงจำที่เราไม่มั่นใจว่าเคยเกิดขึ้นจริงหรือไม่ ความทรงจำบางอย่างอาจเป็นความสูญเสียที่เราไม่อยากจดจำ ความทรงจำอาจถูกบิดเบือนโดยคนอื่นหรือตกอยู่ภายใต้อิทธิพลบางอย่างของสังคม ด้วยลักษณะที่เป็นปัญหาของความทรงจำ เราจะเห็นว่าความทรงจำไม่ได้เกิดขึ้นจากการจดจำสิ่งต่างๆ อย่างตรงไปตรงมาเสมอไป

แม้ว่าความทรงจำจะเป็นหนึ่งในปัญหาทางปรัชญาที่มีการถกเถียงมายาวนานตั้งแต่สมัยกรีกโบราณ เช่น ใน *Meno*, *Phaedo* และ *Theaetetus* ของเพลโต แต่คำถามเรื่องความทรงจำก็มีลักษณะเปลี่ยนแปลงไปในประวัติศาสตร์ เราจะเห็นว่าถกเถียงเรื่องความทรงจำในปรัชญาของเพลโตเป็นการถกเถียงเกี่ยวกับธรรมชาติของความรู้และความจริง¹⁴ สำหรับเพลโต การเสนอทฤษฎีเรื่องความทรงจำเป็นการตอบคำถามทางญาณวิทยาและอภิปรัชญา เนื่องจากเพลโตเชื่อว่าธรรมชาติของความรู้คือการระลึกถึงสิ่งที่เรารู้มาก่อนแล้ว การระลึกถึงความทรงจำจึงเป็นแนวทางในการเข้าถึงความจริงซึ่งดำรงอยู่ในโลกของแบบ อย่างไรก็ตาม การคิดเรื่องความทรงจำในเวลาต่อมาได้ชี้ให้เห็นว่าปัญหาเรื่องความทรงจำไม่ได้เป็นปัญหาเกี่ยวกับความรู้หรือความจริงเท่านั้น โดยงานเขียนเรื่อง *Confessions* (1992) ของอ็อกัสตินได้ชี้ให้เห็นว่าความทรงจำยังเป็นสิ่งที่ยืนยันตัวตนภายใน (inwardness) ของมนุษย์แต่ละคนด้วย การเข้าใจความทรงจำเป็นสภาวะภายในของปัจเจกเป็นประเด็นศึกษาที่ได้รับการพัฒนาต่อมาในการศึกษาทางปรากฏการณ์วิทยาของฮุสเซอร์ล สำหรับฮุสเซอร์ลแล้ว ความทรงจำเป็นประสบการณ์ที่เกิดขึ้นในสภาวะสำนึก การจะเข้าใจความทรงจำจึงต้องเริ่มต้นจากการศึกษาปรากฏการณ์วิทยาซึ่งแสดงให้เห็นมิติความเป็นอัตวิสัยของความทรงจำ

¹⁴ Robert E. Allen, "Anamnesis in Plato's 'Meno and Phaedo'," *Review of Metaphysics* 13, 1 (1959): 165 - 174. และ Frances Yates, *The Art of Memory* (London: Routledge, 1966), pp.31-37.

อย่างไรก็ตาม ปัญหาเรื่องความทรงจำที่เกิดขึ้นในช่วงปลายศตวรรษที่ 20 กลับมีลักษณะที่แตกต่างจากปัญหาเรื่องความทรงจำในยุคก่อนหน้า เนื่องจากปัญหาเรื่องความทรงจำไม่ได้เป็นปัญหาเกี่ยวกับสถานะการมีอยู่ของความทรงจำเพียงอย่างเดียว แต่ความทรงจำยังเป็นปัญหาในมิติทางสังคม โดยเราจะเห็นปัญหาเรื่องความทรงจำที่เกิดจากการปฏิเสธเหตุการณ์โฮโลคอสต์ ซึ่งเป็นท่าทีในการปฏิเสธความทรงจำบาดแผลในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ปัญหาของการปฏิเสธโฮโลคอสต์ก่อให้เกิดประเด็นถกเถียงต่างๆ เช่น เราจำเป็นต้องมีกฎหมายในการควบคุมความทรงจำไม่ให้เกิดการปฏิเสธข้อเท็จจริงเกี่ยวกับอดีตหรือไม่ การบังคับให้ผู้คนจดจำอดีตจะเป็นการละเมิดบทบาทของประวัติศาสตร์ในการศึกษาอดีตหรือไม่ ประวัติศาสตร์ควรจะมึบทบาทอย่างไรต่อการศึกษาความทรงจำบาดแผล โดยเฉพาะอย่างยิ่ง กรอบความคิดเรื่องความทรงจำในช่วงเวลานั้นไม่ได้มองความทรงจำเป็นเรื่องของปัจเจกเพียงอย่างเดียว แต่ความทรงจำยังเป็นปรากฏการณ์ร่วมในระดับสังคม โดยนักสังคมวิทยาคนสำคัญอย่างโมริส ฮาล์บวักส์ (Maurice Halbwachs) ได้เสนอว่า การมีความทรงจำของเราเป็นสิ่งที่อาศัยกรอบทางสังคม (*social cadre*) อยู่เสมอ¹⁵

จากทัศนะต่อความทรงจำที่เปลี่ยนแปลงไป ประเด็นถกเถียงที่สำคัญเกี่ยวกับความทรงจำจึงเป็นคำถามว่าเราควรจะเข้าใจความทรงจำบนพื้นฐานของอะไร การถกเถียงเรื่องความทรงจำมักจะเป็นการถกเถียงระหว่างจุดยืน 2 แบบ คือ จุดยืนที่มองว่าความทรงจำเป็นเรื่องของปัจเจก (*individual memory*) และจุดยืนที่มองว่าความทรงจำเป็นเรื่องของสังคม (*collective memory*) งานเขียนเรื่อง *Memory, History, Forgetting* ของปอล ริเคอร์เป็นงานเขียนที่ศึกษาความทรงจำจากจุดยืนแบบปรากฏการณ์วิทยา ในด้านหนึ่ง ริเคอร์ได้ชี้ให้เห็นความสำคัญของปรากฏการณ์วิทยาต่อการศึกษความทรงจำ โดยปรากฏการณ์วิทยาเป็นระเบียบวิธีทางปรัชญาที่เรียกร้องให้เราย้อนกลับไปพิจารณาเงื่อนไขความเป็นไปได้ของความทรงจำ ในการศึกษาทางปรากฏการณ์วิทยาขึ้นสำคัญของเอดมุนด์ ฮุสเซอร์ล (Edmund Husserl) คืองานเขียนเรื่อง *On Phenomenology of the Consciousness of Internal Time* (1991) ฮุสเซอร์ลได้แสดงให้เห็นว่าความทรงจำเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากสถานะความต่อเนื่องของสำนึก แต่ในขณะเดียวกัน ริเคอร์ได้แสดงให้เห็นว่าปรากฏการณ์วิทยาของฮุสเซอร์ลเป็นข้อเสนอทางปรัชญาที่ทำให้การคิดเรื่องความทรงจำร่วมกันนั้นเป็นไปได้ จากปัญหาที่เกิดขึ้น ริเคอร์จึงย้อนกลับไปพิจารณาปรากฏการณ์ของความทรงจำเพื่อชี้ให้เห็นว่าปรากฏการณ์ของความทรงจำมีลักษณะที่เปิดสู่มิติทางสังคมตั้งแต่ต้น โดยความทรงจำเป็นประสบการณ์ที่เริ่มต้นจากการดำรงอยู่ในโลก สำหรับริเคอร์แล้ว ความทรงจำจึงไม่ได้เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในสถานะสำนึกของปัจเจกที่โดดเดี่ยวจากสังคม แต่ความทรงจำยังเป็นการนำเสนออดีตที่เกิดขึ้นผ่านภาษา

¹⁵ Halbwachs, *On Collective Memory*, pp.37-40.

ในส่วนต่อไปของบทที่ 2 ในลำดับแรก ผู้เขียนแสดงให้เห็นความสำคัญของปรากฏการณ์วิทยาต่อการศึกษาความทรงจำ ในลำดับที่สอง ผู้เขียนศึกษาปรากฏการณ์วิทยาของฮุสเซอร์ลที่เสนอว่าความทรงจำคือความต่อเนื่องของการปรากฏ ในลำดับที่สาม ผู้เขียนศึกษาข้อถกเถียงระหว่างแนวคิดเรื่องความทรงจำปัจเจกและความทรงจำร่วมผ่านงานเขียนของฮัลบวัคส์ ในลำดับที่สี่ ผู้เขียนศึกษาปรากฏการณ์วิทยาความทรงจำของริเคอร์ โดยริเคอร์เสนอว่าความทรงจำคือการนำเสนออดีตที่แยกไม่ขาดจากภาษาและเรื่องเล่า ภายใต้ข้อเสนอของริเคอร์ เราจึงจะสามารถอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างความทรงจำของปัจเจกและความทรงจำร่วม โดยริเคอร์ชี้ให้เห็นว่าความทรงจำไม่ได้เป็นเพียงสถานะของสำนึก แต่ความทรงจำยังนำเสนอเหตุการณ์ในอดีตที่ผ่านพ้นไปแล้วให้ปรากฏอีกครั้ง จากลักษณะของความทรงจำที่เป็นการปรากฏของสิ่งที่ไม่มีอยู่แล้ว การจะยืนยันความถูกต้องของสิ่งที่เราจดจำจึงต้องอาศัยการมีอยู่ของคนอื่นและสังคม ในแง่นี้ ความทรงจำจึงไม่ได้เกิดจากการจดจำของปัจเจกเพียงอย่างเดียว แต่การระลึกรู้ถึงความทรงจำยังเกิดจากการจดจำสิ่งต่างๆ รวมไปถึงคนอื่นและสังคม

อย่างไรก็ตาม การศึกษาความทรงจำในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 20 ยังแสดงให้เห็นปัญหาของความทรงจำบาดแผลซึ่งมีความทรงจำที่ไม่ถูกจดจำโดยสังคม คำถามเกี่ยวกับความทรงจำจึงไม่ได้มีเพียงคำถามว่าเราควรจะเข้าใจความทรงจำบนพื้นฐานของอะไร แต่ปัญหาเรื่องความทรงจำยังเกี่ยวโยงกับปัญหาเรื่องความยุติธรรมและหน้าที่ความรับผิดชอบทางศีลธรรม ในขณะเดียวกัน ปัญหาเรื่องความทรงจำยังนำไปสู่ข้อถกเถียงเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของประวัติศาสตร์ต่อความทรงจำบาดแผล โดยในด้านหนึ่ง การที่เราจะจดจำความทรงจำบาดแผลที่เกิดขึ้นได้ เราจำเป็นจะต้องอาศัยกระบวนการของประวัติศาสตร์ในการศึกษาทำความเข้าใจข้อเท็จจริงของสิ่งที่เกิดขึ้น แต่ในอีกด้านหนึ่ง ประวัติศาสตร์ก็ถูกมองว่าไม่มีความเหมาะสมต่อการศึกษาความทรงจำบาดแผล เนื่องจากประวัติศาสตร์สนใจศึกษาข้อเท็จจริงโดยปราศจากการตัดสินคุณค่าทางศีลธรรม จากปัญหาเกี่ยวกับความทรงจำบาดแผลที่เกิดขึ้น ในบทที่ 3 ของวิทยานิพนธ์ ผู้เขียนจึงพัฒนาข้อถกเถียงเรื่องความทรงจำไปสู่ปัญหาเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างความทรงจำและประวัติศาสตร์

2.1 ความสำคัญของปรากฏการณ์วิทยาต่อการศึกษาความทรงจำ

ในการใช้ชีวิตของเราในแต่ละวัน ความทรงจำเป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นและถูกเรียกใช้งานอยู่ตลอดเวลา ความทรงจำช่วยให้เราจดจำสิ่งต่างๆ ที่เคยเกิดขึ้นในอดีต ความทรงจำช่วยให้เราจดจำสิ่งต่างๆ ที่เราเคยกระทำ ความทรงจำเป็นสิ่งที่ยืนยันความต่อเนื่องระหว่างตัวเราในอดีตและปัจจุบัน ภายใต้ความต่อเนื่องของความทรงจำที่เกิดขึ้น เราจึงจะสามารถย้อนนึกถึงเหตุการณ์ต่างๆ ในอดีต ไม่

ว่าเหตุการณ์นั้นจะผ่านพ้นไปนานแค่ไหนก็ตาม ด้วยบทบาทการทำงานของความทรงจำที่จดจำสิ่งต่างๆ ให้กับเราตลอดเวลา ความทรงจำจึงเป็นสิ่งสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของเรา

อย่างไรก็ตาม หากเราต้องการที่จะศึกษาเกี่ยวกับความทรงจำ เราย่อมจำเป็นจะต้องอาศัยระเบียบวิธีในการศึกษาบางอย่าง ยกตัวอย่างเช่น การศึกษาความทรงจำผ่านระเบียบวิธีแบบประวัติศาสตร์ การศึกษาความทรงจำผ่านระเบียบวิธีแบบวรรณกรรมศึกษา หรือการศึกษาความทรงจำผ่านระเบียบวิธีแบบจิตวิทยา ในงานเขียนเรื่อง *Memory in Culture* (2011) อัสทริด แอร์ล (Astrid Erll) นักวิชาการคนสำคัญในสาขาความทรงจำศึกษาได้ชี้ให้เห็นว่าปรากฏการณ์ของความทรงจำเป็นสิ่งที่เราสามารถศึกษาได้ผ่านสาขาวิชาต่างๆ แต่ในขณะเดียวกัน ปรากฏการณ์ของความทรงจำก็มีลักษณะที่ซับซ้อนเกินกว่าที่เราจะศึกษาผ่านกรอบวิธีคิดแบบใดแบบหนึ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือ กระบวนการศึกษาความทรงจำวัฒนธรรม (cultural memory studies) ได้แสดงให้เห็นว่าความทรงจำไม่ได้เป็นเพียงสิ่งที่เราศึกษาได้ผ่านสาขาวิชาที่หลากหลาย (multidisciplinary) แต่ความทรงจำยังเป็นสิ่งที่ต้องอาศัยการศึกษาร่วมกันของหลากหลายสาขาวิชา (interdisciplinary) ข้อเสนอของแอร์ลแสดงให้เห็นถึงจุดยืนต่อการศึกษาความทรงจำ ซึ่งแต่ละสาขาย่อมมีนิยามความเข้าใจต่อความทรงจำที่แตกต่างกัน กล่าวคือ ความทรงจำเป็นทั้งส่วนหนึ่งของหลักฐานทางประวัติศาสตร์ ความทรงจำเป็นสิ่งที่ถูกถ่ายทอดและรับรู้ได้ผ่านงานศิลปะ ความทรงจำเป็นสถานะของจิตที่เราสามารถศึกษาทำการทดลอง การเสนอว่าความทรงจำเป็นสิ่งที่ต้องอาศัยการศึกษาแบบสหวิทยาการจึงเป็นการเสนอว่าการศึกษาความทรงจำในแง่มุมต่างๆ นี้มีส่วนช่วยให้เราทำความเข้าใจปรากฏการณ์ของความทรงจำได้อย่างลึกซึ้งมากยิ่งขึ้น¹⁶

อย่างไรก็ตาม การศึกษาความทรงจำผ่านศาสตร์สาขาวิชาต่างๆ ทำให้เราละเลยคำถามที่สำคัญของความทรงจำ คือประเด็นคำถามว่าความทรงจำคืออะไรและความทรงจำเป็นไปได้อย่างไร โดยการศึกษาความทรงจำผ่านกรอบวิธีคิดแบบใดแบบหนึ่งย่อมเป็นการยอมรับสมมติฐานบางอย่างเกี่ยวกับความทรงจำไว้ล่วงหน้า เช่น หากเราศึกษาความทรงจำตามกรอบของวิทยาศาสตร์ ความทรงจำก็จะเป็นสิ่งที่เราศึกษาได้ผ่านการศึกษาระบบประสาท ความทรงจำในที่นี้ก็จะกลายเป็นเพียงกระบวนการในการจัดเก็บและเรียกใช้ข้อมูลของสมอง แต่การศึกษาความทรงจำจากกรอบวิธีคิดบางอย่างย่อมทำให้เราไม่ได้ย้อนกลับไปสำรวจปรากฏการณ์ของความทรงจำ ในแง่นี้ ปรากฏการณ์วิทยาจึงเป็นจุดยืนทางปรัชญาที่มีบทบาทสำคัญ เนื่องจากปรากฏการณ์วิทยาเป็นระเบียบวิธีทางปรัชญาที่ต้องการศึกษาสิ่งต่างๆ ในอย่างที่มีนัยเป็น ปรากฏการณ์วิทยาเรียกร้องให้เราแจกแจงเงื่อนไขความเป็นไปได้ของความทรงจำให้กระจ่างอีกครั้ง จากจุดยืนแบบปรากฏการณ์วิทยา การศึกษาความ

¹⁶ Astrid Erll, *Memory in Culture* (New York: Palgrave Macmillan, 2011), p.38.

ทรงจำจึงไม่สามารถเริ่มต้นขึ้นจากการยอมรับสมมติฐานและองค์ความรู้ต่างๆ เกี่ยวกับความทรงจำ แต่เรายังต้องพิจารณาปรากฏการณ์ของความทรงจำที่เป็นเงื่อนไขความเป็นไปได้ขององค์ความรู้เหล่านั้นด้วย

ในการใช้ชีวิตประจำวัน เราต่างมีความเข้าใจเกี่ยวกับความทรงจำอยู่ไม่มากนักน้อย เราอาศัยความทรงจำเพื่อช่วยให้เราสามารถทำสิ่งต่างๆ ได้อย่างราบรื่น เราจดจำสิ่งของต่างๆ ที่อยู่รอบตัวของเรา เราสามารถนึกย้อนไปในความทรงจำเมื่อเราต้องการที่จะมองหาของบางอย่าง เราจดจำรูปร่างหน้าตาของผู้คนที่เรารู้จัก เราจดจำเส้นทางต่างๆ ที่จะพาเราไปถึงจุดหมายที่เราต้องการ อย่างไรก็ตาม ในความเข้าใจโดยทั่วไป เรามักจะรับรู้ความทรงจำผ่านการปรากฏของ “สิ่งที่เราจดจำได้” หรือ “วัตถุของการจดจำ” เช่น เราจำได้ว่าเราวางแผนตาไว้ที่ไหน เราจำได้ว่าเพื่อนร่วมชั้นของเรามีหน้าตาอย่างไร เราจำได้ว่าเราต้องใช้เส้นทางไหนเพื่อเดินทางไปมหาวิทยาลัย แต่ในการรับรู้วัตถุของความทรงจำเหล่านี้ เรากลับไม่ได้ตระหนักถึงสำนึกของเรา (consciousness) ซึ่งเป็นเงื่อนไขความเป็นไปได้ของความทรงจำ ในแง่นี้ ปรากฏการณ์วิทยาจึงเรียกร้องให้เราย้อนกลับไปสำรวจปรากฏการณ์ของความทรงจำอีกครั้งว่าสิ่งต่างๆ ที่เราจดจำนั้นปรากฏขึ้นในสำนึกของเราได้อย่างไร

ในงานเขียนเรื่อง *Husserl: An Analysis of His Phenomenology* (1967) ริคัวร์ได้ชี้ให้เห็นว่าระเบียบวิธีแบบปรากฏการณ์วิทยาเป็นพัฒนาการทางปรัชญาที่มีความเชื่อมโยงกับแนวคิดของอิมมานูเอล ค้านท์ (Immanuel Kant) และเรอเน เดส์การ์ตส์ โดยปรากฏการณ์วิทยาเริ่มต้นจากข้อวิจารณ์ของค้านท์ที่ชี้ให้เห็นว่าความรู้ต่างๆ ที่เรามีเกี่ยวกับโลกเป็นความรู้ที่เกิดขึ้นจากโครงสร้างการทำงานของจิต (cognition) ในขณะเดียวกัน ปรากฏการณ์วิทยายังมีเป้าหมายในการวางรากฐานทางความคิดแบบเดียวกับเดส์การ์ตส์ โดยการศึกษาทางปรัชญาจำเป็นต้องเริ่มต้นจากข้อเท็จจริงที่เราไม่สามารถตั้งข้อสงสัยได้ซึ่งก็คือสภาวะการมีอยู่สำนึก แต่จากการศึกษาทางปรากฏการณ์วิทยา ฮุสเซอร์ลได้นำเสนอคุณลักษณะเฉพาะของสำนึกที่แตกต่างจากในกรณีของค้านท์และเดส์การ์ตส์ คือการที่สำนึกของเราเป็นสำนึกเกี่ยวกับอะไรบางอย่างเสมอ (every consciousness is a consciousness of ...)¹⁷

การศึกษาทางปรากฏการณ์วิทยาเป็นระเบียบวิธีทางปรัชญาที่ศึกษาสิ่งต่างๆ ในเงื่อนไขความเป็นไปได้ของสิ่งนั้น เช่น การรับรู้สิ่งต่างๆ ในโลก โดยปกติแล้ว เรามักจะรับรู้สิ่งต่างๆ เป็นวัตถุที่ดำรงอยู่อย่างเป็นเอกเทศจากเรา แต่ปรากฏการณ์วิทยาชี้ให้เห็นว่าการปรากฏของสิ่งต่างๆ ในโลกเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นภายในการรับรู้ของเรา การที่เราศึกษาวัตถุในโลกโดยไม่ตระหนักถึงการรับรู้ของตัวเองจึงทำให้เรามองไม่เห็นความจริงของสิ่งต่างๆ เป็นสิ่งที่เราต้องเริ่มต้นศึกษาจากโครงสร้างการทำงาน

¹⁷ Ricoeur, *Husserl: An Analysis of His Phenomenology*, pp.3-11.

ของจิต ในมุมมองของปรากฏการณ์วิทยา เมื่อเราย้อนกลับไปพิจารณาภาวะการรับรู้ของเราที่มีต่อสิ่งต่างๆ จะพบว่าการรับรู้ของเราไม่ได้ถูกจำกัดไว้ที่วัตถุใดวัตถุหนึ่ง แต่เราสามารถเปลี่ยนการรับรู้ของเราไปหาสิ่งต่างๆ ได้เสมอ การที่เราสามารถรับรู้สิ่งต่างๆ ในรายละเอียดที่เพิ่มมากขึ้นเป็นการแสดงให้เห็นว่าสิ่งต่างๆ ไม่ได้ถูกสร้างขึ้นโดยสำนึกของเรา แต่สำนึกของเรามีลักษณะที่เปิดสู่การรับรู้สิ่งต่างๆ ภายนอก คุณลักษณะดังกล่าวของสำนึกเป็นสิ่งที่ฮูสเซิร์ลเรียกว่า การพุ่งไปของเจตสำนึก (intentionality) หรือก็คือการที่สำนึกของเรามีลักษณะที่เกี่ยวกับอะไรบางอย่างเสมอ

เราอาจยกตัวอย่างเพื่อทำความเข้าใจการพุ่งไปของเจตสำนึก เช่น ในชีวิตประจำวันของเรา เราอาจใช้โทรศัพท์มือถือมาใช้เพื่อโทรหาใครสักคน เมื่อเราใช้งานเสร็จ เราก็วางโทรศัพท์ทิ้งไว้โดยไม่ได้สนใจอะไร แต่ในขณะเดียวกัน ในการรับรู้โทรศัพท์ของเรานี้ เรายังสามารถสำรวจรูปร่างหน้าตา และรายละเอียดของโทรศัพท์ได้ เราอาจสังเกตเห็นรอยขีดข่วน เห็นรอยนิ้วมือที่หน้าจอ รายละเอียดต่างๆ นี่เป็นสิ่งที่เราไม่ทันได้สังเกตในตอนแรก การที่เราสามารถรับรู้ลักษณะต่างๆ ของโทรศัพท์มือถือเป็นการยืนยันว่าโทรศัพท์มือถือมีคุณสมบัติต่างๆ อยู่ก่อนการรับรู้ของเรา ในขณะที่มุมมองการรับรู้ของเราเป็นสิ่งที่ทำให้การรับรู้โทรศัพท์มือถือจากแง่มุมต่างๆ นั้นเป็นไปได้ ในจุดนี้ที่เองที่ปรากฏการณ์วิทยาเสนอว่าวัตถุของการรับรู้มีลักษณะที่ดำรงอยู่ภายนอก (transcend) สำนึกรู้ของเรา แต่ในขณะเดียวกัน สำนึกรู้ก็มีลักษณะที่เปิดสู่การรับรู้สิ่งต่างๆ ในอย่างที่มีนัยเป็น จากคำอธิบายทางปรากฏการณ์วิทยาของฮูสเซิร์ล การจะศึกษาสิ่งต่างๆ ในโลกจึงไม่สามารถละเลยการศึกษาสถานะของสำนึกซึ่งเป็นเงื่อนไขความเป็นไปได้ของการรับรู้สิ่งต่างๆ ในโลก

ด้วยเหตุผลดังกล่าว ปรากฏการณ์วิทยาจึงปฏิเสธที่จะยอมรับองค์ความรู้ต่างๆ โดยปราศจากการพิจารณาเงื่อนไขความเป็นไปได้ขององค์ความรู้เหล่านั้น ปรากฏการณ์วิทยาเรียกร้องให้เรากลับไปให้ความสนใจกับสิ่งต่างๆ ที่ปรากฏต่อเรา ในแง่นี้ หากเราต้องการจะศึกษาเกี่ยวกับความทรงจำ ปรากฏการณ์วิทยาได้ชี้ให้เห็นว่าเราไม่สามารถยอมรับคำนิยามต่างๆ เกี่ยวกับความทรงจำไว้ล่วงหน้า แต่เราจำเป็นต้องถอยกลับไปสู่ปรากฏการณ์ (phenomenological reduction) ซึ่งเป็นที่มาของนิยามต่างๆ เหล่านี้ ในขณะเดียวกัน การศึกษาสิ่งต่างๆ โดยย้อนกลับไปพิจารณาที่ปรากฏการณ์ยังเป็นเงื่อนไขตั้งต้นที่ทำให้เราสามารถยืนยันการมีอยู่ของสิ่งต่างๆ ที่ถูกก่อประกอบขึ้นโดยสำนึกได้

Ideas I describes an ascending path which leads to what Husserl calls the reduction or, perhaps better, the "suspension" of the natural thesis of the world (thesis = positing). This movement is as yet only the inverse, the negative, of a formative, or perhaps even creative, operation of consciousness called "transcendental constitution." [...] the reduction removes a limitation

and thus frees the whole sweep of consciousness. What allows us to affirm this liberation is precisely the link between theses, reduction, and constitution. If constitution is to be the essential positive moment of consciousness, the reduction must be the lifting of a prohibition that weighs upon it. (Ricoeur, 1967: 16-18)

สำหรับฮูสเซอร์ลแล้ว การที่เราจะรับรู้สิ่งต่างๆ ในอย่างที่มีนัยเป็น สิ่งแรกที่เราต้องทำคือการหยุด (*epoché*) ความเชื่อต่อสิ่งต่างๆ¹⁸ แล้วกลับไปให้ความสนใจกับสิ่งที่ปรากฏต่อเรา ในการใช้ชีวิต โดยปกติ เราต่างมีสมมติฐานเกี่ยวกับโลก (*thesis of the world*) คือเราเชื่อในการมีอยู่ของสิ่งต่างๆ ที่เป็นเอกเทศจากตัวเรา แต่ปรากฏการณ์วิทยาเสนอให้เราหยุดความเชื่อดังกล่าวไว้เพื่อที่เราจะสามารถให้ความสนใจกับสิ่งต่างๆ จากมุมมองที่สิ่งนั้นปรากฏต่อสำนึก จากจุดยืนดังกล่าว เราจึงจะเห็นว่าการรับรู้โลกของเราเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นผ่านโครงสร้างการทำงานของจิตเสมอ โดยสำนึกของเราจะมีบทบาทในการกำหนดและให้ความหมายกับสิ่งต่างๆ ที่เรารับรู้¹⁹ เช่น เราสามารถที่จะรับรู้วัตถุสีเขียวที่อยู่นอกหน้าต่างเป็นต้นไม้ ภายใต้การหยุดความเชื่อ ในด้านหนึ่ง เราจึงจะสามารถหันไปพิจารณาสิ่งที่ปรากฏต่อเรา และในขณะเดียวกัน เราจะเห็นถึงบทบาทการทำงานของสำนึกที่มีส่วนในการก่อประกอบ (*constitution*) สิ่งที่เรารับรู้

ภายใต้การทำงานของสำนึก เราจึงจะสามารถตระหนักถึงความสัมพันธ์ระหว่างสภาวะของสำนึกที่กำหนดวัตถุของการสำนึก (*noesis*) และวัตถุของการสำนึกดังกล่าว (*noema*) โดยวัตถุของการสำนึกมีความสัมพันธ์ตอบสนอง (*correlate*) กับสภาวะของสำนึกเสมอ ยกตัวอย่างเช่น ในการมองเห็นต้นไม้ของเรา ต้นไม้ที่ปรากฏขึ้นนั้นก็ย่อมเป็นวัตถุของการมองเห็นของสำนึก หากเราจินตนาการถึงดอกไม้ที่กำลังจะบาน ดอกไม้ที่บานนั้นก็ย่อมเป็นวัตถุของการจินตนาการของสำนึก ในแง่นี้ สิ่งต่างๆ ที่ปรากฏขึ้นในสำนึกย่อมเป็นสิ่งที่ถูกกำหนดผ่านสภาวะของสำนึก จากมุมมองของสำนึก เราจึงจะสามารถศึกษาและบรรยายสิ่งต่างๆ ที่ปรากฏต่อเราได้โดยละเอียดของมัน

อย่างไรก็ตาม ปรากฏการณ์วิทยาไม่ได้มีเป้าหมายการบรรยายวัตถุของการสำนึกเพียงอย่างเดียว แต่ปรากฏการณ์วิทยายังต้องการยืนยันว่าวัตถุของการสำนึกนั้นเป็นสิ่งต่างๆ ที่ดำรงอยู่ในอย่าง

¹⁸ การหยุดความเชื่อ (*epoché*) หรือการใส่วงเล็บ (*bracketing*) เป็นหนึ่งในวิธีการทางปรากฏการณ์วิทยาที่เสนอให้เราตรวจสอบความเชื่อที่เรามีต่อสิ่งต่างๆ ในโลก โดยปกติแล้ว การรับรู้โลกของเราย่อมแฝงฝังไปด้วยความเชื่อว่าเป็นเอกเทศ แต่จากจุดยืนของปรากฏการณ์วิทยาที่ต้องการวางรากฐานวิธีการคิดจากสิ่งที่ไม่สามารถสงสัยได้ จะเห็นว่าการอ้างถึงสถานะทางทฤษฎีของสิ่งต่างๆ ย่อมเป็นข้ออ้างที่อยู่เหนือไปขอบเขตของสิ่งที่ปรากฏต่อเรา การหยุดความเชื่อและการตัดสินจึงเป็นหนึ่งในการขั้นตอนสำคัญที่ทำให้เราย้อนกลับมาพิจารณาสิ่งที่ปรากฏต่อเรากลับครั้ง

¹⁹ Ricoeur, *Husserl: An Analysis of His Phenomenology*, p.19.

ที่มันเป็น สำหรับฮุสเซอร์ล เราจึงต้องให้คำอธิบายว่าสิ่งต่างๆ ที่อยู่ภายนอกสำนึก (the transcendent) ถูกประกอบขึ้น (constitution) เป็นสิ่งที่ปรากฏต่อเราได้อย่างไร ริเคอร์ได้ยกตัวอย่างเช่น การที่เรารับรู้สิ่งที่ปรากฏต่อหน้าเป็นต้นไม้ เราสามารถรับรู้สิ่งที่ปรากฏต่อเรานี้ผ่านคุณสมบัติที่มีความหมาย (sense) เช่น เป็นสิ่งที่มีสีเขียว เป็นสิ่งที่มีพื้นผิวขรุขระ เป็นสิ่งที่เรารับรู้ด้วยความมั่นใจ รับรู้ด้วยความสงสัย หรือรับรู้โดยการเชื่อมโยงเหตุผล จากจุดยืนของปรากฏการณ์วิทยา การรับรู้สิ่งต่างๆ อย่างมีความหมายจึงไม่ได้เกิดขึ้นจากการที่เราให้ความหมายต่อสิ่งต่างๆ อย่างไรก็ได้ แต่การรับรู้ความหมายของสิ่งต่างๆ เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้จากการหยุดความเชื่อและการตัดสินใจทั้งหมดเอาไว้ (epoché) และประกอบความหมายขึ้นจากสิ่งที่ปรากฏต่อเรา ภายใต้การหยุดความเชื่อเอาไว้ เราจะเห็นบทบาทของสำนึกที่ให้ความหมายต่อสิ่งต่างๆ และในขณะเดียวกัน เรายังสามารถยืนยันวัตถุของการสำนึกรู้เป็นวัตถุที่ปรากฏขึ้นในอย่างที่เป็น

[...] one last gap still remains to be filled in between what we shall henceforth call the "sense" of the noema and actuality. An attempt has been made to constitute the sense of the noema, for example, the sense of the tree that I perceive over there determined as green, gnarled, and further characterized as perceived with certainty, doubt, conjecture, etc. [...] Transcendental phenomenology aspires to integrate into the noema its own relation to the object, i.e., its "fullness," which completes the constitution of the whole noema. (Ricoeur, 1967: 23)

อย่างก็ตาม แม้ว่าจะเปรียบเทียบวิธีการปรากฏการณ์วิทยาจะทำให้เราสามารถหันกลับไปหาสิ่งต่างๆ ในอย่างที่เป็น แต่การศึกษาเกี่ยวกับความทรงจำกลับต้องการคำอธิบายทางปรากฏการณ์วิทยามากไปกว่านั้น เนื่องจากความทรงจำไม่ใช่สิ่งที่ดำรงอยู่ในตัวของมันเองเหมือนสิ่งต่างๆ ที่มีอยู่ในโลก แต่ความทรงจำเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในสภาวะของสำนึก คือเป็นสภาวะสำนึกที่รับรู้สิ่งต่างๆ ในความสัมพันธ์กับเวลา การจะศึกษาปรากฏการณ์ของความทรงจำจึงไม่สามารถอาศัยการวิเคราะห์การปรากฏของสิ่งต่างๆ ที่เป็นวัตถุของการสำนึกรู้เพียงอย่างเดียว แต่การจะศึกษาความทรงจำยังต้องวิเคราะห์สภาวะของสำนึกรู้ในตัวมันเอง โดยงานเขียนเรื่อง *On Phenomenology of the Consciousness of Internal Time* (1991) ถือเป็นการผลงานชิ้นสำคัญที่ฮุสเซอร์ลได้ศึกษาเกี่ยวกับสำนึกเวลา (time-consciousness)

ในส่วนต่อไปของบทที่ 2 ผู้เขียนแสดงให้เห็นข้อเสนอเรื่องความทรงจำใน *Phenomenology of the Consciousness of Internal Time* สำหรับฮุสเซอร์ล ความทรงจำเป็น

สภาวะของสำนึกที่แตกต่างจากการจินตนาการโดยสิ้นเชิง ในขณะที่จินตนาการมีลักษณะเป็นภาพปรากฏของสิ่งที่ไม่ได้อยู่ ความทรงจำกลับเป็นมีลักษณะเป็นความต่อเนื่องของการปรากฏ การศึกษาทางปรากฏการณ์วิทยาของฮูสเซอร์ลได้ชี้ให้เห็นว่าความทรงจำเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้บนพื้นฐานของสำนึกเวลา อย่างไรก็ตาม ข้อเสนอเรื่องความทรงจำของฮูสเซอร์ลกลับทำให้การคิดเรื่องความทรงจำถูกจำกัดอยู่ในสภาวะสำนึกของปัจเจกที่ตัดขาดจากโลก คนอื่น สังคม และประวัติศาสตร์ จากการศึกษาข้อถกเถียงเรื่องความทรงจำร่วมและปัญหาทางปรากฏการณ์วิทยาของฮูสเซอร์ล ในงานเขียนเรื่อง *Memory, History, Forgetting* ริเคอร์จึงนำเสนอปรากฏการณ์วิทยาของความทรงจำที่เปิดสู่มิติทางสังคม

2.2 ข้อเสนอเรื่องความทรงจำของฮูสเซอร์ล : ความทรงจำคือความต่อเนื่องของการปรากฏ

ใน *On Phenomenology of the Consciousness of Internal Time* ฮูสเซอร์ลเริ่มต้นการศึกษาความทรงจำด้วยการศึกษาสำนึกรู้ต่อวัตถุในเวลา (consciousness of temporal object) โดยการรับรู้ถึงวัตถุในเวลาเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นสภาวะของสำนึกที่ทำให้ความทรงจำเป็นไปได้ เราอาจยกตัวอย่างวัตถุในเวลา เช่น ในกรณีของการได้ยินเสียงฟ้าผ่า การได้ยินเสียงฟ้าผ่าของเรานี้ เราไม่ได้รับรู้เพียงตำแหน่งของฟ้าผ่าที่เกิดขึ้นในโลก แต่เรายังสามารถรับรู้การกินเวลาของเสียงฟ้าผ่าที่เกิดขึ้น โดยปกติแล้วเราอาจคิดว่าเสียงของฟ้าผ่าที่ดังขึ้นมา 2-3 วินาทีเป็นคุณสมบัติของฟ้าผ่าในครั้งนั้นที่ไม่เกี่ยวข้องกับตัวเรา แต่จากการหยุดความเชื่อทั้งหมดเอาไว้ในแบบปรากฏการณ์วิทยา จะเห็นว่าเสียงของฟ้าผ่าที่เกิดขึ้นนั้นเป็นประสบการณ์ที่เกิดจากความต่อเนื่องของเสียงฟ้าผ่าที่ปรากฏในประสบการณ์ของเรา กล่าวคือ เราไม่ได้รับรู้เสียงฟ้าผ่าในแต่ละชั่วขณะแบบแยกขาดจากกัน แต่เรารับรู้เสียงฟ้าผ่าในแต่ละวินาทีเป็นวัตถุเดียวกัน

การวิเคราะห์สำนึกรู้ต่อวัตถุในเวลาของฮูสเซอร์ลชี้ให้เห็นว่า การมีอยู่ของวัตถุในเวลามีลักษณะแตกต่างจากการมีอยู่ของสิ่งต่างๆ ในพื้นที่ เพราะในกรณีของสิ่งต่างๆ ที่มีอยู่ในโลก สิ่งต่างๆ ล้วนมีอยู่อย่างสมบูรณ์ก่อนการปรากฏต่อสำนึกของเรา ในขณะที่การรับรู้ของวัตถุในเวลา จะเห็นว่าวัตถุในเวลาเป็นสิ่งที่ปรากฏขึ้นอย่างสมบูรณ์ได้ภายในสำนึกของเราเท่านั้น โดยสำนึกของเรามีบทบาทหน้าที่ในการแต่ละชั่วขณะเข้าเป็นประสบการณ์ต่อสิ่งเดียวกัน

เมื่อฮูสเซอร์ลสำรวจประสบการณ์ที่เรามีต่อวัตถุในเวลา ฮูสเซอร์ลค้นพบว่าการมีอยู่ของสำนึกเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้เราสามารถสร้างความต่อเนื่องให้กับวัตถุของการรับรู้ได้ หากเราพรรณนาประสบการณ์ต่อวัตถุในเวลาที่เกิดขึ้น เราจะเห็นว่าในการรับรู้สิ่งต่างๆ ของเรา สิ่งที่เรารับรู้ย่อมปรากฏเป็นปัจจุบันอยู่เสมอ แต่เมื่อเวลาเปลี่ยนแปลงไป สำนึกก็ยังคงรับรู้สิ่งต่างๆ เป็นปัจจุบันอยู่ แต่

ปัจจุบันที่สองนี้เป็นอีกช่วงเวลาที่แตกต่างจากปัจจุบันแรก ฮูสเซอร์ลชี้ให้เห็นว่า สำนึกของเราสามารถที่จะรับรู้สิ่งต่างๆ เป็นช่วงขณะปัจจุบันที่มีความต่อเนื่องกันได้ โดยแต่ละช่วงขณะปัจจุบันที่อยู่ก่อนหน้าจะกลายเป็นสิ่งที่ “เพ่งผ่านไป” หากเราเปรียบเทียบกับการได้ยินเสียงฟ้าผ่า สมมติว่าเสียงฟ้าผ่าเริ่มดังขึ้นในวินาทีที่หนึ่ง แต่เมื่อเวลาเปลี่ยนแปลงไป เรายังคงได้ยินเสียงฟ้าผ่าอยู่ในวินาทีที่สองและวินาทีต่อไป การรับรู้เสียงฟ้าผ่าเป็นช่วงขณะที่มีความต่อเนื่องกันนี้เป็นสิ่งที่ทำให้เรารับรู้เสียงฟ้าผ่าในแต่ละช่วงขณะเดียวการปรากฏขึ้นของวัตถุในเวลาที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

The tone is given; that is, I am conscious of it as now. But I am conscious of it as now "as long as" anyone of its phases is intended as now. However, if any temporal phase is an actually present now, then I am conscious of a continuity of phases as "immediately past" and of the whole extent of the temporal duration from the beginning-point up to the now-point as elapsed. (Husserl, 1991: 25-26)

ในแง่นี้ ความทรงจำจึงเกิดขึ้นได้เฉพาะในสภาวะสำนึกของเราเท่านั้น ในสภาวะของการจดจำ สำนึกรู้ได้กำหนดความสัมพันธ์ต่อวัตถุนั้นเป็นปัจจุบันอย่างต่อเนื่อง คือสิ่งที่ผ่านพ้นไปแล้วยังคงถูกรับรู้เป็นความต่อเนื่องกับช่วงขณะปัจจุบัน แม้ว่าแต่ละช่วงขณะของปัจจุบันจะเป็นสิ่งที่กลายเป็นอดีตที่ห่างไกลออกไปเรื่อยๆ แต่สำนึกของเราสามารถ “รั้ง” การมีอยู่ของช่วงขณะของปัจจุบันที่กลายเป็นอดีตเอาไว้ การรั้งช่วงขณะปัจจุบันในอดีตคือความทรงจำในความหมายแรกสำหรับฮูสเซอร์ล คือการรั้งความทรงจำ (*retention*) โดยในขณะที่วัตถุของการรับรู้ค่อยๆ ถอยหนีไปในอดีต เรายังคงรั้งการมีอยู่ของวัตถุนั้นไว้ในสำนึกของเรา ภายใต้การทำงานของสำนึกในลักษณะนี้ เราจึงสามารถรับรู้สิ่งต่างๆ ในการดำเนินไปของเวลา (temporality) การรั้งการมีอยู่ของปัจจุบันเป็นสิ่งที่ประกอบเป็นสำนึกรู้ต่อวัตถุในเวลาให้เกิดขึ้น²⁰

ในขณะเดียวกัน ฮูสเซอร์ลได้ชี้ให้เห็นสภาวะภายในของสำนึกที่เป็นเงื่อนไขในการก่อประกอบสำนึกต่อวัตถุในเวลา คือสภาวะการไหลหนีของเวลา (*running-off phenomena*) โดยปรากฏการณ์ของเวลาที่เปลี่ยนแปลงไปนี้เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นอย่างสม่ำเสมอ การเปลี่ยนแปลงของเวลาจากปัจจุบันเป็นอดีตเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องและเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน กล่าวคือ ปัจจุบันในตอนนี้ได้กลายเป็นอดีต แต่ปัจจุบันก็ยังคอยปรากฏขึ้นใหม่สำหรับเรา แต่ละช่วงขณะปัจจุบันจึงสานต่อเป็นอดีตที่ลึกลงไป

²⁰ Husserl, *On the Phenomenology of the Consciousness of Internal Time (1893-1917)* (Springer, 1991), p.22.

เรื่อย ๆ²¹ ด้วยสถานะของสำนึกที่ดำรงอยู่ในเวลาเช่นนี้ เราจึงสามารถรับรู้สิ่งต่างๆ ที่เปลี่ยนแปลงไปในเวลาได้ (running-off characters)

อย่างไรก็ตาม ภายใต้เงื่อนไขของสำนึกเวลาที่เปลี่ยนแปลงอยู่ทุกขณะก็ไม่ได้หมายความว่าสิ่งที่หายไปจากปัจจุบันแล้วจะหายไปตลอดกาล สำหรับฮูสเซิร์ลแล้ว เรายังสามารถเรียกคืนช่วงเวลาที่ผ่านมาแล้วให้กลับมาปรากฏในสำนึกของเราอีกครั้ง เราสามารถนึกย้อนกลับไปในอดีตว่าเคยมีอะไรเกิดขึ้นกับเราบ้าง เราอาจนึกย้อนไปถึงภาพยนตร์ที่เราเคยดู โดยการนึกถึงความทรงจำที่ผ่านพ้นไปแล้ว เราจำเป็นต้องอาศัยภาพความทรงจำที่ปรากฏขึ้นเป็นตัวแทนของประสบการณ์ที่เราเคยรับรู้ในอดีต การทำให้อดีตปรากฏขึ้นเป็นภาพความทรงจำอีกครั้ง (*presentification*) เป็นสิ่งที่ฮูสเซิร์ลมองว่าเป็นความทรงจำในความหมายที่สอง คือการย้อนนึกถึงความทรงจำ (*recollection*)

การย้อนนึกถึงความทรงจำเป็นความทรงจำที่แตกต่างจากการรังความทรงจำ เพราะในขณะที่เราั้งการมีอยู่ของวัตถุเวลาไว้ สิ่งที่ถูกรับรู้มันได้ปรากฏตัวมันในการรับรู้ของเรา แต่ในกรณีของการย้อนนึกถึงประสบการณ์ในอดีตเป็นสิ่งที่ผ่านพ้นไปจากปัจจุบันและไม่มีการปรากฏต่อเราแล้ว ในสำนึกของเรามีเพียงร่องรอยของภาพความทรงจำที่เป็นตัวแทนของเหตุการณ์ในอดีต สำหรับฮูสเซิร์ลแล้ว การย้อนนึกถึงความทรงจำจึงมีลักษณะที่ใกล้เคียงกับจินตนาการมากกว่าความทรงจำ เนื่องจากความทรงจำเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากการปรากฏของสิ่งต่างๆ ที่มีความต่อเนื่องในเวลา แตกต่างจากจินตนาการที่เป็นการรับรู้สิ่งต่างๆ ที่ไม่ได้เริ่มต้นจากการปรากฏอยู่จริง

ในแง่นี้ ในกรอบคิดของฮูสเซิร์ล การย้อนนึกถึงความทรงจำจึงไม่ได้มีอะไรมากกว่าการรังความทรงจำที่ถูกทำให้ปรากฏอีกครั้ง การรังความทรงจำจึงเป็นประสบการณ์พื้นฐานที่สุดของความทรงจำ เพราะการที่เราจะนึกย้อนไปถึงอะไรได้ เช่น ฉากหนึ่งในภาพยนตร์ที่เราเคยรับรู้ สิ่งนั้นก็ต้องเคยปรากฏเป็นความต่อเนื่องในประสบการณ์ของเราอยู่ก่อนแล้ว เราต้องเคยจดจ่อกับภาพยนตร์เรื่องนั้นและรับรู้แต่ละฉากเป็นภาพยนตร์เรื่องเดียวกัน สำหรับฮูสเซิร์ลแล้ว ปรากฏการณ์วิทยาของความทรงจำจึงเป็นการยืนยันสถานะที่พื้นฐานที่สุดของสำนึก คือสถานะความต่อเนื่องของสำนึกเวลา

การวิเคราะห์ความทรงจำของฮูสเซิร์ลที่ชี้ให้เห็นการคลี่คลายปรากฏการณ์ของความทรงจำผ่านการอธิบายด้วยสำนึกเวลา แม้ข้อเสนอของฮูสเซิร์ลจะช่วยให้เราเห็นลักษณะสำคัญของความทรงจำที่เป็นความต่อเนื่องของการปรากฏ แต่ปรากฏการณ์วิทยาของฮูสเซิร์ลกลับนำไปสู่ปัญหาในการคิดเรื่องความทรงจำ คือทำให้ความทรงจำตกอยู่ในข้อจำกัดของความเป็นปัจเจก เพราะจากกรอบความคิดของฮูสเซิร์ล ความทรงจำได้กลายเป็นประสบการณ์ของความต่อเนื่องที่ปรากฏเฉพาะใน

²¹ Edmund Husserl, *On the Phenomenology of the Consciousness of Internal Time* (1893-1917), p.30

สำนึกของปัจเจกแต่ละคน เราไม่สามารถพูดถึงความทรงจำที่เรามีร่วมกับคนอื่น หรือพูดถึงความทรงจำของคนอื่นที่เขาอาจจดจำเรื่องราวเกี่ยวกับเราได้

ในจุดนี้เองที่ผู้เขียนต้องการแสดงให้เห็นว่าปัญหาของความทรงจำที่ปิดตัวเองจากคนอื่นเป็นปัญหาที่เกิดจากการวิเคราะห์เรื่องความทรงจำผ่านประสบการณ์ต่อเวลาของสำนึก ทั้งๆ ที่ประสบการณ์ของความทรงจำยังเป็นสิ่งที่ประกอบขึ้นจากความสัมพันธ์ที่เรามีต่อโลก คนอื่น สังคม และประวัติศาสตร์ งานเขียนเรื่อง *Memory, History, Forgetting* ของริเคอร์ถือเป็นจุดเริ่มต้นสำคัญในการถกเถียงเรื่องปรากฏการณ์วิทยาความทรงจำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อริเคอร์วิเคราะห์ข้อถกเถียงระหว่างจุดยืนที่มองว่าความทรงจำเป็นเรื่องของปัจเจก เช่น แนวคิดเรื่องความทรงจำของอ็อกส์ติน ล็อก (John Locke) และฮูสเซอร์ลมารวมถกเถียงกับแนวคิดที่มองว่าความทรงจำเป็นเรื่องของสังคม คือแนวคิดเรื่องความทรงจำของฮัลบวัคส์

แต่แทนที่ริเคอร์จะยืนยันว่าความทรงจำเป็นเรื่องของปัจเจกหรือเป็นเรื่องของสังคม ริเคอร์กลับแสดงให้เห็นว่ามีมิติความเป็นปัจเจกและมีมิติความเป็นสังคมต่างเป็นแง่มุมที่สำคัญของความทรงจำ ข้อเสนอเรื่องความทรงจำของริเคอร์จึงมีความสำคัญ เพราะริเคอร์ไม่ได้มองว่าความทรงจำเป็นความต่อเนื่องของการปรากฏเพียงเท่านั้น แต่ความทรงจำยังเป็นการนำเสนออดีตที่เกิดขึ้นผ่านภาษา นอกจากนี้ ความทรงจำยังเป็นไปได้จากการที่เราใช้ชีวิตอยู่ในสังคมตั้งแต่ต้น ข้อเสนอเรื่องความทรงจำของริเคอร์จึงทำให้ปรากฏการณ์วิทยาเปิดออกสู่การมีความสัมพันธ์กับคนอื่น สังคม และประวัติศาสตร์

ในลำดับต่อไป ผู้วิจัยนำเสนอข้อถกเถียงเรื่องความทรงจำของฮัลบวัคส์ ฮัลบวัคส์เป็นนักสังคมวิทยาคนสำคัญที่ได้เฝ้าการศึกษาปรากฏการณ์ของความทรงจำในระดับปัจเจก ฮัลบวัคส์ได้ชี้ให้เห็นว่าความทรงจำเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นภายใต้กรอบทางสังคมเสมอ โดยปัจเจกแต่ละคนย่อมเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มทางสังคมที่จดจำอะไรบางอย่างร่วมกัน สำหรับฮัลบวัคส์ ความทรงจำจึงเป็นความทรงจำร่วมเสมอ จากข้อวิจารณ์เรื่องความทรงจำของฮัลบวัคส์ ผู้เขียนแสดงให้เห็นข้อเสนอเรื่องความทรงจำของริเคอร์ที่ชี้ให้เห็นว่าความทรงจำคือการนำเสนออดีตที่เกิดขึ้นผ่านภาษา ข้อเสนอเรื่องความทรงจำของริเคอร์เป็นสิ่งที่ทำให้เราสามารถอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดเรื่องความทรงจำของปัจเจกและความทรงจำร่วม โดยแม้ว่าความทรงจำจะเป็นมุมมองการรับรู้อดีตของปัจเจก แต่ความทรงจำไม่ได้เป็นการกระทำที่เกิดขึ้นโดยปัจเจกเสมอไป เพราะความทรงจำยังเป็นการนำเสนออดีตที่ไม่มีอยู่แล้ว การที่เรามีประสบการณ์ในอดีตร่วมกับคนอื่นและการถ่ายทอดความทรงจำผ่านภาษาจึงเป็นสิ่งที่ช่วยย้ำเตือนความทรงจำและช่วยให้เราสามารถเก็บรักษาความทรงจำต่างๆ ไว้ได้

2.3 ข้อถกเถียงเรื่องความทรงจำจากมุมมองของสังคมวิทยา

ประเด็นถกเถียงเรื่องความทรงจำเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 20 โดยมีที่มาจากอิทธิพลทางความคิดในหลากหลายสาขาวิชา ในงานเขียนเรื่อง *Memory in Culture* แอร์ลได้ยกตัวอย่างที่มาของประเด็นศึกษาเรื่องความทรงจำ เช่น ในฝรั่งเศส การศึกษาความทรงจำวัฒนธรรม (cultural memory) เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นภายใต้ข้อเสนอเรื่องพื้นที่ของความทรงจำ (places of memory) ของปีแยร์ โนรา ในสหรัฐอเมริกา การศึกษาความทรงจำเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นภายใต้บริบทของประเด็นศึกษาเหตุการณ์โฮโลคอสต์ (Holocaust studies) ในสหราชอาณาจักร ความทรงจำได้กลายเป็นหนึ่งในประเด็นศึกษาภายใต้สาขาวิชาของวัฒนธรรมศึกษา (cultural studies) ในเยอรมนี ความทรงจำได้กลายเป็นประเด็นศึกษาสำคัญจากปัญหาเรื่องความสำนึกผิดร่วม (collective guilt) และปัญหาของความทรงจำบาดแผลซึ่งมีสาเหตุมาจากเหตุการณ์ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2²²

จากประเด็นถกเถียงเรื่องความทรงจำที่เกิดขึ้น เราจะเห็นว่าแนวคิดเรื่องความทรงจำไม่ได้มีขอบเขตความหมายอยู่ที่ความทรงจำของปัจเจกเสมอไป แต่ความทรงจำยังมีความเกี่ยวพันกับสังคม ในแง่นี้ งานเขียนเรื่อง *The Social Frameworks of Memory* (1925) และ *The Collective Memory* (1950) ของโมริส ฮาล์บวักส์ นักสังคมวิทยาสำนักดูร์ไกม์ จึงถือเป็นผลงานที่มีความสำคัญต่อการเข้าใจความทรงจำ เนื่องจากฮาล์บวักส์ได้เสนอว่าความทรงจำของเราไม่เคยเป็นอิสระจากความสัมพันธ์ทางสังคม ความทรงจำที่เรามองว่าของปัจเจกแต่ละคนต่างก็เป็นความทรงจำที่เกิดขึ้นภายใต้บริบททางสังคมบางอย่างเสมอ ข้อเสนอเรื่องความทรงจำของฮาล์บวักส์เป็นแนวคิดที่ได้รับอิทธิพลมาจากวิธีการศึกษาทางสังคมวิทยาของดูร์ไกม์ที่มองว่าปรากฏการณ์ทางสังคมเป็นสิ่งที่เราไม่สามารถอธิบายจากข้อเท็จจริงเฉพาะเกี่ยวกับปัจเจก แต่การศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคมจำเป็นต้องอาศัยระเบียบวิธีที่ศึกษาข้อเท็จจริงจากภาพรวมทั้งหมด (methodological holism) จากจุดยืนของสังคมวิทยา การศึกษาความทรงจำผ่านสถานะของสำนักจึงเป็นการลดทอนปรากฏการณ์ของความทรงจำให้กลายเป็นเรื่องของปัจเจก

More precisely, to methodological individualism, the Durkheimian school opposed a methodological holism, to which Maurice Halbwachs would adhere. For sociology at the turn of the twentieth century, collective consciousness is thus one of those realities whose ontological status is not in question. Instead, individual memory, as a purportedly original agency, becomes problematic; emerging phenomenology struggled to avoid being

²² Erll, *Memory in Culture*, p.10.

dismissed under the more or less infamous label of psychologism, which phenomenology claimed to reject. (Ricoeur, 2004: 95)

ในแง่นี้ ฮัลบวักส์จึงอาศัยวิธีการของดิวรีโกมาประยุกต์ใช้ในการศึกษาความทรงจำ โดยฮัลบวักส์เสนอว่าความทรงจำของเราเป็นความทรงจำร่วมเสมอ ฮัลบวักส์ได้ยกตัวอย่างความทรงจำในวัยเด็ก การที่เราสามารถนึกถึงภาพความทรงจำต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นสวนสาธารณะในอดีต บ้านที่เราเคยพักอาศัย สถานที่วิ่งเล่นในวัยเด็ก ภาพความทรงจำเหล่านี้เป็นสิ่งที่เรานึกถึงได้จากการที่เราเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มทางสังคม โดยในกรณีของความทรงจำในวัยเด็ก เราจะเห็นว่าความทรงจำเหล่านี้เกิดขึ้นในความสัมพันธ์กับคนในครอบครัวเสมอ ในการนึกถึงสวนสาธารณะในอดีต เราอาจนึกถึงพ่อแม่หรือญาติผู้ใหญ่ที่เป็นคนพาเราไป เราอาจนึกถึงญาติพี่น้องที่เคยมาวิ่งเล่นกับเรา ความทรงจำจึงเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากประสบการณ์ที่เรามีร่วมกับคนอื่นเสมอ ฮัลบวักส์ได้ชี้ให้เห็นว่าแม้กระทั่งความทรงจำที่เราหลงทางอยู่ตัวคนเดียว ความรู้สึกหวาดกลัวก็ไม่ได้เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากตัวของเราโดยที่ไม่เกี่ยวข้องกับคนอื่น แต่ความรู้สึกหวาดกลัวเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเพราะเราต้องการความช่วยเหลือและการปกป้องจากคนในครอบครัวของเรา ในมุมมองของฮัลบวักส์ ความทรงจำจึงไม่ได้เกิดขึ้นจากสิ่งต่างๆ ที่เรารับรู้เพียงเท่านั้น แต่ความทรงจำยังเกิดขึ้นจากการที่เรามีความสัมพันธ์กับคนอื่นและสังคม²³

ในงานเขียนเรื่อง *The Social Frameworks of Memory* ใน *On Collective Memory* ฮัลบวักส์ได้ชี้ให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างความทรงจำกับสังคมผ่านการเสนอแนวคิดเรื่องกรอบทางสังคม (*social cadre*) ในงานเขียนชิ้นดังกล่าว ฮัลบวักส์ได้นำเสนอเรื่องเล่าของเด็กหญิงอายุประมาณ 9-10 ปีที่ถูกพบในทางตะวันออกของฝรั่งเศส ปี 1731 โดยเด็กหญิงคนดังกล่าวถูกพรากจากคนในครอบครัวและถูกพาตัวมาอยู่ในฝรั่งเศส จากการถามคำถามกับเธอ ผู้คนในเวลานั้นปะติดปะต่อข้อมูลได้ว่าเธอน่าจะเกิดในทางตอนเหนือ คืออาจเป็นพวกเอสกิโม แต่เธอกลับไม่สามารถจดจำเรื่องราวในวัยเด็กได้เลย เธอจำได้เพียงแค่ว่าตนเองถูกจับมาเป็นทาส แต่เพราะเจ้านายไม่ชอบเธอจึงทำให้เธอถูกทอดทิ้งไว้ในป่า ฮัลบวักส์อธิบายเรื่องเล่าดังกล่าวว่า โดยปกติแล้ว เด็กผู้หญิงในวัยนี้ย่อมต้องจดจำสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับเธอได้ แต่เด็กหญิงคนดังกล่าวกลับไม่สามารถจดจำเรื่องในวัยเด็กเพราะเธอถูกพรากจากคนในครอบครัวและถูกพาตัวมาอยู่ในสังคมไม่มีใครสื่อสารกับเธอได้ การพาเธอมาอยู่ในสังคมใหม่ที่แตกต่างจากเดิมโดยสิ้นเชิงเป็นสิ่งที่ทำให้เธอถูกตัดขาดจากความทรงจำเกี่ยวกับตัวเธอในอดีตและสภาพแวดล้อมที่เธอเคยใช้ชีวิตอยู่ สิ่งที่เราเคยจดจำได้ในอดีตก็กลายเป็นสิ่งที่ระลึกรู้ถึงได้ยาก การจะรื้อฟื้นความทรงจำอาจจำเป็นต้องอาศัยภาพถ่ายที่ช่วยให้เธอจดจำสภาพแวดล้อมและสังคมที่เธอเกิดมา

²³ Maurice Halbwachs, *The Collective Memory* (Harper and Row, 1980), pp.35-41

แม้เรื่องเล่าของฮาล์บวักส์จะเป็นกรณีศึกษาเกี่ยวกับความทรงจำที่แตกต่างไปจากปกติ แต่หากเราพิจารณาวิธีที่เราจดจำสิ่งต่างๆ จะเห็นว่าความทรงจำมักจะเป็นสิ่งที่เราระลึกนึกถึงได้ภายใต้ความสัมพันธ์ที่เรามีต่อคนอื่น ความทรงจำบางอย่างที่เกิดขึ้นกับเราในวัยเด็ก เราอาจจดจำไม่ได้ แต่หากเรามีพ่อแม่หรือญาติผู้ใหญ่ที่เล่าเรื่องราวในอดีตให้เราฟัง เราก็อาจนึกถึงความทรงจำในอดีตได้อีกครั้ง การใช้ชีวิตเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มทางสังคมจึงเป็นเงื่อนไขที่ทำให้การระลึกนึกถึงความทรงจำนั้นเป็นไปได้ ในแง่นี้ ความทรงจำจึงเป็นสิ่งที่อาศัยการมีอยู่ของคนอื่นและสังคม

ภายใต้ข้อถกเถียงจากมุมมองของสังคมวิทยา การศึกษาความทรงจำจึงไม่สามารถที่จะเกิดขึ้นจากการศึกษาความทรงจำของปัจเจกเพียงอย่างเดียว เพราะความทรงจำยังเกิดขึ้นจากการที่เราเป็นส่วนหนึ่งของสังคม หากความทรงจำที่เราต้องการศึกษาเป็นความทรงจำที่ไม่ได้ยึดโยงกับคนอื่นหรือสังคมเลย ความทรงจำดังกล่าวก็ย่อมมีสถานะไม่ต่างจากความฝัน เพราะความทรงจำที่เราจดจำได้เพียงคนเดียวย่อมเป็นความทรงจำที่ไม่มีอะไรสามารถยืนยันได้ว่าสิ่งที่เรานั้นเคยเกิดขึ้นจริง

ในมุมมองของฮาล์บวักส์ การศึกษาความทรงจำจึงต้องเริ่มต้นจากการศึกษาความทรงจำร่วมของสังคม โดยฮาล์บวักส์ชี้ให้เห็นว่าความทรงจำร่วมไม่ได้เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากการรวบรวมความทรงจำของปัจเจกมาประกอบเข้าด้วยกัน แต่ความทรงจำร่วมเป็นสิ่งที่เกิดจากกรอบการรับรู้ของสังคม โดยในสังคมหนึ่งๆ ย่อมมีสิ่งที่คุณคนจดจำและมีภาพความทรงจำร่วมกัน ภายใต้การเป็นส่วนหนึ่งของสังคม ความทรงจำของปัจเจกจึงจะมีตำแหน่งแห่งที่ และส่งผลให้การมีความทรงจำของปัจเจกนั้นเป็นไปได้ เราอาจยกตัวอย่างเช่น ความทรงจำต่อวันขึ้นปีใหม่ การที่เราจดจำเหตุการณ์ในวันขึ้นปีใหม่ได้ เช่น เราอยู่ที่ไหน เราทำอะไร เราอยู่กับใคร ความทรงจำดังกล่าวย่อมเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากการที่สังคมและผู้คนที่อยู่รอบตัวเราต่างให้ความสำคัญและจดจำสิ่งที่เกิดขึ้นในตอนนั้นร่วมกับเรา ความทรงจำร่วมจึงไม่ได้เกิดขึ้นจากการที่ปัจเจกแต่ละคนจดจำอะไรหรือไม่จดจำอะไร แต่ความทรงจำร่วมเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากกรอบการรับรู้ของสังคม โดยการที่สังคมมีความรู้สึกนึกคิดร่วมกันอย่างไร ความรู้สึกนึกคิดเหล่านั้นย่อมเป็นสิ่งที่ถูกนำมาประกอบเป็นภาพความทรงจำที่สังคมนั้นมีต่ออดีต

It is in this sense that there exists a collective memory and social frameworks for memory; it is to the degree that our individual thought places itself in these frameworks and participates in this memory that it is capable of the act of recollection. [...] Collective frameworks are, to the contrary, precisely the instruments used by the collective memory to reconstruct an image of the past which is in accord, in each epoch, with the predominant thoughts of the society. (Halbwachs, 1992: 38-40)

จากข้อเสนอของฮัลบวักส์ การมองว่าความทรงจำเป็นเรื่องของปัจเจกจึงเป็นความเข้าใจที่ผิดพลาด เพราะความทรงจำเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในระดับความสัมพันธ์ทางสังคม ความทรงจำของเราเป็นเพียงส่วนหนึ่งของความทรงจำร่วม หากเรามีความทรงจำบางอย่าง แต่ความทรงจำนั้นไม่ได้อยู่ในความสัมพันธ์กับใคร เมื่อเราหยุดนึกถึงความทรงจำดังกล่าว ความทรงจำนั้นก็ย่อมสูญหายไป แต่หากความทรงจำดังกล่าวเป็นสิ่งที่เราระลึกนึกถึงร่วมกับคนอื่นหรือเป็นความทรงจำร่วมของสังคม ความทรงจำนั้นจึงจะเป็นสิ่งที่เราสามารถรื้อฟื้นกลับมาและเป็นความทรงจำที่คงอยู่ต่อไปได้²⁴

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าข้อเสนอเรื่องความทรงจำของฮัลบวักส์จะแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างความทรงจำและสังคม แต่คำอธิบายเรื่องความทรงจำของฮัลบวักส์กลับทำให้มิติความเป็นปัจเจกของความทรงจำหายไป เราจะเห็นจากการศึกษาปรากฏการณ์วิทยาของฮูสเซิร์ลว่าการคิดเรื่องความทรงจำนั้นเป็นไปได้เลยหากเราปฏิเสธการมีอยู่ของสำนึก ความทรงจำเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากมุมมองการรับรู้ของปัจเจก ความทรงจำเป็นสิ่งที่ถูกจดจำโดยปัจเจกแต่ละคน

ในมุมมองของริเคอร์ แม้ข้อเสนอของฮัลบวักส์จะทำให้เรายอมรับว่าความทรงจำไม่ได้เกิดจากปัจเจกโดยลำพัง แต่การบอกว่าความทรงจำเป็นสิ่งที่อาศัยการสนับสนุนของคนอื่นและสังคมก็ไม่เท่ากับเป็นการปฏิเสธว่าตัวของเราไม่ได้เป็นเจ้าของความทรงจำที่แท้จริง การอ้างถึงความทรงจำในฐานะที่เป็นความทรงจำของปัจเจกนี้เป็นสิ่งสำคัญ เนื่องจากการแสดงให้เห็นว่าความทรงจำเป็นสิ่งที่อยู่ในความรับผิดชอบของเราแต่ละคน หากความทรงจำไม่ได้อยู่ภายใต้ตัวตนของปัจเจกที่เป็นเจ้าของความทรงจำ การเข้าใจความทรงจำในทางสังคมวิทยาก็ย่อมเป็นการเข้าใจสังคมที่ปราศจากผู้คนที่มีการกระทำสิ่งต่าง ๆ²⁵

จากการพิจารณาจุดยืนต่อความทรงจำที่แตกต่างกัน คือจุดยืนที่มองว่าความทรงจำเป็นเรื่องของปัจเจก เช่นในกรณีของฮูสเซิร์ล และจุดยืนที่มองว่าความทรงจำเป็นเรื่องของสังคม เช่นในกรณีของฮัลบวักส์ เราจะเห็นจุดยืนที่น่าสนใจในงานเขียนเรื่อง *Memory, History, Forgetting* ของริเคอร์ เนื่องจากแทนที่ริเคอร์จะให้เหตุผลสนับสนุนความเข้าใจต่อความทรงจำแบบใดแบบหนึ่ง ริเคอร์กลับต้องการแสดงให้เห็นว่าความทรงจำเป็นปรากฏการณ์ที่มีทั้งมิติความเป็นปัจเจกและมิติความเป็นสังคม ในการศึกษาเรื่องความทรงจำของริเคอร์ เขาจึงย้อนกลับไปพิจารณาปรากฏการณ์วิทยาของความทรงจำเพื่อชี้ให้เห็นว่าการเข้าใจปรากฏการณ์วิทยาจำเป็นจะต้องเข้าใจบนพื้นฐานของความเป็นจริงทางสังคม ในส่วนต่อไป ผู้เขียนศึกษาข้อถกเถียงของริเคอร์ที่ชี้ให้เห็นว่าปรากฏการณ์วิทยาของความทรงจำสามารถเปิดสู่มิติทางสังคมได้ ผู้เขียนเริ่มต้นจากการสำรวจข้อจำกัดใน

²⁴ Halbwachs, *On Collective Memory*, p.53.

²⁵ MHF, p.122.

ปรากฏการณ์วิทยาของฮุสเซอร์ลที่วิเคราะห์ความทรงจำผ่านสำนึกเวลา จากนั้น ผู้เขียนจึงศึกษาข้อเสนอเรื่องความทรงจำของริเคอร์ที่ชี้ให้เห็นว่าความทรงจำคือการนำเสนออดีตที่เกิดขึ้นผ่านภาษา

2.4 ข้อเสนอเรื่องความทรงจำของริเคอร์ : ความทรงจำคือภาพลักษณ์ที่นำเสนออดีต

จากข้อถกเถียงเรื่องความทรงจำจากมุมมองของสังคมวิทยา ผู้เขียนย้อนกลับไปพิจารณาข้อจำกัดในปรากฏการณ์วิทยาของฮุสเซอร์ล 3 ประการซึ่งเป็นสาเหตุที่ทำให้ความทรงจำกลายเป็นเรื่องของปัจเจกที่ตัดขาดจากโลก คนอื่น และสังคม ประการแรก ปัญหาในปรากฏการณ์วิทยาของฮุสเซอร์ลเริ่มต้นมาจากการเสนอว่าความทรงจำเป็นความต่อเนื่องของการปรากฏซึ่งเป็นความพยายามของฮุสเซอร์ลในการย้อนกลับไปในชั่วขณะที่ความทรงจำปรากฏต่อเราอย่างชัดเจนที่สุด ในขณะที่ริเคอร์ชี้ให้เห็นว่าความทรงจำยังมีอีกด้านหนึ่งคือความทรงจำเป็นภาพลักษณ์ที่นำเสนออดีต ข้อเสนอของริเคอร์ชี้ให้เห็นว่าความทรงจำไม่ได้เกิดขึ้นจากการปรากฏของสิ่งต่างๆ ในสภาวะความต่อเนื่องเสมอไป แต่ความทรงจำยังมีลักษณะเป็นภาพจำซึ่งแสดงให้เห็นถึงอดีตที่ผ่านพ้นไปจากปัจจุบัน

ประการที่สอง การศึกษาความทรงจำของฮุสเซอร์ลยังเป็นการวิเคราะห์ความทรงจำผ่านสำนึกต่อเวลา โดยการเข้าใจความทรงจำผ่านมิติของเวลาทำให้ความทรงจำดำรงอยู่ในสภาวะสำนึกของเราเท่านั้น ในขณะที่ริเคอร์ชี้ให้เห็นว่าความทรงจำยังเป็นประสบการณ์ที่เกิดขึ้นจากการดำรงอยู่ในโลก แม้ข้อเสนอทางปรากฏการณ์วิทยาจะแสดงให้เห็นว่าความทรงจำเป็นมุมมองการรับรู้ของปัจเจก แต่หากเราพิจารณาประสบการณ์ของความทรงจำ จะเห็นว่าประสบการณ์ของเรายังประกอบขึ้นจากวัตถุของการจดจำที่ดำรงอยู่ในโลก การศึกษาปรากฏการณ์ของความทรงจำจึงไม่สามารถวิเคราะห์มิติของเวลาเพียงอย่างเดียว แต่ต้องวิเคราะห์ประสบการณ์ในมิติความสัมพันธ์ต่อโลกด้วย

ประการที่สาม การคิดเรื่องความทรงจำของฮุสเซอร์ลยังมีจุดตั้งต้นจากการศึกษาสภาวะการดำรงอยู่ของสำนึกที่เราไม่อาจตั้งข้อสงสัยได้ แต่การคิดเรื่องความทรงจำบนพื้นฐานของสภาวะสำนึกกลับส่งผลให้การมีอยู่ของคนอื่นเป็นสิ่งที่แปลกแยกจากเรา เมื่อการมีอยู่ของเราเป็นสิ่งที่แตกต่างจากการมีอยู่ของคนอื่นอย่างชัดเจน การเข้าใจแนวคิดเรื่องความทรงจำร่วมจึงไม่สามารถเกิดขึ้นได้ จากการศึกษาปัญหาเรื่องการมีอยู่ของคนอื่นในปรากฏการณ์วิทยา ริเคอร์จึงแสดงให้เห็นว่าการมีอยู่ของคนอื่นไม่ใช่สิ่งที่แปลกแยกจากเราเสมอไป แต่การมีอยู่ของคนอื่นนี้เป็นคนอื่นที่ใช้ชีวิตทางสังคมร่วมกับเราและมีปฏิสัมพันธ์กับเราตั้งแต่ต้น ในแง่นี้ การมีความทรงจำร่วมจึงจะเป็นไปได้

จากการศึกษาข้อจำกัดในปรากฏการณ์วิทยาของฮุสเซอร์ล ริเคอร์จึงเสนอว่าความทรงจำเป็นภาพลักษณ์ที่นำเสนออดีต ข้อเสนอของริเคอร์เป็นสิ่งที่ทำให้ความทรงจำไม่ได้จำเป็นจะต้องอ้างอิงอยู่กับสภาวะของสำนึกเสมอไป ในขณะเดียวกัน ริเคอร์ยังแสดงให้เห็นว่าปรากฏการณ์วิทยาเป็นสิ่งที่เรา

จำเป็นจะต้องวิเคราะห์บนพื้นฐานของความเป็นจริงทางสังคม ภายใต้ข้อเสนอทางปรากฏการณ์วิทยาของริเคอร์ แม้ความทรงจำจะเป็นประสบการณ์การรับรู้จากมุมมองของปัจเจก แต่ความทรงจำยังมีด้านที่เปิดสู่ความสัมพันธ์กับโลก คนอื่น และสังคม ข้อเสนอเรื่องความทรงจำของริเคอร์จึงทำให้เราสามารถอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างความทรงจำปัจเจกและความทรงจำร่วม นอกจากนี้ ข้อเสนอของริเคอร์ยังสามารถทำให้เราสามารถย้อนกลับไปพิจารณาปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างความทรงจำและประวัติศาสตร์ได้อีกครั้ง

ปัญหาของการเข้าใจความทรงจำเป็นความต่อเนื่องของการปรากฏ

ในลำดับแรก เมื่อเราพิจารณาปรากฏการณ์วิทยาความทรงจำของฮุสเซอร์ล จะพบว่าฮุสเซอร์ลได้วิเคราะห์ความทรงจำผ่านความต่อเนื่องของการปรากฏซึ่งส่งผลให้ฮุสเซอร์ลสามารถยืนยันปรากฏการณ์ของความทรงจำที่แตกต่างจากจินตนาการได้ สำหรับฮุสเซอร์ลแล้ว การปรากฏของสิ่งต่างๆ ถือพื้นฐานที่สำคัญของกระบวนการคิดภายใต้ระเบียบวิธีแบบปรากฏการณ์วิทยาซึ่งทำให้เราสามารถยืนยันความจริงที่ไม่สามารถตั้งข้อสงสัยได้ อย่างไรก็ตาม ใน *Memory, History, Forgetting* ริเคอร์ได้แสดงให้เห็นว่าความทรงจำไม่ได้เกิดขึ้นจากการปรากฏของสิ่งต่างๆ เพียงอย่างเดียว แต่ความทรงจำยังเป็นการนำเสนออดีตที่เรารับรู้สิ่งที่ไม่ปรากฏผ่านภาพความทรงจำด้วย

โดยจากการที่ฮุสเซอร์ลกล่าวถึงความทรงจำใน 2 ลักษณะ คือการรั้งความทรงจำ (*retention*) และการย้อนนึกถึงความทรงจำ (*recollection*) เราจะเห็นว่าการย้อนนึกถึงความทรงจำไม่ได้เป็นเพียงความทรงจำที่ถูกทำให้ปรากฏอีกครั้งผ่านจินตนาการ แต่การย้อนนึกถึงความทรงจำยังเป็นการทำให้อดีตที่ผ่านพ้นไปแล้วปรากฏขึ้นอีกครั้ง การที่เรานึกย้อนไปในอดีต ภาพความทรงจำอดีตที่ย้อนกลับมาย่อมเป็นอดีตที่ขาดความต่อเนื่องจากปัจจุบัน แต่ภายใต้การย้อนนึกถึงความทรงจำ สิ่งที่ไม่ได้อยู่แล้วจึงจะสามารถปรากฏต่อเราในฐานะที่เป็นภาพความทรงจำ การทำให้ปรากฏ (*presentification*) นี้เป็นประสบการณ์ที่แตกต่างอย่างชัดเจนจากความทรงจำในความหมายแรกซึ่งเป็นความต่อเนื่องของการปรากฏ หากการรั้งความทรงจำแสดงให้เห็นความทรงจำในมิติของความต่อเนื่อง การย้อนนึกถึงความทรงจำก็แสดงให้เห็นว่าความทรงจำเป็นความไม่ต่อเนื่องระหว่างอดีตและปัจจุบัน²⁶

ในแง่นี้ จินตนาการจึงกลายเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้การย้อนนึกถึงความทรงจำเป็นไปได้ เนื่องจากจินตนาการเป็นสิ่งที่ทำให้เราสามารถสร้างภาพปรากฏให้กับอดีตที่ไม่ได้อยู่แล้ว เราอาจยกตัวอย่าง เช่น การย้อนนึกถึงความทรงจำเกี่ยวกับภาพยนตร์ที่เราเคยดูในอดีต การที่เราจะย้อนนึก

²⁶ MHF, pp.35-36.

ถึงภาพยนตร์เรื่องดังกล่าวได้ เราจำเป็นต้องสร้างภาพความทรงจำขึ้นมาในความคิดของเรา แต่ภาพความทรงจำของเราอาจมีรายละเอียดไม่ครบถ้วนหรือผิดเพี้ยนไปจากความเป็นจริง การที่เราพยายามจดจำรายละเอียดต่างๆ และประกอบภาพความทรงจำขึ้นในความคิดของเราจึงแสดงให้เห็นว่าความทรงจำไม่ได้เกิดขึ้นจากการปรากฏของสิ่งต่างๆ โดยทันที แต่ความทรงจำยังเกิดขึ้นจากการที่เราสร้างภาพการปรากฏให้กับสิ่งต่างๆ ที่ไม่มีอยู่แล้วด้วย ความทรงจำจึงไม่ได้เป็นเพียงการปรากฏของสิ่งต่างๆ แต่ความทรงจำยังเป็นภาพตัวแทนของสิ่งที่ไม่มีการปรากฏอยู่แล้ว สำหรับริเคอร์ การย้อนนึกถึงอดีตจึงเป็นสภาวะของความทรงจำที่แท้จริง²⁷ เพราะความสัมพันธ์ระหว่างอดีตและปัจจุบันไม่ได้มีลักษณะเป็นความต่อเนื่องเสมอไป ในการรับรู้สิ่งต่างๆ ที่ปรากฏต่อเราในปัจจุบัน ความทรงจำในอดีตอาจปรากฏขึ้นในความคิดของเราได้เสมอ เราอาจนึกถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันของเรา โดยการที่เราได้พบเจออะไรอาจทำให้เราระลึกนึกถึงเหตุการณ์ในอดีตได้เสมอ เราอาจมีเพื่อนที่ยืมหนังสือของเราไปแล้วเพิ่งเอากลับมาคืน การได้หนังสือกลับคืนมาทำให้เรานึกถึงช่วงเวลาที่เราเคยอ่านหนังสือเล่มนี้ นึกถึงตอนที่เราซื้อหนังสือเล่มนี้มา ภาพความทรงจำต่างๆ ที่ปรากฏขึ้นต่อเราย่อมเป็นความทรงจำที่ขาดความต่อเนื่องจากปัจจุบัน แต่การมีภาพความทรงจำต่ออดีตเป็นสิ่งที่ทำให้เราสามารถระลึกนึกถึงเหตุการณ์ที่ผ่านพ้นไปแล้วได้ การชี้ให้เห็นลักษณะของความทรงจำที่เกิดขึ้นจากความไม่ต่อเนื่องระหว่างอดีตและปัจจุบันนำไปสู่ข้อเสนอที่สำคัญของริเคอร์ที่มองว่าความทรงจำคือภาพลักษณ์ที่น่าเสนออดีต

ในขณะเดียวกัน หากประสบการณ์ของความทรงจำเป็นสิ่งที่เราไม่สามารถวิเคราะห์ผ่านการปรากฏของสิ่งต่างๆ ในความต่อเนื่อง ริเคอร์ได้ชี้ให้เห็นข้อถกเถียงต่อไปว่าประสบการณ์ของความทรงจำยังเป็นมุมมองการรับรู้ของปัจเจกที่เปิดสู่ความสัมพันธ์กับโลกและคนอื่นเสมอ ปัญหาเรื่องการมีอยู่ของโลกและคนอื่นเป็นหนึ่งในข้อวิจารณ์ต่อปรากฏการณ์วิทยาของฮูสเซอร์ล เนื่องจากภายใต้ระเบียบวิธีของปรากฏการณ์วิทยาที่ฮูสเซอร์ลเสนอให้เราหยุดความเชื่อและการตัดสินทั้งหมดเอาไว้ (*epoché*) ฮูสเซอร์ลได้ทำให้การมีอยู่ของโลกและคนอื่นกลายเป็นสิ่งที่แปลกแยกจากสำนึกของเรา อย่างไรก็ตามเมื่อเราย้อนกลับมาสำรวจประสบการณ์ของเราอีกครั้ง จะเห็นว่าแม้การรับรู้สิ่งในเวลาจะเกิดขึ้นภายใต้สภาวะความต่อเนื่องของสำนึก แต่ในประสบการณ์เดียวกันนี้ เราก็สามารถหันเหความสนใจไปสู่สิ่งต่างๆ ที่มีอยู่ก่อนการรับรู้ภายในของเราได้ ข้อสังเกตของริเคอร์แสดงให้เห็นว่าการมีความทรงจำไม่ได้เกิดขึ้นจากสภาวะความต่อเนื่องของสำนึกเพียงอย่างเดียว แต่ความทรงจำยังประกอบขึ้นจากวัตถุต่างๆ ที่ดำรงอยู่ภายนอก ซึ่งก็คือสิ่งต่างๆ ที่ถูกจดจำด้วย²⁸ การลดทอนสิ่งต่างๆ มาอยู่ในสภาวะ

²⁷ MHF, p.116.

²⁸ MHF, pp.116-117.

ของสำนึกเวลาจึงเป็นสิ่งที่ทำให้เรามองไม่เห็นว่าการทรงจำเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากประสบการณ์ที่เรามีต่อโลก

ความทรงจำในความสัมพันธ์กับโลก

ในงานเขียนเรื่อง *Memory, History, Forgetting* ริเคอร์ได้นำเสนอปัญหาของการศึกษาความทรงจำผ่านการวิเคราะห์สำนึกเวลา โดยการศึกษาความทรงจำผ่านมิติของเวลาเป็นการลดทอนการมีอยู่ของสิ่งต่างๆ ให้เป็นเพียงสิ่งที่ปรากฏในสภาวะสำนึก แม้ข้อเสนอทางปรากฏการณ์วิทยาของฮุสเซอร์ลจะแสดงให้เห็นพื้นฐานความเข้าใจต่อความทรงจำที่เราไม่สามารถปฏิเสธได้ คือความทรงจำเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นภายใต้ความต่อเนื่องของสภาวะสำนึก แต่การวิเคราะห์ความทรงจำผ่านประสบการณ์ต่อเวลากลับเป็นข้อจำกัดที่ทำให้การคิดเรื่องความทรงจำรวมนั้นเป็นไปได้²⁹ ข้อเสนอเรื่องความทรงจำของฮุสเซอร์ลเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากความพยายามในการวางรากฐานให้กับวิธีการคิดทางปรัชญา โดยสำหรับฮุสเซอร์ลแล้ว ปรากฏการณ์วิทยาเป็นระเบียบวิธีทางปรัชญาที่มีเป้าหมายคือการกลับไปสู่สิ่งต่างๆ ในอย่างที่มีมันเป็น (to the matter themselves) การศึกษาปรากฏการณ์วิทยาของฮุสเซอร์ลจึงเป็นการย้อนกลับไปสู่ช่วงเวลาที่สิ่งต่างๆ ปรากฏต่อเราอย่างเด่นชัดที่สุดผ่านการหยุดความเชื่อต่อสิ่งต่างๆ เอาไว้ (epoché) แต่การปฏิเสธสิ่งต่างๆ ที่อยู่นอกเหนือจากสิ่งที่ปรากฏในสำนึกกลับทำให้การมีอยู่ของโลกและคนอื่นกลายเป็นสิ่งที่แปลกแยกจากสำนึกโดยสิ้นเชิง

อย่างไรก็ตาม ในมุมมองของริเคอร์ ความทรงจำไม่ได้เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากสภาวะของสำนึกเพียงอย่างใด แต่ความทรงจำยังเกิดขึ้นจากการที่เราดำรงอยู่ในโลก การศึกษาปรากฏการณ์วิทยาในมิติความสัมพันธ์กับโลกเป็นหนึ่งในข้อเสนอทางปรากฏการณ์วิทยาที่สำคัญในงานเขียนเรื่อง *Being and Time* (1962) ของมาร์ติน ไฮเดกเกอร์ (Martin Heidegger) โดยในขณะที่ฮุสเซอร์ลแสดงให้เห็นว่าการศึกษาทางปรากฏการณ์วิทยาเป็นการย้อนกลับไปสู่สิ่งต่างๆ ในอย่างที่มีมันเป็น การศึกษาทางปรากฏการณ์วิทยาจึงต้องเริ่มต้นจากการหยุดความเชื่อและการตัดสินทั้งหมดเอาไว้และกลับไปให้ความสำคัญกับสิ่งต่างๆ ที่ปรากฏต่อเรา แต่ในมุมมองของไฮเดกเกอร์แล้ว ข้อเสนอทางปรากฏการณ์วิทยาของฮุสเซอร์ลกลับไม่ได้เป็นข้อเสนอที่ปราศจากสมมติฐานอย่างแท้จริง เนื่องจากปรากฏการณ์วิทยาของฮุสเซอร์ลเป็นความพยายามในการกลับไปสู่สิ่งต่างๆ ในฐานะที่เป็นวัตถุ (objectness) ของการศึกษาทางปรากฏการณ์วิทยา ในขณะที่ไฮเดกเกอร์เสนอว่าการศึกษาที่เราจะสามารถวางรากฐานให้กับวิธีการคิดทางปรัชญาได้ การศึกษาทางปรากฏการณ์วิทยายังต้องย้อนกลับไปพิจารณาภาวะคือความเป็นอยู่ (being) ซึ่งเป็นเงื่อนไขความเป็นไปได้ของการที่วัตถุต่างๆ จะสามารถปรากฏต่อเรา

²⁹ MHF, pp.117.

สำหรับไฮเดกเกอร์ การที่เราสามารถยืนยันการมีอยู่ของสิ่งต่างๆ ในอย่างที่มีนัยเป็นจึงไม่ได้เป็นเป้าหมายที่สมบูรณ์ของปรากฏการณ์วิทยา แต่การศึกษาทางปรากฏการณ์วิทยายังต้องย้อนกลับไปพิจารณาภาวะคือความเป็นอยู่ในช่วงขณะแรกเริ่มของเรา คือสภาวะของการดำรงอยู่ในโลก (being-in-the-world)

การศึกษาภาวะคือความเป็นอยู่ของไฮเดกเกอร์ชี้ให้เห็นว่าการมีอยู่ของเราในแต่ละกรณีเป็นสภาวะของการเป็นอยู่-ณ-ที่นั่น (being-there) กล่าวคือ เราต่างดำรงอยู่ในโลกมาก่อนที่เราจะตระหนักถึงสภาวะสำนึกของเราเองเสมอ ไฮเดกเกอร์ได้เรียกสภาวะดังกล่าวของการดำรงอยู่ว่าเป็นการถูกขว้างเข้ามาในโลก (thrownness) การมีอยู่ของโลกจึงเป็นส่วนหนึ่งที่ก่อประกอบ (constitutive) เป็นการดำรงอยู่ของตัวเรา ภายใต้การศึกษาทางภววิทยาของไฮเดกเกอร์ การแบ่งแยกระหว่างผู้รับรู้ (subject) กับวัตถุของการรับรู้ (object) จึงเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในภายหลัง ในขณะที่สภาวะการดำรงอยู่ของเรามีลักษณะที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกับการมีอยู่ของโลกตั้งแต่ต้น ในมุมมองของไฮเดกเกอร์ ระเบียบวิทยาทางปรากฏการณ์วิทยาของฮูสเซอร์ลจึงเป็นข้อเสนอที่ผิดพลาดเนื่องจากความพยายามในการย้อนกลับไปสู่สิ่งต่างๆ ผ่านการวิเคราะห์สภาวะของสำนึกเป็นข้อเสนอทางปรัชญาที่ละเลยการสำรวจเงื่อนไขความเป็นไปได้ของการศึกษาดังกล่าว คือการดำรงอยู่ในแต่ละกรณีของเราเอง

ข้อเสนอทางปรัชญาของไฮเดกเกอร์เป็นแนวคิดที่มีอิทธิพลต่อการศึกษาปรากฏการณ์วิทยาในศตวรรษที่ 20 ซึ่งส่งผลต่อการศึกษาแนวคิดเรื่องเวลาของริเคอร์ใน *Time and Narrative*³⁰ อย่างไรก็ตาม ในประเด็นศึกษาเรื่องความทรงจำ ข้อเสนอใน *Being and Time* ของไฮเดกเกอร์ได้ทำให้การศึกษาความทรงจำไม่สามารถมีขอบเขตจำกัดอยู่ที่การศึกษาสภาวะของสำนึกได้ แต่การศึกษาทางปรากฏการณ์วิทยายังต้องย้อนกลับไปสำรวจสภาวะการดำรงอยู่ของเรา จากข้อเสนอทางปรากฏการณ์วิทยาของไฮเดกเกอร์ที่เกิดขึ้นนี้ ในงานเขียนเรื่อง *Memory, History, Forgetting* ริเคอร์จึงได้นำเสนอปรากฏการณ์วิทยาของความทรงจำที่เกิดขึ้นจากความสัมพันธ์ระหว่างสภาวะสำนึกและสภาวะการดำรงอยู่ในโลก โดยแม้ว่าความทรงจำจะเป็นประสบการณ์การรับรู้ในมุมมองของปัจเจก แต่ความทรงจำก็เป็นประสบการณ์ที่เปิดสู่โลกภายนอกเสมอ เราอาจย้อนกลับไปพิจารณาตัวอย่างของการรับรู้วัตถุเวลาในกรณีของประสบการณ์ที่เรามีต่อเสียงฟ้าผ่า แม้ว่าการรับรู้ความต่อเนื่องของเสียงฟ้าผ่าจะเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในสำนึกเวลา แต่ในประสบการณ์เดียวกันนี้ เราสามารถสังเกตเห็นว่าการเกิดขึ้นของฟ้าผ่าก็มีตำแหน่งแห่งที่ในโลก เหตุการณ์ฟ้าผ่าที่เกิดขึ้นเป็นสิ่งที่มิบริบทความสัมพันธ์อยู่ในโลกเสมอ เช่น เสียงฟ้าผ่าอาจดังขึ้นข้างนอก ในขณะที่ตัวเราอยู่ในบ้าน ในเวลานั้น

³⁰ Ricoeur, *Time and Narrative* (vol.3), pp.60-96.

อาจจะมีฝนตกอยู่ เราอาจได้ยินเสียงฝนสลับกันไปกับเสียงฟ้าผ่า ในแง่นี้ แม้ความทรงจำจะเกิดขึ้นจากสภาวะความต่อเนื่องของสำนึกในเวลา แต่ความทรงจำก็ยังเป็นประสบการณ์ที่เปิดสู่โลกภายนอกเสมอ

ในขณะที่ปรากฏการณ์วิทยาของฮุสเซอร์ลเสนอว่าความทรงจำเป็นประสบการณ์ที่เกิดขึ้นภายในสำนึกของเราแต่ละคน ริเคอร์ได้อาศัยงานเขียนเรื่อง *Remembering* ของเอ็ดเวิร์ด เอส เคซี (Edward S. Casey) เพื่อชี้ให้เห็นว่าปรากฏการณ์ของความทรงจำนั้นประกอบขึ้นจากสภาวะของสำนึกที่รับรู้ตนเอง (reflexivity) และสภาวะการดำรงอยู่ของโลก (worldliness) ในมิติของสำนึกรับรู้ตนเอง เคซีได้กล่าวถึงความทรงจำใน 3 รูปแบบที่มีลักษณะแตกต่างกัน คือการย้ำเตือนความทรงจำ (reminding) การระลึกถึงความทรงจำ (reminiscing) และการตระหนักถึงความทรงจำ (recognizing) โดยเราจะเห็นว่าความทรงจำใน 3 รูปแบบนี้เป็นความทรงจำที่เกิดขึ้นไปพร้อมกับการรับรู้ตัวตนของเราเองเสมอ การย้ำเตือนความทรงจำเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเมื่อมีวัตถุบางอย่างทำให้เรานึกถึงเหตุการณ์ในอดีต เช่น การเห็นภาพถ่าย จดหมาย หรือสมุดจดบันทึก การระลึกถึงความทรงจำเป็นกิจกรรมที่เราทำให้อดีตฟื้นคืนกลับมาอีกครั้ง การระลึกถึงความทรงจำเป็นการจดจำเรื่องราวในอดีตที่เราประสบพบเจอร่วมไปกับคนอื่น การตระหนักถึงความทรงจำเป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเมื่อเรารู้ความทรงจำในอดีตจากสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป เช่น เราตระหนักถึงความทรงจำเกี่ยวกับมหาวิทยาลัยในสมัยที่เราเคยเรียนหนังสือ ทั้งๆ ที่ในปัจจุบัน อาคารต่างๆ ในมหาวิทยาลัยมีการปรับปรุงซ่อมแซมและเปลี่ยนไปจากเดิม การมีความทรงจำใน 3 รูปแบบนี้แสดงให้เห็นว่าความทรงจำเป็นสิ่งที่มีความข้องเกี่ยวกับสภาวะการรับรู้ภายในของเราเองเสมอ

แต่ในขณะเดียวกัน ความทรงจำก็ไม่ได้เกิดขึ้นจากการจดจำตัวเราที่มีประสบการณ์ของการมองเห็น มีประสบการณ์ต่อสิ่งต่างๆ และมีประสบการณ์ของการเรียนรู้เพียงเท่านั้น แต่ความทรงจำยังเกิดจากการที่เราดำรงอยู่ในโลกซึ่งมีสิ่งต่างๆ ที่ถูกมองเห็น เป็นสิ่งที่เรามีประสบการณ์ด้วย เป็นสิ่งที่เราทำการเรียนรู้ แม้ว่าการมีอยู่ของสิ่งต่างๆ ในโลกและการมีอยู่ของสำนึกจะดูราวกับเป็นของสองสิ่งที่แตกต่างกัน แต่ริเคอร์ได้ชี้ให้เห็นว่าความสัมพันธ์ระหว่างสำนึกกับโลกเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้บนเงื่อนไขที่เราต่างมีร่างกาย ภายใต้การมีอยู่ของร่างกาย เราสามารถที่จะจดจำอารมณ์ความรู้สึกต่างๆ ที่เกิดขึ้นในตัวเรา เราจดจำช่วงเวลาที่มีความสุข เราจดจำช่วงเวลาที่มีความทุกข์ เราจดจำสถานที่ที่ตัวของเราเคยอาศัยอยู่ เราจดจำสถานที่ต่างๆ ที่เราเคยเดินทางไป ภายใต้การมีปฏิสัมพันธ์กับโลก ความทรงจำจึงจะเป็นสิ่งที่เกิดขึ้น และในขณะเดียวกัน อารมณ์ความรู้สึกต่างๆ ที่เกิดขึ้นในตัวเราก็คือสิ่งที่ทำให้เราจดจำเหตุการณ์และนำไปสู่การถ่ายทอดเรื่องราวให้กับคนอื่นผ่านการบอกเล่าได้³¹

³¹ MHF, p.40.

ในงานเขียนเรื่อง *Remembering* เคซีย์ได้เสนอว่าความทรงจำเป็นสิ่งที่ผูกโยงกับสถานที่ (place) อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ กล่าวคือ การมีอยู่ของสถานที่ที่เป็นสิ่งที่ทำให้นึกถึงความทรงจำบางอย่าง และไม่นึกถึงความทรงจำบางอย่าง เช่น ในการไปเที่ยวในต่างจังหวัด เราอาจนึกถึงสถานที่ท่องเที่ยวที่เราอยากไป เรานึกถึงร้านอาหารอร่อยๆ ที่เคยมาทาน เรานึกถึงความทรงจำดีๆ ในอดีต โดยที่เราไม่ได้นึกถึงปัญหาที่น่าหนักใจหรือเรื่องเกี่ยวกับหน้าที่การงาน ในขณะที่ถ้าเราอยู่แต่ในที่ทำงานโดยที่ไม่ได้ไปไหน เราก็อาจนึกถึงแต่ปัญหาที่ต้องแก้ไขและไม่สามารถนึกถึงความทรงจำอะไรดีๆ ได้ ในอีกด้านหนึ่ง การมีอยู่ของความทรงจำก็เป็นสิ่งที่ผูกโยงกับสถานที่บางแห่งเพียงเท่านั้น โดยความเชื่อมโยงดังกล่าวเกิดขึ้นจากการที่ความทรงจำของเราเกิดขึ้นภายใต้บริบทของสถานที่ที่มีความเฉพาะเจาะจง เช่น การที่เราจดจำหนังสือที่มีอยู่ในห้องสมุดได้เป็นเพราะว่าเราเข้ามาใช้บริการหนังสือของห้องสมุดสำหรับทำงานวิจัยบ่อยๆ แต่ในกรณีของหนังสือที่เราซื้อมาเก็บไว้ที่บ้าน ในหลายๆ ครั้ง เราอาจจำไม่ได้ว่าหนังสือเล่มไหนเราซื้อมาแล้วบ้าง เนื่องจากเราไม่ค่อยได้หยิบมาอ่าน ในแง่นี้ การมีอยู่ของสถานที่จึงเป็นพื้นที่รองรับการมีความทรงจำของเรา การมีอยู่ของสถานที่ที่เป็นเงื่อนไขที่ทำให้การจดจำสิ่งต่างๆ ของเราสามารถเกิดขึ้นได้

On the one hand, place is selective for memories: that is to say, a given place will invite certain memories while discouraging others. The fact is that we can't attach just any memories to a particular place--as can occur in the case of a site, whose featurelessness is nonselective with respect to memories, much as a blank television screen [...] On the other hand, memories are selective for place: they seek out particular places as their natural habitats. Why this propensity? Partly because places furnish convenient points of attachment for memories; but also because places provide situations in which remembered actions can deploy themselves. (Casey, 2000:189)

จากความสัมพันธ์ระหว่างความทรงจำและสถานที่ในลักษณะดังกล่าว เราจึงจะสามารถเข้าใจข้อเสนอเรื่องความทรงจำแบบสังคมวิทยา เนื่องจากความทรงจำไม่ได้เป็นประสบการณ์ที่เกิดขึ้นภายในสำนึกของปัจเจก แต่ความทรงจำยังเกิดขึ้นจากการมีปฏิสัมพันธ์กับสถานที่ที่มีความเฉพาะเจาะจง ในมุมมองของปรากฏการณ์วิทยาแล้ว การอ้างอิงถึงสถานที่ (place) มีลักษณะที่แตกต่างจากการอ้างอิงถึงพื้นที่ (site) อย่างชัดเจน โดยการอ้างอิงพื้นที่เป็นการรับรู้ตำแหน่งแห่งที่ของสิ่งต่างๆ อย่างเป็นภววิสัย เช่น พื้นที่ของมหาวิทยาลัยแห่งหนึ่งมีขอบเขตความกว้างแค่ไหน พื้นที่ของมหาวิทยาลัยตั้งอยู่ในพิกัดอะไร ในขณะที่มหาวิทยาลัยดังกล่าวยังสามารถที่จะถูกรับรู้เป็นสถานที่แห่งหนึ่งที่มีเอกลักษณ์เป็นของตัวเอง เช่น ในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยมีเทวาลัยเป็นอาคารที่โดดเด่น

ในขณะที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์มีตึกโดมที่เป็นสัญลักษณ์ การมีอยู่ของสถานที่ที่เฉพาะนี้แสดงให้เห็นว่าเราสามารถที่จะมีปฏิสัมพันธ์ใกล้ชิดและรับรู้สถานที่ต่างๆ ผ่านการมีประสบการณ์ของเราได้ โลกในที่นี้ไม่ได้เป็นเพียงพื้นที่ทางกายภาพที่มีอยู่อย่างเป็นเอกเทศจากตัวเรา แต่โลกยังเป็นพื้นที่สำหรับการใช้ชีวิต (lived spatiality) ภายใต้การที่เราใช้ชีวิตอาศัยอยู่ในสถานที่ต่างๆ สถานที่เหล่านี้จึงกลายเป็นสิ่งที่น่าจดจำสำหรับเรา จากประสบการณ์ที่เรามีต่อโลกในลักษณะดังกล่าว การบอกเล่าความทรงจำและการจดจำเรื่องราวของเราจึงเป็นสิ่งที่ผูกโยงอยู่กับสถานที่อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้³²

อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาความทรงจำในความสัมพันธ์กับโลก ริเคอร์ยังชี้ให้เห็นว่าความสัมพันธ์ที่เรามีต่อโลกนี้ยังเป็นสิ่งที่ถูกศึกษาทำความเข้าใจอีกครั้งผ่านประวัติศาสตร์ โดยจากจุดยืนของประวัติศาสตร์ การรับรู้พื้นที่เป็นสิ่งที่เราจะต้องทำความเข้าใจผ่านองค์ความรู้ทางภูมิศาสตร์ ในมุมมองของริเคอร์แล้ว การรับรู้โลกของเราไม่สามารถเกิดขึ้นจากการหยุดความเชื่อเกี่ยวกับเวลาและพื้นที่ที่ดำรงอยู่อย่างเป็นภววิสัยได้ตลอดไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อประสบการณ์ที่มีต่อโลกไม่ได้ผูกโยงอยู่กับตัวเราเพียงเท่านั้น แต่ประสบการณ์ต่อโลกยังเกิดขึ้นกับคนอื่นด้วย ภายใต้การวิเคราะห์สถานะของสำนึกที่รับรู้ตนเองและสถานะการดำรงอยู่ของโลก ข้อเสนอเรื่องความทรงจำของริเคอร์จึงแสดงให้เห็นว่าความทรงจำเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากความเป็นอัตวิสัยและความเป็นภววิสัยที่มีปฏิสัมพันธ์ต่อกันตลอดเวลา

But how long can we maintain this bracketing of objectified time and space? Can I avoid relating my here to the there delimited by the body of the other without having recourse to a system of neutral places? The phenomenology of the memory of places seems to be caught, from the outset, in an insurmountable dialectical movement of disinvolvement of lived space with regard to geometrical space and of reinvolvement of each by the other in every process by which what is one's own is related to what is foreign. (Ricoeur, 2004: 43)

นอกจากข้อเสนอเรื่องความทรงจำของริเคอร์จะย้อนกลับไปพิจารณาความทรงจำในมิติความสัมพันธ์กับโลกแล้ว ข้อเสนอเรื่องความทรงจำของริเคอร์ยังเกิดขึ้นจากการพิจารณาปัญหาที่สำคัญอีกประการหนึ่งในปรากฏการณ์วิทยา คือปัญหาเรื่องการเมืองการมีอยู่ของคนอื่น ในมุมมองของปรากฏการณ์วิทยาแล้ว ประสบการณ์ต่อคนอื่นมีลักษณะพิเศษแตกต่างจากประสบการณ์ต่อวัตถุในโลก เพราะแม้ว่าโลกจะเป็นสิ่งที่แปลกแยกจากสำนึกรู้ แต่เรายังสามารถรับรู้โลกในด้านที่สิ่งต่างๆ

³² MHF, p.42.

ปรากฏต่อเราได้ ในขณะที่ความรู้สึกนึกคิดของคนอื่นเป็นสิ่งที่แปลกแยกจากเราโดยสิ้นเชิง เราสามารถรับรู้คนอื่นได้เพียงจากลักษณะทางกายภาพที่ปรากฏต่อเราเท่านั้น แต่เราไม่สามารถรับรู้ความรู้สึกนึกคิดของคนอื่นได้เหมือนกับที่เรารับรู้ตัวเอง อย่างไรก็ตาม จากข้อเสนอเรื่องความทรงจำร่วมของสังคมวิทยา เราจะเห็นว่าการมีอยู่ของคนอื่นนั้นมีบทบาทสำคัญต่อการก่อร่างสร้าง ความทรงจำของเรา ในแง่นี้ การศึกษาความทรงจำจึงไม่สามารถจำกัดอยู่ที่ประสบการณ์ของปัจเจกและประสบการณ์ที่เรามีต่อโลกได้ แต่เราต้องสำรวจประสบการณ์ที่เรามีต่อคนอื่นด้วย

ความทรงจำในความสัมพันธ์กับคนอื่น

ปัญหาเรื่องการมีอยู่ของคนอื่นถือเป็นหนึ่งในข้อโต้แย้งต่อปรากฏการณ์วิทยาของฮูสเซอร์ล เนื่องจากการศึกษาปรากฏการณ์วิทยาผ่านการวิเคราะห์สภาวะของสำนึกทำให้มีผู้โต้แย้งว่า ปรากฏการณ์วิทยาเป็นการคิดอยู่ในกรอบที่มีแต่ตัวเอง (solipsism) การวิเคราะห์ความทรงจำของฮูสเซอร์ลแสดงให้เห็นสภาวะของความต่อเนื่องในเวลาของสำนึก แต่ภายใต้การมีอยู่ของสำนึกนี้ เราไม่สามารถอธิบายหรือทำความเข้าใจการมีอยู่ของคนอื่นที่อยู่นอกเหนือไปจากสำนึกของเราได้ ข้อถกเถียงเรื่องการมีอยู่ของคนอื่นจึงเป็นข้อโต้แย้งต่อวิธีคิดทางปรากฏการณ์วิทยาที่พยายามวางรากฐานของวิธีการคิดโดยมีสำนึกเป็นจุดศูนย์กลาง

ในงานเขียนเรื่อง *Memory, History, Forgetting* ริเคอร์ได้ชี้ให้เห็นว่าแม้ในปรากฏการณ์วิทยาของความทรงจำในมุมมองของฮูสเซอร์ลจะแสดงให้เห็นถึงความทรงจำในฐานะที่เป็นประสบการณ์เฉพาะของปัจเจก แต่การศึกษาทางปรากฏการณ์วิทยาในช่วงหลังของฮูสเซอร์ลยังมีความพยายามในการศึกษาสภาวะความเป็นอัตวิสัยร่วม (intersubjectivity)³³ โดยในงานเขียนอย่าง *Cartesian Meditations* ฮูสเซอร์ลได้นำเสนอแนวคิดเรื่องการทำให้ตระหนักถึงความเป็นชุมชนร่วม (communalization) ซึ่งเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นในประสบการณ์ของเราแต่ละคน โดยจากการที่เรามีมุมมองการรับรู้ต่อสิ่งต่างๆ เราสามารถที่จะรับรู้สิ่งต่างๆ ที่ปรากฏขึ้นในประสบการณ์ของเราเป็นวัตถุที่มีอยู่อย่างสามัญสำหรับคนอื่นได้ ฮูสเซอร์ลได้ชี้ให้เห็นว่าการรับรู้ประสบการณ์ร่วมดังกล่าวเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากการยอมรับว่าประสบการณ์ของเราต่างวางอยู่บนพื้นฐานของธรรมชาติร่วมกัน

สำหรับฮูสเซอร์ลแล้ว การที่เราจะศึกษาประสบการณ์ที่เรามีต่อคนอื่น เรายังคงจะต้องเริ่มต้นจากการศึกษาสิ่งที่ปรากฏต่อเราอย่างชัดแจ้ง โดยในที่นี้ เราย่อมไม่สามารถรับรู้ความรู้สึกนึกคิดของคนอื่นได้เหมือนกับที่เรารับรู้สภาวะความรู้สึกนึกคิดของตัวเอง แต่การมีอยู่ของคนอื่นแม้จะเป็นสิ่งที่แปลกแยกจากตัวเรา ในขณะเดียวกัน การมีอยู่ของคนอื่นก็เป็นสิ่งที่ปรากฏขึ้นภายในขอบเขตการรับรู้

³³ MHF, pp.117-119.

ของเรา (the sphere of ownness) จากจุดยืนทางปรากฏการณ์วิทยาของฮุสเซิร์ล เราจึงไม่สามารถยอมรับอะไรนอกเหนือไปจากสิ่งที่ปรากฏต่อเราได้ อย่างไรก็ตาม ฮุสเซิร์ลยังเสนอว่าเราสามารถมีการรับรู้เกี่ยวกับความรู้สึกนึกคิดของคนอื่นในฐานะที่เป็น*การรับรู้ร่วม* (*appresentation*) ที่เกิดขึ้นผ่านการรับรู้ลักษณะท่าทางของคนอื่นไปพร้อมกับการรับรู้ประสบการณ์ที่เรามีต่อตัวเราเอง โดยการรับรู้ความรู้สึกนึกคิดของคนอื่นเป็น*การรับรู้ร่วม*ผ่านการเทียบเคียงคนอื่นกับตัวเรา (analogical apperception) เช่น จากการที่คนอื่นมีร่างกาย มีลักษณะท่าทาง มีปฏิริยาต่อสิ่งต่างๆ ที่เราสามารถสังเกตเห็นได้ เราก็สามารถตระหนักได้ว่าท่าที่ต่างๆ ที่เรารับรู้อยู่นี้มีลักษณะที่สามารถเทียบเคียงได้กับตัวเราเองเวลาที่เรามีประสบการณ์ต่อสิ่งต่างๆ ในแง่นี้ การรับรู้ลักษณะท่าทางของคนอื่นที่เปลี่ยนแปลงไป (present) จึงทำให้เราสามารถ*การรับรู้ร่วม* (*appresent*) ที่เทียบเคียงได้ว่าคนอื่นก็น่าจะมีความรู้สึกนึกคิดบางอย่างเหมือนกับเรา การที่เราจะเข้าใจความรู้สึกนึกคิดของคนอื่นได้ เราจึงจำเป็นจะอาศัยสมมติฐานว่าคนอื่นเป็นเสมือนภาพสะท้อนของตัวเราเอง³⁴

การศึกษาทางปรากฏการณ์วิทยาในช่วงหลังของฮุสเซิร์ลเป็นความพยายามในการสำรวจตรวจสอบประสบการณ์ที่เรามีต่อคนอื่น แต่แม้ว่าฮุสเซิร์ลจะอธิบายว่าในการรับรู้ลักษณะทางกายภาพของคนอื่น เรายังสามารถตระหนักได้ว่าลักษณะท่าทางต่างๆ ที่เกิดขึ้นเป็นสิ่งที่บ่งชี้ไปถึงการมีสำนึกของคนอื่นที่อาจไม่ได้ปรากฏต่อเรา ข้อเสนอเกี่ยวกับสภาวะอัตวิสัยร่วมของฮุสเซิร์ลก็ยังคงเป็นการตอกย้ำกรอบคิดที่มีตัวเราเองเป็นศูนย์กลาง เนื่องจากการมีอยู่ของคนอื่นยังเป็นสิ่งที่แปลกแยกจากเราโดยสิ้นเชิง เพียงแค่เราสามารถเทียบเคียงประสบการณ์ของเราเพื่อสร้างการรับรู้ร่วมต่อคนอื่นได้ จากข้อเสนอเรื่องสภาวะอัตวิสัยร่วมของฮุสเซิร์ล ริเคอร์ซีชี้ให้เห็นว่า การเข้าใจความทรงจำเป็นสภาวะจิตที่อ้างอิงกับสำนึกเช่นนี้เป็นปัญหาที่เกิดจากการมองว่าความทรงจำเป็นการกระทำที่ต้องอาศัยตัวเราเป็นองค์ประธานของการกระทำนั้นๆ เพียงอย่างเดียว แต่ในความเป็นจริงแล้ว เราจะเห็นว่าความทรงจำเป็นสิ่งที่ถูกถ่ายทอดผ่านมิติของภาษาได้ การศึกษามิติความสัมพันธ์ระหว่างความทรงจำและภาษานี้เป็นสิ่งที่จะนำไปสู่ความเข้าใจเรื่องความทรงจำที่ไม่จำเป็นต้องอ้างอิงกับสภาวะสำนึกของปัจเจกเสมอไป แต่ความทรงจำยังเป็นประสบการณ์ที่ถูกถ่ายทอดให้กับคนอื่นได้ผ่านมิติของภาษา³⁵

จากการศึกษาข้อจำกัดในปรากฏการณ์วิทยาของฮุสเซิร์ล ผู้เขียนแสดงให้เห็นข้อถกเถียงเรื่องความทรงจำของริเคอร์ใน 3 ประเด็น ประการแรก สำหรับริเคอร์ ความทรงจำคือภาพลักษณ์ (image) ที่นำเสนออดีต ข้อเสนอดังกล่าวมีความสำคัญต่อการคิดเรื่องความทรงจำ เนื่องจากการพูดถึงภาพความทรงจำแสดงให้เห็นว่าความทรงจำไม่ได้เป็นสภาวะการปรากฏของสิ่งต่างๆ เสมอไป แต่

³⁴ MHF, p.118.

³⁵ MHF, pp.124-128.

ภาพความทรงจำเป็นสิ่งที่ถูกทำให้ปรากฏโดยบทบาทการทำงานของจินตนาการ การที่เรามีความทรงจำต่อสิ่งต่างๆ จึงไม่ได้เกิดขึ้นจากความต่อเนื่องของการปรากฏเพียงอย่างเดียว แต่ความทรงจำยังเป็นการรับรู้ที่ดีที่ขาดความต่อเนื่องจากปัจจุบันด้วย ประการที่สอง ความทรงจำยังเป็นการนำเสนออดีตที่เกิดขึ้นผ่านภาษา การวิเคราะห์มิติความสัมพันธ์ระหว่างความทรงจำและภาษาเป็นสิ่งที่ทำให้ความทรงจำไม่จำเป็นต้องอ้างอิงกับสถานะของสำนึกเสมอไป แต่ความทรงจำยังเป็นภาพตัวแทน (representation) ที่เราสามารถถ่ายทอดให้กับคนอื่นผ่านมิติของภาษาได้ และประการสุดท้าย ริเคอร์เสนอว่าปรากฏการณ์วิทยาของความทรงจำเป็นสิ่งที่สามารถเปิดสู่มิติทางสังคม โดยริเคอร์ชี้ให้เห็นว่าประสบการณ์ของความทรงจำเป็นสิ่งที่เปิดสู่โลก คนอื่น และสังคมตั้งแต่ต้น

ความทรงจำและการนำเสนออดีตในปอล ริเคอร์

จากปัญหาการถกเถียงระหว่างจุดยืนที่มองว่าความทรงจำเป็นเรื่องของปัจเจกและจุดยืนที่มองว่าความทรงจำเป็นเรื่องของสังคม ริเคอร์ได้ย้อนกลับไปพิจารณาลักษณะของความทรงจำที่เป็นภาพตัวแทนซึ่งถูกมองข้ามไปในปรากฏการณ์วิทยาของฮุสเซอร์ล สำหรับริเคอร์แล้ว การเสนอว่าความทรงจำคือภาพลักษณ์ที่นำเสนออดีตเป็นการชี้ให้เห็นว่าความทรงจำไม่ได้เป็นสถานะของสำนึกที่สิ่งต่างๆ ปรากฏต่อเราเสมอไป แต่ความทรงจำยังมีลักษณะเป็นภาพตัวแทนที่ถูกสร้างขึ้นโดยอาศัยการทำงานของจินตนาการ ในแง่นี้ ความทรงจำในความหมายของการรั้งความทรงจำ (retention) และความทรงจำในความหมายของการย้อนนึกถึงความทรงจำ (recollection) จึงเป็นความทรงจำที่มีลักษณะแตกต่างกันโดยสิ้นเชิง

ในขณะที่การรั้งความทรงจำเป็นความต่อเนื่องของการปรากฏ แต่การย้อนนึกถึงความทรงจำนั้นเป็นนึกถึงอดีตที่ผ่านพ้นไปจากปัจจุบัน ในการจะย้อนนึกถึงอดีตที่ผ่านพ้นไปแล้วได้ เราจำเป็นจะต้องอาศัยภาพความทรงจำเป็นตัวกลางในการนึกถึงอดีตนั้น แนวคิดเรื่องการนำเสนออดีตเป็นการชี้ให้เห็นว่าความทรงจำมีลักษณะเป็นภาพตัวแทนที่นำเสนอการมีอยู่ของสิ่งอื่น เช่น ในกรณีที่เรารับรู้ภาพถ่ายในวัยเด็กของเรา การได้เห็นภาพถ่ายของเรานี้ เราไม่ได้รับรู้เพียงตัวเราที่ปรากฏให้เห็นในภาพถ่ายเท่านั้น แต่เรายังรับรู้เหตุการณ์ที่เคยเกิดขึ้นในอดีตผ่านภาพถ่ายนี้ด้วย โดยภาพถ่ายนี้เป็นสิ่งที่ยืนยันเหตุการณ์ที่เคยเกิดขึ้นในอดีต เราอาจนึกถึงภาพถ่ายของเราในสมัยที่เราอยู่ในโรงเรียน แม้ว่าในปัจจุบันโรงเรียนของเราจะมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม แต่การได้ย้อนกลับมาดูรูปภาพที่เราเคยถ่ายไว้ย่อมเป็นการทำให้อดีตที่ไม่มีการปรากฏอยู่แล้วถูกนำเสนอให้กับเราอีกครั้ง การปรากฏภาพลักษณ์ของอดีตจึงไม่ได้เป็นเพียงการแสดงสิ่งที่เราสามารถมองเห็น แต่ภาพลักษณ์ของอดีตยังเป็นการนำเสนออดีตที่ไม่มีอยู่แล้วให้กลับมาอยู่ในการรับรู้ของเราด้วย

ในการทำความเข้าใจลักษณะของความทรงจำที่เป็นการนำเสนออดีต ริเคอร์ได้วิเคราะห์ถึงความแตกต่างระหว่างการรับรู้สิ่งที่ปรากฏ (perception) การรับรู้ภาพแทน (*Bild*) และ การรับรู้ภาพจินตนาการ (*Phantasie*)³⁶ โดยการย้อนนึกถึงความทรงจำย่อมแตกต่างจากการรังสรรค์ความทรงจำที่เกิดจากการรับรู้ความต่อเนื่องของการปรากฏ แต่ในขณะเดียวกัน การย้อนนึกถึงความทรงจำก็แตกต่างจากการรับรู้ภาพจินตนาการ ซึ่งเป็นการรับรู้ภาพปรากฏของสิ่งที่ไม่ได้อยู่จริง เช่น เราอาจจินตนาการถึงรูปลักษณ์ของม้ายูนีคอร์นในความนึกคิดของเราได้ แต่การย้อนนึกถึงความทรงจำเป็นสิ่งที่มีความใกล้เคียงกับการรับรู้ภาพแทน (the depicted) ซึ่งเป็นการรับรู้ของสิ่งหนึ่งเป็นตัวแทนของอีกสิ่งหนึ่ง เช่น ในกรณีของภาพวาด การที่เราวาดภาพตามต้นแบบบางอย่าง สิ่งที่เราวาดขึ้นนั้นย่อมมีความเหมือนกับสิ่งที่เป็ต้นแบบ การสร้างลักษณะของความเหมือนกันเป็นสิ่งที่ทำให้การรับรู้ภาพวาดขึ้นหนึ่งเป็นการบ่งบอกการมีอยู่ของอีกสิ่งหนึ่ง จากความแตกต่างดังกล่าว เราจึงจะเข้าใจลักษณะสำคัญของการรับรู้ภาพความทรงจำ (memory-image) โดยภาพความทรงจำเป็นสิ่งที่ปรากฏต่อเราเหมือนภาพแทน ภายใต้การปรากฏขึ้นของภาพความทรงจำบางอย่าง เรายังสามารถรับรู้ภาพความทรงจำนั้นเป็นการนำเสนอเหตุการณ์ในอดีตที่เคยเกิดขึ้น การที่เราสามารถตระหนักได้ว่าความทรงจำของเราเป็นสิ่งที่มีความถูกต้องแม่นยำหรือเป็นความทรงจำที่อาจผิดพลาดไปจากความเป็นจริงก็เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้เพราะภาพความทรงจำของเราเป็นสิ่งที่บ่งชี้ถึงอดีตที่ผ่านพ้นไปแล้ว ในด้านหนึ่ง การมีอยู่ของภาพความทรงจำจึงเป็นสิ่งที่ต้องอาศัยจินตนาการ เพราะจินตนาการเป็นสิ่งที่ทำให้สิ่งที่ไม่มีอยู่สามารถปรากฏขึ้นได้ (*presentification*) แต่ในขณะเดียวกัน การรับรู้ภาพความทรงจำก็แตกต่างจากการรับรู้ภาพจินตนาการ เพราะในการรับรู้ภาพความทรงจำ เรายังสามารถรับรู้เหตุการณ์ในอดีตที่เคยเกิดขึ้นซึ่งถูกนำเสนอให้กับเราผ่านภาพตัวแทนบางอย่างได้ ในแง่นี้ ความทรงจำในความหมายของการย้อนนึกถึงความทรงจำจึงแตกต่างจากการรังสรรค์ความทรงจำ เนื่องจากการย้อนนึกถึงความทรงจำทำให้เราสามารถตระหนักถึงความทรงจำในฐานะที่เป็นภาพลักษณ์ที่นำเสนออดีต โดยความทรงจำไม่ได้เป็นเพียงการรับรู้อดีตผ่านความต่อเนื่องของสำนึก

ข้อเสนอของริเคอร์ที่มองว่าความทรงจำเป็นภาพลักษณ์ที่นำเสนออดีตนี้เป็นสิ่งที่ทำให้เราสามารถแยกแยะความแตกต่างระหว่างความทรงจำที่เรามีต่ออดีตและเหตุการณ์ในอดีตซึ่งเป็นสิ่งที่ถูกจดจำได้ โดยจะเห็นว่าแม้ความทรงจำจะเป็นมุมมองการรับรู้ที่เรามีต่ออดีต แต่วัตถุของความทรงจำยังเป็นสิ่งที่ดำรงอยู่อย่างเป็นเอกเทศจากตัวเรา ในแง่นี้ ความทรงจำของเราจึงเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับอะไรบางอย่างเสมอ เราอาจยกตัวอย่างเช่น ความทรงจำที่เรามีต่อโรงภาพยนตร์สกาลา แม้ว่าโรงภาพยนตร์สกาลาจะถูกรื้อทิ้งไปแล้ว เรายังสามารถจดจำโรงภาพยนตร์สกาลาผ่านภาพความทรงจำในความคิดของเรา แม้ว่าโรงภาพยนตร์สกาลาที่เคยมีอยู่ในอดีตจะกลายเป็นสิ่งที่ไม่ปรากฏอยู่

³⁶ MHF, pp.46-49.

แล้ว แต่เรายังคงมีภาพความทรงจำว่าโรงภาพยนตร์สกาลาเคยตั้งอยู่ที่สยาม เราจำได้ว่าสกาลามีรูปร่างหน้าตาเป็นอย่างไร เราอาจนึกถึงทางเข้าโรงภาพยนตร์ซึ่งเป็นบันไดขนาดใหญ่ เราจำได้ว่าโรงภาพยนตร์จะทางอยู่ฝั่งซ้ายของชั้นที่ 2 ในขณะที่ตู้ขายตั๋วจะอยู่ทางขวา การที่เราสามารถบรรยายลักษณะของโรงภาพยนตร์สกาลาเช่นนี้เป็นการแสดงให้เห็นว่าความทรงจำไม่ได้เป็นเพียงสถานะสำนึกของปัจเจก แต่ความทรงจำของเรายังระบุบ่งบอกวัตถุที่มีอยู่ในโลก โดยความทรงจำของเราอาจสะท้อนความเป็นจริงอย่างตรงไปตรงมาหรือผิดเพี้ยนไปจากความเป็นจริงก็ได้ แต่การแสดงให้เห็นช่วงเวลาที่แตกต่างกันระหว่างความทรงจำที่เรามีต่ออดีตและเหตุการณ์ในอดีตซึ่งเป็นสิ่งที่ถูกจดจำเป็นการแสดงให้เห็นว่าความทรงจำไม่ได้เกิดขึ้นจากการมีอยู่ของสถานะสำนึกเพียงอย่างเดียว แต่รายละเอียดของภาพความทรงจำที่ปรากฏขึ้นแสดงให้เห็นว่าความทรงจำของเราเกิดจากการที่เรามีปฏิสัมพันธ์ต่อโลก และภายใต้การมีความสัมพันธ์กับโลก ความทรงจำของเราจึงสามารถเป็นประสบการณ์ที่เรามีร่วมกับคนอื่นได้

ในลำดับที่สอง หากเราย้อนกลับไปพิจารณาการศึกษาทางปรากฏการณ์วิทยาของฮุสเซอร์ล และข้อวิจารณ์จากมุมมองของฮัลบวักส์ เราจะเห็นปัญหาของปรากฏการณ์วิทยาที่ละเลยการศึกษาความทรงจำในมิติความเป็นสังคม ในขณะที่ข้อเสนอเรื่องความทรงจำจากมุมมองของสังคมวิทยาก็เป็นการละเลยมิติความเป็นปัจเจกของความทรงจำ จากปัญหาที่เกิดขึ้น ริเคอร์ได้นำเสนอแนวทางการเข้าใจความทรงจำผ่านการชี้ให้เห็นความสำคัญของมิติทางภาษาซึ่งทำให้เราประสานความเข้าใจเรื่องความทรงจำในมิติความเป็นปัจเจกและมิติความเป็นสังคมได้

สำหรับริเคอร์ การเข้าใจความทรงจำเป็นสถานะสำนึกของปัจเจกเท่ากับเป็นการปฏิเสธว่าความทรงจำไม่สามารถเป็นการกระทำที่มีคนอื่นเป็นองค์ประธานได้ ในมุมมองดังกล่าว ความทรงจำเป็นสถานะจิตเป็นสิ่งที่ต้องอาศัยตัวเราเป็นองค์ประธานเท่านั้น อย่างไรก็ตาม จากการศึกษามิติทางภาษาของความทรงจำ ริเคอร์แสดงให้เห็นว่าการที่เราอ้างถึงความทรงจำบางอย่างเป็นความทรงจำของเราได้ เราก็ต้องยอมรับว่าความทรงจำที่เราระลึกนึกถึงได้นี้เป็นสิ่งที่เราสามารถระบุบ่งบอกเป็นความทรงจำที่มีคนอื่นเป็นองค์ประธานได้

Ordinary language, reworked by means of the tools offered by a semantics and a pragmatics of discourse, offers valuable assistance here with the notion of ascribing psychical operations to someone. [...] Among the positions developed by Strawson concerning the general relations between practical predicates in particular and mental predicates in general, there is one that directly interests us: it is a characteristic of these predicates that, whenever

they are attributable to oneself, they can be attributed to someone other than oneself. (Ricoeur, 2004: 124-125)

จากข้อเสนอของริเคอร์ที่ความทรงจำเป็นการนำเสนออดีต การคิดเกี่ยวกับความทรงจำจึงไม่จำเป็นจะต้องมีองค์ประธานรองรับเสมอไป เพราะเราสามารถที่จะรับรู้ความทรงจำผ่านการบรรยายรายละเอียดของประสบการณ์ที่เกิดขึ้น การมีอยู่ของความทรงจำในฐานะที่เป็นภาพปรากฏทำให้เราสามารถพิจารณาได้ว่าความทรงจำดังกล่าวเป็นสิ่งที่เคยเกิดขึ้นจริงหรือไม่ หรือภาพความทรงจำดังกล่าวอาจเป็นเพียงสิ่งที่เกิดขึ้นจากจินตนาการของเรา เราสามารถพิจารณาได้ว่าภาพความทรงจำดังกล่าวเป็นความทรงจำของเรา หรือเป็นภาพความทรงจำที่เรารับรู้ผ่านการได้ฟังคำบอกเล่าของคนอื่น การคิดเกี่ยวกับความทรงจำในฐานะที่เป็นภาพปรากฏทำให้เราสามารถระบุบอกความทรงจำต่างๆ เป็นความทรงจำของคนอื่นได้ด้วย ยกตัวอย่างเช่น เราอาจนึกถึงประสบการณ์ที่เราเคยอ่านคัมภีร์ไบเบิล การนึกย้อนกลับไปอาจทำให้เราจำได้ว่าในตอนต้นของพระคัมภีร์เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับการสร้างโลก เราอาจจำได้ว่าในแต่ละวันพระเจ้าทรงสร้างอะไรบางอย่าง ในขณะที่เรารับรู้เรื่องราวในพระคัมภีร์เป็นความทรงจำของเรา การอธิบายความทรงจำผ่านมิติของภาษาที่แสดงให้เห็นรายละเอียดของสิ่งที่ถูกจดจำเป็นการชี้ให้เห็นว่าความทรงจำที่เรามีต่อพระคัมภีร์นี้ยังเป็นความทรงจำที่ถูกจดจำโดยคนอื่นได้ด้วย เช่น คนเป็นบาทหลวงก็อาจจดจำเนื้อหาในคัมภีร์ไบเบิลได้เหมือนเรา หรืออาจจดจำรายละเอียดต่างๆ ได้มากกว่าเรา

การให้ความสำคัญกับมิติของภาษาเช่นนี้แสดงให้เห็นว่าการศึกษาปรากฏการณ์วิทยาของริเคอร์เป็นสิ่งที่แยกไม่ขาดจากศาสตร์การตีความ โดยการที่เราสามารถถ่ายทอดและรับรู้ความทรงจำผ่านมิติของภาษาทำให้เห็นว่าความทรงจำไม่ได้เป็นการปรากฏของสิ่งต่างๆ ในทันที แต่ความทรงจำยังอาศัยการตีความทำความเข้าใจของเรา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง หากความทรงจำเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ยืนยันอัตลักษณ์และตัวตนของเรา ริเคอร์ยังได้เสนอว่าความทรงจำไม่ได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของตัวตนได้ในทันที แต่ความทรงจำยังต้องถูกทำความเข้าใจผ่านภาษาและเรื่องเล่า³⁷

ในงานเขียนเรื่อง *Time and Narrative* ริเคอร์ได้เสนอว่าแนวคิดเรื่องเล่าเป็นสิ่งที่ทำให้เราสามารถเข้าใจตัวตนที่เปลี่ยนแปลงไปในเวลาได้ โดยแม้ว่าตัวตนของเราในแต่ละช่วงเวลาจะมีความคิดความสนใจที่แตกต่างกัน แต่การที่เราสามารถบอกเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับตัวเราเองได้ เราจึงจะสามารถรับรู้ตัวตนที่คงอยู่ตั้งแต่ในอดีตมาสู่ปัจจุบัน การรับรู้ตัวตนผ่านภาษาและเรื่องเล่ายังเป็นสิ่งที่ทำให้เราอธิบายการมีอยู่ของสังคมหนึ่งๆ ผ่านเรื่องเล่าทางประวัติศาสตร์ของสังคมนั้นได้³⁸ อย่างไรก็ตาม ใน

³⁷ MHF, pp.81-85.

³⁸ Ricoeur, *Time and Narrative* (vol.3), pp.247-248.

Memory, History, Forgetting ริคัวร์ได้ชี้ให้เห็นว่าการมีตัวตนของเรายังเกิดขึ้นผ่านการมีความสัมพันธ์กับคนอื่นและสังคม โดยการที่เราสามารถเล่าเรื่องของตัวเราเองให้กับคนอื่น ตัวตนของเราจึงจะเป็นที่ปรากฏต่อสังคม แต่ในขณะเดียวกัน คนอื่นหรือสังคมก็อาจมีเรื่องเล่าเกี่ยวกับตัวเราที่สร้างความเข้าใจผิดได้ จากความสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกกับสังคมที่เกิดขึ้นนี้ เราจึงจะเห็นลักษณะของความทรงจำที่ในด้านหนึ่ง ความทรงจำก็เป็นประสบการณ์ของปัจเจกแต่ละคน แต่ในขณะเดียวกัน ความทรงจำยังเป็นสิ่งที่ถูกตีความทำความเข้าใจผ่านภาษาและเรื่องเล่า โดยการมีเรื่องเล่าอาจเป็นการขบเน้นความทรงจำบางอย่างให้กับเรา หรือเป็นเรื่องเล่าที่ทำให้เราหลงลืมอะไรบางอย่างได้ ภายใต้ความสัมพันธ์ระหว่างความทรงจำ เรื่องเล่า และตัวตน ความทรงจำจึงไม่ได้เป็นเพียงสภาวะสำนึกของปัจเจกอีกต่อไป แต่ความทรงจำเป็นการนำเสนออดีต (the representation of the past) ที่เกิดขึ้นผ่านภาษา

Memory can be ideologized through the resources of the variations offered by the work of narrative configuration. [...] It is, more precisely, the selective function of the narrative that opens to manipulation the opportunity and the means of a clever strategy, consisting from the outset in a strategy of forgetting as much as in a strategy of remembering. (Ricoeur, 2004: 85)

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าการอธิบายความทรงจำผ่านแนวคิดเรื่องการนำเสนออดีตที่เกิดขึ้นผ่านภาษาจะช่วยให้เราเห็นความแตกต่างระหว่างประสบการณ์ของความทรงจำและความเข้าใจต่อความทรงจำนั้นที่เกิดขึ้นผ่านภาษาและเรื่องเล่า และความทรงจำยังเป็นสิ่งที่เรารับรู้ได้ผ่านคำบรรยายต่อภาพความทรงจำนั้นโดยที่ความทรงจำดังกล่าวไม่จำเป็นจะต้องอ้างอิงกับสภาวะสำนึกของปัจเจก แต่การวิเคราะห์ความทรงจำในลักษณะดังกล่าวก็ยังตกอยู่ภายใต้กรอบความคิดทางปรากฏการณ์วิทยาของฮูสเซอร์ล เนื่องจากสำหรับฮูสเซอร์ลแล้ว การที่เราจะสามารถรับรู้สภาวะจิตของคนอื่นได้ เราสามารถรับรู้คนอื่นได้ผ่านการกะเกณฑ์เทียบเคียงกับตัวเราเอง การที่เราจะสามารถอ้างถึงความทรงจำต่างๆ ที่เป็นเอกเทศจากตัวเรา เราก็จำเป็นจะต้องยอมรับว่าความทรงจำเหล่านั้นเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นภายในสภาวะสำนึกของเราเป็นอันดับแรก จากนั้นเราจึงนำความทรงจำดังกล่าวไประบุบ่งบอกสภาวะจิตของคนอื่น

ในจุดนี้เอง เราจึงจะสามารถกล่าวถึงข้อเสนอประการที่สามจากการศึกษาข้อถกเถียงของริคัวร์ คือความทรงจำยังเป็นประสบการณ์ที่เปิดสู่โลก สังคม และคนอื่น ริคัวร์ชี้ให้เห็นความจำเป็นของการเชื่อมแนวคิดระหว่างความทรงจำในแบบปรากฏการณ์วิทยากับความทรงจำในแบบสังคมวิทยา โดยเฉพาะจากนักสังคมวิทยาอย่างฮัลบวักส์ที่เสนอว่าการมีความทรงจำของเราเป็นสิ่งที่อาศัย

กรอบทางสังคม สำหรับฮัลบวิกส์แล้ว การจะเข้าใจปรากฏการณ์ของความทรงจำ เราไม่สามารถอธิบายความทรงจำที่เกิดขึ้นจากการอ้างอิงกับวัตถุของการจดจำเพียงอย่างเดียว แต่ความทรงจำยังเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นผ่านตัวเราเป็นส่วนหนึ่งของสังคมด้วย ความทรงจำต่างๆ ของเราเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากบริบทที่ห้อมล้อมและความทรงจำยังเกิดขึ้นจากการอยู่ในความสัมพันธ์กับคนอื่น เราอาจมีประสบการณ์ที่เคยไปเที่ยวเล่นในที่ต่างๆ ในวัยเด็ก ซึ่งการย้อนนึกถึงความทรงจำต่างๆ เหล่านี้ จะเห็นว่าประสบการณ์ของเราต่างเป็นประสบการณ์ที่มีความข้องเกี่ยวกับคนอื่นอยู่เสมอ การที่เราจดจำเหตุการณ์ที่เคยไปนั่งเรือในสวนสาธารณะ ความทรงจำดังกล่าวก็ย่อมสะท้อนให้เห็นว่ามีใครเป็นคนพาเราไป การจะยืนยันว่าความทรงจำของเราเป็นสิ่งที่เคยเกิดขึ้นจริงหรือไม่ เรายังต้องอาศัยการสนับสนุนของคนอื่น ในแง่นี้ ความทรงจำจึงไม่ใช่สิ่งที่ถูกประกอบสร้างขึ้นจากการรับรู้วัตถุต่างๆ ที่ปรากฏต่อเราเพียงอย่างเดียว แต่เราจะต้องเข้าใจความทรงจำผ่านกรอบความสัมพันธ์ที่เรามีต่อผู้อื่น แม้แต่ในกรณีที่เราใช้ชีวิตอยู่ตัวคนเดียว เรายังถูกนับเป็นส่วนหนึ่งของครอบครัว หรือถูกนับเป็นส่วนใดส่วนหนึ่งของสังคมเสมอ ในมุมมองของสังคมวิทยาแล้ว ความทรงจำจึงไม่ได้เป็นสถานะของสำนึกที่ตัดขาดจากโลก แต่ความทรงจำเป็นสิ่งที่ถูกประกอบสร้างขึ้นภายใต้ความสัมพันธ์ที่เรามีต่อคนอื่นและสังคม ความทรงจำไม่ใช่สิ่งที่เริ่มต้นจากสถานะสำนึกที่เป็นปัจเจกของเรา แล้วเราจึงรับรู้ความทรงจำดังกล่าวเป็นประสบการณ์ของคนอื่นด้วย แต่ความทรงจำเป็นประสบการณ์ที่เกิดขึ้นภายใต้การที่เราปฏิบัติสัมพันธ์กับคนอื่นตั้งแต่ต้น ในแง่นี้ ความทรงจำจึงเป็นความทรงจำร่วมที่เรามีประสบการณ์บางอย่างร่วมกับคนอื่นเสมอ

สำหรับริเคอร์แล้ว การวิเคราะห์ความทรงจำจึงไม่สามารถจำกัดอยู่ที่การวิเคราะห์สถานะของสำนึก แต่เราต้องวิเคราะห์ความทรงจำบนพื้นฐานความเป็นจริงทางสังคม (social reality) โดยการมีอยู่ของสังคมไม่ได้เป็นสิ่งที่กำหนดความทรงจำของเราอย่างสมบูรณ์เหมือนในกรณีของฮัลบวิกส์ แต่การมีอยู่ของเรายังมีบทบาทสำคัญในฐานะที่เราเป็นผู้กระทำสิ่งต่างๆ ในสังคม การวิเคราะห์ปรากฏการณ์วิทยาควบคู่กับมิติทางภาษาเป็นสิ่งที่ชี้ให้เห็นว่าตัวตนของเราสามารถมีสถานะเป็นองค์ประธานของการจดจำสิ่งต่างๆ การที่เราจดจำหรือไม่จดจำอะไรยังเป็นที่อยู่ในความรับผิดชอบของเรา เราจดจำว่าเหตุการณ์ในอดีตเป็นเหตุการณ์ที่เคยเกิดขึ้นจริงหรือไม่ เราจดจำเรื่องราวเกี่ยวกับคนอื่นที่มีความสำคัญต่อเรา เราจดจำคำสัญญาที่เคยให้ไว้กับคนอื่น คำอธิบายต่อความทรงจำเช่นนี้เป็นการชี้ให้เห็นว่าความทรงจำเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากมิติความเป็นปัจเจกและมิติความเป็นสังคม ซึ่งในด้านหนึ่ง ความทรงจำก็เป็นการกระทำที่เกิดขึ้นจากปัจเจกแต่ละคน แต่ในขณะเดียวกัน ความทรงจำยังเป็นการกระทำทางสังคมที่เราจดจำสิ่งต่างๆ ร่วมไปกับคนอื่นได้

จากการวิเคราะห์ความทรงจำในพื้นที่ทางสังคม ริเคอร์ยังชี้ให้เห็นต่อไปว่าความทรงจำเป็นสิ่งที่ผูกพันกับภาษาอย่างแนบแน่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือความทรงจำเป็นสิ่งที่ปรากฏในพื้นที่สาธารณะ

ได้ก็ต่อเมื่อเรอบอกเล่าความทรงจำให้คนอื่นรับรู้ การนำเสนอความทรงจำผ่านการใช้ภาษาเป็นสิ่งที่ทำให้เราสามารถถ่ายทอดประสบการณ์ให้กับคนอื่นและทำให้ความทรงจำของเรากลายเป็นสิ่งที่ถูกเก็บรักษาโดยคนอื่นได้ มิติทางภาษาของความทรงจำแสดงให้เห็นว่าความทรงจำไม่ได้เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นภายในสภาวะสำนึกที่แยกขาดจากสังคม แต่ความทรงจำเป็นสิ่งที่ถูกประกอบขึ้นผ่านภาษาซึ่งยืนยันความสัมพันธ์ที่เรามีต่อคนอื่น การที่เราสามารถรับรู้ภาษาบางอย่างเป็นการแสดงให้เห็นว่าการมีอยู่ของเราไม่ได้แยกขาดจากการมีอยู่ของคนอื่น เนื่องจากภาษาไม่สามารถเกิดขึ้นจากการมีอยู่ของเราเพียงคนเดียว แต่การมีภาษาเป็นการยืนยันการมีอยู่ของคนอื่นที่อยู่ในความสัมพันธ์กับตัวตนของเรา

In its declarative phase, memory enters into the region of language; memories spoken of, pronounced are already a kind of discourse that the subject engages in with herself. What is pronounced in this discourse occurs in the common language, most often in the mother tongue, which, it must be said, is the language of others. (Ricoeur, 2004: 129)

ในพื้นที่ของความสัมพันธ์ทางสังคม การมีอยู่ของคนอื่นจึงไม่ได้เป็นคนอื่นที่แปลกแยกจากเรา แต่คนอื่นในที่นี้เป็นคนอื่นที่ใช้ภาษาร่วมกันกับเรา เป็นคนอื่นที่สามารถสื่อสารกับเราได้ การมีอยู่ของคนอื่นถือเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้ความทรงจำสามารถก่อตัวขึ้นได้ สำหรับริเคอร์แล้ว การมีปฏิสัมพันธ์กับคนอื่นเป็นสิ่งที่ยืนยันว่าความรู้สึกนึกคิดของคนอื่นเป็นสิ่งที่สามารถปรากฏต่อเราได้โดยตรง ริเคอร์ได้หยิบยกข้อเสนอของอัลเฟรด ชูทซ์ (Alfred Schutz) ในงานเขียนเรื่อง *The Phenomenology of the Social World* (1967) เพื่อชี้ให้เห็นว่าในความเป็นจริงแล้ว เราทุกคนต่างมีปฏิสัมพันธ์กับคนอื่นตั้งแต่นั้น แม้ว่าเราจะไม่มีความรู้สึกลึกซึ้งเหมือนคนอื่นมีความรู้สึกลึกซึ้งเหมือนกับเรา แต่จากการที่เราใช้ชีวิตและการทำสิ่งต่างๆ ร่วมกับคนอื่น เราสามารถรับรู้ถึงการกระทำของเราที่เกิดขึ้นต่อคนอื่นและการกระทำของคนอื่นที่ส่งผลต่อเรา ด้วยเหตุผลในเชิงปฏิบัติ เราจึงสามารถยืนยันการมีอยู่จริงของคนอื่นได้เทียบเท่ากับการที่เราสามารถยืนยันการมีอยู่จริงของตัวเอง

For him [Schutz], the experience of others is a given as primal as the experience of the self. Its immediacy is less that of cognitive evidence than that of practical faith. We believe in the existence of others because we act with them and on them and are affected by their actions. (Ricoeur, 2004: 130)

ข้อเสนอของชูทซ์อาจฟังดูเรียบง่ายจนเหมือนเป็นการปฏิเสธระเบียบวิธีแบบปรากฏการณ์วิทยาที่ต้องการวางกรอบการศึกษาเพื่อรับประกันการมีอยู่ของสิ่งต่างๆ ในอย่างที่มีนัยเป็น อย่างไรก็ตาม

ตาม ข้อเสนอของซูทซ์กลับมีนัยยะที่สำคัญสำหรับการศึกษาปรากฏการณ์วิทยา เนื่องจากซูทซ์แสดงให้เห็นปัญหาของการคิดที่เริ่มต้นจากการหยุด (*epoché*) ความคิดความเชื่อทั้งหมดไว้ เพราะแม้การหยุดความเชื่อไว้จะทำให้เราหันไปสนใจสิ่งต่างๆ ในรายละเอียดที่ปรากฏในประสบการณ์ของเรา แต่การหยุดความเชื่อไว้ทำให้เกิดการลดทอนสิ่งต่างๆ ให้เหลือเพียงด้านที่ปรากฏชัดต่อเราเท่านั้น ทั้งที่ในความเป็นจริงแล้ว สิ่งต่างๆ ล้วนมีอยู่และมีตำแหน่งแห่งที่ของมันอยู่ก่อนแล้ว กล่าวคือ ก่อนที่เราจะให้ความสนใจต่อสิ่งต่างๆ ผ่านสำนึกของเรา เราก็กู้ในโลกและใช้ชีวิตในความสัมพันธ์กับคนอื่น ตั้งแต่ต้น ในการใช้ชีวิตร่วมกับคนอื่น เราต่างมีปฏิสัมพันธ์กับคนอื่นจริงๆ โดยไม่ได้มองว่าคนอื่นเป็นเพียงภาพสะท้อนของตัวเรา

การพูดถึงองค์ประกอบของความทรงจำที่เราแบ่งปันร่วมกับคนอื่นไม่ว่าจะเป็นการมีอยู่ของโลก การมีอยู่ของสถานที่ต่างๆ หรือการมีอยู่ของภาษาต่างแสดงให้เห็นว่าความทรงจำไม่ได้เป็นกระบวนการที่เริ่มต้นจากตัวเราเสมอไป แต่ความทรงจำเป็นสิ่งที่เราประกอบสร้างขึ้นโดยอาศัยกรอบทางสังคม แต่ในขณะเดียวกัน ความทรงจำก็ยังเป็นมุมมองการรับรู้อดีตของเรา การจดจำสิ่งต่างๆ เป็นสิ่งที่อยู่ในขอบเขตความรับผิดชอบของตัวเรา การเสนอว่าความทรงจำเป็นภาพลักษณ์ที่นำเสนออดีตทำให้เราสามารถยืนยันความทรงจำเป็นสิ่งที่เราจดจำ และความทรงจำดังกล่าวอาจเป็นความทรงจำที่คนอื่นมีส่วนร่วมกับเราก็ได้ สำหรับบริเคอร์แล้ว ความทรงจำไม่ได้เริ่มต้นจากการเป็นปรากฏการณ์ในสำนึกของปัจเจก แต่ความทรงจำเป็นปรากฏการณ์ในระดับสังคม การวิเคราะห์ความทรงจำในพื้นที่ความสัมพันธ์ทางสังคมแสดงให้เห็นว่าภาษาและเรื่องเล่ากลายเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อความทรงจำอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เพราะการที่เราจะถ่ายทอดความทรงจำให้กับคนอื่น เราจำเป็นต้องอาศัยภาษาและเรื่องเล่า

ความสัมพันธ์ระหว่างตัวเราและคนอื่นนี้แสดงให้เห็นว่าความทรงจำไม่ได้เป็นสิ่งที่คงอยู่ในสถานะสำนึกของเราเพียงอย่างเดียว แต่ความทรงจำยังเป็นสิ่งที่อาศัยการสนับสนุนของคนอื่นและสังคม ยิ่งเราเข้าใจความทรงจำเป็นเรื่องของการนำเสนออดีต เราจะยิ่งเห็นว่าความทรงจำเป็นสิ่งที่อาศัยความช่วยเหลือของคนอื่นอยู่เสมอ เราอาจย้อนกลับไปพิจารณาตัวอย่างของความทรงจำเกี่ยวกับโรงภาพยนตร์สกาลา จากการที่โรงภาพยนตร์สกาลาได้กลายเป็นสิ่งที่ไม่มีอยู่แล้ว การที่เราจะยืนยันความถูกต้องของสิ่งที่เราจดจำ เราก็ไม่สามารถย้อนกลับไปสำรวจสถานที่ของความทรงจำนั้นๆ ได้ การจะระลึกนึกถึงสิ่งที่ไม่มีอยู่แล้ว เราจึงต้องอาศัยการมีภาพความทรงจำที่ได้รับการยืนยันจากคนอื่น ในแง่นี้ ความทรงจำจึงกลายเป็นสิ่งที่ต้องอาศัยการเคารพยอมรับ (*recognition*) จากคนอื่นและสังคม

การศึกษาเรื่องความทรงจำใน *Memory, History, Forgetting* ของริเคอร์จึงเป็นข้อถกเถียงสำคัญต่อการศึกษาคความทรงจำ โดยในด้านหนึ่ง ระเบียบวิธีของปรากฏการณ์วิทยาเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อการศึกษาคความทรงจำ เนื่องจากปรากฏการณ์วิทยาแสดงให้เห็นว่าเราไม่สามารถยอมรับองค์ความรู้ต่างๆ เกี่ยวกับความทรงจำโดยปราศจากการพิจารณาปรากฏการณ์ของความทรงจำในตัวเอง แต่ในอีกด้านหนึ่ง การศึกษาปรากฏการณ์ของความทรงจำกลับสร้างข้อจำกัดที่ทำให้ความทรงจำกลายเป็นสภาวะสำนึกของปัจเจกที่ตัดขาดจากโลก คนอื่น และสังคม ข้อถกเถียงของริเคอร์ได้แสดงให้เห็นว่าการเข้าใจความทรงจำเป็นเรื่องของปัจเจกเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากการศึกษาปรากฏการณ์วิทยาของฮูสเซอร์ลที่พยายามจะย้อนกลับไปสู่ช่วงเวลาที่ความทรงจำปรากฏต่อเราอย่างชัดเจน ในขณะที่ริเคอร์แสดงให้เห็นว่าความทรงจำไม่ได้เป็นเพียงความต่อเนื่องของการปรากฏ แต่ความทรงจำยังมีลักษณะเป็นการนำเสนออดีต การนำเสนออดีตของความทรงจำนี้แสดงให้เห็นถึงความแตกต่างระหว่างภาพความทรงจำที่ปรากฏต่อเราและวัตถุของความทรงจำที่ไม่มีการปรากฏอยู่แล้ว ภายใต้การไม่ปรากฏของสิ่งที่ถูกจดจำ การมีอยู่ของคนอื่นและสังคมจึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยยืนยันว่าสิ่งที่เราจดจำนั้นเคยเกิดขึ้นจริง

การย้อนกลับไปพิจารณาปัญหาในปรากฏการณ์วิทยาของความทรงจำเป็นสิ่งที่ช่วยให้เราสามารถทำความเข้าใจปัญหาเรื่องความทรงจำที่เกิดขึ้นในศตวรรษที่ 20 จากการที่ความทรงจำได้กลายเป็นปรากฏการณ์ในระดับสังคม ความทรงจำจึงไม่ได้เป็นเพียงประเด็นศึกษาในทางอภิปรายหรือญาณวิทยา แต่ความทรงจำยังเป็นปัญหาทางศีลธรรมด้วย ความทรงจำได้กลายเป็นปัญหาสำคัญในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 จากผลพวงของสงครามที่ก่อให้เกิดความทรงจำบาดแผล (traumatic memory) และจากเหตุการณ์การปฏิเสธโฮโลคอสต์ (Holocaust denial) โดยในเวลานั้น กลุ่มผู้สนับสนุนนาซีได้ออกมาได้แย้งว่าเหตุการณ์โฮโลคอสต์หรือการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ชาวยิวโดยการรุกรานเป็นเหตุการณ์ที่ไม่ได้เกิดขึ้นจริง หากการศึกษาทางปรากฏการณ์วิทยาแสดงให้เห็นว่าความทรงจำเป็นสิ่งที่อาศัยสังคมและการเคารพยอมรับของคนอื่น การปฏิเสธโฮโลคอสต์ก็ย่อมเป็นการกระทำที่ส่งผลกระทบต่อการคงอยู่ของความทรงจำบาดแผลและส่งผลให้ความทรงจำบาดแผลเป็นสิ่งที่ถูกรับรู้โดยสังคมได้ยาก

ปัญหาดังกล่าวได้นำไปสู่ข้อถกเถียงในหมู่นักวิชาการและนักประวัติศาสตร์ว่าเราควรจะมีท่าทีต่อการปฏิเสธเหตุการณ์โฮโลคอสต์อย่างไร การถกเถียงเรื่องความทรงจำเป็นประเด็นปัญหาที่สำคัญในฝรั่งเศส เนื่องจากในเวลานั้นได้มีการค้นพบว่ารัฐบาลฝรั่งเศสมีส่วนรู้เห็นในการจับกุมชาวยิวส่งให้ทหารนาซีด้วย การจดจำเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจึงเป็นหนึ่งในเงื่อนไขที่จะทำให้การเรียกร้องความยุติธรรมให้กับผู้เสียหายนั้นเป็นไปได้ ในหมู่นักวิชาการจึงมีการเสนอแนวคิดเรื่องหน้าที่ต่อความทรงจำ (*devoir de mémoire*) โดยแนวคิดดังกล่าวเป็นข้อเสนอที่ป้องกันไม่ให้เกิดการกระทำผิด

ของรัฐบาลฝรั่งเศสเป็นสิ่งที่ถูกหลงลืมไปตามกาลเวลา การกำหนดให้ผู้คนในสังคมยอมรับข้อเท็จจริงเกี่ยวกับเหตุการณ์โฮโลคอสต์เป็นกระบวนการที่ทำให้การสืบสวนความผิดและการลงโทษผู้กระทำผิดนั้นเป็นไปได้ อย่างไรก็ตาม แนวคิดหน้าที่ต่อความทรงจำได้นำไปสู่ข้อถกเถียงในเวลาต่อมา เช่น ความทรงจำเป็นสิ่งที่เราบังคับด้วยกฎหมายได้หรือไม่ หากความทรงจำเป็นเรื่องของกฎหมาย ใครจะเป็นผู้ตัดสินว่าอะไรเป็นสิ่งที่ควรจำหรือไม่ควรจำ การมีกฎหมายเกี่ยวกับความทรงจำจะนำไปสู่การลดทอนคุณค่าของการศึกษาประวัติศาสตร์หรือไม่

ในบทต่อไปซึ่งเป็นบทที่ 3 ผู้เขียนศึกษาปัญหาเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างความทรงจำและประวัติศาสตร์ โดยหาการศึกษาปรากฏการณ์วิทยาชี้ให้เห็นว่าความทรงจำเป็นสิ่งที่เปิดสู่ความสัมพันธ์กับโลก คนอื่น และสังคมแล้ว ในขณะเดียวกัน ริเคอร์ได้ชี้ให้เห็นว่าความทรงจำยังต้องเปิดสู่ความสัมพันธ์กับประวัติศาสตร์ด้วย ข้อถกเถียงของริเคอร์เริ่มต้นจากการศึกษาแนวคิดเรื่องหน้าที่ต่อความทรงจำ โดยหน้าที่ต่อความทรงจำเป็นสิ่งที่ทำให้ความทรงจำไม่ใช่สิ่งที่เราต่างคนต่างจำ แต่การมีความทรงจำของเรายังต้องคำนึงถึงความยุติธรรมต่อคนอื่น อย่างไรก็ตาม การอาศัยตัวบทกฎหมายเพื่อกำหนดให้ผู้คนในสังคมจดจำหรือไม่จดจำอะไรกลับเป็นการละเมิดธรรมชาติของความทรงจำที่มีความเป็นปัจเจก จากปัญหาที่เกิดขึ้น ริเคอร์จึงชี้ให้เห็นความสำคัญของการเชื่อมโยงความทรงจำกับประวัติศาสตร์ เนื่องจากประวัติศาสตร์เป็นสิ่งที่ขยายมุมมองการรับรู้ที่เรามีต่ออดีต ประวัติศาสตร์ทำให้เหตุการณ์ในอดีตไม่ใช่สิ่งที่เราต่างคนต่างจำ แต่การรับรู้อดีตของเรายังต้องเกิดขึ้นจากการถกเถียงและสืบหาความจริงร่วมกับคนอื่น

บทที่ 3 ความทรงจำ ประวัติศาสตร์ และการนำเสนออดีต

จากการศึกษาข้อเสนอทางปรากฏการณ์วิทยาของปอล ริเคอร์ใน *Memory, History, Forgetting* วิทยานิพนธ์นี้แสดงให้เห็นว่าความทรงจำมีลักษณะเป็นการนำเสนออดีต (the representation of the past) ที่เราจดจำอดีตผ่านการมีภาพความทรงจำ (memory-image) ข้อเสนอเรื่องความทรงจำของริเคอร์เกิดขึ้นจากการชี้ให้เห็นความแตกต่างระหว่างความทรงจำในฐานะที่เป็นความต่อเนื่องของสำนึกและความทรงจำในฐานะที่เป็นการย้อนนึกถึงอดีต โดยในด้านหนึ่งความทรงจำเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากการรับรู้ความต่อเนื่องของการปรากฏ แต่ในขณะเดียวกัน ความทรงจำยังมีลักษณะเป็นภาพความทรงจำที่ทำให้เราย้อนนึกถึงอดีตที่ผ่านพ้นไปแล้ว การอธิบายความทรงจำผ่านการมีภาพความทรงจำทำให้เราสามารถแยกภาพความทรงจำที่เรามีต่อวัตถุต่างๆ ออกจากสิ่งต่างๆ ที่เป็นวัตถุของความทรงจำ การมีภาพความทรงจำแสดงให้เห็นว่าเรารับรู้อดีตผ่านมุมมองที่จำกัด ในขณะที่วัตถุของความทรงจำอาจเป็นสิ่งที่ไม่มีอยู่แล้ว

ในขณะเดียวกัน ริเคอร์ยังชี้ให้เห็นว่าประสบการณ์ของความทรงจำมีลักษณะที่เปิดสู่ความสัมพันธ์กับโลก คนอื่น และสังคมตั้งแต่ต้น ความทรงจำเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นบนเงื่อนไขของการดำรงอยู่ในโลกที่เรามีประสบการณ์ร่วมกับคนอื่น ภายใต้ความสัมพันธ์กับคนอื่น เราจึงจะสามารถถ่ายทอดความทรงจำผ่านภาษาและเรื่องเล่า จากข้อเสนอของริเคอร์ที่แสดงให้เห็นว่าความทรงจำมีลักษณะเป็นภาพความทรงจำของสิ่งที่ไม่มีการปรากฏอยู่แล้ว ความทรงจำจึงเป็นสิ่งที่คงอยู่ได้โดยอาศัยการสนับสนุนของคนอื่นและสังคม การมีอยู่ของคนอื่นที่มีความทรงจำร่วมกับเราเป็นสิ่งที่ทำให้เราสามารถยืนยันได้ว่าสิ่งที่เราจดจำนั้นเคยเกิดขึ้นจริง

อย่างไรก็ตาม จากลักษณะของความทรงจำที่อาศัยการมีอยู่ของคนอื่นและสังคม ในบางครั้งความทรงจำของเราก็อาจถูกปฏิเสธโดยสังคมได้ เช่น ในกรณีของความทรงจำบาดแผล ปัญหาเรื่องความทรงจำบาดแผลเป็นหนึ่งในคำถามสำคัญที่เกิดขึ้นในศตวรรษที่ 20 เราจะเห็นปัญหาที่เกิดขึ้นในกรณีของการปฏิเสธเหตุการณ์โฮโลคอสต์ (Holocaust denial) ซึ่งในเวลานั้นกลุ่มผู้สนับสนุนนาซีได้ออกมาโต้แย้งว่าเหตุการณ์โฮโลคอสต์หรือการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ชาวยิวโดยการรุมแก๊สเป็นเหตุการณ์ที่ไม่ได้เกิดขึ้นจริง การปฏิเสธโฮโลคอสต์ถือเป็นการบิดเบือนความทรงจำ (manipulated memory) ที่ชี้แนะให้ผู้คนในสังคมรับรู้อดีตผ่านวาทกรรมบางอย่าง การบิดเบือนความทรงจำย่อมส่งผลต่อการที่สังคมจะจดจำเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างไร และอาจทำให้ความทรงจำหนึ่งๆ กลายเป็นสิ่งที่ไม่มีความสำคัญและไม่ถูกจดจำโดยสังคม

ปัญหาของการปฏิเสธโฮโลคอสต์เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเนื่องจากประจักษ์พยานที่สามารถยืนยันการมีอยู่ของห้องรมแก๊สได้ก็ยอมเป็นชาวยิวที่ถูกฆาตกรรมไป ในขณะที่หลักฐานการมีอยู่ของห้องรมแก๊สก็ถูกทำลายโดยทหารนาซี แต่จากการศึกษาจำนวนของชาวยิวที่ถูกจับกุมที่ค่ายกักกันเอาชวิทซ์และจากคำให้การของวิศวกรที่สร้างเตาเผา เราก็สามารถยืนยันได้ว่าเหตุการณ์โฮโลคอสต์เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจริง แต่แม้ว่าจะมีการนำเสนอเอกสารหลักฐานต่างๆ เพื่อยืนยันเหตุการณ์ที่เคยเกิดขึ้น กลุ่มผู้สนับสนุนนาซีก็ยื่นกรณที่จะปฏิเสธเหตุการณ์โฮโลคอสต์โดยให้เหตุผลว่าเรื่องราวเกี่ยวกับโฮโลคอสต์เป็นเพียงแผนการใส่ร้ายของฝ่ายสัมพันธมิตร³⁹ การปฏิเสธโฮโลคอสต์ได้นำไปสู่ข้อถกเถียงที่สำคัญเกี่ยวกับความทรงจำ เนื่องจากเหตุการณ์โฮโลคอสต์ถือเป็นการกระทำผิดที่ร้ายแรงและเป็นอาชญากรรมต่อมนุษยชาติ การปล่อยให้ความทรงจำดังกล่าวถูกปฏิเสธและถูกบิดเบือนไปจากความเป็นจริงจึงเป็นสิ่งที่ยอมรับไม่ได้ ปัญหาของการปฏิเสธโฮโลคอสต์จึงทำให้เกิดการเสนอแนวคิดเรื่องหน้าที่ต่อความทรงจำ (*devoir de mémoire*) ซึ่งเป็นแนวคิดที่มองว่าความทรงจำเป็นส่วนหนึ่งของหน้าที่ทางศีลธรรม โดยเราต่างมีหน้าที่ความรับผิดชอบในการจดจำประวัติศาสตร์บาดแผลที่เกิดขึ้น แนวคิดเรื่องหน้าที่ต่อความทรงจำเป็นสิ่งที่นำไปสู่การร่างกฎหมายเพื่อป้องกันไม่ให้ใครสามารถปฏิเสธเหตุการณ์โฮโลคอสต์ที่เกิดขึ้นได้

แม้ข้อถกเถียงของริเคอร์ใน *Memory, History, Forgetting* จะชี้ให้เห็นว่าการอ้างถึงหน้าที่ต่อความทรงจำเป็นสิ่งที่ทำให้ความยุติธรรมสามารถเกิดขึ้นได้ในสังคม แต่ในขณะเดียวกัน ริเคอร์ยังตั้งข้อสังเกตว่าการบังคับให้สังคมจดจำอะไรบางอย่างยังมีลักษณะเป็นการละเมิด (abuse) ธรรมชาติของความทรงจำที่มีความเป็นปัจเจก และส่งผลให้เรามองข้ามความสำคัญของการศึกษาทางประวัติศาสตร์ ในมุมมองของริเคอร์ การอ้างถึงหน้าที่ต่อความทรงจำจึงอาจเป็นการบงการความทรงจำในอีกรูปแบบหนึ่ง⁴⁰ ในแง่นี้ การศึกษาทางประวัติศาสตร์จึงกลายมามีบทบาทสำคัญ เนื่องจากประวัติศาสตร์ไม่ได้ให้ความสำคัญกับการตัดสินคุณค่าว่าอะไรเป็นสิ่งที่เราควรจำหรือไม่ควรจำ แต่ประวัติศาสตร์สนใจศึกษาข้อเท็จจริงและประวัติศาสตร์มีเป้าหมายในการพัฒนาความรู้ความเข้าใจที่เรามีต่ออดีต

การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความทรงจำและประวัติศาสตร์เป็นหนึ่งในเป้าหมายของงานเขียนเรื่อง *Memory, History, Forgetting* โดยปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างความทรงจำและประวัติศาสตร์เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นภายใต้พัฒนาการของประวัติศาสตร์สมัยใหม่ แม้ว่าความทรงจำและประวัติศาสตร์จะเป็นของสองสิ่งที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน เพราะทั้งความทรงจำและประวัติศาสตร์

³⁹ Pierre Vidal-Naquet, *Assassins of memory: Essays on the denial of the Holocaust* (New York: Columbia University Press, 1992), pp.18-19.

⁴⁰ MHF, pp.89-90.

ต่างก็เป็นสิ่งที่ถ่ายทอดความจริงเกี่ยวกับอดีต แต่จากกระบวนการคิดเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ในช่วงปลายศตวรรษที่ 19 เราจะเห็นความสำคัญของประวัติศาสตร์ที่ถูกสถาปนาขึ้นในฐานะศาสตร์ที่มีเป้าหมายในการศึกษาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับอดีต ความทรงจำและประวัติศาสตร์จึงเป็นของสองสิ่งที่มีพื้นฐานทางญาณวิทยาแตกต่างกัน ในขณะที่ความทรงจำเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในชั่วขณะปัจจุบัน ความทรงจำเป็นสิ่งที่ผูกพันกับประสบการณ์ร่วมของสังคมและปัจเจก ประวัติศาสตร์กลับมีลักษณะเป็นระเบียบวิธี (methodology) ของการศึกษาทำความเข้าใจอดีตเพื่อให้ได้มาซึ่งองค์ความรู้ที่มีความเป็นสากล

“Memory is always a phenomenon of the present, a bond tying us to the eternal present; history is a representation of the past. [...] Memory wells up from groups that it welds together, which is to say, as Maurice Halbwachs observed, that there are as many memories as there are groups, that memory is by nature multiple yet specific; collective and plural yet individual. By contrast, history belongs to everyone and to no one and therefore has a universal vocation.” (Nora, 1996: 3)

การเกิดขึ้นของประวัติศาสตร์สมัยใหม่ทำให้สถานะการมีอยู่ของความทรงจำถูกลดทอนคุณค่าลงและทำให้ความทรงจำกลายเป็นเพียงส่วนหนึ่งในประวัติศาสตร์ของประวัติศาสตร์ เราจะเห็นสภาพสังคมที่เปลี่ยนผ่านจากการที่ผู้คนในสังคมรับรู้อดีตผ่านการถ่ายทอดความทรงจำสู่สังคมที่ศึกษาอดีตผ่านระเบียบวิธีของประวัติศาสตร์ ประวัติศาสตร์กลายเป็นสาขาวิชาที่มีบทบาทในการตรวจสอบและวิพากษ์วิจารณ์ความทรงจำ โดยความทรงจำกลายเป็นสิ่งที่ถูกตั้งข้อสงสัยได้เสมอเนื่องจากความทรงจำเป็นสิ่งที่ถูกเปลี่ยนแปลง บิดเบือน หรือถูกโอ้อวดเกินจริงได้ ในแง่นี้ หากความทรงจำไม่ได้อยู่ภายใต้กระบวนการของประวัติศาสตร์ ความทรงจำนั้นก็จะเป็นสิ่งที่เราไม่อาจเชื่อถือได้จากพัฒนาการของวิธีคิดทางประวัติศาสตร์ที่เกิดขึ้น ความทรงจำจึงกลายเป็นเพียงวัตถุของการศึกษาทางประวัติศาสตร์⁴¹

ในจุดนี้เอง ผู้เขียนเสนอว่าข้อถกเถียงเรื่องหน้าที่ต่อความทรงจำเป็นสิ่งที่เราต้องทำความเข้าใจในบริบทของความสัมพันธ์ระหว่างความทรงจำและประวัติศาสตร์ เพราะแม้ว่าการกำหนดให้ผู้คนในสังคมจดจำประวัติศาสตร์บาดแผลที่เกิดขึ้นจะเป็นแนวทางในการป้องกันการปฏิเสธโฮโลคอสต์ แต่ข้อเสนอเรื่องหน้าที่ต่อความทรงจำยังเป็นส่วนหนึ่งของปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ของประวัติศาสตร์ คือปัญหาว่าการให้ความสำคัญกับความทรงจำบางอย่างอาจส่งผลให้เราไม่สามารถ

⁴¹ Jacques Le Goff, *History and Memory* (New York: Columbia University Press, 1992), p.xi.

รับรู้อดีตในแง่มุมอื่นได้ การอ้างถึงหน้าที่ต่อความทรงจำจึงต้องย้อนกลับไปทำความเข้าใจปัญหาเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างความทรงจำและประวัติศาสตร์เพื่อที่เราจะเข้าใจขอบเขตข้อจำกัดของความทรงจำ สำหรับริเคอร์แล้ว หากการศึกษาทางปรากฏการณ์วิทยาแสดงให้เห็นว่าความทรงจำเป็นสิ่งที่ต้องอาศัยการสนับสนุนของสังคมและการเคารพยอมรับจากคนอื่น ริเคอร์ยังชี้ให้เห็นว่าปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างความทรงจำปัจเจกและความทรงจำร่วมยังเป็นสิ่งที่เราต้องทำความเข้าใจอีกครั้งผ่านความสัมพันธ์กับประวัติศาสตร์

[...] the problems posed by the sociology of collective memory will be reformulated by historians in connection with the temporal dimension of social phenomena: the layering of long, middle, and short-term time-spans by Braudel and the historians of the Annales school [...] In this regard, history will offer schemata for mediating between the opposite poles of individual memory and collective memory. (Ricoeur, 2004: 131)

ในส่วนต่อไปของบทที่ 3 ในลำดับแรก ผู้เขียนนำเสนอปัญหาเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างความทรงจำและประวัติศาสตร์ ผู้เขียนชี้ให้เห็นว่าความทรงจำและประวัติศาสตร์ได้กลายเป็นของสองสิ่งที่แตกต่างกันภายใต้พัฒนาการของประวัติศาสตร์สมัยใหม่ โดยความทรงจำได้กลายเป็นสิ่งที่ขาดความน่าเชื่อถือหากปราศจากการตรวจสอบโดยวิธีการทางประวัติศาสตร์ อย่างไรก็ตาม ในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 20 ความทรงจำได้กลายเป็นประเด็นปัญหาอีกครั้งจากเหตุการณ์สำคัญ 2 ประการ คือจากการฉลองครบรอบ 200 ปีการปฏิวัติฝรั่งเศสและจากข้อถกเถียงในพื้นที่ของการศึกษา เหตุการณ์โฮโลคอสต์ เหตุการณ์ทั้งสองนี้แสดงให้เห็นปัญหาของความทรงจำบางอย่างถูกจดจำมากเกินไป ในขณะที่ความทรงจำบางอย่างกลับถูกลืม ลักษณะที่เป็นปัญหาของความทรงจำนี้เข้ามาสู่ประเด็นคำถามของริเคอร์ว่าเราจะสามารถจัดการเรื่องความทรงจำที่มีความยุติธรรมได้อย่างไร

ในลำดับที่สอง ผู้เขียนศึกษาข้อถกเถียงต่อแนวคิดเรื่องหน้าที่ต่อความทรงจำในบทความเรื่อง “*The Uses and Abuses of Memory*” ของทเวตัน โทโตรอฟ สำหรับโทโตรอฟแล้ว ความทรงจำเป็นสิ่งที่เราไม่สามารถกำหนดกฎเกณฑ์ของสิ่งที่ควรจำได้ เนื่องจากความทรงจำเป็นการรับรู้อดีตจากมุมมองของปัจเจก ความทรงจำมีลักษณะเป็นการเลือกจำของปัจเจกแต่ละคนเสมอ อย่างไรก็ตาม เมื่อความทรงจำกลายเป็นสิ่งที่ถูกนำมาใช้ประโยชน์ในพื้นที่สาธารณะ เราจะเห็นว่าความทรงจำในบางรูปแบบอาจก่อให้เกิดความไม่ยุติธรรมในสังคม การใช้งานความทรงจำจึงเป็นสิ่งที่เราต้องอาศัยการตัดสินคุณค่าทางศีลธรรมผ่านหลักของความยุติธรรม ในมุมมองของริเคอร์ หน้าที่ต่อ

ความทรงจำจึงมีความสำคัญในฐานะที่เป็นหน้าที่ต่อความยุติธรรมและหน้าที่ต่อความทรงจำเป็นสิ่งที่ทำให้เราตระหนักถึงพันธะหน้าที่ต่อคนอื่น ในขณะเดียวกัน ริเคอร์ได้เสนอว่าหน้าที่ต่อความทรงจำยังต้องอยู่ในความสัมพันธ์กับประวัติศาสตร์

ในลำดับที่สาม ผู้เขียนย้อนกลับไปพิจารณาแนวคิดเรื่องประวัติศาสตร์ของริเคอร์ที่เสนอว่าประวัติศาสตร์เป็นการนำเสนออดีตที่อาศัยการวางโครงเรื่อง (emplotment) แบบเรื่องเล่า ข้อเสนอเรื่องประวัติศาสตร์ของริเคอร์เป็นจุดยืนที่พัฒนาขึ้นจากข้อถกเถียงระหว่างแนวคิดประวัติศาสตร์แบบเรื่องเล่า (narrative history) และแนวคิดประวัติศาสตร์สำนักอ็อนนาลส์ (Annales school) โดยริเคอร์ชี้ให้เห็นว่า ในด้านหนึ่ง ประวัติศาสตร์เป็นการศึกษาโครงสร้างความเปลี่ยนแปลงในระยะชว ยาว (*longue durée*) เพื่อที่เราจะสามารถนำเสนอคำอธิบาย (explanation) ต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจากมุมมองในภาพกว้าง แต่ในขณะเดียวกัน ประวัติศาสตร์ยังมีลักษณะเป็นเรื่องเล่าซึ่งการเล่าเรื่องเป็นกระบวนการที่ทำให้คำอธิบายทางประวัติศาสตร์กลายมาเป็นส่วนหนึ่งของความเข้าใจ (understanding) ข้อเสนอเรื่องประวัติศาสตร์ของริเคอร์ทำให้เราสามารถอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างความทรงจำและประวัติศาสตร์ในฐานะที่เป็นการนำเสนออดีตร่วมกัน โดยความทรงจำเป็น การนำเสนออดีตที่เกิดขึ้นผ่านภาษาและเรื่องเล่า แต่ความทรงจำยังเป็นสิ่งที่เราต้องศึกษาผ่านมุมมอง ในภาพกว้างของประวัติศาสตร์ ภายใต้การศึกษาทางประวัติศาสตร์ การนำเสนอความทรงจำบาดแผลสู่การรับรู้ของสังคมจึงจะเป็นไปได้ อย่างไรก็ตาม การศึกษาความทรงจำบาดแผลได้นำไปสู่ข้อถกเถียง ที่สำคัญต่อประวัติศาสตร์ เนื่องจากประวัติศาสตร์ถูกมองว่าเป็นการศึกษาข้อเท็จจริงโดยปราศจาก การตัดสินคุณค่าทางศีลธรรม การศึกษาประวัติศาสตร์จึงถูกโต้แย้งว่าจะเป็นการแก้ต่างให้ผู้กระทำผิด และเป็นการลดทอนความรุนแรงของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น

ในลำดับที่สี่ ผู้เขียนจึงนำเสนอบทบาทความสัมพันธ์ระหว่างประวัติศาสตร์และความทรงจำ โดยแสดงให้เห็นว่าประวัติศาสตร์มีความสำคัญต่อความทรงจำในมิติทางญาณวิทยาและมิติทาง ศีลธรรม ในด้านหนึ่ง ประวัติศาสตร์ทำให้การรับรู้อดีตของเราต้องอยู่ภายใต้การถกเถียงและการสืบ หาคความจริงร่วมกับคนอื่น ในขณะเดียวกัน การถกเถียงทางประวัติศาสตร์ยังเป็นสิ่งสำคัญต่อการ เรียนรู้ทางศีลธรรมของสังคม ภายใต้ความต่อเนื่องทางประวัติศาสตร์ ผู้คนในสังคมจึงจะสามารถ ตระหนักถึงหน้าที่ความรับผิดชอบต่อดีตและหน้าที่ความรับผิดชอบต่คนอื่นได้ นอกจากนี้ ริเคอร์ ยังแสดงให้เห็นข้อจำกัดของประวัติศาสตร์ เนื่องจากประวัติศาสตร์เป็นการนำเสนออดีตที่อาศัยการ วางโครงเรื่องแบบเรื่องเล่า การเล่าเรื่องของประวัติศาสตร์จึงเป็นการนำเสนอความจริงบางอย่างโดยที่ มีอะไรบางอย่างถูกหลงลืมไปเสมอ ภายใต้ข้อจำกัดของประวัติศาสตร์นี้ ความทรงจำจึงยังคงเป็นสิ่ง สำคัญ เนื่องจากภายใต้การมีความทรงจำของเราแต่ละคน สิ่งที่ถูกหลงลืมจึงจะกลับมาเป็นสิ่งที่ถูก

จดจำได้อีกครั้ง ในท้ายที่สุดแล้ว ผู้เขียนแสดงให้เห็นว่าการมีความทรงจำร่วมกับคนอื่นเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้ความทรงจำของเราสามารถที่จะเป็นความยุติธรรมให้กับผู้อื่น

3.1 ปัญหาเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างความทรงจำและประวัติศาสตร์

ปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างความทรงจำและประวัติศาสตร์เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นภายใต้พัฒนาการของประวัติศาสตร์สมัยใหม่ในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 ในงานเขียนเรื่อง *History and Memory* จาร์ค เลอ ก็อฟ (Jacques Le Goff) ได้ชี้ให้เห็นว่า ในความเข้าใจแบบผิวเผินแล้ว ประวัติศาสตร์อาจถูกมองเป็นอะไรที่ไม่ได้แตกต่างจากความทรงจำ ในบางแง่มุม ความทรงจำยังอาจเป็นสิ่งที่ถูกมองว่าเป็นสิ่งที่มีความจริงแท้มากกว่าประวัติศาสตร์ เนื่องจากประวัติศาสตร์มีลักษณะเป็นเรื่องราวที่ถูกแต่งขึ้นในภายหลัง ประวัติศาสตร์เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับอดีตที่ตกอยู่ภายใต้การควบคุมของการได้ ในมุมมองของเลอ ก็อฟ แม้ประวัติศาสตร์จะเป็นการจดบันทึกเกี่ยวกับอดีตที่ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของสังคม อุดมการณ์ และโครงสร้างทางการเมือง แต่ประวัติศาสตร์ในฐานะศาสตร์ (discipline) ยังคงมีลักษณะที่ยึดถือความเป็นภววิสัยและยังมีความเชื่อในการมีอยู่ของความจริง (truth)⁴² สำหรับเลอ ก็อฟ พัฒนาการที่สำคัญของประวัติศาสตร์เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 19 โดยประวัติศาสตร์ได้ถูกพัฒนาขึ้นผ่านการมีระเบียบวิธีของการวิพากษ์ (critical method) ซึ่งเป็นเครื่องมือสำคัญในการศึกษาหลักฐานทางประวัติศาสตร์⁴³ ระเบียบวิธีทางประวัติศาสตร์ได้กลายเป็นสิ่งที่แพร่หลายในยุโรปเวลานั้น ซึ่งนำไปสู่การสอนวิชาประวัติศาสตร์ การตีพิมพ์งานเขียนต่างๆ รวมถึงยังมีการเกิดขึ้นของคลังจดหมายเหตุ (archive) การศึกษาประวัติศาสตร์จึงได้รับการยอมรับเป็นส่วนหนึ่งของสาขาวิชาที่มีความเป็นศาสตร์ด้วยเหตุผลดังกล่าว

ภายใต้พัฒนาการของประวัติศาสตร์ที่เกิดขึ้น เลอ ก็อฟยังชี้ให้เห็นว่าความทรงจำเป็นสิ่งที่ต้องอยู่ภายใต้การตรวจสอบของประวัติศาสตร์ แม้ว่าความทรงจำจะมีความสำคัญต่อประวัติศาสตร์ โดยความทรงจำเป็นวัตถุดิบให้กับการศึกษาประวัติศาสตร์ นักประวัติศาสตร์สามารถที่จะศึกษาความทรงจำที่ถูกจดจำ ความทรงจำที่ถูกบอกเล่า หรือความทรงจำที่ถูกจดบันทึก แต่ความทรงจำก็มีลักษณะที่เป็นปัญหา เนื่องจากความทรงจำเป็นสิ่งที่ถูกควบคุมการไปตามเวลาและถูกควบคุมไปตามสภาพสังคมในเวลานั้น ในขณะที่การรับรู้ในอดีตผ่านประวัติศาสตร์ย่อมทำให้เราตระหนักถึงความสำคัญของการตรวจสอบและวิพากษ์วิจารณ์ความทรงจำ จุดยืนของประวัติศาสตร์ยังช่วยส่งเสริมความทรงจำผ่านการศึกษาหาข้ออธิบายต่อสิ่งที่ถูกจดจำและสิ่งที่ถูกหลงลืม ภายใต้การศึกษาทางประวัติศาสตร์

⁴² Le Goff, *History and Memory*, p.xi.

⁴³ Le Goff, *History and Memory*, pp.196-199.

ความทรงจำต่างๆ จึงจะเป็นสิ่งที่ถูกรับรู้และทำความเข้าใจได้ มุมมองของเลอก็อฟเป็นส่วนหนึ่งของจุดยืนทางประวัติศาสตร์ที่มองว่าความสัมพันธ์ระหว่างความทรงจำและประวัติศาสตร์เป็นความสัมพันธ์ในลักษณะที่ประวัติศาสตร์มีความก้าวหน้าจนกลายเป็นอิสระต่อความทรงจำ ในขณะที่ความทรงจำกลายเป็นเพียงส่วนหนึ่งในประวัติศาสตร์ของประวัติศาสตร์⁴⁴

อย่างไรก็ตาม ในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 20 ความทรงจำได้กลายเป็นข้อถกเถียงสำคัญอีกครั้งในพื้นที่ของประวัติศาสตร์โดยมีสาเหตุมาจากเหตุการณ์สำคัญ 2 ประการ คือ เหตุการณ์ฉลองครบรอบ 200 ปีของการปฏิวัติฝรั่งเศสและความสนใจต่อความทรงจำบาดแผลที่เกิดขึ้นในการศึกษาเหตุการณ์โฮโลคอสต์ (Holocaust studies) เหตุการณ์ทั้งสองนี้แสดงให้เห็นว่าความทรงจำไม่ได้อยู่ภายใต้การขึ้นาของประวัติศาสตร์เสมอไป โดยการฉลองความทรงจำแสดงให้เห็นปัญหาของความทรงจำที่อาจได้รับความสนใจเหนือการศึกษาข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ ในขณะที่เหตุการณ์โฮโลคอสต์แสดงให้เห็นปัญหาของความทรงจำบาดแผลที่ส่งผลกระทบต่อบทบาทหน้าที่ของการศึกษาประวัติศาสตร์ ปัญหาเรื่องความทรงจำที่เกิดขึ้นนี้เป็นสิ่งที่นำไปสู่การทบทวนความสัมพันธ์ระหว่างความทรงจำและประวัติศาสตร์ในเวลาต่อมา

สำหรับสาเหตุประการแรก การฉลองความทรงจำของการปฏิวัติเป็นเหตุการณ์ที่มีความสำคัญต่อการถกเถียงเรื่องความทรงจำ เนื่องจากการฉลองความทรงจำเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของความทรงจำที่มีต่อสังคม การฉลองความทรงจำเป็นการสร้างความยึดโยงระหว่างอดีตกับปัจจุบันผ่านการทำให้อดีตกลายเป็นสิ่งที่ผู้คนในสังคมเข้ามามีส่วนร่วมในการระลึกนึกถึง โดยการปฏิวัติฝรั่งเศสถือเป็นความทรงจำที่มีความสำคัญ เนื่องจากการฉลองความทรงจำของปฏิวัติได้สร้างขนบความเป็นฝรั่งเศสให้เกิดขึ้น⁴⁵ เราจะเห็นถึงเหตุการณ์ในช่วงครบรอบ 100 ปีที่ความทรงจำของการปฏิวัติเป็นสิ่งที่ได้รับการเฉลิมฉลองอย่างยิ่งใหญ่และเป็นที่สนใจของผู้คนในสังคม

อย่างไรก็ตาม ในช่วงครบรอบ 200 ปีของการปฏิวัติฝรั่งเศส การศึกษาทางประวัติศาสตร์กลับแสดงให้เห็นว่าการรับรู้อดีตผ่านการฉลองความทรงจำเป็นสิ่งที่แตกต่างจากการรับรู้อดีตผ่านประวัติศาสตร์ โดยการศึกษาประวัติศาสตร์ทำให้เราสามารถรู้ได้ว่าความทรงจำของสังคมอาจเป็นความทรงจำที่เกิดขึ้นผ่านการตีความอดีตในมุมมองที่จำกัด ในงานเขียนเรื่อง *Interpreting the French Revolution* (1981) ฟร็องซัวส์ ฟูเรต์ (François Furet) ได้อาศัยข้อเสนอทางประวัติศาสตร์ของต็อกเกวิลล์ (Alexis de Tocqueville) ที่เสนอว่าการปฏิวัติฝรั่งเศสไม่ได้มีสาเหตุมาจากการลุกฮือของประชาชนในแบบที่สังคมในเวลานั้นจดจำ แต่การปฏิวัติเป็นส่วนหนึ่งของความเปลี่ยนแปลง

⁴⁴ MHF, pp.385-389.

⁴⁵ Hutton, *History as an Art of Memory*, pp.124-125.

ของอำนาจรัฐที่นำไปสู่การเกิดขึ้นของรัฐสมัยใหม่ ฟูเรต์ได้นำเสนอการวิเคราะห์ต่อไปว่าความทรงจำของการปฏิวัติเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากอิทธิพลทางการเมืองของนักปฏิวัติกลุ่มฌาโกแบ็ง (Jacobinism) ซึ่งเป็นการตีความการปฏิวัติฝรั่งเศสไปในทิศทางที่สนับสนุนแนวคิดแบบสังคมนิยม แต่ในขณะเดียวกัน ฟูเรต์ยังชี้ให้เห็นว่าการปฏิวัติที่เกิดขึ้นยังเป็นสิ่งที่เราตีความไปในทิศทางที่สนับสนุนแนวคิดแบบเสรีนิยมได้⁴⁶ ข้อสังเกตของฟูเรต์แสดงให้เห็นถึงข้อจำกัดของการรับรู้อดีตผ่านการฉลองความทรงจำ โดยในช่วงครบรอบ 200 ปีของการปฏิวัติ เราจะเห็นถึงเหตุการณ์ที่สร้างความสั่นคลอนต่ออุดมการณ์แบบสังคมนิยม ไม่ว่าจะเป็นความพ่ายแพ้ของพรรคคอมมิวนิสต์ในยุโรป ความเปลี่ยนแปลงไปสู่สังคมเผด็จการในรัสเซีย เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจึงทำให้เกิดประเด็นคำถามต่อความทรงจำของการปฏิวัติ เช่น เราควรจะจดจำการปฏิวัติที่เกิดขึ้นในทิศทางใด ความทรงจำของการปฏิวัติยังมีความสำคัญอยู่หรือไม่ เราควรจะเฉลิมฉลองความทรงจำของการปฏิวัติในโอกาสครบรอบ 200 ปีหรือไม่

จากความแตกต่างระหว่างการรับรู้อดีตผ่านการฉลองความทรงจำและการศึกษาทางประวัติศาสตร์ ในช่วงเหตุการณ์ครบรอบ 200 ปีของการปฏิวัติฝรั่งเศส นักประวัติศาสตร์คนสำคัญอย่างปีแยร์ โนรา (Pierre Nora) ได้ตระหนักถึงปัญหาของการฉลองความทรงจำบางอย่างเป็นความทรงจำหลักของชาติซึ่งส่งผลให้ผู้คนในสังคมไม่สามารถมองเห็นความทรงจำในพื้นที่อื่นๆ ได้ ในงานเขียนชิ้นสำคัญอย่าง *Realms of Memory* (1996) โนราจึงตอบโต้ความทรงจำของการปฏิวัติโดยการเสนอแนวคิดเรื่องพื้นที่ของความทรงจำ (places of memory) ซึ่งโนราหมายถึงวัตถุสิ่งของสถานที่ หรือสัญลักษณ์ต่างๆ ที่เป็นหมุดหมายให้กับการมีความทรงจำของสังคม ภายใต้ข้อเสนอเรื่องความทรงจำของโนราเราจะเห็นว่าความทรงจำเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้จากสิ่งสร้างทางสังคมที่มีความสัมพันธ์กับผู้คน เช่น เพลงชาติ (Marseillaise) อนุสรณ์สถานป็องเตอง (the Panthéon) สีทั้งสามของธงชาติ (the tricolor) ฯลฯ วัตถุของความทรงจำเหล่านี้เป็นสิ่งที่เราสามารถศึกษาทำความเข้าใจผ่านกระบวนการของประวัติศาสตร์ได้ สำหรับโนราแล้ว การมีความทรงจำของสังคมจึงไม่ได้ผูกโยงกับเหตุการณ์ที่มีความสำคัญอย่างการปฏิวัติเพียงอย่างเดียว ในแง่นี้ ข้อเสนอของโนราจึงเป็นการขยายขอบเขตพื้นที่ของความทรงจำไปสู่การศึกษาความทรงจำอื่นๆ นอกเหนือจากความทรงจำของการปฏิวัติ โดยข้อเสนอของโนราก็เป็นจุดเปลี่ยนไปสู่การศึกษาประวัติศาสตร์วัฒนธรรม (cultural history)

แม้ข้อเสนอของโนราจะเป็นการขยายพื้นที่ของความทรงจำไปสู่การศึกษาวัตถุทางวัฒนธรรม แต่อิทธิพลจากงานเขียนเรื่อง *Realms of Memory* กลับทำให้สังคมในเวลานั้นเกิดกระแสความ

⁴⁶ Hutton, *History as an Art of Memory*, pp.144-145.

หมกมุ่นต่อความทรงจำ (obsession with commemoration) มากยิ่งขึ้น โดยแทนที่สังคมจะตระหนักถึงปัญหาของการฉลองความทรงจำซึ่งเป็นการรับรู้ในอดีตในมุมมองที่จำกัด แต่การลดทอนความทรงจำของการปฏิบัติกลับนำไปสู่การโยยหาความทรงจำของชุมชนต่างๆ มากยิ่งขึ้น โดยแทนที่การฉลองความทรงจำจะเป็นการเฉลิมฉลองให้กับอำนาจอธิปไตยของชาติ การฉลองความทรงจำกลับเปลี่ยนไปเป็นการเฉลิมฉลองอดีตของชุมชนต่างๆ แทน⁴⁷

ในมุมมองของริเคอร์แล้ว ความหมกมุ่นต่อการฉลองความทรงจำเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงปัญหาของความทรงจำ เนื่องจากการให้ความสำคัญกับความทรงจำที่มากเกินไปกลับส่งผลให้เกิดการลดทอนคุณค่าทางญาณวิทยาของการศึกษาประวัติศาสตร์ หากเรื่องราวในอดีตเป็นสิ่งที่ถูกนำมาเฉลิมฉลองโดยปราศจากการตรวจสอบและวิพากษ์วิจารณ์โดยประวัติศาสตร์ การจดจำอดีตของเราก็จะเป็นเพียงการรับรู้อดีตในสิ่งที่เราอยากจำ ความหมกมุ่นต่อความทรงจำเป็นส่วนหนึ่งของปัญหาที่นำมาสู่การศึกษาแนวคิดเรื่องหน้าที่ต่อความทรงจำของริเคอร์ ในขณะเดียวกัน ปัญหาของความทรงจำนี้ยังแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการที่ความทรงจำต้องอยู่ภายใต้แนวคิดเรื่องความยุติธรรม⁴⁸

สำหรับสาเหตุประการที่สอง ความทรงจำได้กลายเป็นประเด็นถกเถียงสำคัญโดยมีที่มาจากประเด็นศึกษาเกี่ยวกับเหตุการณ์โฮโลคอสต์ ในงานเขียนเรื่อง *Memory and History after Auschwitz* (1998) โดมินิก ลาคาปรา (Dominick LaCapra) นักประวัติศาสตร์คนสำคัญผู้ศึกษาแนวคิดเรื่องประวัติศาสตร์และความทรงจำบาดแผลได้เสนอว่า ความสนใจต่อปัญหาเรื่องความทรงจำในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 20 ไม่ได้เกิดขึ้นจากความรู้สึกโหยหาอดีตเพียงอย่างเดียว แต่ความสนใจเรื่องความทรงจำยังเกิดขึ้นจากการตระหนักถึงปัญหาของการศึกษาประวัติศาสตร์ เนื่องจากผลพวงของสงครามโลกครั้งที่ 2 ได้ก่อให้เกิดบาดแผลทางจิตใจต่อผู้คนในสังคม ความทรงจำต่อเหตุการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้นได้ก่อให้เกิดความทรงจำบาดแผลที่ยากจะจดจำ ปัญหาของความทรงจำที่เกิดขึ้นจึงไม่ได้เป็นเรื่องของอดีตเพียงอย่างเดียว แต่ความทรงจำบาดแผลยังเป็นปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อปัจจุบันและอนาคต ในมุมมองของลาคาปรา ประวัติศาสตร์จึงมีบทบาทหน้าที่ในการตอบสนองต่อปัญหาความทรงจำที่ยังคงวนเวียนในสังคม ภายใต้การศึกษาทางประวัติศาสตร์ ปัญหาของความทรงจำบาดแผลจึงจะเป็นสิ่งที่เราสามารถศึกษาทำความเข้าใจและส่งผลให้ความทรงจำบาดแผลกลายเป็นส่วนหนึ่งของอดีตที่มีจุดสิ้นสุดลงได้

But the recent turn to memory may have more than a symptomatic value, at least when a concern with memory includes a desire to be attentive to the

⁴⁷ MHF, pp.90-91.

⁴⁸ MHF, p.91.

problem of history insofar as it bears on the present and future [...] Memory—along with its lapses and tricks—poses questions to history in that it points to problems that are still alive or invested with emotion and value. Ideally, history critically tests memory and prepares for a more extensive attempt to work through a past that has not passed away. (LaCapra, 1998: 8)

ลาคาปราได้นำเสนอเหตุผลสำคัญ 2 ประการสำหรับการศึกษาความทรงจำในพื้นที่ของประวัติศาสตร์⁴⁹ ประการแรก แนวคิดเรื่องความทรงจำบาดแผลเป็นแนวคิดที่มีความสำคัญต่อการศึกษาประวัติศาสตร์ร่วมสมัย แนวคิดเรื่องความทรงจำบาดแผลแสดงให้เห็นผลกระทบของความรุนแรงที่ส่งผลต่อสังคมในปัจจุบัน โดยเหตุการณ์โฮโลคอสต์เป็นเหตุการณ์ที่ส่งผลกระทบต่อตัวตนและความทรงจำของเหยื่อผู้ถูกระทำ แต่ในขณะเดียวกัน เหตุการณ์โฮโลคอสต์ยังส่งผลกระทบต่อสังคมในวงกว้างไม่ว่าจะเป็นผู้กระทำผิด ผู้สมรู้ร่วมคิด หรือแม้กระทั่งผู้คนที่เกิดในช่วงหลังสงคราม เหตุการณ์การฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ชาวยิวถือเป็นจุดเปลี่ยนที่สำคัญในประวัติศาสตร์อารยธรรมตะวันตก เนื่องจากพัฒนาการของอารยธรรมและเทคโนโลยีได้นำไปสู่ความรุนแรงต่อมนุษยชาติเอง คือการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์มนุษย์ที่เกิดขึ้นอย่างเป็นระบบ ปัญหาเรื่องความทรงจำบาดแผลจึงมีความสำคัญต่อการศึกษาประวัติศาสตร์ในภาพรวม สำหรับเหตุผลประการที่สอง ลาคาปราได้ชี้ให้เห็นว่า หากประเด็นสนใจของการศึกษาประวัติศาสตร์ในช่วงเวลานั้นเป็นความสนใจเกี่ยวกับความทรงจำซึ่งเกิดจากอิทธิพลของงานเขียนเรื่อง *Realms of Memory* ของปีแยร์ โนรา การศึกษาพื้นที่ของความทรงจำยังต้องยอมรับด้วยว่าความทรงจำไม่ได้มีเพียงสิ่งที่น่าจดจำ แต่พื้นที่ของความทรงจำยังหมายรวมไปถึงความทรงจำบาดแผลด้วย โดยความทรงจำบางอย่างอาจเป็นบาดแผลทางจิตใจที่ยากจะจดจำ แต่ก็มีความทรงจำที่ไม่อาจลืมได้ลง

ในมุมมองของลาคาปรา ปัญหาของความทรงจำบาดแผลได้นำไปสู่การให้ความสำคัญกับการสร้างอนุสรณ์สถานและการจดบันทึกคำบอกเล่าของผู้มีชีวิตรอด ภายใต้ความสนใจต่อความทรงจำบาดแผล คำบอกเล่า (testimony) ได้กลายเป็นหลักฐานสำคัญที่ช่วยถ่ายทอดเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น การบอกเล่าความทรงจำผ่านภาษาเป็นสิ่งที่ทำให้การส่งผ่านความทรงจำนั้นเป็นไปได้ การศึกษาและเก็บรวบรวมคำบอกเล่าจึงดูเหมือนจะมีบทบาทความสำคัญเทียบเท่ากับการศึกษาทางประวัติศาสตร์ อย่างไรก็ตาม ลาคาปราได้ชี้ให้เห็นว่าความเข้าใจดังกล่าวเป็นความเข้าใจที่ผิดพลาด เนื่องจากคำบอกเล่ามีสถานะเป็นแหล่งข้อมูลให้กับการศึกษาประวัติศาสตร์ แต่การบอกเล่าความทรงจำยังแสดงให้เห็นว่าจุดยืนของนักประวัติศาสตร์เป็นเพียงการศึกษาเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในฐานะบุคคลที่สามแตกต่าง

⁴⁹ Dominick LaCapra, *History and Memory after Auschwitz* (New York: Cornell University Press, 1998), pp.8-10.

จากผู้เห็นเหตุการณ์ซึ่งมีประสบการณ์ตรง จากลักษณะดังกล่าวของคำบอกเล่า การจดบันทึกความทรงจำจึงเป็นหนึ่งในภารกิจสำคัญ เนื่องจากหากเราปล่อยให้เวลาผ่านไป ผู้คนที่เป็นประจักษ์พยานต่อเหตุการณ์โฮโลคอสต์ก็อาจตายจากเราไปได้ การสูญเสียประจักษ์พยานเท่ากับเป็นการสูญเสียความทรงจำบางอย่างเกี่ยวกับเหตุการณ์โฮโลคอสต์ไปตลอดกาล ในขณะเดียวกัน การบอกเล่าความทรงจำยังต้องเผชิญกับปัญหาของการปฏิเสธโฮโลคอสต์ โดยความทรงจำต่อเหตุการณ์โฮโลคอสต์อาจถูกมองว่าไม่มีความน่าเชื่อถือและเหยื่อผู้ถูกกระทำอาจถูกเรียกร้องให้ต้องพิสูจน์การมีอยู่จริงของห้องรมแก๊ส จากปัญหาของความทรงจำบาดแผลที่เกิดขึ้น การทบทวนบทบาทความสัมพันธ์ระหว่างความทรงจำและประวัติศาสตร์จึงเป็นประเด็นถกเถียงสำคัญ ในมุมมองของลาคาปรา แม้ความทรงจำอาจถูกบิดเบือนและเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา แต่ความทรงจำเป็นเครื่องยืนยันถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริง ความทรงจำเป็นสิ่งที่ให้ข้อมูลบางอย่างกับเราเสมอ ในขณะเดียวกัน ความทรงจำยังคงต้องอาศัยการตรวจสอบของประวัติศาสตร์ เนื่องจากการศึกษาทางประวัติศาสตร์ทำให้เราตระหนักได้ว่าอะไรเป็นสิ่งที่ควรค่าแก่การเก็บรักษาไว้ในความทรงจำร่วมของสังคม⁵⁰

จากที่มาของประเด็นศึกษาเรื่องความทรงจำ ในวิทยานิพนธ์นี้ ผู้เขียนแสดงให้เห็นว่าข้อเสนอเรื่องความทรงจำของริเคอร์เป็นหนึ่งในคำตอบต่อปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างความทรงจำและประวัติศาสตร์ โดยริเคอร์ชี้ให้เห็นความสำคัญของการศึกษาความทรงจำจากมุมมองของปรากฏการณ์วิทยา สำหรับริเคอร์ ปรากฏการณ์ของความทรงจำเป็นสิ่งที่ประกอบขึ้นจากความสัมพันธ์ระหว่างมิติความเป็นปัจเจกและมิติความเป็นสังคม ในขณะที่ประวัติศาสตร์ยังคงมีความสำคัญต่อความทรงจำในมิติทางญาณวิทยา ในมุมมองของริเคอร์ ความทรงจำและประวัติศาสตร์เป็นสิ่งที่มีความสัมพันธ์ต่อกันภายใต้ข้อเสนอว่าความทรงจำคือการนำเสนออดีต ในการศึกษาแนวคิดเรื่องประวัติศาสตร์ของริเคอร์ ผู้เขียนแสดงให้เห็นว่าประวัติศาสตร์มีลักษณะเป็นการนำเสนออดีต เช่นเดียวกับความทรงจำ โดยประวัติศาสตร์เป็นการนำเสนออดีตที่อาศัยการวางโครงเรื่องแบบเรื่องเล่า

ในงานเขียนเรื่อง *Memory, History, Forgetting* ริเคอร์ได้นำเสนอปัญหาเรื่องความทรงจำ โดยชี้ให้เห็นว่าความทรงจำบางอย่างเป็นสิ่งที่ถูกจดจำมากเกินไป ในขณะที่ความทรงจำบางอย่างกลับถูกหลงลืม⁵¹ ข้อสังเกตของริเคอร์ช่วยให้เรามองเห็นปัญหาเรื่องความทรงจำที่เกิดขึ้นในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 20 โดยการถกเถียงความทรงจำมีลักษณะเป็นการรับรู้อดีตในสิ่งที่เราอยากจดจำ การถกเถียงความทรงจำเป็นสิ่งที่กำหนดทิศทางของการศึกษาประวัติศาสตร์ โดยการรับรู้อดีตผ่านการถกเถียงความทรงจำอาจทำให้ผู้คนในสังคมไม่สามารถรับรู้อดีตในแง่มุมอื่นได้ ในขณะที่ปัญหาของความ

⁵⁰ LaCapra, *History and Memory after Auschwitz*, pp.10-20.

⁵¹ MHF, p.xv.

ทรงจำบาดแผลเป็นปัญหาของความทรงจำที่ไม่ถูกจดจำโดยสังคม การมองว่าความทรงจำเป็นสิ่งที่เราต่างคนต่างจำส่งผลให้ความทรงจำบาดแผลอาจถูกมองข้ามความสำคัญและทำให้การกระทำความผิดที่เกิดขึ้นในประวัติศาสตร์เป็นสิ่งที่ถูกหลงลืม สำหรับริเคอร์ ปัญหาเรื่องความทรงจำที่เกิดขึ้นนี้เป็นปัญหาของการที่เราไม่สามารถตัดสินได้ว่าอะไรเป็นสิ่งที่เราควรจดจำหรืออะไรเป็นสิ่งที่เราควรลืม จากประเด็นปัญหาดังกล่าว แนวคิดเรื่องหน้าที่ต่อความทรงจำจึงมีบทบาทสำคัญต่อสังคมในเวลานั้น เนื่องจากการอ้างถึงหน้าที่ต่อความทรงจำสามารถเป็นบรรทัดฐานทางศีลธรรมให้กับการมีความทรงจำของเราได้ แนวคิดเรื่องหน้าที่ต่อความทรงจำทำให้การบัญญัติกฎหมายความทรงจำนั้นเป็นไปได้ อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนได้ชี้ให้เห็นปัญหาที่เกิดขึ้นจากการอ้างหน้าที่ต่อความทรงจำ โดยการกำหนดให้ผู้คนในสังคมจดจำอดีตโดยอาศัยตัวบทกฎหมายอาจถูกโต้แย้งว่าเป็นการควบคุมบงการความทรงจำในอีกรูปแบบหนึ่ง

ในส่วนต่อไปของวิทยานิพนธ์ ผู้เขียนศึกษาข้อถกเถียงต่อแนวคิดเรื่องหน้าที่ต่อความทรงจำในบทความเรื่อง “*The Uses and Abuses of Memory*” ของทเวตัน โทโดรอฟ โดยโทโดรอฟชี้ให้เห็นว่าความทรงจำมีธรรมชาติที่เราไม่สามารถควบคุมบังคับโดยอาศัยกฎหมายได้ เนื่องจากการที่เราจดจำอะไรบางอย่างเท่ากับเป็นการหลงลืมอะไรบางอย่างเสมอ ทั้งความทรงจำร่วมของสังคมและความทรงจำของปัจเจกต่างก็มีลักษณะเป็นการเลือกจำเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในอดีต โดยเราจดจำสิ่งที่มีความหมายสำหรับเรา ในขณะที่คนอื่นหรือสังคมอื่นก็อาจมีความทรงจำที่แตกต่างออกไป อย่างไรก็ตาม โทโดรอฟชี้ให้เห็นว่าเมื่อความทรงจำถูกนำมาใช้ประโยชน์ในพื้นที่สาธารณะ การใช้ประโยชน์จากความทรงจำอาจก่อให้เกิดความไม่ยุติธรรมในสังคมได้ ในแง่นี้ แม้ว่าเราจะไม่สามารถบังคับได้ว่าอะไรเป็นสิ่งที่เราควรจดจำ แต่เราสามารถตัดสินคุณค่าทางศีลธรรมของความทรงจำได้จากการอาศัยแนวคิดเรื่องความยุติธรรม

จากการศึกษาบทความของโทโดรอฟ ผู้เขียนแสดงให้เห็นประเด็นถกเถียงต่อไปในงานเขียนเรื่อง *Memory, History, Forgetting* โดยริเคอร์เสนอว่า แม้ความทรงจำจะเป็นสิ่งที่เราไม่สามารถควบคุมบังคับด้วยกฎหมาย แต่แนวคิดเรื่องหน้าที่ยังมีความสำคัญในฐานะที่ทำให้เราตระหนักถึงพันธะหน้าที่ต่อคนอื่น การอ้างถึงหน้าที่ทางศีลธรรมทำให้การมีความทรงจำของเราเป็นสิ่งที่ต้องคำนึงถึงความยุติธรรมต่อคนอื่น สำหรับริเคอร์ หน้าที่ต่อความทรงจำจึงเป็นหน้าที่ต่อความยุติธรรมและเป็นหน้าที่ความรับผิดชอบต่อคนอื่น อย่างไรก็ตาม การอ้างถึงหน้าที่ต่อความทรงจำยังอาจเป็นการละเมิดธรรมชาติของความทรงจำที่มีความเป็นปัจเจก ริเคอร์จึงเสนอว่า นอกจากความทรงจำจะต้องคำนึงถึงความยุติธรรมแล้ว การมีความทรงจำยังต้องอยู่ในความสัมพันธ์กับประวัติศาสตร์ด้วย

3.2 แนวคิดเรื่องหน้าที่ต่อความทรงจำและความสัมพันธ์กับประวัติศาสตร์

จากการศึกษาแนวคิดเรื่องความทรงจำในปรากฏการณ์วิทยาของริเคอร์ ผู้เขียนแสดงให้เห็นว่าความทรงจำเป็นสิ่งที่อาศัยการสนับสนุนของสังคมและการเคารพยอมรับจากคนอื่น แต่ในขณะเดียวกัน เราจะเห็นว่าความทรงจำยังอาจเป็นความทรงจำบาดแผลที่ผู้คนไม่อยากจะจดจำ เช่น ในกรณีของฝรั่งเศสช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 20 เราจะเห็นถึงความทรงจำบาดแผลไม่ว่าจะเป็นความพ่ายแพ้ต่อกองทัพเยอรมันในปี 1940 การสูญเสียอาณานิคมในอินโดจีน และการถอนตัวออกจากสงครามแอลจีเรีย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง จากการค้นพบว่ารัฐบาลฝรั่งเศสในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 มีส่วนร่วมในการจับกุมชาวยิวให้กับนาซีเยอรมัน ความทรงจำบาดแผลที่เกิดขึ้นจึงนำไปสู่การสูญเสียความเชื่อมั่นต่อตัวตนความเป็นชาติฝรั่งเศส⁵²

ในบทความเรื่อง *History and the “Duty to Memory” in Postwar France* ริชาร์ด เจ โกลสัน (Richard J. Golsan) ชี้ให้เห็นว่าปัญหาเรื่องความทรงจำบาดแผลเป็นสิ่งที่นำไปสู่การเสนอแนวคิดเรื่องหน้าที่ต่อความทรงจำ (*devoir de mémoire*)⁵³ ข้อเสนอเรื่องหน้าที่ต่อความทรงจำเป็นข้อเรียกร้องให้มีมาตรการป้องกันไม่ให้เกิดการกระทำผิดที่เกิดขึ้นโดยรัฐเป็นสิ่งที่ถูกหลงลืมไปตามกาลเวลา โดยผู้ที่ตกเป็นเหยื่อของอาชญากรรมที่เกิดขึ้นต่างเรียกร้องให้มีการสืบสวนและนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ ข้อเรียกร้องดังกล่าวยังนำไปสู่การบัญญัติกฎหมายความทรงจำซึ่งส่งผลให้การปฏิเสธโฮโลคอสต์เป็นความผิดที่มีโทษทางกฎหมาย อย่างไรก็ตาม แนวคิดเรื่องหน้าที่ต่อความทรงจำได้นำไปสู่ข้อถกเถียงในเวลาต่อมา เนื่องจากข้อเรียกร้องต่อความทรงจำอาจนำไปสู่การบิดเบือนกฎหมายเพื่อที่จะเอาผิดกับบุคคลใดบุคคลหนึ่งด้วยเหตุผลเฉพาะหน้า⁵⁴ ปัญหาที่เกิดขึ้นแสดงให้เห็นว่าการเรียกร้องความยุติธรรมและการมีกฎหมายที่ถูกต้องชอบธรรมอาจไม่ได้มีความสอดคล้องกัน

⁵² Sudhir Hazareesingh, *How the French Think: An Affectionate Portrait of an Intellectual People* (New York: Basic Book. 2015), pp.262-263.

⁵³ Golsan, “History and the “Duty to Memory” in Postwar France,” in *What Happens to History*, pp.24-26.

⁵⁴ ปัญหาของการบิดเบือนกฎหมาย เช่น การตัดสินคดีของคลาส บาร์บี (Klaus Barbie) ผู้เป็นทหารสังกัดหน่วยเอสเอส โดยบาร์บีเป็นผู้ออกคำสั่งกวาดล้างขบวนการฝ่ายต่อต้านของฝรั่งเศส (French Resistance) และเป็นผู้จับกุมชาวยิวเป็นจำนวนมาก แม้ว่าความผิดที่บาร์บีกระทำต่อชาวยิวจะเป็นความผิดในฐานะอาชญากรรมต่อมนุษยชาติ (crimes against humanity) แต่ความผิดที่บาร์บีกระทำต่อฝ่ายต่อต้านของฝรั่งเศสกลับไม่ได้เกิดจากเหตุผลเรื่องเชื้อชาติ ฝรั่งเศสในเวลานั้นจึงมีการแก้ไขกฎหมายให้ความผิดในฐานะอาชญากรรมต่อมนุษยชาติมีขอบเขตครอบคลุมขบวนการต่อต้านด้วย แต่การแก้ไขกฎหมายกลับนำไปสู่คำถามว่า การใช้ความรุนแรงของรัฐบาลฝรั่งเศส เช่น การใช้ความรุนแรงทางทหารกับชาวแอลจีเรีย จะนับเป็นความผิดในข้อเดียวกันด้วยหรือไม่ (Golsan, 2001: 29-30)

เสมอไป ในขณะเดียวกัน การอ้างถึงหน้าที่ในการจดจำข้อเท็จจริงบางอย่างยังนำไปสู่คำถามว่าความทรงจำที่ต้องจดจำนี้เป็นความทรงจำเดียวที่ถูกต้องชอบธรรมโดยไม่มีข้อโต้แย้งอะไรเลยรีไปเล่า⁵⁵

ในแง่นี้ ปัญหาเรื่องความทรงจำจึงไม่สามารถแก้ไขได้ด้วยการบังคับใช้กฎหมายเพียงอย่างเดียว แต่เรา仍需อาศัยกระบวนการคิดในมิติทางศีลธรรมด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อความทรงจำไม่ได้เป็นเรื่องของใครคนใดคนหนึ่ง แต่ความทรงจำเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับผู้คนที่อยู่ร่วมกันในสังคม แต่การจะคิดเกี่ยวกับความทรงจำในมิติทางศีลธรรมก็ไม่ใช่ว่าเรื่องง่าย ในบทความเรื่อง *“The Uses and Abuses of Memory”* ทเวตัน โทโตรอฟได้ชี้ให้เห็นว่าเราต่างใช้ความทรงจำเพื่อตอบสนองความต้องการของเราทั้งนั้น ความทรงจำของเรามักจะเป็นการจดจำเหตุการณ์ที่มีความหมายกับเรา ในขณะที่เรื่องราวบางอย่างที่เราไม่ได้ให้ความสนใจ เราก็ย่อมหลงลืมมันไป ด้วยเหตุผลดังกล่าวจึงดูเหมือนว่าเราไม่สามารถหาบรรทัดฐานที่เป็นสากลในเรื่องเกี่ยวกับความทรงจำได้ เนื่องจากความทรงจำมีลักษณะเป็นความทรงจำของปัจเจกเสมอ

ในบทความเรื่อง *“The Uses and Abuses of Memory”* โทโตรอฟได้ชี้ให้เห็นว่าประเด็นเรื่องความทรงจำเป็นปัญหาสำคัญในคริสต์ศตวรรษที่ 20 เนื่องจากการเกิดขึ้นมาของสังคมเผด็จการแบบเบ็ดเสร็จ (totalitarianism) ได้ส่งผลกระทบต่อการเข้าใจเรื่องความทรงจำ เนื่องจากความทรงจำกลายเป็นสิ่งที่ถูกควบคุมผ่านการใช้อำนาจ ความทรงจำบางอย่างอาจถูกแทรกแซงควบคุม ความทรงจำบางอย่างอาจถูกลบให้หายไปโดยสมบูรณ์ ร้อยร่อยการมีอยู่ของหลักฐานต่างๆ อาจถูกทำลายหรือถูกปิดกั้นจากผู้คนในสังคม ประวัติศาสตร์อาจถูกเขียนขึ้นใหม่ได้เสมอ ในด้านหนึ่ง ความทรงจำจึงเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการต่อต้านสังคมเผด็จการ แต่โทโตรอฟได้ชี้ให้เห็นว่าการให้ความสำคัญกับความทรงจำและการประณามความหลงลืมยังเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นภายใต้สังคมเผด็จการด้วย โดยในมุมมองของสังคมเผด็จการ อุดมการณ์แบบเสรีประชาธิปไตย (liberal democracy) เป็นอุดมการณ์ทางการเมืองที่ก่อให้เกิดการลดทอนความสำคัญของความทรงจำ โดยสังคมเสรีประชาธิปไตยมักถูกวิจารณ์ว่าเป็นสังคมที่ผลักดันให้ผู้คนต้องบริโภคข้อมูลต่างๆ อย่างรวดเร็ว ซึ่งส่งผลให้ผู้คนถูกตัดขาดจากขนบธรรมเนียมและทำให้ผู้คนมองหาแต่ความสะดวกสบาย การใช้ชีวิตในสังคมเสรีประชาธิปไตยเป็นการใช้ชีวิตที่ปราศจากความสงสัยใคร่รู้และทำให้ผู้คนไม่มีโอกาสได้ทำความคุ้นเคยกับงาน

⁵⁵ ยกตัวอย่างเช่น การที่ประธานาธิบดีชีรัก (Jacques Chirac) ของฝรั่งเศสที่ออกมาประกาศยอมรับผิดของรัฐบาลที่มีส่วนรู้เห็นกับการจับกุมชาวอิรักและเสนอให้ผู้คนจดจำเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ความทรงจำดังกล่าวอาจเป็นความทรงจำที่บางกลุ่มไม่ยอมรับ เช่น ฝ่ายขวาที่มองว่าตนเองไม่ได้มีส่วนรู้เห็นอะไร แต่จดจำบทบาทของตนเองในฐานะที่เป็นผู้ต่อต้านทหารนาซีต่างหาก (Golsan, 2001: 27)

ประพันธ์ที่ยิ่งใหญ่ในอดีต จากข้อวิจารณ์ดังกล่าวนี้ สังคมเสรีประชาธิปไตยจึงทำให้ผู้คนหลงลืมสิ่งต่างๆ ได้ไม่ต่างจากสังคมเผด็จการ⁵⁶

แม้ว่าข้อวิจารณ์ดังกล่าวจะมีส่วนที่เป็นความจริง แต่โทโดรอฟชี้ให้เห็นว่าในอีกด้านหนึ่ง การยกย่องชื่นชมความทรงจำโดยไม่มีเงื่อนไขก็เป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดข้อสงสัยถึงความเชื่อมโยงกับอิทธิพลของสังคมเผด็จการ จากผลพวงของปัญหาที่เกิดขึ้นจากสังคมเผด็จการ ความทรงจำจึงเป็นประเด็นปัญหาที่มีความสำคัญเกินกว่าจะปล่อยให้เป็นเรื่องของอารมณ์ความรู้สึก ในมุมมองของโทโดรอฟ การที่ความทรงจำจะถูกนำมาประยุกต์ใช้ในทางสังคมอย่างไรจึงเป็นประเด็นที่ต้องศึกษาวิเคราะห์อย่างจริงจัง

โทโดรอฟชี้ให้เห็นว่าการศึกษาวิเคราะห์เกี่ยวกับความทรงจำต้องเริ่มจากการยอมรับข้อเท็จจริงที่ว่า ความทรงจำมีธรรมชาติที่เราไม่สามารถจดจำทุกสิ่งทุกอย่างได้ในคราวเดียวกัน แต่ความทรงจำมีลักษณะที่เกิดขึ้นพร้อมกับความลืมเสมอ กล่าวคือ การที่เราจดจำเรื่องราวบางอย่างได้ ความทรงจำของเราก็ย่อมมีอะไรบางอย่างที่ถูกหลงลืมเสมอ กรณีปัญหาของความทรงจำจึงไม่ได้เกิดจากการที่สังคมหรือรัฐเลือกจำอะไรบางอย่าง เพราะเราเองก็ไม่สามารถจดจำทุกสิ่งทุกอย่างได้ แต่ปัญหาของความทรงจำเกิดขึ้นจากการที่คนบางกลุ่มทำให้การควบคุมจัดการอดีตเป็นสิทธิอำนาจของตนแต่เพียงผู้เดียว

To preserve without choosing has not yet become the role of memory. What we blame Hitler's and Stalin's butchers for is not that they retain only certain elements of the past, for we ourselves cannot do otherwise, but that they appropriate for themselves the right to control the choice of the elements retained. (Todorov, 2001: 12)

สำหรับโทโดรอฟแล้ว ความทรงจำจึงเป็นสิ่งที่เราต้องอาศัยการตัดสินใจคุณค่าทางศีลธรรม แม้โทโดรอฟจะชี้ให้เห็นว่าความทรงจำมีลักษณะเป็นการเลือกจำซึ่งเกี่ยวพันกับความเป็นปัจเจก แต่เมื่อความทรงจำเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นในพื้นที่สาธารณะ ความทรงจำก็ควรจะเป็นสิ่งที่เราตัดสินใจคุณค่าทางศีลธรรมได้ เราจะเห็นว่าการใช้ความทรงจำในบางลักษณะเป็นการใช้ความทรงจำที่ไม่ถูกต้องทางศีลธรรม เช่น ความทรงจำที่ถูกประกอบสร้างขึ้นในกรณีของนาซีเยอรมัน ฟาสซิสต์ในอิตาลี หรือลัทธิสตาลินในรัสเซีย ในกรณีเหล่านี้ รัฐเผด็จการได้ใช้ประโยชน์จากความทรงจำโดยอาศัยการเลือก

⁵⁶ Tzvetan Todorov, "The Uses and Abuses of Memory," in *What Happens to History*, ed. Howard Marchitello (Routledge, 2001) pp.11-12.

จำอดีตในบางแง่มุมเพื่อนำมาสนับสนุนความภาคภูมิใจในชาติ แต่การสร้างความทรงจำบางอย่างให้กับสังคมย่อมเป็นการปฏิเสธความทรงจำของผู้คนที่อาจจดจำอดีตในแง่มุมที่ต่างออกไป

อย่างไรก็ตาม การจะแยกแยะการใช้ความทรงจำที่ถูกต้องออกจากการใช้ความทรงจำที่ผิดก็ไม่ใช่เรื่องง่าย เนื่องจากในการตัดสินคุณค่าทางศีลธรรมเกี่ยวกับความทรงจำ เราไม่สามารถอ้างหลักศีลธรรมที่เป็นสากลเหมือนในกรณีอย่างการทรมานคน จากปัญหาที่เกิดขึ้น โทโดรอฟจึงได้เสนอว่าเราสามารถตัดสินคุณค่าของความทรงจำได้โดยอาศัยหลักของความยุติธรรมทางศีลธรรม (the principles of moral justice)⁵⁷ โดยโทโดรอฟเสนอว่า หากเราแบ่งกลุ่มผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับความทรงจำออกเป็น 4 กลุ่ม คือ 1. กลุ่มผู้ให้ประโยชน์ (benefactor) 2. กลุ่มผู้รับประโยชน์ (beneficiary) 3. กลุ่มผู้กระทำความผิด (evildoer) 4. กลุ่มผู้ตกเป็นเหยื่อ (victim) เราจะเห็นว่าความทรงจำมักจะเป็นสิ่งที่ถูกอ้างถึงเพื่อระบุบอกร่องรอยตัวตนของเราในฐานะที่เป็นผู้ให้ประโยชน์ (benefactor) หรือเป็นผู้ที่ตกเป็นเหยื่อ (victim) เนื่องจากจุดยืนทั้งสองนี้เป็นการนำเสนอภาพลักษณ์ของเราในด้านที่ดี ในขณะที่ความทรงจำของเรามักจะละเลยแง่มุมที่เรามีบทบาทเป็นผู้รับประโยชน์ (beneficiary) หรือตัวเราในฐานะที่เป็นผู้กระทำความผิด (evildoer) โทโดรอฟได้ยกตัวอย่างในกรณีของญี่ปุ่นในสงครามโลกครั้งที่ 2 ที่ญี่ปุ่นมักจะจดจำตัวเองในฐานะเหยื่อของการทิ้งระเบิดนิวเคลียร์ เราจะเห็นอนุสรณ์สถานที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อระลึกถึงเหตุการณ์ที่ญี่ปุ่นเป็นผู้ถูกกระทำมากมาย ในขณะที่ญี่ปุ่นมักจะมองข้ามบทบาทของตนเองในฐานะที่เป็นผู้กระทำความผิดต่อชาวเกาหลีและชาวจีน⁵⁸

ในแง่นี้ การประกอบสร้างความทรงจำจากมุมมองที่จำกัดจึงเป็นสิ่งที่เราสามารถวิพากษ์วิจารณ์ถึงความไม่ยุติธรรมที่เกิดขึ้นได้ ภายใต้ข้อเสนอของโทโดรอฟ ความทรงจำจึงเป็นสิ่งที่เราสามารถตัดสินคุณค่าทางศีลธรรมและการที่เราจดจำหรือไม่จดจำอะไรยังสามารถที่จะเป็นความไม่ยุติธรรมต่อคนอื่นได้ แม้การจดจำเหตุการณ์ในอดีตจะเป็นสิ่งที่ทำให้เราสามารถรักษาตัวตนของปัจเจกและตัวตนของสังคม แต่การที่เราจะมีกระบวนการคิดทางศีลธรรมได้ เราจำเป็นจะต้องพัฒนากรอบคิดที่ตระหนักถึงคนอื่นนอกเหนือจากตัวเราเองด้วย การมีความทรงจำจึงไม่ควรจะเป็นสิ่งที่ถูกใช้ไปเพื่อยืนยันรักษาตัวตนของเราเพียงอย่างเดียว แต่ความทรงจำควรจะถูกใช้เพื่อสร้างการตระหนักรู้ถึงปัญหาในปัจจุบันที่เทียบเคียงได้กับอดีต การใช้ความทรงจำในลักษณะดังกล่าวจึงจะช่วยให้เราสามารถดำเนินชีวิตในปัจจุบันได้ดียิ่งขึ้น⁵⁹ สำหรับโทโดรอฟแล้ว การอ้างถึงหน้าที่ในการจดจำข้อเท็จจริงบางอย่างจึงเป็นปัญหา เนื่องจากการอ้างถึงหน้าที่ต่อความทรงจำไม่ได้เป็นเพียง

⁵⁷ Torodov, "The Uses and Abuses of Memory," in *What Happens to History*, pp.15-17.

⁵⁸ Todorov, "The Uses and Abuses of Memory," in *What Happens to History*, p.17.

⁵⁹ Todorov, "The Uses and Abuses of Memory," in *What Happens to History*, p.19.

ข้อเรียกร้องต่อการเก็บรักษาความทรงจำนั้นไว้ แต่การอ้างถึงหน้าที่ต่อความทรงจำยังเป็นการปกป้องความทรงจำไม่ให้ถูกจดจำในมุมมองอื่นและการป้องกันไม่ให้เกิดการรับรู้บทบาทของผู้อยู่ในเหตุการณ์ในลักษณะที่แตกต่างออกไป

It is important to realize that, in our day, when we hear appeals to “the duty of memory” or “against forgetting,” most of the time it is not a task of recovering memory we are asked to do (nothing or no one, in a democratic country like France, can prevent anyone from establishing the facts of the past), but rather the defense of a particular selection from among these facts, one that assures its protagonists of maintaining the roles of hero or victim when faced with any other selection that might assign them less glorious roles. (Todorov, 2001: 21)

จากการศึกษาบทความของโทโดรอฟ เราจะเห็นถึงลักษณะของความทรงจำที่ในด้านหนึ่งก็มีความเป็นปัจเจก ความทรงจำเป็นมุมมองการรับรู้ของปัจเจกที่เราไม่สามารถบังคับให้คนอื่นจดจำหรือไม่จดจำอะไรได้ แต่ในขณะเดียวกัน ความทรงจำยังเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในพื้นที่ทางสังคม การมีความทรงจำของเราจึงต้องคำนึงถึงความยุติธรรมต่อคนอื่นด้วย ข้อสังเกตเรื่องความทรงจำจากบทความของโทโดรอฟเป็นสิ่งที่ช่วยยืนยันข้อเสนอทางปรากฏการณ์วิทยาของริเคอร์ โดยใน *Memory, History, Forgetting* ริเคอร์ได้แสดงให้เห็นว่าปัญหาเรื่องความทรงจำเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างตัวตนและคนอื่น กล่าวคือ หากความทรงจำเป็นเกณฑ์ในการระบุบอกตัวตน ริเคอร์ยังชี้ให้เห็นว่าความเข้าใจต่อตัวตนของเรายังเกิดขึ้นจากความสัมพันธ์ที่เรามีต่อคนอื่นด้วย โดยในด้านหนึ่ง การมีอยู่ของคนอื่นเป็นสิ่งขัดขวางการยืนยันตัวตนของเรา เนื่องจากการมีอยู่ของคนอื่นแสดงให้เห็นความเป็นไปได้ที่แตกต่างไปจากเราโดยสิ้นเชิง คนอื่นในที่นี้เป็นคนอื่นที่มีวิถีชีวิต มีความคิดความเข้าใจ มีการแสดงออกถึงตัวตนที่แตกต่างจากเรา การมีอยู่ของเราจึงไม่ได้เกิดขึ้นจากการนิยามตัวตนว่าเราเป็นใคร แต่ตัวตนของเรายังเกิดขึ้นจากการที่เราต้อนรับสัมผัสกับคนอื่นอย่างไร⁶⁰ ในขณะเดียวกัน การมีอยู่ของคนอื่นยังเป็นส่วนหนึ่งในตัวตนของเราเสมอ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นเรื่องของความทรงจำ เพราะแม้ว่าความทรงจำจะเป็นสิ่งที่ยืนยันตัวตนและประสบการณ์ของเรา แต่ความทรงจำยังเป็นสิ่งที่เราแสดงออกได้ด้วยการอาศัยภาษาและการสนับสนุนของสังคม ภายใต้ความสัมพันธ์ที่เรามีต่อคนอื่นและสังคม ความทรงจำของเราจึงจะเป็นสิ่งที่มีการคงอยู่ต่อไปได้จากความสัมพันธ์ระหว่างตัวตนและคนอื่นที่เกิดขึ้นนี้ เราจะเห็นปัญหาที่สำคัญคือการที่ตัวตนและ

⁶⁰ MHF, pp.81-82.

ความทรงจำของเราอาจถูกปฏิเสธโดยคนอื่นได้ การปฏิเสธโฮโลคอสต์จึงเป็นปัญหาที่สำคัญ เนื่องจาก การปฏิเสธโฮโลคอสต์เป็นการปิดกั้นไม่ให้ตัวตน ความทรงจำ และประสบการณ์ของเหยื่อผู้ถูกกระทำ มีตำแหน่งแห่งที่ในความทรงจำของสังคม

ในแง่นี้ การมีความทรงจำจึงเป็นสิ่งที่ต้องการบรรทัดฐานทางศีลธรรม สำหรับริเคอร์ การเสนอแนวคิดหน้าที่ต่อความทรงจำเป็นการทำให้ความทรงจำเป็นพันธะหน้าที่ (obligation) ที่เรามีต่อคนอื่น การเชื่อมโยงแนวคิดเรื่องความทรงจำกับหน้าที่ทางศีลธรรมเป็นสิ่งที่ทำให้ความทรงจำไม่ใช่สิ่งที่เราต่างคนต่างจำ แต่การมีความทรงจำเป็นสิ่งที่เราต้องคำนึงถึงคนอื่น ในมุมมองของริเคอร์ หน้าที่ต่อความทรงจำจึงเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้บนพื้นฐานของความยุติธรรม ริเคอร์ได้ชี้ให้เห็นความสำคัญของความยุติธรรมในลักษณะที่แตกต่างจากโทโดรอฟ โดยแนวคิดเรื่องความยุติธรรมเป็นสิ่งที่ช่วยให้เราทำความเข้าใจแนวคิดเรื่องหน้าที่ต่อความทรงจำใน 3 มิติด้วยกัน⁶¹ ประการแรก ความยุติธรรมไม่ได้เป็นเพียงหลักคิดที่มีลักษณะเป็นการคิดในเชิงนามธรรม แต่ความยุติธรรมยังเป็นคุณธรรมของการปฏิบัติต่อผู้อื่น สำหรับริเคอร์ ความยุติธรรมคือองค์ประกอบของความเป็นอื่นที่ปรากฏในคุณธรรมต่างๆ ที่ทำให้เราหลุดจากความหมกมุ่นต่อตัวเราเองและทำให้เราหันเข้าหาผู้อื่น ในแง่นี้ หน้าที่ต่อความทรงจำจึงเป็นหน้าที่ของการมีความยุติธรรมต่อคนอื่นผ่านการมีความทรงจำ

ประการที่สอง แนวคิดเรื่องหน้าที่ต่อความทรงจำยังชี้ให้เห็นว่าเราต่างมีหนี้ภาระ (debt) ต่อคนอื่นเสมอ แนวคิดเรื่องนี้ภาระเป็นสิ่งที่แยกไม่ขาดจากแนวคิดเรื่องมรดกตกทอด (heritage) โดยริเคอร์มองว่าเราต่างมีหนี้ภาระต่อคนอื่นที่ใช้ชีวิตอยู่ก่อนหน้าเรา จากการที่คนอื่นที่อยู่ก่อนเราอาจมีส่วนที่ทำให้เราเป็นตัวเราในวันนี้ ในแง่นี้ การยึดถือหน้าที่ต่อความทรงจำจึงไม่ได้เป็นเพียงหน้าที่ในการเก็บรักษาร่องรอยความทรงจำต่างๆ ในทางกายภาพ แต่หน้าที่ต่อความทรงจำยังเป็นหน้าที่ในการรักษาความสัมพันธ์และความเคารพยอมรับต่อคนอื่นในสังคม การกล่าวถึงหน้าที่ต่อความทรงจำจึงเป็นทั้งการชี้ให้เห็นภาระที่เรามีต่อคนอื่นและยังเป็นหน้าที่ในการสืบทอดมรดกความเป็นมา

ประการที่สาม ท่ามกลางข้อเสนอทางศีลธรรมของริเคอร์ที่ชี้ให้เห็นว่าเรามีพันธะต่อคนอื่น ริเคอร์ยังเสนอว่ากลุ่มคนที่เรามีหน้าที่ความรับผิดชอบทางศีลธรรมมากที่สุดคือเหยื่อผู้ถูกกระทำ ในหลายๆ ครั้ง การอ้างถึงหน้าที่ต่อความทรงจำอาจเป็นข้อเรียกร้องที่เกิดขึ้นเพื่อรักษาผลประโยชน์ของเราเอง จากการศึกษาบทความของโทโดรอฟ ริเคอร์ได้ชี้ให้เห็นว่าการอ้างถึงหน้าที่ต่อความทรงจำมักจะเกิดขึ้นภายใต้แนวโน้มที่เราจะมองตัวเองเป็นผู้ถูกกระทำ แต่การที่หน้าที่ต่อความทรงจำจะเป็นหน้าที่ทางศีลธรรมได้อย่างแท้จริง เราจำเป็นจะต้องตระหนักว่าผู้ถูกกระทำในที่นี้ยังหมายรวมถึงคนอื่นนอกเหนือจากตัวเราเอง

⁶¹ MHF, p.89.

แม้ริเคอร์จะชี้ให้เห็นความสำคัญของแนวคิดเรื่องหน้าที่ต่อความทรงจำ โดยหน้าที่ต่อความทรงจำเป็นสิ่งที่ยืนยันหน้าที่ความรับผิดชอบที่เรามีต่อคนอื่น แต่ในขณะเดียวกัน ริเคอร์ยังชี้ให้เห็นข้อจำกัดของหน้าที่ต่อความทรงจำด้วย เนื่องจากหน้าที่ต่อความทรงจำเป็นสิ่งที่นำไปสู่การลดทอนคุณค่าความสำคัญของการศึกษาประวัติศาสตร์ แม้ว่าการอ้างถึงหน้าที่ต่อความทรงจำอาจทำให้ความยุติธรรมเกิดขึ้นได้ในสังคม แต่การอ้างถึงหน้าที่ต่อความทรงจำทำให้การรับรู้อดีตของเรามีขอบเขตที่จำกัด เราอาจมองไม่เห็นว่าการณ์ในอดีตยังถูกจดจำในแง่มุมอื่นได้ เช่น การเรียกร้องให้จดจำการกระทำผิดของรัฐบาลฝรั่งเศสที่มีส่วนร่วมในจับกุมชาวยิวก็อาจทำให้เราละเลยความทรงจำของฝ่ายชาวยิวที่มีบทบาทเป็นผู้ต่อต้านนาซี⁶² ในแง่นี้ การอ้างถึงหน้าที่ต่อความทรงจำจึงต้องอาศัยจุดยืนของประวัติศาสตร์ที่จะช่วยให้เราตระหนักถึงความทรงจำที่แตกต่างหลากหลายและทำให้เราสามารถวิพากษ์วิจารณ์ความทรงจำที่เกิดขึ้นได้ หากหน้าที่ต่อความทรงจำไม่ได้อยู่ในความสัมพันธ์กับประวัติศาสตร์ การอ้างถึงหน้าที่ต่อความทรงจำก็จะเป็นเพียงการควบคุมบงการความทรงจำในอีกรูปแบบหนึ่ง ในมุมมองของริเคอร์ แนวคิดเรื่องหน้าที่ต่อความทรงจำจึงนำไปสู่ปัญหาของการฉลองความทรงจำซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างความทรงจำและประวัติศาสตร์ที่ปรากฏในงานเขียนเรื่อง *Realms of Memory* ของปีแยร์ โนรา

This being the legitimization of the duty of memory as a duty of justice, how are abuses grafted upon its proper use? These abuses can occur only through the manner in which the idea of justice is handled. It is here that a certain demand raised by impassioned memories, wounded memories, against the vaster and more critical aim of history, lends a threatening tone to the proclamation of the duty of memory, which finds its most blatant expression in the exhortation to commemorate now and always. (Ricoeur, 2004: 89)

จากการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประวัติศาสตร์และความทรงจำของโนรา เราจะเห็นว่าการเฉลิมฉลองความทรงจำเป็นสิ่งที่มิเอื้ออำนวยต่อการศึกษาศาสตร์เสมอ เช่น ในกรณีความทรงจำของการปฏิวัติ เราจะเห็นว่าการฉลองความทรงจำที่เกิดขึ้นเป็นการตีความเหตุการณ์ไปในทิศทางที่สนับสนุนแนวคิดแบบสังคมนิยม ซึ่งส่งผลให้การศึกษาประวัติศาสตร์ดำเนินไปในทิศทางของประวัติศาสตร์ชาตินิยม อย่างไรก็ตาม ในช่วงเหตุการณ์ครบรอบ 200 ปีการปฏิวัติฝรั่งเศส ความทรงจำของการปฏิวัติกลับถูกโต้แย้งจากการศึกษาประวัติศาสตร์ในมุมมองเสรีนิยม โดยการปฏิวัติอาจไม่ได้มีสาเหตุหลักมาจากการลุกฮือของประชาชนเสมอไป⁶³ นอกจากนี้ ความทรงจำของการปฏิวัติยัง

⁶² Golsan, "History and the "Duty to Memory" in Postwar France," in *What Happens to History*, pp.27-30.

⁶³ Hutton, *History as an Art of Memory*, pp.144-145.

มีลักษณะที่ไม่สอดคล้องกับความล้มเหลวของอุดมการณ์แบบสังคมนิยม เช่น การล่มสลายของลัทธิคอมมิวนิสต์ในยุโรป งานเขียนเรื่อง *Realms of Memory* ของโนราจึงเป็นการคิดทบทวนความสัมพันธ์ระหว่างความทรงจำและประวัติศาสตร์ โดยโนรามองว่าความทรงจำของการปฏิบัติไม่สามารถที่จะเป็นหมุดหมายให้กับตัวตนความเป็นฝรั่งเศสได้อีกต่อไป โนราจึงเสนอแนวคิดเรื่องพื้นที่ของความทรงจำเพื่อแสดงให้เห็นว่าความทรงจำไม่ได้เกิดขึ้นจากเหตุการณ์ที่มีความสำคัญอย่างการปฏิวัติฝรั่งเศสเสมอไป แต่ความทรงจำยังเกิดขึ้นจากสิ่งสร้างทางสังคมที่ผู้คนมีปฏิสัมพันธ์ด้วยการศึกษาทางประวัติศาสตร์จึงมีบทบาทสำคัญที่จะช่วยขยายพื้นที่ความทรงจำให้กับผู้คนในสังคมผ่านการศึกษาวัตถุของความทรงจำ

อย่างไรก็ตาม ใน *Memory, History, Forgetting* ริเคอร์ได้ชี้ให้เห็นปัญหาเรื่องความทรงจำที่เกิดขึ้นจากข้อเสนอของโนรา แม้ว่างานเขียนของโนราจะเป็นความพยายามในการโต้แย้งความทรงจำของการปฏิบัติและการฉลองความทรงจำ แต่การลดทอนความสำคัญของการปฏิบัติกลับทำให้ผู้คนในสังคมโยกย้ายการเฉลิมฉลองความทรงจำต่างๆ มากยิ่งขึ้น จากเดิมที่การฉลองความทรงจำเป็นการเฉลิมฉลองให้กับอำนาจอธิปไตยของรัฐ ข้อเสนอเรื่องความทรงจำของโนรากลับทำให้การฉลองความทรงจำเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเพื่อเฉลิมฉลองอดีตและความเป็นมาของชุมชนต่างๆ ภายใต้ความรู้สึกลึกซึ้งหาอดีตที่เกิดขึ้น ความทรงจำจึงกลายเป็นเพียงการเฉลิมฉลองในสิ่งที่เราอยากจำ โดยผู้คนไม่ได้ตระหนักถึงปัญหาของการฉลองความทรงจำซึ่งเป็นการรับรู้อดีตในมุมมองที่จำกัด ความหมกมุ่นต่อความทรงจำนี้จึงส่งผลให้ผู้คนในสังคมมองข้ามความสำคัญในมิติทางญาณวิทยาของการศึกษาประวัติศาสตร์

จากการศึกษาข้อโต้แย้งต่อแนวคิดเรื่องหน้าที่ต่อความทรงจำ ผู้เขียนเสนอว่า ในมุมมองของริเคอร์แล้ว การคิดเกี่ยวกับความทรงจำเพียงอย่างเดียวจึงเป็นปัญหา เพราะความทรงจำอาจเป็นมุมมองการรับรู้อดีตที่ปิดตัวเองจากคนอื่น การที่เราจดจำอะไรบางอย่างทำให้เรามองไม่เห็นว่าคุณอื่นอาจมีความทรงจำที่แตกต่างจากเรา การรับรู้อดีตเฉพาะในสิ่งที่เราอยากจำส่งผลให้เราไม่สามารถตระหนักถึงความทรงจำบาดแผลที่เกิดขึ้นในประวัติศาสตร์และความไม่ยุติธรรมที่เกิดขึ้นกับผู้อื่น หากการย้อนกลับไปพิจารณาปรากฏการณ์วิทยาของความทรงจำแสดงให้เห็นว่าความทรงจำเป็นสิ่งที่อาศัยการสนับสนุนจากคนอื่นและสังคม การที่ความทรงจำอยู่ในความสัมพันธ์กับประวัติศาสตร์ก็เป็นสิ่งสำคัญ เนื่องจากประวัติศาสตร์เป็นสิ่งที่ทำให้ความทรงจำเปิดสู่การถกเถียงและการสืบหาความจริงร่วมกับคนอื่น

ในแง่นี้ การศึกษาเรื่องความทรงจำของริเคอร์ในงานเขียนเรื่อง *Memory, History, Forgetting* จึงไม่ได้เป็นไปเพื่อยืนยันความสำคัญของความทรงจำที่อยู่เหนือประวัติศาสตร์ แต่ริเคอร์ยังชี้ให้เห็นปัญหาของความทรงจำที่ถูกจดจำมากเกินไปหรือน้อยเกินไปเสมอ ปัญหาของความทรงจำ

เกิดขึ้นจากการที่เราไม่สามารถกำหนดว่าอะไรเป็นสิ่งที่เราควรจำหรืออะไรเป็นสิ่งที่เราควรลืม แม้ข้อถกเถียงเกี่ยวกับหน้าที่ต่อความทรงจำจะชี้ให้เห็นว่าความทรงจำเป็นสิ่งที่เราไม่สามารถตัดสินคุณค่าถูกผิดได้อย่างชัดเจน แต่ในมุมมองของริเคอร์ ความทรงจำยังเป็นหน้าที่ทางศีลธรรมที่เรามีต่อผู้อื่น โดยหน้าที่ต่อความทรงจำเป็นทั้งหน้าที่ต่อความยุติธรรมและเป็นหน้าที่ความรับผิดชอบต่อผู้อื่น

For this reason my work is not threatened but reassured by Pierre Nora's conclusion, announcing a time when "the era of commemoration will be over for good". For it is not to "the tyranny of memory" that it will have desired to contribute. This abuse of abuses is among those it denounces with the same vigor with which it resists the substitution of the duty of memory for the work of mourning and the work of memory, and it limits itself to placing both of these labors under the sign of the idea of justice. (Ricoeur, 2004: 91)

ภายใต้การเสนอความสัมพันธ์ระหว่างความทรงจำและความยุติธรรมของริเคอร์ เราจะเห็นความสำคัญของความทรงจำที่อยู่ในความสัมพันธ์กับประวัติศาสตร์ โดยประวัติศาสตร์เป็นสิ่งที่ทำให้เราตระหนักถึงข้อจำกัดของความทรงจำ การรับรู้อดีตผ่านความทรงจำเป็นสิ่งที่เราต้องตรวจสอบและวิพากษ์วิจารณ์ผ่านระเบียบวิธีของประวัติศาสตร์เสมอ อย่างไรก็ตาม จุดยืนดังกล่าวของประวัติศาสตร์อาจเป็นการลดทอนคุณค่าของความทรงจำ เนื่องจากในมุมมองดังกล่าว ความทรงจำเป็นเพียงวัตถุของการศึกษาทางประวัติศาสตร์ ในขณะที่การศึกษาความทรงจำขาดพลแสดงให้เห็นว่าเหตุการณ์โฮโลคอสต์ไม่ได้เป็นเพียงวัตถุของการศึกษาทางประวัติศาสตร์ แต่เหตุการณ์โฮโลคอสต์เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในประสบการณ์ของผู้คนที่มีความมีชีวิตจิตใจ ความทรงจำจึงอาจเป็นหลักฐานเดียวของเหตุการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้น ในแง่นี้ การทบทวนความสัมพันธ์ระหว่างความทรงจำและประวัติศาสตร์จึงเป็นหนึ่งในประเด็นปัญหาสำคัญ

ในส่วนต่อไปของวิทยานิพนธ์ ผู้เขียนได้ย้อนกลับไปพิจารณาแนวคิดเรื่องประวัติศาสตร์ของริเคอร์เพื่อนำไปสู่ข้อเสนอเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างความทรงจำและประวัติศาสตร์ โดยในด้านหนึ่งริเคอร์ชี้ให้เห็นว่าความทรงจำและประวัติศาสตร์เป็นสิ่งที่มีความพื้นฐานทางญาณวิทยาแตกต่างกัน ความทรงจำเป็นเรื่องของประสบการณ์ ในขณะที่ประวัติศาสตร์เป็นระเบียบวิธีในการศึกษาอดีตที่มีความรัดกุม ผู้เขียนแสดงให้เห็นพัฒนาการของประวัติศาสตร์ในมิติทางญาณวิทยาผ่านกรณีของประวัติศาสตร์สำนักอันทาลส์ซึ่งส่งผลให้ประวัติศาสตร์มีความแตกต่างอย่างชัดเจนจากการรับรู้อดีตผ่านเรื่องเล่าและความทรงจำ อย่างไรก็ตาม จากข้อถกเถียงระหว่างประวัติศาสตร์แบบเรื่องเล่าและประวัติศาสตร์สำนักอันทาลส์ ริเคอร์ได้ชี้ให้เห็นว่าการศึกษาประวัติศาสตร์มีลักษณะเป็นการนำเสนอ

อดีตอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ โดยประวัติศาสตร์เป็นการนำเสนออดีตที่อาศัยการวางโครงเรื่อง (emplotment) แบบเรื่องเล่า การชี้ให้เห็นลักษณะความเป็นเรื่องเล่าของประวัติศาสตร์เป็นสิ่งที่ทำให้ประวัติศาสตร์มีส่วนที่เชื่อมโยงกับความทรงจำและประสบการณ์ร่วมของสังคมอีกครั้ง ในแง่นี้ แม้ว่าเหตุการณ์ไฮโลคอสต์จะอยู่นอกเหนือคำอธิบายที่เป็นระเบียบแบบแผนของประวัติศาสตร์ แต่การศึกษาประวัติศาสตร์บาดแผลยังเป็นที่ทำให้การนำเสนอความทรงจำบาดแผลนั้นเป็นไปได้

อย่างไรก็ตาม ปัญหาเรื่องความทรงจำบาดแผลได้นำไปสู่ข้อโต้แย้งที่สำคัญต่อจุดยืนของประวัติศาสตร์ เนื่องจากการศึกษาทางประวัติศาสตร์อาจเป็นการให้เหตุผลแตกต่างและเป็นการลดทอนความรุนแรงของการกระทำผิดที่เกิดขึ้น ในส่วนสุดท้ายของวิทยานิพนธ์ ผู้เขียนจึงนำเสนอบทบาทของประวัติศาสตร์ต่อการศึกษาคความทรงจำบาดแผล โดยประวัติศาสตร์ทำให้ปัญหาของความทรงจำบาดแผลไม่ได้เป็นเรื่องของความยุติธรรมเพียงอย่างเดียว แต่ยังเป็นเรื่องของการถกเถียงหาความจริงในพื้นที่ทางสังคม ในขณะเดียวกัน การศึกษาทางประวัติศาสตร์ยังทำให้เราได้รับความทรงจำบาดแผลเป็นส่วนหนึ่งของอดีตที่มีความต่อเนื่องมาสู่ปัจจุบัน ภายใต้ความต่อเนื่องทางประวัติศาสตร์ ปัญหาเรื่องความทรงจำบาดแผลจึงเป็นสิ่งที่อยู่ในความรับผิดชอบของผู้คนในสังคม จากบทบาทความสำคัญของประวัติศาสตร์ ผู้เขียนแสดงให้เห็นว่าเราจะต้องตระหนักถึงความสำคัญของความทรงจำ เนื่องจากการมีความทรงจำทำให้เราสามารถระลึกถึงสิ่งที่ถูกลืมรวมไปกับคนอื่นได้ ในแง่นี้ การมีความทรงจำจึงเป็นสิ่งที่ยืนยันความสัมพันธ์และความยุติธรรมที่เรามีต่อคนอื่น

3.3 ประวัติศาสตร์กับการนำเสนออดีต

จากการพิจารณาข้อถกเถียงต่อแนวคิดเรื่องหน้าที่ต่อความทรงจำ ผู้เขียนแสดงให้เห็นว่าปัญหาของการปฏิเสธไฮโลคอสต์เป็นสิ่งที่ไม่สามารถแก้ไขด้วยกฎหมายทางศีลธรรม โดยเราไม่สามารถกำหนดว่าอะไรเป็นสิ่งที่ควรจำหรือไม่ควรจำ ด้วยเหตุนี้ ประวัติศาสตร์จึงเข้ามามีบทบาทในเวลาต่อมา เนื่องจากประวัติศาสตร์ไม่ได้ให้ความสำคัญกับการตัดสินคุณค่าว่าอะไรเป็นสิ่งที่เราควรจดจำ แต่ประวัติศาสตร์สนใจศึกษาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับอดีต ภายใต้จุดยืนของประวัติศาสตร์ ความทรงจำที่แตกต่างกันจึงจะเชื่อมโยงเข้าหากันได้ หากการศึกษาทางปรากฏการณ์วิทยาของริเคอร์แสดงให้เห็นว่าความทรงจำเป็นสิ่งที่อาศัยการมีอยู่ของคนอื่นและสังคม ในขณะเดียวกัน การศึกษาทางประวัติศาสตร์ยังเป็นตัวกลางที่ทำให้การเชื่อมโยงความทรงจำของปัจเจกและสังคมนั้นเป็นไปได้⁶⁴ อย่างไรก็ตาม การอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างความทรงจำและประวัติศาสตร์เป็นหนึ่งในประเด็นปัญหาสำคัญ เนื่องจากการมองว่าความทรงจำต้องอยู่ภายใต้การศึกษาทางประวัติศาสตร์ส่งผลให้เรา

⁶⁴ MHF, p.131.

มองข้ามความสำคัญของความทรงจำในฐานะที่เป็นประสบการณ์เฉพาะของปัจเจก ความทรงจำยังอาจเป็นความทรงจำบาดแผลที่ไม่ถูกจดจำโดยสังคม จากปัญหาที่เกิดขึ้น ผู้เขียนจึงย้อนกลับไปศึกษาแนวคิดเรื่องประวัติศาสตร์ของริเคอร์เพื่อตอบคำถามว่าประวัติศาสตร์และความทรงจำมีความสัมพันธ์ต่อกันอย่างไร

แนวคิดเรื่องประวัติศาสตร์เป็นหนึ่งในประเด็นศึกษาทางปรัชญาของริเคอร์ตั้งแต่ใน *Time and Narrative* โดยในงานเขียนดังกล่าว ริเคอร์ได้ศึกษาปัญหาเกี่ยวกับแนวคิดเรื่องเวลา เนื่องจากเวลาเป็นสิ่งที่มนุษย์ไม่สามารถคิดทำความเข้าใจได้โดยตรง ริเคอร์ยกตัวอย่างปัญหาเรื่องเวลาที่เกิดขึ้นในงานเขียนเรื่อง *Confessions* ของอ็อกส์ติน คือแม้ว่าเราจะสามารถรับรู้เวลาได้ผ่านการรับรู้ความเปลี่ยนแปลง แต่หากเราถูกตั้งคำถามว่าเวลาคืออะไร เรากลับไม่สามารถอธิบายความเข้าใจที่เรามีต่อเวลาออกมาได้ ปัญหาดังกล่าวเกิดขึ้นเนื่องจากเวลาไม่ใช่สิ่งที่มีการคงอยู่เหมือนสิ่งต่างๆ ในโลก แต่เวลาเป็นสิ่งที่เกิดจากการรับรู้ความเปลี่ยนแปลงระหว่างอดีต ปัจจุบัน และอนาคต⁶⁵ ในมุมมองของริเคอร์ เวลาจึงเป็นสิ่งที่เราต้องทำความเข้าใจผ่านเรื่องเล่า เนื่องจากการมีเรื่องเล่าทำให้เราสามารถรับรู้เวลาที่ดำเนินไปภายใต้กรอบโครงเรื่อง (plot) ที่เชื่อมโยงอดีต ปัจจุบัน และอนาคตเข้าด้วยกัน

ในขณะเดียวกัน ความเข้าใจต่อเวลายังเกิดขึ้นผ่านกรอบเวลาของประวัติศาสตร์ กล่าวคือ การศึกษาทางประวัติศาสตร์ทำให้การรับรู้เวลาไม่ได้เป็นเพียงเวลาของสำนึก (psychic time) หรือเป็นเวลาของจักรวาล (cosmic time) แต่การรับรู้เวลายังเกิดขึ้นจากเวลาของปฏิทิน (calendar time)⁶⁶ ซึ่งเป็นกรอบเวลาที่ถูกสร้างขึ้นบนพื้นฐานของการอยู่ร่วมกันในสังคม ในด้านหนึ่ง ริเคอร์ชี้ให้เห็นว่าเวลาของปฏิทินมีลักษณะแบบเดียวกับเวลาในเชิงกายภาพ คือเวลาของปฏิทินเป็นเวลาที่ดำเนินไปอย่างเป็นระเบียบแบบแผน เวลาของปฏิทินมีลักษณะที่ดำเนินไปอย่างไม่มีที่สิ้นสุด เวลาของปฏิทินแสดงให้เห็นช่วงเวลาต่างๆ ที่เราจำแนกออกจากกันได้ ในขณะเดียวกัน เวลาของปฏิทินยังมีความเชื่อมโยงกับเวลาของประสบการณ์ เนื่องจากเวลาของประสบการณ์แสดงให้เห็นช่วงขณะของปัจจุบัน โดยช่วงขณะปัจจุบันเป็นเพียงเวลาเดียวที่เหตุการณ์ต่างๆ จะสามารถเกิดขึ้นได้ การที่เรารับรู้สิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นในประวัติศาสตร์และทิศทางการดำเนินไปของประวัติศาสตร์จากอดีตมาสู่ปัจจุบัน และจากปัจจุบันไปสู่อนาคต จึงแสดงให้เห็นลักษณะของประวัติศาสตร์ที่เชื่อมโยงกับเวลาของประสบการณ์

นอกจากนี้ ริเคอร์ยังชี้ให้เห็นลักษณะพิเศษของเวลาทางประวัติศาสตร์ที่แตกต่างจากเวลาของจักรวาลและเวลาของประสบการณ์ คือเวลาทางประวัติศาสตร์ทำให้เราสามารถรับรู้เหตุการณ์

⁶⁵ Paul Ricoeur, *Time and Narrative* (vol.1, University of Chicago Press, 1984), pp.7-12.

⁶⁶ Paul Ricoeur, *Time and Narrative* (vol.3, University of Chicago Press, 1988), pp.105-109.

ต่างๆ ในพิกัดเวลาที่เป็นสากลได้ เช่น การปฏิวัติสยามในปีพ.ศ.2475 แม้เหตุการณ์ดังกล่าวจะเกิดขึ้นในอดีตและไม่มีประจักษ์พยานหลงเหลือในปัจจุบันแล้ว แต่เรายังสามารถระบุเวลาของเหตุการณ์ดังกล่าวเป็นวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ.2475 การระบุเวลาทางประวัติศาสตร์ทำให้เราสามารถรับรู้ความเชื่อมโยงระหว่างอดีตและปัจจุบัน และเรายังสามารถรับรู้บริบทความสัมพันธ์ของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับเหตุการณ์อื่นๆ เช่น การปฏิวัติในปีพ.ศ.2475 (ค.ศ.1932) เป็นช่วงเวลาหลังจากสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 1 (ค.ศ.1918) แต่เป็นช่วงเวลาก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 (ค.ศ.1939) ในขณะเดียวกัน เวลาทางประวัติศาสตร์ยังแสดงให้เห็นว่าสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิตของเราล้วนแล้วแต่มีตำแหน่งแห่งที่ในประวัติศาสตร์ โดยเราสามารถที่จะไล่เรียงเหตุการณ์สำคัญในชีวิตของเรา ภายใต้วงเวลาของปฏิทิน เหตุการณ์ต่างๆ จึงจะอยู่ในความสัมพันธ์ต่อกัน การกำหนดวันสำคัญบางอย่างเป็นส่วนหนึ่งของปฏิทินยังทำให้เวลาของผู้คนในสังคมเชื่อมโยงเข้าหากันและทำให้ผู้คนสามารถที่จะมีปฏิสัมพันธ์ผ่านการทำสิ่งต่างๆ ร่วมกันได้ จากบทบาทประวัติศาสตร์ที่เป็นจุดเชื่อมโยงระหว่างเวลาของสำนักและเวลาของจักรวาล เวลาของประวัติศาสตร์จึงเป็นทั้งเงื่อนไขที่ทำให้การรับรู้เวลาเป็นไปได้ และเวลาของประวัติศาสตร์ยังเป็นกรอบในการใช้ชีวิตร่วมกันในสังคม

อย่างไรก็ตาม จากความสำคัญของประวัติศาสตร์ต่อแนวคิดเรื่องเวลา ในงานเขียนเรื่อง *Memory, History, Forgetting* ริเคอร์ยังชี้ให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างเวลาของความทรงจำและเวลาของประวัติศาสตร์ โดยแม้ว่าเวลาของความทรงจำจะมีพื้นฐานที่แตกต่างจากเวลาของประวัติศาสตร์ แต่ริเคอร์เสนอว่าเวลาของความทรงจำเป็นสิ่งที่มีความต่อเนื่องเชื่อมโยงกับเวลาของประวัติศาสตร์ ความแตกต่างระหว่างเวลาของความทรงจำและเวลาของประวัติศาสตร์เกิดขึ้นจากการที่เวลาของประวัติศาสตร์เป็นการรับรู้เหตุการณ์จากมุมมองภายนอก (extrinsic to the events) เวลาของประวัติศาสตร์เป็นสิ่งที่ปรากฏอย่างเป็นภาวีสัย (objectively present) ในขณะที่เวลาของความทรงจำเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นภายใต้ความเปลี่ยนแปลง การรับรู้เวลาของความทรงจำเกิดขึ้นในช่วงขณะปัจจุบัน การรับรู้เวลาของความทรงจำยังอาศัยการมีอยู่ของสภาวะจิตเสมอ โดยหนึ่งในแนวคิดเกี่ยวกับเวลาที่แสดงให้เห็นความแตกต่างอย่างชัดเจนระหว่างเวลาของประวัติศาสตร์และเวลาของความทรงจำคืองานเขียนเรื่อง *Confessions* ของอ็อกส์ติน ในมุมมองของอ็อกส์ติน การรับรู้เวลาเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในสภาวะจิต (*animus*) โดยการรับรู้เวลาเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นภายใต้ความเปลี่ยนแปลงระหว่างอดีต ปัจจุบัน และอนาคต เวลาของความทรงจำจึงมีลักษณะที่แตกต่างจากเวลาของประวัติศาสตร์ที่หยุดนิ่งตายตัว หากเวลาของประวัติศาสตร์แสดงให้เห็นลำดับของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น “ก่อนหน้า” (before) หรือเกิดขึ้น “ภายหลัง” (after) เวลาของความทรงจำก็เป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นช่วงขณะปัจจุบันที่ประกอบขึ้นจากเวลาทั้ง 3 มิติที่มีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน คืออดีต ปัจจุบัน และอนาคต⁶⁷ สำหรับ

⁶⁷ MHF, pp.98-101.

ออกัสตินแล้ว ทั้งอดีต ปัจจุบัน และอนาคตต่างเป็นสิ่งที่ปรากฏเป็นปัจจุบันสำหรับเรา โดยการปรากฏของอดีตในปัจจุบันคือปรากฏการณ์ของความทรงจำ (memory) การปรากฏของปัจจุบันในปัจจุบันคือสิ่งที่เรียกว่าความสนใจ (attention) การปรากฏของอนาคตในปัจจุบันคือความคาดหวัง (expectation) การรับรู้เวลาในความเปลี่ยนแปลงระหว่างอดีต ปัจจุบัน และอนาคตแสดงให้เห็นว่าจิตของมนุษย์มีลักษณะที่ขยายออกไปในเวลา (*distention animi*) ภายใต้ความต่อเนื่องของเวลา เราจึงจะสามารถรับรู้อดีตเป็นส่วนหนึ่งของปัจจุบัน เราสามารถรับรู้ปัจจุบันที่กลายเป็นอดีต และเรายังสามารถรับรู้อดีตเป็นส่วนหนึ่งของอนาคตที่กำลังจะมาถึง

ในมุมมองของริเคอร์แล้ว แม้เวลาของความทรงจำจะเกิดขึ้นจากความเปลี่ยนแปลงซึ่งมีพื้นฐานที่แตกต่างจากเวลาของประวัติศาสตร์ แต่เวลาของความทรงจำยังมีปฏิสัมพันธ์กับเวลาของประวัติศาสตร์เสมอ กล่าวคือ การรับรู้เวลาของความทรงจำเกิดขึ้นจากการรับรู้ความเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน แต่ในขณะเดียวกัน เรายังสามารถรับรู้อดีตที่ผ่านพ้นไปแล้วผ่านการจดบันทึก (*inscription*) ของประวัติศาสตร์ เวลาของประวัติศาสตร์เป็นสิ่งที่ทำให้ช่วงขณะปัจจุบันของเรากลายเป็นวันเวลาที่เราสามารถระบุได้อย่างเฉพาะเจาะจง หากข้อค้นพบของออกัสตินแสดงให้เห็นว่าสถานะของสำนึกเป็นสิ่งที่ขยายออกไปในเวลา ข้อเสนอของริเคอร์ยังแสดงให้เห็นว่าเราสามารถรับรู้วันเวลาได้อีกครั้งผ่านการนำเสนออดีตของประวัติศาสตร์

Having said this, what calendar time adds consists in a properly temporal mode of inscription, namely, a system of dates extrinsic to the events to which they apply. [...] the present moment with its absolute “now” becomes a particular date among all the ones whose exact calculation is allowed for by the calendar in terms of the framework of some calendar system accepted by a more or less extended part of humanity. (Ricoeur, 2004: 154-155)

ในด้านหนึ่ง ข้อเสนอของริเคอร์แสดงให้เห็นว่าการบันทึกวันเวลาของประวัติศาสตร์มีพื้นฐานมาจากประสบการณ์และความทรงจำ การรับรู้ระยะเวลาของสิ่งต่างๆ ในประสบการณ์ทำให้เราสามารถที่จะบ่งบอกลำดับของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น “ก่อนหน้า” หรือ “ภายหลัง” ได้ แต่ในขณะเดียวกัน เวลาของประวัติศาสตร์ก็มีลักษณะที่อยู่นอกเหนือขอบเขตข้อจำกัดของความทรงจำ โดยเวลาของประวัติศาสตร์แสดงให้เห็นขอบเขตของเวลาทั้งหมดที่เราสามารถจะรู้ได้ตั้งแต่อดีตจนถึงอนาคตที่ไม่มีที่สิ้นสุด ความเข้าใจต่อเวลาของประวัติศาสตร์จึงเป็นเงื่อนไขที่ทำให้เราสามารถพัฒนาองค์ความรู้ทางประวัติศาสตร์ได้

จากความแตกต่างระหว่างความทรงจำและประวัติศาสตร์ในมิติของเวลา ใน *Memory, History, Forgetting* ริเคอร์ยังชี้ให้เห็นความแตกต่างที่สำคัญอีกประการหนึ่งของความทรงจำและประวัติศาสตร์ คือความแตกต่างในมิติทางญาณวิทยา โดยแม้ว่าการศึกษาประวัติศาสตร์จะเกิดขึ้นบนพื้นฐานของการศึกษาคำบอกเล่า (testimony) ซึ่งเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในระหว่างการถ่ายทอดความทรงจำไปสู่พื้นที่สาธารณะ แต่ประวัติศาสตร์มีลักษณะเป็นระเบียบวิธีในการศึกษาดีผ่านการทำงานกับคลังจดหมายเหตุ (archive) และเอกสารหลักฐาน (document) ประวัติศาสตร์มีสถานะเป็นระเบียบวิธีในการวิพากษ์ (critical method) ซึ่งทำให้ประวัติศาสตร์เป็นเครื่องมือในการพิสูจน์หลักฐานทางประวัติศาสตร์⁶⁸

จุดยืนในลักษณะดังกล่าวของประวัติศาสตร์เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากข้อถกเถียงเรื่องความเป็นศาสตร์ในเยอรมันช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 19 โดยการถกเถียงเรื่องความเป็นศาสตร์เกิดขึ้นจากธรรมชาติที่ต่างกัันระหว่างการศึกษาวิทยาศาสตร์ธรรมชาติและการศึกษาทางด้านมนุษยศาสตร์ โดยการศึกษาวิทยาศาสตร์มีลักษณะเป็นการศึกษาหาคำอธิบาย (explanation) ต่อปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ วิทยาศาสตร์เป็นกระบวนการแสวงหาความรู้ที่อาศัยระเบียบวิธีที่มีความเป็นภววิสัย การศึกษาทางวิทยาศาสตร์นำไปสู่การเสนอกฎสากลที่อธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างครอบคลุม และวิทยาศาสตร์พิสูจน์กฎดังกล่าวจากความสามารถในการคาดคะเนเหตุการณ์ (prediction)⁶⁹ ในขณะที่มนุษยศาสตร์เป็นการศึกษาเกี่ยวกับมนุษย์ การศึกษาทางด้านมนุษยศาสตร์จึงไม่สามารถแยกสิ่งที่ถูกศึกษาและผู้ที่ศึกษาออกจากกัน การศึกษาเกี่ยวกับมนุษย์เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้จากการศึกษาตัวบท (text) ซึ่งเป็นสิ่งที่ถ่ายทอดความรู้ความเข้าใจ (understanding) ให้กับเรา

ความแตกต่างระหว่างวิทยาศาสตร์ธรรมชาติและมนุษยศาสตร์ส่งผลให้เกิดคำถามที่สำคัญต่อสถานะความเป็นศาสตร์ของประวัติศาสตร์ เนื่องจากสิ่งที่ประวัติศาสตร์ศึกษาไม่ใช่ปรากฏการณ์ทางธรรมชาติเหมือนอย่างวิทยาศาสตร์ แต่ประวัติศาสตร์ยังสนใจศึกษาเกี่ยวกับมนุษย์และปรากฏการณ์ทางสังคม ในขณะเดียวกัน ประวัติศาสตร์ไม่ได้เป็นเพียงการศึกษาทำความเข้าใจในแบบมนุษยศาสตร์ แต่ประวัติศาสตร์ยังมีเป้าหมายในการสืบหาสาเหตุและคำอธิบายต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น จากข้อถกเถียงเรื่องความเป็นศาสตร์ที่เกิดขึ้น วิธีคิดเกี่ยวกับประวัติศาสตร์จึงมีลักษณะที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างชัดเจนในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 19 โดยประวัติศาสตร์ไม่ได้เป็นเพียงเรื่องเล่าที่ถูกนำมาอ่านเพื่อความเพลิดเพลินหรือเป็นบทเรียนในทางศีลธรรม แต่ประวัติศาสตร์ยังพัฒนาจุดยืนในทางญาณวิทยา โดยประวัติศาสตร์มีสถานะเป็นระเบียบวิธีในการศึกษาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับอดีต เราจะเห็นพัฒนาการของวิธีคิดทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญใน 2 แนวทางด้วยกัน คือแนวคิดประวัติศาสตร์สำนักเยอรมันใน

⁶⁸ MHF, p.161.

⁶⁹ Ricoeur, *Time and Narrative* (vol.1), p.113.

กรณีของเลโอโพลด์ รังเคอ (Leopold Ranke) และแนวคิดประวัติศาสตร์สำนักอ็อนนาลส์ที่เกิดขึ้นในฝรั่งเศส

สำหรับรังเคอ ประวัติศาสตร์มีหน้าที่ในการแสดงให้เห็นอดีตในอย่างที่เกิดขึ้นจริง (the past as it actually happened) โดยรังเคอ “พยายามเสนอประวัติศาสตร์ในแง่ของวิทยาศาสตร์บริสุทธิ์ โดยที่ทำงานของเขาเป็นคำพูดของหลักฐานเป็นส่วนใหญ่ และผู้เขียนพยายามแทรก ‘การตีความ’ ของตนไประหว่างหลักฐานอย่างน้อยที่สุดเท่าที่จะทำได้”⁷⁰ ระเบียบวิธีในการศึกษาอดีตเช่นนี้ถูกมองว่าจะทำให้ประวัติศาสตร์มีสถานะเป็นศาสตร์ที่ปราศจากการตัดสินคุณค่าของนักประวัติศาสตร์ อย่างไรก็ตาม ระเบียบวิธีทางประวัติศาสตร์เช่นนี้มักจะใช้ได้เฉพาะกับการศึกษาประวัติศาสตร์การเมืองซึ่งจำกัดอยู่ที่การศึกษาเหตุการณ์ที่มีความสัมพันธ์กันในระยะเวลาอันสั้น เนื่องจากเอกสารหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ทางการเมืองมักจะมีนัยยะและมีจุดมุ่งหมายที่ชัดเจน ส่งผลให้นักประวัติศาสตร์สามารถแยกแยะมุมมองและการตีความของตนเองออกจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นได้

ในอีกด้านหนึ่ง พัฒนาการของวิธีคิดทางประวัติศาสตร์ยังเกิดขึ้นจากประวัติศาสตร์ของสำนักอ็อนนาลส์ (Annales School) ซึ่งเป็นสำนักคิดทางประวัติศาสตร์ที่มีอิทธิพลในฝรั่งเศส แนวคิดเรื่องประวัติศาสตร์ของสำนักอ็อนนาลส์ถือเป็นข้อโต้แย้งต่อการศึกษาประวัติศาสตร์การเมือง โดยประวัติศาสตร์สำนักอ็อนนาลส์มองว่านักประวัติศาสตร์ไม่ได้มีหน้าที่เพียงนำเสนอหลักฐานตามที่ปรากฏ แต่นักประวัติศาสตร์ยังมีบทบาทสำคัญในการสร้างกรอบเวลาที่ใช้ในการศึกษาอดีต การศึกษาประวัติศาสตร์ของสำนักอ็อนนาลส์ชี้ให้เห็นว่าสิ่งที่ประวัติศาสตร์ศึกษาไม่ได้มีเพียงประวัติศาสตร์การเมืองในกรอบเวลาระยะเวลาอันสั้น แต่สิ่งที่ประวัติศาสตร์ต้องการศึกษาคือความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในประวัติศาสตร์ช่วงยาว (*longue durée*) ภายใต้การศึกษาประวัติศาสตร์ในกรอบระยะเวลาช่วงยาว นักประวัติศาสตร์จึงจะสามารถแสดงให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงและอธิบายเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจากมุมมองในภาพกว้างได้

งานเขียนทางประวัติศาสตร์ชิ้นสำคัญของสำนักอ็อนนาลส์ คือ *The Mediterranean and the Mediterranean World in the Age of Philip II* ของแฟร์น็อง โบรเดอล (Fernand Braudel) ในผลงานชิ้นดังกล่าว โบรเดอลได้ศึกษาประวัติศาสตร์ในช่วงเวลาของพระเจ้าฟิลิปที่ 2 ของสเปน โดยโบรเดอลชี้ให้เห็นว่าเหตุการณ์ความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองเป็นสิ่งที่ไม่ได้แยกเป็นอิสระจากปัจจัยทางสังคม เศรษฐกิจ และภูมิศาสตร์ ดังนั้น นักประวัติศาสตร์จึงมีหน้าที่ในการศึกษาประวัติศาสตร์ภายใต้กรอบเวลาที่ครอบคลุมเหตุการณ์ในสามมิติ การศึกษาประวัติศาสตร์ช่วงยาวทำให้คำอธิบาย

⁷⁰ ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และ สุชาติ สวัสดิ์ศรี, บรรณาธิการ, *ปรัชญาประวัติศาสตร์*, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ: ประพันธ์สาส์น, 2519), หน้า 33, อ้างถึงใน ชนิตา พรหมพยัคฆ์, 2563: 143.

ทางประวัติศาสตร์ไม่ได้เป็นคำอธิบายสำหรับเหตุการณ์เฉพาะที่เกิดขึ้นเพียงชั่วคราว แต่คำอธิบายทางประวัติศาสตร์ยังแสดงให้เห็นโครงสร้างความเปลี่ยนแปลงในภาพกว้าง งานเขียนขึ้นดังกล่าวของโบรเดลเป็นการศึกษาที่เริ่มต้นจากมิติทางภูมิศาสตร์ ซึ่งโบรเดลแสดงให้เห็นว่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในมิติทางภูมิศาสตร์เป็นสิ่งที่มีความสัมพันธ์ไปยังความเปลี่ยนแปลงในมิติทางสังคมและเศรษฐกิจ และส่งผลต่อเนื่องไปสู่มิติทางการเมือง การเชื่อมโยงเหตุการณ์ผ่านกรอบระยะเวลาช่วงยาวทำให้เราตระหนักถึงโครงสร้างของความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในกรอบเวลาที่มีความซ้ำเร็วแตกต่างกัน คือความเปลี่ยนแปลงทางภูมิศาสตร์เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นอย่างเป็นระบบระเบียบและเป็นความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างเชื่องช้าที่สุด ในขณะที่ความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นรวดเร็วที่สุด การเชื่อมโยงเหตุการณ์ทั้งสามระนาบเวลาเป็นสิ่งที่นำไปสู่การเข้าใจ “ประวัติศาสตร์องค์รวม” (total history)⁷¹

ข้อเสนอของประวัติศาสตร์สำนักอ็องนาลส์ถือเป็นข้อวิจารณ์ต่อชนบทการศึกษาประวัติศาสตร์การเมืองที่มักจะศึกษาเหตุการณ์ในกรอบระยะเวลาอันสั้น การศึกษาประวัติศาสตร์การเมืองมักจะมุ่งเน้นความสนใจไปที่บทบาทของปัจเจกบุคคลและเหตุการณ์ที่สำคัญ ประวัติศาสตร์การเมืองนำเสนออดีตผ่านการเล่าเรื่องของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น โดยจากจุดยืนของประวัติศาสตร์สำนักอ็องนาลส์ เหตุการณ์ทางการเมืองย่อมมีลักษณะเป็นเหตุการณ์เฉพาะที่ไม่สามารถเกิดขึ้นซ้ำได้อีก ในขณะที่การศึกษาโครงสร้างทางสังคมและภูมิศาสตร์ทำให้เราสามารถรับรู้ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างมีระบบแบบแผน ประวัติศาสตร์สำนักอ็องนาลส์จึงชี้ให้เห็นความสำคัญของการศึกษาความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองผ่านการศึกษาโครงสร้างทางสังคมและภูมิศาสตร์ โดยเหตุการณ์ทางการเมืองที่เกิดขึ้นจากการกระทำของตัวบุคคลเป็นสิ่งที่ต้องถูกศึกษาอีกครั้งผ่านการวิเคราะห์โครงสร้างในระดับสังคม

Ranke and Michelet remain the unsurpassed masters of this style of history, where the event is held to be singular and unrepeatable. It was this conjunction between the primacy of political history and the prejudice in favor of the unique, unrepeatable event that the Annales school attacked head on. To the characteristic of unrepeatable singularity Braudel was to add the brevity that allowed him to oppose the “long time span” to the history of events. (Ricoeur, 2004: 239-240)

⁷¹ Francois Dosse, *New History in France* (Chicago: University of Illinois Press, 1994), pp.89-94.

การศึกษาอดีตจากมุมมองในภาพกว้างทำให้ประวัติศาสตร์สามารถสร้างความเชื่อมโยงกับสาขาวิชาต่างๆ ได้ โดยการศึกษาข้อมูลเชิงปริมาณในจำนวนมากทำให้ประวัติศาสตร์มีความเป็นศาสตร์ในลักษณะเดียวกับเศรษฐศาสตร์ ในขณะเดียวกัน การศึกษาประวัติศาสตร์ยังขยายไปสู่การศึกษาทางด้านประชากรศาสตร์ ภูมิศาสตร์ สังคมวิทยา และจิตวิทยา ภายใต้วิธีคิดดังกล่าว ประวัติศาสตร์จึงสามารถวางรากฐานทางญาณวิทยาที่มั่นคง โดยจุดยืนของสำนักอรรถาธิบายประวัติศาสตร์แบบเรื่องเล่า (narrative history) และนำเสนอประวัติศาสตร์ในฐานะประวัติศาสตร์ความต่อเนื่อง (serial history) ซึ่งเป็นระเบียบวิธีของการศึกษาอดีตผ่านการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณในจำนวนมาก

อย่างไรก็ตาม จากจุดยืนทางประวัติศาสตร์ของสำนักอรรถาธิบาย ริคเกอร์กลับเสนอว่าการศึกษาประวัติศาสตร์ไม่สามารถแยกเป็นอิสระจากเรื่องเล่าได้ แม้ว่าเราจะสามารถปฏิเสธประวัติศาสตร์แบบเรื่องเล่า แต่เรื่องเล่ายังเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ทำให้เราตีความทำความเข้าใจอดีตได้ ข้อถกเถียงของริคเกอร์จึงไม่ได้เป็นการสนับสนุนจุดยืนที่มองว่าการศึกษาประวัติศาสตร์เป็นเรื่องของการเล่าเรื่อง แต่ริคเกอร์ต้องการแสดงให้เห็นลักษณะความเป็นเรื่องเล่าที่ทำให้การตีความทำความเข้าใจอดีตและการอธิบายอดีตเป็นไปได้ หากประวัติศาสตร์ปฏิเสธความสัมพันธ์ต่อเรื่องเล่าไปโดยสิ้นเชิง การศึกษาทางประวัติศาสตร์ก็จะเป็นเพียงการศึกษาข้อมูลในเชิงปริมาณและสูญเสียจุดยืนของประวัติศาสตร์ในฐานะส่วนหนึ่งของสังคมศาสตร์ที่เชื่อมโยงการศึกษาในเชิงวิทยาศาสตร์และมนุษยศาสตร์เข้าด้วยกัน⁷²

ในมุมมองของริคเกอร์แล้ว ประวัติศาสตร์จึงเป็นการนำเสนออดีตที่อาศัยการวางโครงเรื่อง (emplotment) ภายใต้การวางโครงเรื่อง การเล่าเรื่องเป็นทั้งการทำความเข้าใจและการอธิบายที่เกิดขึ้นในเวลาเดียวกัน แม้ว่าโดยปกติแล้ว การอธิบายปรากฏการณ์ของโลกธรรมชาติมักจะถูกมองเป็นเป้าหมายของวิทยาศาสตร์ ในขณะที่การตีความทำความเข้าใจจะถูกมองเป็นเป้าหมายของมนุษยศาสตร์ แต่ริคเกอร์ยังชี้ให้เห็นว่าคำอธิบายทางประวัติศาสตร์ไม่ได้เป็นสิ่งที่แยกขาดจากความเข้าใจโดยสิ้นเชิง แต่คำอธิบายทางประวัติศาสตร์มีลักษณะเป็นการร้อยเรียงเหตุการณ์เข้าด้วยกัน (gathering together)⁷³ ในด้านหนึ่ง เรื่องเล่าเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดความเข้าใจโดยการเชื่อมโยงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับตัวเราแต่ละคน เรื่องเล่าแสดงให้เห็นความเชื่อมโยงขององค์ประกอบต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นความตั้งใจ (intentions) เหตุปัจจัย (causes) และเหตุบังเอิญ (accidents) การรับรู้เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นผ่านเรื่องเล่าจึงทำให้เราเข้าใจความสัมพันธ์ของสิ่งต่างๆ จากมุมมองในภาพรวม⁷⁴

⁷² Paul Ricoeur, *Time and Narrative* (vol.1, University of Chicago Press, 1984), p.91

⁷³ MHF, p.241.

⁷⁴ MHF, p.243.

ในอีกด้านหนึ่ง การเล่าเรื่องของประวัติศาสตร์ยังเชื่อมโยงไปสู่การศึกษาประวัติศาสตร์ในมุมมองภาพกว้าง โดยความเข้าใจที่เกิดขึ้นจากเรื่องเล่าไม่ได้จำเป็นจะต้องเป็นความเข้าใจต่อเหตุการณ์ในระยะเวลาอันสั้นเสมอไป แต่เหตุการณ์ที่ถูกเล่าถึงอาจเป็นเหตุการณ์ที่กินระยะเวลายาวนาน เช่น การฟื้นฟูของศิลปวิทยาการในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 15-16 การปฏิรูปศาสนาในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 16 หรือการปฏิวัติฝรั่งเศส ในขณะเดียวกัน หากเรื่องเล่าแสดงให้เห็นตัวละครหลักที่มีบทบาทในการดำเนินเรื่อง ตัวละครหลักที่มีบทบาทในการดำเนินเรื่องยังอาจเป็นสิ่งต่างๆ ที่ไม่ใช่มนุษย์ เช่น ในงานเขียนโบรเดลที่มีทะเลเมดิเตอร์เรเนียนเป็นเหมือนตัวละครที่เป็นแกนหลักของเรื่องราวทั้งหมด สำหรับริเคอร์แล้ว การเล่าเรื่องจึงไม่ได้เป็นเพียงการทำความเข้าใจที่ปราศจากการศึกษาหาคำอธิบายจากมุมมองในภาพกว้าง

หากประวัติศาสตร์สำนักอันทาลส์ชี้ให้เห็นข้อจำกัดของการวางกรอบการศึกษาทางประวัติศาสตร์อยู่ที่เหตุการณ์ในระยะเวลาอันสั้น ข้อโต้แย้งของสำนักอันทาลส์ก็เป็นเพียงข้อโต้แย้งต่อการศึกษาอดีตที่ตัดขาดจากบริบทในภาพกว้าง แต่ไม่ได้เป็นข้อโต้แย้งต่อลักษณะความเป็นเรื่องเล่าของประวัติศาสตร์ ในมุมมองของริเคอร์แล้ว การศึกษาโครงสร้างความเปลี่ยนแปลงในระนาบเวลาที่แตกต่างกันกลับยิ่งชี้ให้เห็นความสำคัญของเรื่องเล่าและการวางโครงเรื่อง เนื่องจากการวางโครงเรื่องทำให้เราสามารถเชื่อมโยงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในระยะเวลาอันสั้นกับโครงสร้างความเปลี่ยนแปลงในระยะเวลาช่วงยาวได้

ริเคอร์ได้ยกตัวอย่างความสัมพันธ์ระหว่างความเข้าใจต่อเรื่องเล่าและคำอธิบายในเชิงสาเหตุผ่านตัวอย่างใน 2 กรณีด้วยกัน ประการแรก การเล่าเรื่องแสดงให้เห็นว่าเราสามารถอธิบายเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นได้ในหลายระดับ เช่น เราอาจอธิบายการปฏิวัติฝรั่งเศสในระดับมหภาค (macrohistory) โดยเล่าถึงการเปลี่ยนผ่านของอำนาจรัฐไปสู่อำนาจในแบบของรัฐสมัยใหม่ ในขณะเดียวกัน เรายังสามารถอธิบายการปฏิวัติฝรั่งเศสจากมุมมองในระดับจุลภาค (microhistory) ผ่านการศึกษาความสัมพันธ์ในระดับชุมชนที่แสดงให้เห็นผู้คนในชุมชนไม่ได้ตกอยู่ภายใต้อำนาจรัฐในระบอบเก่าเสมอไป การวางโครงเรื่องในระดับที่แตกต่างกันจึงแสดงให้เห็นคำอธิบายทางประวัติศาสตร์ที่เกิดขึ้นจากมุมมองความเข้าใจที่หลากหลาย ในแง่นี้ การวางโครงเรื่องจึงเป็นเงื่อนไขความเป็นไปได้ของการนำเสนอคำอธิบายทางประวัติศาสตร์

ในขณะเดียวกัน การวางโครงเรื่องเป็นสิ่งที่ทำให้เราสามารถเชื่อมโยงการศึกษาประวัติศาสตร์เหตุการณ์เฉพาะกับการศึกษาโครงสร้างความเปลี่ยนแปลงในระยะเวลาช่วงยาวได้ ริเคอร์ได้ยกตัวอย่างเช่น การที่มีสงครามเกิดขึ้น แม้สงครามจะเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในช่วงระยะเวลาอันสั้น แต่สงครามดังกล่าวอาจเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเพื่อตอบโต้โครงสร้างทางสังคมที่มีความไม่เท่าเทียม การเล่าถึงสิ่ง

ที่เกิดขึ้นผ่านการอาศัยโครงเรื่องจึงเป็นสิ่งที่ทำให้เราเชื่อมโยงโครงสร้างความเปลี่ยนแปลงเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นได้ โดยในด้านหนึ่ง การเชื่อมโยงเหตุการณ์เฉพาะกับโครงสร้างความเปลี่ยนแปลงอาจแสดงให้เห็นว่าสิ่งที่เกิดขึ้นเป็นเหตุการณ์เฉพาะที่แตกต่างจากความเปลี่ยนแปลงที่เคยเป็นมา เช่น การปฏิวัติที่เปลี่ยนแปลงสภาพสังคมไปโดยสิ้นเชิง และในอีกด้านหนึ่ง เหตุการณ์เฉพาะที่เกิดขึ้นยังอาจเป็นส่วนหนึ่งของความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องยาวนาน เช่น การเกิดขึ้นของสิทธิที่จะทำงาน (the right to work) ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของปรากฏการณ์ทางสังคม ปรากฏการณ์ทางกฎหมาย ปรากฏการณ์ทางเศรษฐกิจที่กินระยะเวลายาวนาน ภายใต้การวางโครงเรื่องให้กับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น เราจึงจะสามารถเชื่อมโยงโครงสร้างความเปลี่ยนแปลงในภาพกว้างกับเหตุการณ์เฉพาะให้เป็นมุมมองความเข้าใจต่อเหตุการณ์ในภาพรวมได้

As a meaningful unity, the plot is capable of articulating structures and events within one and the same configuration. Thus, to cite an example, the evocation of a structure of domination can be incorporated into the narrative of an event such as a battle. The structure as a phenomenon of the long time span through the narrative becomes the condition of possibility of the event. (Ricoeur, 2004: 246)

ในมุมมองของริคัวร์ การวางโครงเรื่องจึงเป็นส่วนหนึ่งของระเบียบวิธีทางประวัติศาสตร์ที่ประกอบไปด้วยการศึกษาเอกสารหลักฐาน (documentary phase) การอธิบาย/ทำความเข้าใจ (explanation/understanding phase) และการนำเสนอประวัติศาสตร์ (representative phase) การเข้าใจประวัติศาสตร์เป็นการนำเสนออดีตผ่านเรื่องเล่าส่งผลให้ประวัติศาสตร์ไม่ได้สนใจศึกษาโครงสร้างสังคมในภาพกว้างเพียงอย่างเดียว แต่ประวัติศาสตร์ยังมีส่วนที่เชื่อมโยงกับความเป็นจริงทางสังคมและประสบการณ์ของผู้คน การเล่าเรื่องแสดงให้เห็นว่าการอธิบายเหตุการณ์เฉพาะจำเป็นจะต้องอาศัยการศึกษาโครงสร้างความเปลี่ยนแปลงในระดับต่างๆ และในขณะเดียวกัน การเล่าเรื่องยังทำให้คำอธิบายทางประวัติศาสตร์กลายมาเป็นส่วนหนึ่งของความเข้าใจที่เรามีต่ออดีต

แนวคิดเรื่องประวัติศาสตร์ของริคัวร์ทำให้เราสามารถอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างความทรงจำและประวัติศาสตร์ โดยประวัติศาสตร์เป็นระเบียบวิธีในการศึกษาอดีต การศึกษาอดีตของประวัติศาสตร์มีเป้าหมายเพื่ออธิบายและทำความเข้าใจเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น แม้ว่าความทรงจำและประวัติศาสตร์จะมีพื้นฐานทางญาณวิทยาที่แตกต่างกัน แต่ความทรงจำมีความสัมพันธ์กับประวัติศาสตร์ในฐานะที่เป็นการนำเสนออดีตร่วมกัน หากความทรงจำเป็นการนำเสนออดีตที่เกิดขึ้นผ่านการมีภาพความทรงจำ จากจุดยืนของประวัติศาสตร์ เราจะเห็นว่าความทรงจำเป็นการรับรู้อดีต

ในมุมมองที่จำกัด โดยประวัติศาสตร์มีบทบาทในการขยายมุมมองความเข้าใจที่เรามีต่ออดีตไปสู่ มุมมองในภาพกว้าง นอกจากนี้ การศึกษาปรากฏการณ์วิทยาของความทรงจำยังแสดงให้เห็นว่าความ ทรงจำเป็นสิ่งที่เราถ่ายทอดให้กับผู้อื่นได้ผ่านภาษาและเรื่องเล่า แต่จากจุดยืนของประวัติศาสตร์ เรา จะเห็นว่าเรื่องเล่าเป็นสิ่งที่ถูกเรียบเรียงขึ้นอีกครั้งผ่านการวางโครงเรื่อง โดยการวางโครงเรื่องแสดงให้เห็นว่าการนำเสนออดีตของประวัติศาสตร์ไม่ได้เป็นเพียงการบรรยายเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น แต่การเล่า เรื่องยังเป็นการสร้างความเชื่อมโยงระหว่างเหตุการณ์เฉพาะกับโครงสร้างความเปลี่ยนแปลงทางสังคม การนำเสนออดีตผ่านการวางโครงเรื่องจึงแสดงให้เห็นว่าเรื่องเล่ามีบทบาทเป็นคำอธิบายต่อเหตุการณ์ ที่เกิดขึ้น ในขณะเดียวกัน การเล่าเรื่องของประวัติศาสตร์ยังแสดงให้เห็นว่านักประวัติศาสตร์มี จุดมุ่งหมายในการอธิบายความเป็นจริงที่อยู่นอกเหนือไปจากเรื่องที่ถูกเล่าเสมอ⁷⁵

แนวคิดเรื่องประวัติศาสตร์ของริเคอร์ยังแสดงให้เห็นจุดยืนต่อการศึกษาประวัติศาสตร์ ชาติพันธุ์ที่แตกต่างจากนักประวัติศาสตร์อย่างเฮย์เดน ไวต์ (Hayden White) แม้ว่าแนวคิดเรื่อง ประวัติศาสตร์ของไวต์จะกล่าวถึงลักษณะของประวัติศาสตร์ที่อาศัยเรื่องเล่าและการวางโครงเรื่อง แต่ การอธิบายประวัติศาสตร์ในกรอบของเรื่องเล่าทำให้แนวคิดของไวต์ถูกวิจารณ์ว่าเป็นแนวคิดแบบ สัมพัทธนิยม (relativism) โดยการอ้างว่าประวัติศาสตร์อาศัยกลวิธีในการเล่าเรื่องแบบเดียวกับตัวบท ทางวรรณกรรมส่งผลให้การศึกษาเหตุการณ์ในอดีตอาจถูกเล่าถึงผ่านการใช้โครงเรื่องแบบใดก็ได้ จุดยืนทางประวัติศาสตร์ของไวต์ส่งผลกระทบต่อการศึกษาประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ เนื่องจาก การอ้างถึงความเป็นเรื่องเล่าของประวัติศาสตร์อาจทำให้ประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ถูกนำเสนอผ่านโครง เรื่องแบบใดก็ได้โดยไม่ต้องคำนึงถึงความเหมาะสมในทางศีลธรรม

ปัญหาของการนำเสนอเหตุการณ์โฮโลคอสต์เป็นหนึ่งในคำถามสำคัญต่อการศึกษา ประวัติศาสตร์ในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 20 เนื่องจากเหตุการณ์โฮโลคอสต์แสดงให้เห็นถึงข้อจำกัด ของประวัติศาสตร์ที่เราไม่สามารถเรียบเรียงสิ่งที่เกิดขึ้นให้เป็นเรื่องเล่าที่สมบูรณ์ โดยปัญหาดังกล่าว เกิดขึ้นจากการที่โฮโลคอสต์เป็นเหตุการณ์เลวร้ายเกินกว่าที่เราจะนำเสนอผ่านโครงเรื่องที่มีอยู่ใน สังคม แต่ในขณะเดียวกัน ความเลวร้ายที่อยู่นอกเหนือขอบเขตความเข้าใจกลับยิ่งแสดงให้เห็นหน้าที่ ความรับผิดชอบของประวัติศาสตร์ในการนำเสนอเรื่องราวที่เกิดขึ้น⁷⁶ จากปัญหาของการศึกษา ประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ บทความเรื่อง “*Historical Emplotment and the Problem of Truth*” จึงเป็นข้อถกเถียงของไวต์ที่ต้องการแสดงให้เห็นว่า ในด้านหนึ่ง ความเข้าใจต่อเรื่องเล่าและการวาง โครงเรื่องเป็นสิ่งสำคัญต่อการศึกษาประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ เนื่องจากการนำเสนออดีตของ ประวัติศาสตร์เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นผ่านเรื่องเล่าและการวางโครงเรื่องเสมอ แต่ในขณะเดียวกัน ความ

⁷⁵ MHF, pp.247-248.

⁷⁶ MHF, p.254.

เลวร้ายของเหตุการณ์โฮโลคอสต์ยังแสดงให้เห็นข้อจำกัดของเรื่องเล่าซึ่งเราไม่สามารถนำเสนอเหตุการณ์โฮโลคอสต์ได้อย่างสมบูรณ์

ในมุมมองของไวต์ การวางโครงเรื่องมีความสำคัญต่อการนำเสนออดีตของประวัติศาสตร์ เนื่องจากการวางโครงเรื่องเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดจินตนาการทางประวัติศาสตร์ (historical imagination) ในงานเขียนเรื่อง *Metahistory* (1978) ไวต์ได้เสนอว่าการเล่าเรื่องของประวัติศาสตร์มีลักษณะที่อาศัยการวางโครงเรื่องเหมือนตัวบทวรรณกรรม โดยโครงเรื่องของประวัติศาสตร์และตัวบทวรรณกรรมมีรูปแบบทั่วไปอยู่ 4 ประเภท คือโครงเรื่องแบบวีรคติ (romance) แบบโศกนาฏกรรม (tragedy) แบบสุขนาฏกรรม (comedy) และแบบบทละครเสียดสี (satire) ในมุมมองของไวต์ การนำเสนออดีตผ่านเรื่องเล่าจึงไม่ได้เป็นเพียงการลำดับเวลาของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น แต่การวางโครงเรื่องเป็นการอธิบายสิ่งที่เกิดขึ้นผ่านการแสดงให้เห็นจุดเริ่มต้น จุดเชื่อมโยง และจุดสิ้นสุด การวางโครงเรื่องทำให้เราสามารถเรียบเรียงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นภายใต้กรอบโครงเรื่องที่มีระเบียบแบบแผนได้⁷⁷

ข้อเสนอของไวต์แสดงให้เห็นว่าการนำเสนอความจริงของประวัติศาสตร์เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นผ่านการอาศัยกลวิธีในการเล่าเรื่อง การนำเสนอความจริงของประวัติศาสตร์จึงไม่ได้เป็นการนำเสนอข้อเท็จจริงอย่างตรงไปตรงมา แต่ข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์เป็นสิ่งที่ถูกตีความและเรียบเรียงเป็นส่วนหนึ่งของเรื่องเล่าเสมอ ในมุมมองของไวต์แล้ว การนำเสนอความจริงเกี่ยวกับเหตุการณ์โฮโลคอสต์จึงเป็นสิ่งที่เราไม่สามารถตัดสินได้ว่าการนำเสนออดีตของใครมีความถูกต้องชอบธรรมมากกว่ากัน แม้ว่าเราจะสามารถตัดสินถูกผิดเกี่ยวกับข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ได้ แต่ข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์เป็นสิ่งที่ถูกนำเสนอผ่านเรื่องเล่าและการวางโครงเรื่องที่แตกต่างกัน การนำเสนอประวัติศาสตร์บาดแผลจึงเป็นเพียงการนำเสนอเรื่องเล่าที่แข่งขันกัน (competitive narratives)⁷⁸

อย่างไรก็ตาม แม้ไวต์จะชี้ให้เห็นบทบาทของเรื่องเล่าในฐานะที่เป็นสื่อกลางของการนำเสนอประวัติศาสตร์บาดแผล แต่ในมุมมองของริเคอร์แล้ว ปัญหาของเหตุการณ์โฮโลคอสต์ไม่ได้เป็นเพียงปัญหาเกี่ยวกับกลวิธีในการบอกเล่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น แต่เหตุการณ์โฮโลคอสต์ยังเป็นปัญหาทางศีลธรรมที่เรียกร้องความจริงและความยุติธรรม แม้ว่าเรื่องเล่าจะมีความสำคัญในฐานะที่เป็นเงื่อนไขของการนำเสนอความจริงทางประวัติศาสตร์ แต่สำหรับริเคอร์แล้ว เหตุการณ์โฮโลคอสต์เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในมุมมองการรับรู้ของปัจเจกแต่ละคน เหตุการณ์โฮโลคอสต์เป็นส่วนหนึ่งในความทรงจำบาดแผลของสังคม ความเลวร้ายของเหตุการณ์โฮโลคอสต์ทำให้ประวัติศาสตร์มีหน้าที่สำคัญในการนำเสนอความจริงของสิ่งที่เกิดขึ้น การศึกษาประวัติศาสตร์บาดแผลจึงไม่สามารถที่จะปิดตัวเองอยู่ใน

⁷⁷ MHF, pp.251-254.

⁷⁸ MHF, p.256.

ข้อจำกัดของเรื่องเล่า แต่การนำเสนออดีตของประวัติศาสตร์ยังมีภาระหน้าที่ในการนำเสนอในสิ่งที่อยู่นอกขอบเขตข้อจำกัดของเรื่องเล่า

If now we turn in the direction of the source of the demand for truth and therefore the place of the initial trauma, we need to say that this source is not in the representation but rather in the lived experience of “making history” as it is confronted in different ways by the protagonists. [...] Having said this, external and/or internal, the inherent limit of the event said to be “at the limits” prolongs its effects at the core of the representation whose limits it makes appear; that is, the impossible adequation of the available forms of figuration to the demand for truth arising from the heart of lived history. (Ricoeur, 2004: 259-260)

ในแง่นี้ จุดยืนต่อการศึกษาประวัติศาสตร์บาดแผลของริคัวร์จึงแตกต่างจากไวต์ โดยริคัวร์ไม่ได้ลดทอนข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ให้เป็นเพียงเรื่องเล่า แต่ริคัวร์แสดงให้เห็นว่าการนำเสนออดีตของประวัติศาสตร์มีเป้าหมายในอธิบายความเป็นจริงทางสังคมที่อยู่นอกเหนือไปจากเรื่องที่ถูกเล่า แม้ว่าเรื่องเล่าจะเป็นสิ่งที่ทำให้เราเรียบเรียงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นได้ แต่การเล่าเรื่องไม่ได้มีบทบาทเทียบเท่ากับการศึกษาหาคำอธิบายทางประวัติศาสตร์ สำหรับริคัวร์ เรื่องเล่าเป็นเพียงขั้นตอนหนึ่งในการนำเสนออดีตของประวัติศาสตร์ การนำเสนออดีตของประวัติศาสตร์เป็นสิ่งที่ต้องเกิดขึ้นผ่านการศึกษาโครงสร้างการเปลี่ยนแปลงในภาพกว้าง ในขณะที่เรื่องเล่าเป็นสิ่งที่ทำให้เราสามารถอธิบายเหตุการณ์เฉพาะจากมุมมองความเข้าใจต่อเหตุการณ์ในภาพกว้าง การเล่าเรื่องจึงเป็นกระบวนการที่ทำให้คำอธิบายทางประวัติศาสตร์กลายเป็นส่วนหนึ่งของความเข้าใจ

ในขณะเดียวกัน ริคัวร์ยังแสดงให้เห็นความเชื่อมโยงระหว่างการนำเสนออดีตของประวัติศาสตร์และความทรงจำ โดยการมีอยู่ของความทรงจำบาดแผลแสดงให้เห็นข้อจำกัดของการนำเสนออดีตผ่านโครงเรื่องที่มีอยู่ในสังคม แต่จากการแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างความทรงจำและประวัติศาสตร์ จะเห็นว่าการนำเสนออดีตของประวัติศาสตร์ไม่ได้เป็นเพียงการบอกเล่าเหตุการณ์ผ่านเรื่องเล่า แต่ประวัติศาสตร์ยังมีบทบาทในการนำเสนอความเป็นจริงทางสังคมให้ปรากฏ หากปัญหาเรื่องความทรงจำบาดแผลเกิดขึ้นจากความเลวร้ายของเหตุการณ์โศกสลดที่อยู่นอกขอบเขตความเข้าใจของสังคม ระเบียบวิธีของประวัติศาสตร์ที่ศึกษาอดีตผ่านโครงสร้างการเปลี่ยนแปลงทางสังคมก็เป็นสิ่งที่ทำให้โศกสลดไม่ได้เป็นเหตุการณ์เฉพาะที่อยู่นอกขอบเขตความเข้าใจ แต่การศึกษาเหตุการณ์โศกสลดจากจุดยืนของประวัติศาสตร์ยังทำให้การนำเสนอความทรงจำบาดแผลนั้นเป็นไป

ได้ ในแง่นี้ จุดยืนต่อการศึกษาประวัติศาสตร์บาดแผลของริเคอร์จึงไม่ได้อยู่ภายใต้ข้อจำกัดของเรื่องเล่าเหมือนในกรณีของไวต์ แต่การนำเสนออดีตของประวัติศาสตร์ยังเกิดขึ้นในความสัมพันธ์กับความทรงจำและความเป็นจริงทางสังคม สำหรับริเคอร์ แม้ว่าการนำเสนออดีตของประวัติศาสตร์จะมีข้อจำกัดเนื่องจากประวัติศาสตร์นำเสนอความจริงผ่านการอาศัยเรื่องเล่า แต่การอธิบายประวัติศาสตร์บนพื้นฐานของเรื่องเล่าก็ไม่ได้เป็นการลดทอนระเบียบวิธีทางประวัติศาสตร์ ในทางตรงกันข้าม เรื่องเล่าเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้จากการศึกษาโครงสร้างการเปลี่ยนแปลงในระยะเวลายาว ภายใต้การวางกรอบโครงเรื่องให้กับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น คำอธิบายทางประวัติศาสตร์จึงจะกลายมาเป็นส่วนหนึ่งของความเข้าใจที่เชื่อมโยงกับประสบการณ์ของผู้คนในสังคม

แนวคิดเรื่องประวัติศาสตร์ของริเคอร์จึงแสดงให้เห็นว่าประวัติศาสตร์เป็นการนำเสนออดีตที่อาศัยการวางโครงเรื่องแบบเรื่องเล่า โดยการอธิบายประวัติศาสตร์เป็นการนำเสนออดีตผ่านเรื่องเล่า ส่งผลให้ประวัติศาสตร์ไม่ได้เป็นเพียงระเบียบวิธีในการศึกษาอดีตที่มีความเป็นภววิสัย แต่ประวัติศาสตร์ยังมีส่วนที่เชื่อมโยงกับความทรงจำบาดแผลและความเป็นจริงทางสังคม แนวคิดเรื่องประวัติศาสตร์ของริเคอร์ทำให้เราตระหนักถึงความสัมพันธ์ระหว่างประวัติศาสตร์และความทรงจำ โดยประวัติศาสตร์แสดงให้เห็นข้อจำกัดของความทรงจำที่เป็นการรับรู้อดีตในมุมมองจำกัด แต่จากลักษณะของความทรงจำที่ถูกถ่ายทอดผ่านภาษาและเรื่องเล่า การศึกษาทางประวัติศาสตร์ยังแสดงให้เห็นบทบาทของเรื่องเล่าในการขยายมุมมองความเข้าใจต่ออดีตผ่านการอธิบายเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ภายใต้ความสัมพันธ์ระหว่างประวัติศาสตร์และความทรงจำ ประวัติศาสตร์จึงมีบทบาทสำคัญในการนำเสนอความทรงจำบาดแผลสู่การรับรู้ของสังคม

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าประวัติศาสตร์จะมีความสัมพันธ์ต่อความทรงจำในฐานะที่เป็นการนำเสนออดีตร่วมกัน แต่การรับรู้อดีตจากจุดยืนของประวัติศาสตร์ยังอาจเป็นการลดทอนปัญหาทางศีลธรรมของความทรงจำบาดแผล เนื่องจากประวัติศาสตร์มีจุดมุ่งหมายในการศึกษาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับอดีตโดยปราศจากการตัดสินคุณค่าทางศีลธรรม แม้ว่าการศึกษาประวัติศาสตร์จะนำไปสู่ข้อถกเถียงในพื้นที่ทางสังคม แต่การตัดสินข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ไม่ได้เป็นการตัดสินการกระทำผิดที่เกิดขึ้น ในทางกลับกัน การให้คำอธิบายทางประวัติศาสตร์ยังอาจถูกมองเป็นการแก้ต่างให้ผู้กระทำผิดได้

จากการศึกษาแนวคิดเรื่องประวัติศาสตร์ของริเคอร์ แม้ว่าประวัติศาสตร์จะมีความสำคัญที่ทำให้การนำเสนอความทรงจำบาดแผลเป็นไปได้ แต่ในขณะเดียวกัน วิทยานิพนธ์นี้ยังย้อนกลับไปพิจารณาปัญหาในมิติทางศีลธรรมของความทรงจำบาดแผล โดยในบทที่ 3 ของวิทยานิพนธ์ ผู้เขียนแสดงให้เห็นปัญหาของความทรงจำบาดแผลซึ่งมีความทรงจำที่ไม่ถูกจดจำโดยสังคม ปัญหาของ

ความทรงจำบาดแผลส่งผลให้ความทรงจำไม่ได้เป็นเรื่องของปัจเจกแต่ละคน แต่การมีความทรงจำเป็นสิ่งที่เราต้องคำนึงถึงความยุติธรรมต่อคนอื่น อย่างไรก็ตาม ริเคอร์ได้แสดงให้เห็นข้อจำกัดของความทรงจำที่เป็นการรับรู้อดีตในมุมมองที่จำกัด ความทรงจำอาจเป็นการจดจำเฉพาะในสิ่งที่เราอยากจำ การมีความทรงจำจึงต้องอยู่ในความสัมพันธ์กับประวัติศาสตร์ เนื่องจากประวัติศาสตร์เป็นระเบียบวิธีในการศึกษาอดีตที่ทำให้เราสามารถวิพากษ์ความทรงจำได้

แม้ผู้เขียนจะแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างความทรงจำและประวัติศาสตร์ในฐานะที่เป็น การนำเสนออดีตร่วมกัน แต่จุดยืนดังกล่าวของประวัติศาสตร์ก็เป็นสิ่งที่ถูกตั้งข้อสงสัย เนื่องจากประวัติศาสตร์เป็นการศึกษาอดีตจากจุดยืนของผู้สังเกตการณ์ภายนอก การศึกษาอดีตผ่านประวัติศาสตร์จึงอาจนำไปสู่การมองข้ามหน้าที่ความรับผิดชอบในทางศีลธรรม ในส่วนสุดท้ายของวิทยานิพนธ์ ผู้เขียนจึงศึกษาวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างความทรงจำและประวัติศาสตร์ โดยผู้เขียนชี้ให้เห็นว่าแนวคิดเรื่องความยุติธรรมเป็นสิ่งสำคัญต่อปัญหาเรื่องความทรงจำบาดแผล เนื่องจากแนวคิดเรื่องความยุติธรรมทำให้การตัดสินคุณค่าทางศีลธรรมเป็นไปได้ แต่ในขณะเดียวกัน จุดยืนของประวัติศาสตร์ยังแสดงให้เห็นข้อจำกัดของการรับรู้อดีตผ่านมุมมองทางศีลธรรม เนื่องจากปัญหาเรื่องความทรงจำบาดแผลไม่ได้เป็นปัญหาที่แก้ไขได้โดยการลงโทษผู้กระทำผิดเพียงอย่างเดียว แต่ปัญหาเรื่องความทรงจำบาดแผล เช่น ในกรณีของเหตุการณ์โฮโลคอสต์ เป็นสิ่งที่เราต้องศึกษาทำความเข้าใจบนพื้นฐานของประวัติศาสตร์ ภายใต้การศึกษาทางประวัติศาสตร์ ความทรงจำจึงไม่ใช่สิ่งที่เราต่างคนต่างจำ แต่การรับรู้อดีตของเรายังต้องอยู่ภายใต้การถกเถียงและการสืบหาความจริงร่วมกับคนอื่น ในท้ายที่สุดแล้ว ข้อถกเถียงของริเคอร์ยังแสดงให้เห็นความสำคัญของความทรงจำเนื่องจากความทรงจำเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์และความยุติธรรมที่เรามีต่อผู้อื่น

CHULALONGKORN UNIVERSITY

3.4 ความสัมพันธ์ระหว่างความทรงจำและประวัติศาสตร์

จากการแสดงให้เห็นว่าประวัติศาสตร์คือระเบียบวิธีในการศึกษาอดีต ในด้านหนึ่งประวัติศาสตร์มีความสำคัญในทางญาณวิทยาที่ทำให้เราขยายขอบเขตการศึกษาเหตุการณ์เฉพาะไปสู่ การศึกษาบริบทความสัมพันธ์ของเหตุการณ์ในระยะเวลาช่วงยาว แต่ในอีกด้านหนึ่ง การศึกษาเหตุการณ์โฮโลคอสต์ก็แสดงให้เห็นข้อจำกัดของประวัติศาสตร์ เนื่องจากเหตุการณ์โฮโลคอสต์เป็นความเลวร้ายที่อยู่นอกเหนือไปจากคำอธิบายที่มีระเบียบแบบแผน จากจุดยืนของริเคอร์ การเสนอว่าประวัติศาสตร์คือการนำเสนออดีตที่อาศัยการวางโครงเรื่องจึงทำให้ประวัติศาสตร์มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับความทรงจำอีกครั้ง โดยการเล่าเรื่องของประวัติศาสตร์เป็นทั้งการสร้างมุมมองความ

เข้าใจและเป็นการอธิบายเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น การศึกษาประวัติศาสตร์จึงทำให้ความทรงจำบาดแผลที่อยู่นอกขอบเขตความเข้าใจกลายเป็นสิ่งที่เราสามารถนำเสนอสู่การรับรู้ของสังคม

อย่างไรก็ตาม การนำเสนอคำอธิบายทางประวัติศาสตร์ต่อความทรงจำบาดแผลอาจถูกโต้แย้งว่าเป็นการลดทอนความรุนแรงของการกระทำผิด ปัญหาดังกล่าวเป็นส่วนหนึ่งในข้อถกเถียงระหว่างนักประวัติศาสตร์ (*Historikerstreit*) ซึ่งเป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในเยอรมันช่วงคริสต์ทศวรรษ 1980 โดยนักประวัติศาสตร์ในเวลานั้นได้ถกเถียงกันว่า การศึกษาความทรงจำภายใต้ประวัติศาสตร์อาจนำไปสู่การลดทอนความชั่วร้ายที่อยู่นอกขอบเขตความเข้าใจของนาซี โดยการศึกษาเปรียบเทียบเหตุการณ์โฮโลคอสต์กับความเลวร้ายอื่นๆ ในประวัติศาสตร์ เช่น ในกรณีของลัทธิฮิตเลอร์ อาจทำให้เรามองข้ามความโหดร้ายที่ไม่อาจเทียบเคียงได้ของโฮโลคอสต์ การศึกษาทางประวัติศาสตร์ที่นำไปสู่คำอธิบายต่อเหตุการณ์จึงถูกมองว่าไม่ต่างอะไรจากการแก้ต่างให้การกระทำของนาซี⁷⁹ และการเรียกร้องให้สังคมศึกษาทำความเข้าใจก็ไม่ต่างอะไรจากการบอกให้สังคมทำใจยอมรับและยอมให้อภัย

ในแง่นี้ การศึกษาประวัติศาสตร์จึงไม่สามารถละเลยความสำคัญของการมีจุดยืนทางศีลธรรมและแนวคิดเรื่องความยุติธรรม โดยริเคอร์เสนอว่าความยุติธรรมเป็นสิ่งสำคัญต่อปัญหาเรื่องความทรงจำบาดแผล เนื่องจากความยุติธรรมแสดงให้เห็นจุดยืนที่เป็นกลาง (*impartiality*) ต่อปัญหาเรื่องความทรงจำบาดแผล ริเคอร์อ้างถึงงานเขียนเรื่อง *Equality and Partiality* (1991) ของโทมัส เนเกล (Thomas Nagel) ซึ่งเสนอว่า จุดยืนของความเป็นกลางทำให้เราไม่ได้รับรู้ความสนใจของเรา อารมณ์ความรู้สึกของเรา หรือผลประโยชน์ของเราเป็นจุดศูนย์กลาง แต่ความเป็นกลางทำให้เราตระหนักว่าคนอื่นก็มีความรู้สึกนึกคิดไม่ต่างจากเรา จุดยืนของความเป็นกลางจึงเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้เรารับรู้ตัวตนของเราในความสัมพันธ์ที่เท่าเทียมกับคนอื่นได้

Each of us begins with a set of concerns, desires, and interests of his own, and each of us can recognize that the same is true of others. We can then remove ourselves in thought from our particular position in the world and think simply of all those people, without singling out the I as the one we happen to be. (Nagel, cited in Ricoeur, 2004: 315)

ภายใต้หลักของความเป็นกลาง ริเคอร์ได้แสดงให้เห็นบทบาทของผู้พิพากษาและนักประวัติศาสตร์ที่สนับสนุนหลักการดังกล่าวในลักษณะที่แตกต่างกัน โดยความเป็นกลางในจุดยืนของผู้พิพากษาเกิดขึ้นผ่านการพิจารณาคดีในชั้นศาล ซึ่งเป็นกระบวนการที่นำไปสู่ความยุติธรรม ในขณะที่ความเป็นกลางในจุดยืนของนักประวัติศาสตร์เกิดขึ้นผ่านการศึกษาเอกสารหลักฐานที่ถูกเก็บรวบรวม

⁷⁹ MHF, p.326.

ในคลังจดหมายเหตุ (archive) การศึกษาของนักประวัติศาสตร์แสดงให้เห็นความเป็นกลางผ่านการสืบหาความจริงโดยปราศจากการตัดสินคุณค่าทางศีลธรรม

ในด้านของความยุติธรรม ริเคอร์ชี้ให้เห็นว่าการพิจารณาคดีในชั้นศาลเป็นพื้นที่ที่ทำให้การนำเสนอพยานหลักฐานและการถกเถียงระหว่างคู่ขัดแย้งเกิดขึ้นได้ สำหรับริเคอร์ การนำเสนอพยานหลักฐานเป็นการทำให้การกระทำในอดีตปรากฏขึ้นอีกครั้ง เช่น การพิจารณาคดีเกี่ยวกับเหตุการณ์โฮโลคอสต์ กลุ่มผู้สนับสนุนนาซีอาจบอกว่าเหตุการณ์โฮโลคอสต์ไม่เคยเกิดขึ้นจริง แต่ฝั่งผู้เสียหายก็สามารถสืบค้นและนำเสนอเอกสารหลักฐานที่ยืนยันว่าเคยมีการสร้างห้องรมแก๊สหรือเคยมีการสร้างเตาเผาขนาดใหญ่ในค่ายกักกัน ภายใต้การพิจารณาเอกสารหลักฐานและข้อถกเถียงของทั้งสองฝ่าย ผู้พิพากษาจึงสามารถตัดสินคดีและกำหนดบทลงโทษที่เหมาะสมให้กับผู้กระทำความผิดได้⁸⁰

ในขณะที่การพิจารณาข้อเท็จจริงของนักประวัติศาสตร์มีลักษณะที่แตกต่างจากการพิจารณาพยานหลักฐานของศาล การศึกษาประวัติศาสตร์ชี้ให้เห็นว่าเราสามารถศึกษาเหตุการณ์ในอดีตผ่านมุมมองที่แตกต่างหลากหลาย โดยการกระทำของปัจเจกเป็นสิ่งที่เราต้องศึกษาผ่านความสัมพันธ์ของเหตุการณ์ในภาพกว้าง⁸¹ การรับรู้อดีตผ่านมุมมองของประวัติศาสตร์จึงแตกต่างจากการรับรู้อดีตผ่านมุมมองทางศีลธรรม เนื่องจากประวัติศาสตร์ไม่ได้จำกัดขอบเขตการรับรู้อดีตอยู่ที่การกระทำที่เป็นปัญหาในทางศีลธรรม แต่ประวัติศาสตร์รับรู้การกระทำของปัจเจกเป็นส่วนหนึ่งของความเปลี่ยนแปลงทางสังคม ในแง่นี้ การศึกษาประวัติศาสตร์จึงแสดงให้เห็นข้อจำกัดของแนวคิดเรื่องความยุติธรรม โดยการรับรู้อดีตผ่านมุมมองทางศีลธรรมทำให้ปัญหาของความทรงจำบาดแผลเป็นปัญหาของการตัดสินตัวบุคคล ในขณะที่ประวัติศาสตร์แสดงให้เห็นโครงสร้างความเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่มีอิทธิพลต่อการกระทำที่เกิดขึ้น

ภายใต้ความแตกต่างระหว่างการตัดสินคุณค่าทางศีลธรรมและการตัดสินข้อเท็จจริงของประวัติศาสตร์ ผู้เขียนเสนอว่า ในด้านหนึ่ง ประวัติศาสตร์มีบทบาทสำคัญต่อการศึกษาความทรงจำบาดแผล โดยประวัติศาสตร์ทำให้เราตระหนักว่ากระบวนการของการถกเถียงไม่ได้เกิดขึ้นและสิ้นสุดลงในพื้นที่ของศาล แต่ปัญหาเรื่องความทรงจำบาดแผลยังต้องกลายเป็นส่วนหนึ่งของการถกเถียงในพื้นที่ทางสังคม การถกเถียงทางสังคมแสดงให้เห็นความสำคัญของประวัติศาสตร์ที่ทำให้ความทรงจำไม่ได้เป็นเรื่องที่เราต่างคนต่างจำ การถกเถียงทางประวัติศาสตร์ยังนำไปสู่การโต้แย้งและการเห็นต่าง (dissensus) ซึ่งเป็นสิ่งที่ทำให้ผู้คนในสังคมพัฒนาความรู้ความเข้าใจต่ออดีตร่วมกันได้ ในขณะที่อีกด้านหนึ่ง การศึกษาประวัติศาสตร์ยังต้องเกิดขึ้นภายใต้การมีจุดยืนทางศีลธรรม เพราะหาก

⁸⁰ MHF, pp.318-319.

⁸¹ MHF, p.321.

ประวัติศาสตร์เป็นเพียงการศึกษาอดีตจากจุดยืนของผู้สังเกตการณ์ภายนอก การนำเสนอคำอธิบายทางประวัติศาสตร์ก็ย่อมไม่ต่างจากการแก้ต่างให้การกระทำผิดที่เกิดขึ้น

ในท้ายที่สุดแล้ว ผู้เขียนแสดงให้เห็นข้อจำกัดของประวัติศาสตร์ต่อการศึกษาความทรงจำเนื่องจากประวัติศาสตร์เป็นการนำเสนออดีตที่อาศัยการวางโครงเรื่องแบบเรื่องเล่า การเล่าเรื่องของประวัติศาสตร์จึงเป็นการนำเสนออดีตที่มีความจริงบางอย่างถูกหลงลืมไปเสมอ ข้อจำกัดของประวัติศาสตร์แสดงให้เห็นว่าความทรงจำยังคงมีความสำคัญ เพราะการระลึกนึกถึงความทรงจำทำให้เรารับรู้ถึงความทรงจำที่ยังไม่ถูกจดจำได้อีกครั้ง การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความทรงจำ ความยุติธรรม และความลืมทำให้เราย้อนกลับมาพิจารณาความสำคัญของเรื่องเล่า เพราะแม้ว่าการเล่าเรื่องจะมีข้อจำกัดที่ทำให้เราจดจำอะไรบางอย่างและหลงลืมอะไรบางอย่าง แต่ในขณะเดียวกัน เรื่องเล่ายังคงเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้เราจดจำความทรงจำบาดแผลร่วมไปกับคนอื่นได้

บทบาทของประวัติศาสตร์ต่อการศึกษาความทรงจำบาดแผล

ในวิทยานิพนธ์นี้ ผู้เขียนแสดงให้เห็นปัญหาเรื่องความทรงจำบาดแผลที่เกิดขึ้นจากการปฏิเสเหตุการณ์โฮโลคอสต์ โดยการปฏิเสเหตุการณ์โฮโลคอสต์เป็นประเด็นถกเถียงสำคัญของคริสต์ศตวรรษที่ 20 เนื่องจากการปฏิเสธข้อเท็จจริงของเหตุการณ์โฮโลคอสต์ไม่ได้เป็นเพียงการแสดงความคิดเห็นที่ขอบธรรม แต่การปฏิเสธโฮโลคอสต์ยังเป็นการควบคุมบงการความทรงจำซึ่งนำไปสู่การลบเลือนอาชญากรรมที่เกิดขึ้นในประวัติศาสตร์มนุษยชาติ ปัญหาของการปฏิเสธโฮโลคอสต์จึงนำไปสู่ข้อถกเถียงเรื่องหน้าที่ต่อความทรงจำ โดยแนวคิดเรื่องหน้าที่ต่อความทรงจำเป็นการเสนอว่าข้อเท็จจริงบางอย่างเกี่ยวกับอดีตเป็นสิ่งที่เราต้องจดจำ เนื่องจากการมีความทรงจำเป็นหน้าที่ทางศีลธรรมที่เรามีต่อคนอื่น ในขณะเดียวกัน ปัญหาเรื่องความทรงจำยังถูกแก้ไขโดยการบังคับใช้กฎหมาย โดยการบัญญัติกฎหมายความทรงจำทำให้การปฏิเสธเหตุการณ์โฮโลคอสต์เป็นความผิดที่มีโทษทางกฎหมาย แม้แนวคิดเรื่องหน้าที่ทางศีลธรรมและการบังคับใช้กฎหมายจะเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาเรื่องความทรงจำบาดแผล แต่การแก้ไขปัญหาเรื่องความทรงจำผ่านการอาศัยแนวคิดเรื่องความยุติธรรมก็อาจทำให้เรามองข้ามบทบาทของประวัติศาสตร์และส่งผลให้เราตั้งคำถามต่อการศึกษาประวัติศาสตร์ว่าการศึกษาทางประวัติศาสตร์จะยังมีคุณค่าความสำคัญอะไรต่อการศึกษาความทรงจำบาดแผล

จากการศึกษาข้อถกเถียงของริเคอร์ ในด้านหนึ่ง ผู้เขียนแสดงให้เห็นว่าการศึกษาทางประวัติศาสตร์มีบทบาทในการขยายมุมมองความเข้าใจที่เรามีต่ออดีต โดยประวัติศาสตร์นำเสนออดีตผ่านการศึกษาโครงสร้างการเปลี่ยนแปลงในระยะเวลาช่วงยาว แต่ในขณะเดียวกัน การศึกษาทางประวัติศาสตร์ยังแสดงให้เห็นความสำคัญของการถกเถียงในพื้นที่ทางสังคม โดยหากการถกเถียงใน

พื้นที่ของศาลเป็นการถกเถียงที่นำไปสู่ข้อสรุปที่ทุกฝ่ายสามารถยอมรับร่วมกันได้ (consensus) การศึกษาทางประวัติศาสตร์ยังแสดงให้เห็นความสำคัญของการโต้แย้งและการเห็นต่าง (dissensus) ซึ่งเป็นการถกเถียงในลักษณะที่ไม่มีใครสามารถกำหนดข้อสรุปสุดท้ายได้มากกว่ากัน

เราจะเห็นความแตกต่างระหว่างการถกเถียงในพื้นที่ของศาลและการถกเถียงในพื้นที่ของประวัติศาสตร์ โดยศาลมีหน้าที่ในการพิจารณาพยานหลักฐานและข้อถกเถียงของคู่กรณีทั้งสองฝ่าย การสืบคดีของศาลเป็นการพิจารณาการกระทำความผิดที่เกิดขึ้น การตัดสินคดีของศาลเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้เราสามารถยุติปัญหาความขัดแย้งและความไม่ยุติธรรมที่เกิดขึ้นในสังคม การตัดสินคดีของศาลจึงเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นบนเงื่อนไขของเวลาและพยานหลักฐานที่มีอยู่อย่างจำกัด โดยหากการพิพากษาเกิดขึ้นล่าช้าเกินกว่าที่ควรจะเป็น ความเสียหายที่เกิดขึ้นจากการกระทำดังกล่าวก็ย่อมส่งผลกระทบต่อสังคมมากยิ่งขึ้น การถกเถียงในพื้นที่ของศาลจึงมีเป้าหมายอยู่ที่คำพิพากษาที่เป็นข้อยุติ การตัดสินพิพากษาของศาลเป็นสิ่งที่ทำให้สังคมสามารถตระหนักถึงการกระทำผิดและผู้เสียหายของการกระทำดังกล่าวได้⁸²

ในขณะที่จุดยืนของประวัติศาสตร์แสดงให้เห็นว่ากระบวนการถกเถียงและสืบหาความจริงไม่ได้เกิดขึ้นในพื้นที่ของศาลเท่านั้น แต่การถกเถียงและสืบหาความจริงยังเกิดขึ้นในพื้นที่ทางสังคม โดยการถกเถียงทางประวัติศาสตร์ไม่ได้มีเป้าหมายเพื่อเป็นการตัดสินการกระทำผิดที่เกิดขึ้น แต่การศึกษาทางประวัติศาสตร์แสดงให้เห็นว่าคำตัดสินที่เกิดขึ้นบนเงื่อนไขที่จำกัดของศาลเป็นสิ่งที่เราสามารถนำมาศึกษาทบทวนและขยายขอบเขตความเข้าใจผ่านการศึกษาเอกสารหลักฐานเพิ่มเติมได้เสมอ⁸³ จากข้อจำกัดของศาล ในมุมมองของประวัติศาสตร์แล้ว การถกเถียงเกี่ยวกับความทรงจำบาดแผลจึงต้องกลายเป็นส่วนหนึ่งของการถกเถียงในพื้นที่ทางสังคมด้วย ภายใต้อธิบายในงานเขียนเรื่อง *Mass Atrocity, Collective Memory, and the Law* (1997) ของมาร์ก โอซิเอล (Mark Osiel) ริเคอร์ได้แสดงให้เห็นความสำคัญของการโต้แย้งและการเห็นต่าง ซึ่งเป็นสิ่งที่ทำให้ผู้คนในสังคมพัฒนาความรู้ความเข้าใจต่อเหตุการณ์ในอดีตร่วมกันได้

Faithful to its theme—the civic education of the collective memory by dissensus—Osiel constructs his book upon the series of objections directed against the claim of the tribunals to pronounce a true and just [...] The historian cannot admit this limitation of vision, but will extend the investigation to a wider number of actors, to the second-level executors, to

⁸² MHF, pp.319-320.

⁸³ MHF, p.320.

bystanders, those more or less passive witnesses that are the silent populations in their complicity. The historian will place the specific decisions of the leaders and their interventions into the framework of broader, more complex interconnections. (Ricoeur, 2004: 323-324)

การถกเถียงในพื้นที่ทางสังคมแสดงให้เห็นธรรมชาติของความทรงจำที่เราไม่สามารถกำหนดให้ผู้คนในสังคมจดจำอะไรไปในทิศทางเดียวกัน แต่ความทรงจำของสังคมเป็นความทรงจำร่วมที่ประกอบขึ้นจากมุมมองต่ออดีตที่หลากหลาย ในแง่ี้ การกำหนดว่าสังคมควรจดจำอะไรผ่านการตัดสินใจในกระบวนการยุติธรรมจึงเป็นการแก้ปัญหาในระยะสั้น แม้ว่าคำตัดสินของศาลจะแสดงให้เห็นว่าผู้คนในสังคมควรจดจำอดีตอย่างไร แต่ในขณะเดียวกัน คำตัดสินของศาลยังจะต้องกลายเป็นส่วนหนึ่งของข้อถกเถียงในพื้นที่ทางสังคม โดยการศึกษาทางประวัติศาสตร์ทำให้ปัญหาเรื่องความทรงจำบาดแผลไม่ได้เป็นเพียงปัญหาเรื่องความยุติธรรม แต่ปัญหาเรื่องความทรงจำบาดแผลยังเป็นปัญหาของการศึกษาทำความเข้าใจอดีต

จากพื้นฐานของประวัติศาสตร์ในมิติทางญาณวิทยา ริคัวร์ได้ชี้ให้เห็นความสำคัญของประวัติศาสตร์ที่ทำให้การนำเสนอความทรงจำบาดแผลเป็นไปได้ พัฒนาการของวิธีความคิดทางประวัติศาสตร์สำนักอันทาลส์แสดงให้เห็นบทบาทของประวัติศาสตร์ในการสร้างกรอบเวลาซึ่งช่วยให้เราสามารถเข้าใจเหตุการณ์ผ่านการศึกษาความสัมพันธ์ของเหตุการณ์ในระยะเวลาวางยาว ในขณะที่ริคัวร์ยังเสนอว่าประวัติศาสตร์คือการนำเสนออดีต ซึ่งการนำเสนออดีตของประวัติศาสตร์แสดงให้เห็นว่าประวัติศาสตร์มีจุดมุ่งหมายในการอธิบายความเป็นจริงที่อยู่นอกเหนือไปจากเรื่องที่ถูกละเลาะเสมอ ในแง่ี้ การศึกษาประวัติศาสตร์บาดแผลจึงมีบทบาทในการนำเสนอสิ่งที่ไม้อาจนำเสนอได้ โดยหากเราเข้าใจเหตุการณ์โฮโลคอสต์เป็นเหตุการณ์เฉพาะที่ไม่สามารถศึกษาผ่านระเบียบวิธีของประวัติศาสตร์ได้เลย เหตุการณ์โฮโลคอสต์ก็จะมีความเลวร้ายที่เราไม่สามารถพัฒนาความรู้ความเข้าใจต่อเหตุการณ์ดังกล่าว แต่การนำเสนออดีตของประวัติศาสตร์เป็นสิ่งที่ทำให้เราตระหนักถึงความทรงจำบาดแผลที่เกิดขึ้นในสังคม ภายใต้การศึกษาทางประวัติศาสตร์ ความทรงจำของเราจึงจะเปิดสู่ความสัมพันธ์กับคนอื่นและกลายเป็นข้อถกเถียงต่อกันได้

ในแง่ี้ การศึกษาประวัติศาสตร์จึงแสดงให้เห็นว่าการรับรู้อดีตของเราไม่สามารถเป็นสิ่งที่เราต่างคนต่างจำ แต่การรับรู้อดีตของเรายังต้องเกิดขึ้นผ่านการถกเถียงและการสืบหาความจริงร่วมกับคนอื่น ภายใต้การถกเถียงที่เกิดขึ้นอย่างเสรี เราจึงจะสามารถยืนยันความถูกต้องชอบธรรมของมุมมองความเข้าใจที่เรามีต่ออดีต จากเหตุผลดังกล่าว การถกเถียงโต้แย้งในพื้นที่ของประวัติศาสตร์จึง

มีคุณค่าความสำคัญต่อการศึกษาความทรงจำบาดแผล ซึ่งแตกต่างจากความสำคัญของการตัดสินคุณค่าทางศีลธรรม

อย่างไรก็ตาม หากประวัติศาสตร์แสดงให้เห็นความสำคัญของการโต้แย้งและการเห็นต่าง การถกเถียงทางประวัติศาสตร์ก็ทำให้เกิดข้อสงสัยว่าการถกเถียงดังกล่าวจะนำไปสู่การล้มล้างคำตัดสินทางศีลธรรมของศาลรีเปลา โดยคำตัดสินของศาลควรจะเป็นสิ่งที่เรายึดถือเพื่อให้เราสามารถยุติปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในสังคม การที่ประวัติศาสตร์ตั้งข้อสงสัยต่อคำตัดสินของศาลจึงอาจทำให้ปัญหาความขัดแย้งไม่สามารถที่จะสิ้นสุดลงได้ จากประเด็นถกเถียงระหว่างนักประวัติศาสตร์ที่เกิดขึ้นในประเทศเยอรมันช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เราจึงจะเห็นข้อถกเถียงต่อระเบียบวิธีของประวัติศาสตร์ในการศึกษาความทรงจำบาดแผล เนื่องจากระเบียบวิธีของประวัติศาสตร์ถูกมองเป็นการศึกษาเหตุการณ์จากมุมมองของผู้สังเกตการณ์ภายนอก การศึกษาประวัติศาสตร์จึงอาจเกิดขึ้นโดยไม่ได้คำนึงถึงความรับผิดชอบทางศีลธรรม ในขณะเดียวกัน คำอธิบายทางประวัติศาสตร์ยังอาจถูกนำมาใช้เป็นการแก้ต่างให้กับผู้กระทำผิดและเป็นการลดทอนความรุนแรงของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น

ความขัดแย้งระหว่างการตัดสินทางศีลธรรมของศาลและการถกเถียงข้อเท็จจริงของประวัติศาสตร์ทำให้เราต้องพิจารณาต่อไปว่า การถกเถียงโต้แย้งในพื้นที่ของประวัติศาสตร์จะอยู่ในความสัมพันธ์กับการตัดสินคุณค่าทางศีลธรรมของศาลได้อย่างไร

ประวัติศาสตร์และความรับผิดชอบทางศีลธรรม

การศึกษาอดีตของประวัติศาสตร์เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นภายใต้ข้อจำกัดว่าประวัติศาสตร์ไม่ได้มีหน้าที่ในการยกย่องชื่นชมหรือปกป้องอดีตจากการวิพากษ์วิจารณ์ โดยระเบียบวิธีของประวัติศาสตร์ทำให้เราศึกษาอดีตจากจุดยืนที่เป็นกลางต่อเหตุการณ์ที่เราศึกษา อย่างไรก็ตาม จุดยืนดังกล่าวของประวัติศาสตร์อาจถูกมองว่าจะทำให้เราไม่สามารถตัดสินโทษต่อการกระทำผิดในอดีตได้ จากข้อโต้แย้งดังกล่าว ริเคอร์จึงเสนอว่านักประวัติศาสตร์มีบทบาทสำคัญ 2 ประการ คือนักประวัติศาสตร์มีหน้าที่ทั้งในการย้ำเตือนการกระทำผิดที่เกิดขึ้นและนักประวัติศาสตร์มีหน้าที่ในการสร้างความเข้าใจต่อเหตุการณ์ดังกล่าว (condemn and comprehend)⁸⁴ ภายใต้การตระหนักถึงหน้าที่ความรับผิดชอบทางศีลธรรม การอธิบายเหตุการณ์ของประวัติศาสตร์จึงจะไม่กลายเป็นการแก้ต่างให้กับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น โดยริเคอร์เสนอว่าความเข้าใจที่เกิดขึ้นจากการศึกษาประวัติศาสตร์ไม่ได้เป็นความเข้าใจที่นำไปสู่การยอมรับการกระทำผิด แต่ความเข้าใจทางประวัติศาสตร์เป็นความเข้าใจต่อเนื่องใจและเหตุปัจจัยที่ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางประวัติศาสตร์

⁸⁴ MHF, p.327.

ในด้านหนึ่ง ริคัวร์จึงแสดงให้เห็นความสำคัญของการวางโครงเรื่อง ซึ่งการวางโครงเรื่องเป็นสิ่งที่ทำให้เราสามารถเข้าใจเหตุการณ์ในบริบทความสัมพันธ์กับเหตุการณ์อื่นๆ ได้ ริคัวร์ได้ยกตัวอย่างการศึกษาเหตุการณ์โฮโลคอสต์ในบทความเรื่อง “A Past That Will Not Go Away” ของเอิร์นส์ โนลเต (Ernst Nolte) ในบทความดังกล่าว โนลเตได้อธิบายเหตุการณ์โฮโลคอสต์โดยเชื่อมโยงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นตั้งแต่คำประกาศต่อต้านเยอรมันของชาวยิวในปี 1939 โนลเตเสนอว่าปัญหาของค่ายกักกันเอชวีทซ์เป็นสิ่งที่เราต้องทำความเข้าใจจากบริบทความสัมพันธ์กับการปฏิวัติรัสเซีย โดยโนลเตมองว่าค่ายกักกันที่โหดร้ายทารุณเกิดขึ้นตั้งแต่ในกรณีของกูลัก (gulag) ซึ่งเป็นค่ายกักกันตัวผู้ที่ต่อต้านพรรคบอลเชวิคและเป็นค่ายที่นำผู้ถูกจับกุมมาใช้แรงงานอย่างโหดร้าย จากการเปรียบเทียบค่ายกักกันเอชวีทซ์กับกูลัก โนลเตได้เสนอว่าความแตกต่างระหว่างค่ายกักกันทั้งสองมีเพียงแค่ความแตกต่างของวิธีในการฆ่าสังหารชาวยิวที่ค่ายกักกันเอชวีทซ์ใช้วิธีการรมแก๊สเท่านั้น

แม้คำอธิบายของโนลเตจะเป็นข้อเสนอทางประวัติศาสตร์ที่มึนงงประวัติศาสตร์หลายคนโต้แย้งและไม่เห็นด้วย แต่เราจะเห็นจุดยืนที่สำคัญของโนลเตที่ชี้ให้เห็นว่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในประวัติศาสตร์เป็นสิ่งที่เรานำมาศึกษาเปรียบเทียบได้เสมอ ในมุมมองของโนลเต แม้การปฏิเสธที่จะเปรียบเทียบเหตุการณ์โฮโลคอสต์กับเหตุการณ์อื่นๆ จะเป็นการขบเน้นความเลวร้ายในทางศีลธรรมของเหตุการณ์โฮโลคอสต์ แต่การเสนอว่าโฮโลคอสต์เป็นความเลวร้ายที่ไม่มีอะไรจะเทียบได้เลยก็เป็นข้อเสนอทางประวัติศาสตร์ที่ขัดแย้งกับข้อเท็จจริง นอกจากนี้ ข้อเสนอของโนลเตยังแสดงให้เห็นลักษณะสำคัญของการศึกษาประวัติศาสตร์ ซึ่งเป็นการนำเสนอมุมมองความเข้าใจต่ออดีตผ่านการขยายบริบทความเข้าใจ (widening the context) การศึกษาเปรียบเทียบ (comparing) และการสืบหาสาเหตุที่เกี่ยวข้อง (searching for ties of causation) ในแง่นี้ การศึกษาประวัติศาสตร์จึงเป็นสิ่งที่ทำให้ความทรงจำบาดแผลไม่ได้เป็นเหตุการณ์ที่มีความพิเศษเฉพาะตัว แต่การวางโครงเรื่องของประวัติศาสตร์ทำให้เราสามารถรับรู้ความทรงจำบาดแผลเป็นส่วนหนึ่งของประวัติศาสตร์ที่มีบริบทความเป็นมา การนำเสนอมุมมองความเข้าใจของประวัติศาสตร์จึงเป็นสิ่งที่ทำให้บาดแผลของความทรงจำกลายเป็นส่วนหนึ่งของอดีตที่มีจุดสิ้นสุดลงได้

Whence the question: why does this past not pass, disappear? Why does it become ever more alive, vital and active, not, to be sure, as a model but as a foil? Because this past has been shielded from all critical debate by narrowing the field in order to concentrate on the “final solution”: “The simplest rules holding for the past of all countries seem to have been abolished here”. These are the rules that require, as has been stated, widening the context, comparing, searching for ties of causation. (Ricoeur, 2004: 328)

อย่างไรก็ตาม ริเคอร์ได้ชี้ให้เห็นว่าการศึกษาประวัติศาสตร์ยังต้องเกิดขึ้นภายใต้การมีจุดยืนทางศีลธรรม โดยหากการนำเสนอคำอธิบายทางประวัติศาสตร์ไม่ได้ตระหนักถึงหน้าที่ความรับผิดชอบในทางศีลธรรม การอธิบายอดีต เช่น การอธิบายเหตุการณ์โฮโลคอสต์เป็นเรื่องราวที่เกิดขึ้นจากคำประกาศต่อต้านเยอรมันของชาวยิว หรือการอธิบายเหตุการณ์โฮโลคอสต์ว่าการกวาดล้างชาวยิวเป็นปฏิกิริยาตอบโต้การปฏิวัติในรัสเซียซึ่งก่อให้เกิดความหวั่นวิตกว่าชาวเยอรมันอาจถูกกวาดล้างโดยพรรคบอลเชวิค⁸⁵ การอธิบายอดีตในลักษณะดังกล่าวย่อมเป็นข้อเสนอทางประวัติศาสตร์ที่ไม่ต่างอะไรจากการเสนอว่าฮิตเลอร์มีเหตุผลที่ดีในการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ชาวยิว

ในแง่นี้ การนำเสนอความสำคัญของประวัติศาสตร์ต่อการศึกษาความทรงจำบาดแผลของริเคอร์จึงต้องอธิบายว่าการศึกษาประวัติศาสตร์จะเกิดขึ้นควบคู่กับการมีจุดยืนทางศีลธรรมได้อย่างไรสำหรับริเคอร์ แม้ว่าการศึกษาประวัติศาสตร์จะไม่ได้นำไปสู่การตัดสินคุณค่าทางศีลธรรม แต่การศึกษาประวัติศาสตร์แสดงให้เห็นว่าความทรงจำบาดแผลเป็นส่วนหนึ่งของอดีตที่อยู่ในความรับผิดชอบของเราแต่ละคนเสมอ โดยหากการรับรู้อดีตผ่านมุมมองทางศีลธรรมทำให้เรารับรู้อดีตเป็นความเลวร้ายที่ไม่อาจนำเสนอได้ (the unrepresentable) และเป็นความเลวร้ายที่ไม่อาจให้การยอมรับในทางศีลธรรมได้ (the unacceptable) จุดยืนของประวัติศาสตร์ก็แสดงให้เห็นว่าการรับรู้อดีตผ่านมุมมองทางศีลธรรมเป็นการรับรู้อดีตในลักษณะที่ตัดขาดจากตัวเราในปัจจุบัน โดยการอ้างอิงถึงลักษณะพิเศษเฉพาะตัวของเหตุการณ์ในอดีตทำให้เราสามารถที่จะปฏิเสธความรับผิดชอบต่อเรื่องราวที่เกิดขึ้นได้ ในขณะที่การศึกษาทางประวัติศาสตร์แสดงให้เห็นว่าความทรงจำบาดแผลเป็นส่วนหนึ่งของอดีตที่มีความต่อเนื่องมาสู่ปัจจุบัน ภายใต้การศึกษาทางประวัติศาสตร์ เหตุการณ์โฮโลคอสต์จึงไม่ถูกรับรู้เป็นอดีตที่แปลกแยกจากตัวเราในปัจจุบัน แต่ความทรงจำบาดแผลที่เกิดขึ้นยังเป็นส่วนหนึ่งของประวัติศาสตร์ที่เรามีร่วมกับคนอื่น ภายใต้ความต่อเนื่องทางประวัติศาสตร์ เราจึงจะสามารถตระหนักถึงหน้าที่ความรับผิดชอบในการป้องกันไม่ให้เหตุการณ์ที่เลวร้ายเกิดขึ้นอีกเป็นครั้งที่สอง

We have seen historians relate the idea of singularity to the idea of temporal continuity within the framework of the self-understanding of the German people: the effect of rupture assigned to singularity can then just as easily be used as an exoneration [...] Other moral options are opened in this way: be it infinite lamentation and the leap into the abyss of melancholy, or the plunge

⁸⁵ Saul Friedlander, "A Past That Refuses to Go Away": On Recent Historiographical Debates in the Federal Republic of Germany, "Zeitschrift für Religions und Geistesgeschichte" 39, 2 (1987): 104.

into civic responsibility: “What must be done so that such things will never happen again?” (Ricoeur, 2004: 330)

จากการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประวัติศาสตร์และความทรงจำบาดแผล ผู้เขียนแสดงให้เห็นว่ามุมมองความเข้าใจที่เรามีต่ออดีตไม่สามารถเกิดขึ้นจากการตัดสินคุณค่าทางศีลธรรมของศาลเพียงอย่างเดียว แต่ปัญหาเรื่องความทรงจำบาดแผลยังต้องกลายเป็นส่วนหนึ่งในข้อถกเถียงทางสังคม โดยการถกเถียงทางประวัติศาสตร์เป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้มุมมองการรับรู้อดีตของเราเปิดสู่ความสัมพันธ์กับคนอื่น การศึกษาทางประวัติศาสตร์ยังทำให้เราขยಾಮุมมองการรับรู้อดีตไปสู่การตระหนักถึงความทรงจำบาดแผลที่เกิดขึ้นในสังคม ในแง่นี้ การถกเถียงทางประวัติศาสตร์ก็เป็นสิ่งสำคัญจึงแสดงให้เห็นว่าการรับรู้อดีตของเราไม่ได้เกิดขึ้นจากการที่เราต่างคนต่างจำ แต่การรับรู้อดีตของเราต้องเกิดขึ้นจากการถกเถียงและสืบหาความจริงร่วมกับคนอื่น

ในขณะเดียวกัน ริคัวร์ยังเสนอว่า การถกเถียงทางประวัติศาสตร์เป็นสิ่งที่ต้องเกิดขึ้นควบคู่กับการมีจุดยืนทางศีลธรรม แม้จะมีผู้โต้แย้งว่าประวัติศาสตร์เป็นการศึกษาอดีตจากมุมมองของผู้สังเกตการณ์ภายนอก แต่ริคัวร์แสดงให้เห็นว่าการศึกษาประวัติศาสตร์ทำให้เราสามารถรับรู้ความต่อเนื่องเชื่อมโยงระหว่างความทรงจำในอดีตและสภาพสังคมที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ภายใต้การแสดงให้เห็นความต่อเนื่องของประวัติศาสตร์ การนำเสนออดีตของประวัติศาสตร์จึงทำให้ผู้คนในสังคมสามารถตระหนักถึงหน้าที่ความรับผิดชอบต่อดีตกาลและหน้าที่ความรับผิดชอบต่อผู้อื่น

การอ้างถึงบทบาทหน้าที่ของผู้คนในสังคมทำให้เราสามารถอธิบายความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงกันระหว่างการตัดสินคุณค่าทางศีลธรรมของศาลและการตัดสินข้อเท็จจริงของประวัติศาสตร์ได้ เพราะแม้คำตัดสินของศาลจะแสดงให้เห็นว่าปัญหาเรื่องความทรงจำบาดแผลเป็นปัญหาเรื่องความยุติธรรม ในขณะที่การตัดสินข้อเท็จจริงของประวัติศาสตร์แสดงให้เห็นว่าปัญหาเรื่องความทรงจำบาดแผลเป็นปัญหาของการศึกษาทำความเข้าใจอดีต แต่ริคัวร์ชี้ให้เห็นว่ามุมมองการรับรู้อดีตจากจุดยืนของความยุติธรรมและจุดยืนของประวัติศาสตร์เป็นสิ่งที่ถ่ายทอดไปสู่การถกเถียงและการเรียนรู้ร่วมกันของสังคม ภายใต้การตระหนักถึงหน้าที่ความรับผิดชอบในการป้องกันเหตุการณ์เลวร้ายไม่ให้เกิดขึ้นอีก การเรียนรู้จากตัวอย่างเฉพาะ (exemplary singularity) ซึ่งเป็นการรับรู้เหตุการณ์เฉพาะในอดีตเป็นแบบอย่างในการเรียนรู้ของสังคมในปัจจุบัน จึงจะเป็นไปได้

The ultimate question, in fact, is knowing what responsible citizens make of a debate among historians and, beyond this, of the debate between judges and historians [...] The idea of exemplary singularity can only be formed by an

enlightened public opinion that transforms the retrospective judgment on the crime into a pledge to prevent its reoccurrence. (Ricoeur, 2004: 332)

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าประวัติศาสตร์จะมีบทบาทที่ทำให้การรับรู้อดีตของเราเกิดขึ้นภายใต้กรอบเวลาร่วมกับคนอื่น แต่การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความทรงจำและประวัติศาสตร์ของริเคอร์ยังชี้ให้เห็นข้อจำกัดของประวัติศาสตร์ จากลักษณะของประวัติศาสตร์ที่เป็นการนำเสนออดีตผ่านการวางโครงเรื่อง การนำเสนอความจริงของประวัติศาสตร์จึงเป็นการเล่าเรื่องที่น่าไปสู่การจดจำอะไรบางอย่าง แต่เป็นการหลงลืมอะไรบางอย่างเสมอ ภายใต้ข้อจำกัดของประวัติศาสตร์ ผู้เขียนจึงเสนอว่าความหลงลืมที่เกิดจากการเล่าเรื่องของประวัติศาสตร์ทำให้เราตระหนักถึงความสำคัญของความทรงจำ โดยการมีความทรงจำร่วมกับคนอื่นทำให้เราจดจำสิ่งที่ถูกหลงลืมได้อีกครั้ง ในแง่นี้ การมีความทรงจำจึงเป็นสิ่งที่ยืนยันความสัมพันธ์และความยุติธรรมที่เรามีต่อคนอื่น

ความสัมพันธ์ระหว่างความทรงจำ ความยุติธรรม และความลืม

ในวิทยานิพนธ์นี้ ผู้เขียนศึกษาแนวคิดเรื่องความทรงจำของริเคอร์จากปัญหาที่ความทรงจำบางอย่างถูกจดจำมากเกินไป ในขณะที่ความทรงจำบางอย่างกลับถูกหลงลืม ริเคอร์ได้วิเคราะห์ว่าปัญหาดังกล่าวเกิดจากลักษณะของความทรงจำที่ไม่ได้คงอยู่โดยตัวของมันเอง แต่ความทรงจำเป็นสิ่งที่อาศัยการถ่ายทอดผ่านพื้นที่ทางสังคม ภาษา และเรื่องเล่า หากความทรงจำเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของตัวตน ความสัมพันธ์ระหว่างความทรงจำและมิติทางสังคมก็แสดงให้เห็นว่าตัวตนของเราอาจถูกปรับเปลี่ยนไปตามอิทธิพลของสังคมที่จะรับรู้และระบุบอกตัวตนของเราอย่างไร

ความสัมพันธ์ระหว่างตัวตน เรื่องเล่า ความทรงจำยังทำให้การละเมิดธรรมชาติของความทรงจำ (abuses of memory) สามารถเกิดขึ้นได้ โดยเราจะเห็นปัญหาของเรื่องเล่าที่ทำให้เรารับรู้ตัวตนภายใต้ความทรงจำบางอย่าง เช่น ในกรณีของการปฏิวัติฝรั่งเศสที่การบอกเล่าเรื่องราวและการเฉลิมฉลองอดีตทำให้ความทรงจำของการปฏิวัติกลายเป็นส่วนหนึ่งของตัวตนความเป็นชาติฝรั่งเศส แต่การสถาปนาความทรงจำของการปฏิวัติเป็นความทรงจำหลักของชาติกลับส่งผลให้ผู้คนในสังคมไม่สามารถตระหนักถึงความทรงจำอื่นๆ ที่สังคมอาจมีร่วมกันได้ การฉลองความทรงจำของการปฏิวัติยังส่งผลให้ฝรั่งเศสในเวลาต่อมาไม่สามารถที่จะจดจำความทรงจำบาดแผลเป็นส่วนหนึ่งของประวัติศาสตร์ชาติร่วมกับการปฏิวัติฝรั่งเศสได้⁸⁶ ในแง่นี้ การประกอบสร้างตัวตนและความทรงจำจากเรื่องเล่าที่หยุดนิ่งตายตัวจึงส่งผลให้ผู้คนในสังคมไม่สามารถตระหนักได้ว่าเหตุการณ์ในอดีตอาจถูก

⁸⁶ Hutton, *History as an Art of Memory*, pp.144-145.

รับรู้หรือถูกตีความในมุมมองที่ต่างออกไป การเล่าเรื่องจึงเป็นการปรับแต่งความทรงจำซึ่งนำไปสู่การละเมิดธรรมชาติของความทรงจำ

For anyone who has crossed through all the layers of configuration and of narrative refiguration from the constitution of personal identity up to that of the identities of the communities that structure our ties of belonging, the prime danger, at the end of this path, lies in the handling of authorized, imposed, celebrated, commemorated history— of official history. The resource of narrative then becomes the trap, when higher powers take over this emplotment and impose a canonical narrative by means of intimidation or seduction, fear or flattery. (Ricoeur, 2004: 448)

ด้วยเหตุผลดังกล่าว ปัญหาเรื่องความทรงจำจึงนำไปสู่ข้อเสนอของริเคอร์ที่ชี้ให้เห็นว่าความทรงจำต้องอยู่ในความสัมพันธ์กับประวัติศาสตร์ เพราะประวัติศาสตร์เป็นจุดยืนที่ทำให้เราสามารถวิพากษ์วิจารณ์ความทรงจำได้ ประวัติศาสตร์เป็นสิ่งที่ช่วยขยายมุมมองการรับรู้อดีตของเรา และทำให้การรับรู้อดีตของเราเกิดขึ้นผ่านการถกเถียงและการสืบหาความจริงร่วมกับคนอื่น แต่ในขณะเดียวกัน การศึกษาแนวคิดเรื่องประวัติศาสตร์ของริเคอร์ก็แสดงให้เห็นว่า ประวัติศาสตร์เป็นการนำเสนออดีตที่อาศัยการวางโครงเรื่องแบบเรื่องเล่า การนำเสนอความจริงในประวัติศาสตร์จึงเป็นการเล่าเรื่องเล่าที่มีอะไรบางอย่างถูกหลงลืมไปเสมอ

จากปัญหาของความลืมนี่เกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างประวัติศาสตร์และเรื่องเล่า ริเคอร์ชี้ให้เห็นว่าปัญหาของความลืมนี้อาจถูกเข้าใจว่าเป็นปัญหาที่เราไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ เนื่องจากเราไม่สามารถจดจำทุกสิ่งทุกอย่าง หรือเล่าเรื่องราวของทุกสิ่งทุกอย่างได้ในเวลาเดียวกัน ความลืมนี่เกิดขึ้นนี้จึงอาจเป็นความลืมนี่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ (passive forgetting) แต่ริเคอร์เสนอว่า การลืมนี่ไม่ได้เกิดขึ้นโดยปราศจากความตั้งใจเสมอไป เนื่องจากความลืมนี่อาจเกิดจากการที่เราหลีกเลี่ยงที่จะรับรู้การกระทำผิด ความลืมนี่อาจเกิดขึ้นจากการเพิกเฉยต่อการสืบหาความจริง ความลืมนี่อาจเกิดจากการที่เราอยากหลงลืมความทรงจำบาดแผลที่เกิดขึ้นในสังคม ในมุมมองของริเคอร์ ข้อจำกัดของเรื่องเล่าและประวัติศาสตร์ที่ทำให้เราหลงลืมอะไรบางอย่างจึงทำให้เราตระหนักถึงความสำคัญของความทรงจำอีกครั้ง⁸⁷

ภายใต้การจดจำสิ่งต่างๆ เราจึงจะตระหนักได้ว่า ความทรงจำและความลืมนี่ไม่ได้เป็นของสองสิ่งที่แยกจากกันโดยสิ้นเชิง แต่ความลืมนี่เป็นสิ่งที่ปรากฏอยู่ในความทรงจำ เนื่องจากการที่เราจะบอก

⁸⁷ MHF, pp.448-449.

ได้ว่าเราหลงลืมอะไรบางอย่าง สิ่งที่ถูกกลืนนั้นก็ต้องมีร่องรอยหลงเหลืออยู่ในความทรงจำของเรา⁸⁸ ในขณะเดียวกัน การที่เราจะบอกได้ว่าเราจดจำอะไรบางอย่าง ความทรงจำก็ย่อมเกิดจากการให้ความสนใจไปที่เหตุการณ์บางอย่างในอดีต โดยที่เราหลงลืมส่วนอื่นๆ ของอดีตที่อยู่นอกเหนือความสนใจของเราไป จากการแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างความทรงจำและความลืม เราจึงจะตระหนักว่าความทรงจำจึงไม่ได้เกิดจากการจดจำสิ่งต่างๆ ที่มีความชัดเจนต่อเราเพียงอย่างเดียว แต่ความทรงจำยังเกิดขึ้นจากการจดจำสิ่งที่ถูกหลงลืมด้วย

การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความทรงจำและความลืมทำให้เราสามารถวิเคราะห์ประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นในกรณีของการฉลอมความทรงจำ โดยการฉลอมความทรงจำเป็นการรับรู้อดีตที่เกิดขึ้นจากการจดจำแ่มมบางอย่างของอดีต แต่การฉลอมความทรงจำทำให้เราไม่สามารถรับรู้ได้ว่าการจดจำอะไรบางอย่างเป็นการหลงลืมอะไรบางอย่างในเวลาเดียวกัน การฉลอมความทรงจำจึงสร้างข้อจำกัดให้กับการรับรู้อดีต และส่งผลการมีความทรงจำของเราไม่สามารถตระหนักถึงความไม่ยุติธรรมที่เกิดขึ้นต่อคนอื่น

ปัญหาของการฉลอมความทรงจำทำให้จุดยืนทางปรากฏการณ์วิทยาของริเคอร์มีความสำคัญมากยิ่งขึ้น เนื่องจากริเคอร์แสดงให้เห็นว่าความทรงจำเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นบนพื้นฐานความสัมพันธ์ที่เรามีต่อคนอื่น การมีความสัมพันธ์กับคนอื่นแสดงให้เห็นข้อจำกัดของสิ่งที่เราจดจำ เนื่องจากคนอื่นอาจมีความทรงจำและมุมมองการรับรู้อดีตที่แตกต่างไปจากเราได้ ภายใต้การมีความสัมพันธ์กับคนอื่น เราจึงจะสามารถตระหนักถึงความทรงจำของสิ่งที่ถูกกลืน ในขณะเดียวกัน การจดจำสิ่งต่างๆ ของเรายังเป็นแรงสนับสนุนให้ความทรงจำของคนอื่นกลายเป็นสิ่งที่รับรู้ กลายเป็นสิ่งที่ถูกยอมรับ และกลายเป็นสิ่งที่ถูกเข้าใจ ผ่านการที่เราจดจำเรื่องราวเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นร่วมไปกับคนอื่น หากปัญหาเรื่องความทรงจำบาดแผลเป็นปัญหาของความทรงจำที่ไม่ถูกจดจำโดยสังคม ความทรงจำบาดแผลที่เกิดขึ้นก็แสดงให้เห็นถึงหน้าที่ความรับผิดชอบของเราในการมีความทรงจำร่วมไปกับคนอื่น ภายใต้การมีความทรงจำที่เปิดสู่ความสัมพันธ์กับคนอื่น ความทรงจำบาดแผลจึงจะกลายเป็นส่วนหนึ่งของความทรงจำที่เราสามารถจดจำร่วมกันได้

In this way, as social agents remaster their capacity to give an account, one encounters once again along this path all of the obstacles related to the collapse of the forms of assistance that the memory of each person can find in the memory of others as they are capable of authorizing, of helping to give,

⁸⁸ MHF, pp.99-100.

an account in the most intelligible, acceptable, and responsible manner.
(Ricoeur, 2004: 449)

การศึกษาทางปรากฏการณ์วิทยายังแสดงให้เห็นว่าการมีความทรงจำร่วมกับคนอื่นไม่ได้หมายความว่าความทรงจำของเราจะต้องเกิดขึ้นจากการอยู่ในเหตุการณ์ร่วมกับคนอื่นเสมอไป แต่ความทรงจำร่วมยังเกิดจากการที่เรามีชุดประสบการณ์และความเข้าใจต่อโลกร่วมกับคนอื่น เช่น ในกรณีของประสบการณ์ต่อโรคระบาด ในบางประเทศโรคระบาดอาจคร่าชีวิตของผู้คนไปจำนวนมาก ในขณะที่บางประเทศอาจคิดค้นวัคซีนได้ทันเวลาซึ่งส่งผลให้มีผู้เสียชีวิตจำนวนไม่มาก แม้ว่าเราจะมีประสบการณ์ต่อสูญเสียผู้คนที่มีความสนิทใกล้ชิดหรือไม่ก็ตาม แต่การรับรู้สถานการณ์โรคระบาดผ่านคำบอกเล่าก็เป็นสิ่งที่ทำให้ผู้คนในแต่ละสังคมสามารถเชื่อมโยงประสบการณ์เข้าหากันได้

ภายใต้การมีความสัมพันธ์กับคนอื่น เราจึงจะเห็นความสำคัญของเรื่องเล่าที่ไม่ได้เป็นการจดจำอะไรบางอย่างที่นำไปสู่การหลงลืมอะไรบางอย่างเสมอไป แต่เรื่องเล่ายังมีบทบาทที่ทำให้เราจดจำสิ่งที่ถูกหลงลืมร่วมไปกับคนอื่นได้ ด้วยเหตุนี้ การถ่ายทอดความทรงจำผ่านภาษาและเรื่องเล่าจึงเป็นสิ่งสำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับปัญหาเรื่องความทรงจำบาดแผล เนื่องจากการเล่าเรื่องทำให้เกิดเหตุการณ์ที่ถูกหลงลืมกลับมาอยู่ในความทรงจำร่วมของสังคมอีกครั้ง ภายใต้การนำเสนอความทรงจำผ่านเรื่องเล่า ความไม่ยุติธรรมที่เกิดขึ้นกับความทรงจำบาดแผลจึงจะเป็นสิ่งที่เราเฝ้าระวังแก้ไขได้ผ่านการมีความทรงจำร่วมกันของผู้คนในสังคม

กล่าวโดยสรุปแล้ว จากการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความทรงจำและประวัติศาสตร์ ริเคอร์แสดงให้เห็นปัญหาของความทรงจำที่เกิดขึ้นจากการที่ความทรงจำบางอย่างถูกจดจำมากเกินไป ในขณะที่ความทรงจำบางอย่างกลับถูกหลงลืม ปัญหาเรื่องความทรงจำนำไปสู่ข้อถกเถียงเรื่องหน้าที่ต่อความทรงจำ โดยแนวคิดดังกล่าวเสนอว่าข้อเท็จจริงบางอย่างเป็นสิ่งที่เราต้องจดจำ เนื่องจากการปฏิเสธข้อเท็จจริงบางอย่างอาจนำไปสู่การลบเลือนการกระทำผิดที่เกิดขึ้นในสังคม อย่างไรก็ตาม แนวคิดดังกล่าวถูกโต้แย้งว่า การกำหนดสิ่งที่เราควรจำเป็นการละเมิดธรรมชาติของความทรงจำที่มีความเป็นปัจเจก โดยความทรงจำมีลักษณะเป็นการเลือกจำของเราแต่ละคนเสมอ นอกจากนี้ การกำหนดว่าอะไรเป็นสิ่งที่เราควรจำยังขัดขวางการศึกษาอดีตของประวัติศาสตร์ ในมุมมองของริเคอร์ หน้าที่ต่อความทรงจำจึงไม่ได้เป็นหน้าที่ในการจดจำข้อเท็จจริงเกี่ยวกับอดีต แต่หน้าที่ต่อความทรงจำเป็นหน้าที่ต่อความยุติธรรมและเป็นหน้าที่ความรับผิดชอบต่อคนอื่น ในขณะเดียวกัน ริเคอร์ยังเสนอว่าการมีความทรงจำต้องอยู่ในความสัมพันธ์กับประวัติศาสตร์ เนื่องจากประวัติศาสตร์ทำให้ความทรงจำไม่ได้เป็นสิ่งที่เราต่างคนต่างจำ แต่การรับรู้อดีตของเรายังต้องเกิดขึ้นผ่านการถกเถียงทางประวัติศาสตร์และการสืบหาความจริงร่วมกับคนอื่น

จากการศึกษาข้อถกเถียงใน *Memory, History, Forgetting* ผู้เขียนชี้ให้เห็นว่าสำหรับ ริเคอร์แล้ว ประวัติศาสตร์คือการนำเสนออดีตที่อาศัยการวางโครงเรื่องแบบเรื่องเล่า ข้อดังกล่าว ดังกล่าวส่งผลให้การนำเสนออดีตของประวัติศาสตร์มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับความทรงจำและความ เป็นจริงทางสังคม โดยประวัติศาสตร์มีความสัมพันธ์กับความทรงจำในฐานะที่เป็นการนำเสนออดีต ร่วมกัน การศึกษาประวัติศาสตร์เป็นการขยายมุมมองการรับรู้อดีตของความทรงจำผ่านการศึกษา ความสัมพันธ์ของเหตุการณ์ในภาพกว้าง การนำเสนออดีตของประวัติศาสตร์ที่เกิดขึ้นผ่านการศึกษา ทำความเข้าใจและการนำเสนอคำอธิบายจึงเป็นกระบวนการที่ทำให้เราสามารถนำเสนอความทรงจำ บาดแผลสู่การรับรู้ของสังคม

อย่างไรก็ตาม จุดยืนของประวัติศาสตร์ที่ให้ความสำคัญกับการโต้แย้งและการเห็นต่างทำให้ ประวัติศาสตร์ถูกตั้งข้อสงสัยว่าการถกเถียงทางประวัติศาสตร์อาจนำไปสู่ความขัดแย้งกับคำพิพากษา ของศาลที่จะก่อให้เกิดความยุติธรรมในสังคม นอกจากนี้ หากการศึกษาประวัติศาสตร์เป็นเพียงการ อธิบายเหตุการณ์โดยปราศจากการมีจุดยืนทางศีลธรรม การนำเสนอคำอธิบายทางประวัติศาสตร์ก็ไม่ ต่างอะไรจากการแก้ต่างให้การกระทำผิดที่เกิดขึ้น จากปัญหาดังกล่าว ผู้เขียนจึงนำเสนอบทบาทของ ประวัติศาสตร์ที่ทำให้เราสามารถรับรู้ความทรงจำบาดแผลเป็นส่วนหนึ่งของอดีตที่มีความต่อเนื่องมา สู่ปัจจุบัน ภายใต้ความต่อเนื่องทางประวัติศาสตร์ เราจึงจะสามารถตระหนักถึงหน้าที่ความรับผิดชอบ ต่ออดีตและตระหนักถึงหน้าที่ความรับผิดชอบต่อคนอื่นที่อยู่ร่วมกับเราในสังคม

ในท้ายที่สุดแล้ว ริเคอร์ยังชี้ให้เห็นความสำคัญของความทรงจำในความสัมพันธ์กับ ประวัติศาสตร์ โดยเราจะเห็นข้อจำกัดของประวัติศาสตร์ที่การนำเสนอความจริงบางอย่างเป็นการเล่า เรื่องที่มีอะไรบางอย่างถูกหลงลืมไปเสมอ ในแง่นี้ แม้ว่าการศึกษาประวัติศาสตร์จะทำให้เรารับรู้อดีต บนพื้นฐานทางญาณวิทยาร่วมกับคนอื่น แต่การมีความทรงจำยังเป็นสิ่งสำคัญ เนื่องจากการมีความ ทรงจำทำให้เราสามารถระลึกนึกถึงสิ่งที่ถูกลืมได้อีกครั้ง การมีความทรงจำของเราจึงอาจเป็นการ จดจำสิ่งต่างๆ โดยปราศจากการตระหนักถึงสิ่งที่ถูกหลงลืม แต่การจะมีความทรงจำที่ยุติธรรม ความ ทรงจำของเรายังต้องเกิดขึ้นผ่านการจดจำสิ่งที่ถูกหลงลืมร่วมไปกับคนอื่น

หากปัญหาของความทรงจำบาดแผลเป็นปัญหาของความไม่ยุติธรรมที่ไม่ถูกจดจำโดยผู้คนใน สังคม เราจะเห็นว่าปัญหาของความไม่ยุติธรรมย่อมไม่สามารถแก้ไขได้ด้วยการหลงลืมเหตุการณ์ที่ เกิดขึ้น เนื่องจากการหลงลืมความไม่ยุติธรรมย่อมส่งผลให้ความทรงจำและความสัมพันธ์ของผู้คนไม่ สามารถดำเนินต่อไปได้ ในแง่นี้ การตระหนักถึงหน้าที่ต่อความทรงจำจึงเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้เรา ตระหนักถึงหน้าที่ความรับผิดชอบต่อคนอื่นที่อยู่ร่วมกับเราในสังคม หากการศึกษาแนวคิดเรื่องความ ทรงจำของริเคอร์เริ่มต้นจากปัญหาของความทรงจำบาดแผลซึ่งเป็นความทรงจำที่ไม่ถูกจดจำโดย

สังคม การจดจำความทรงจำบาดแผลก็เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้ผ่านการตระหนักถึงความไม่ยุติธรรมและการรักษาความสัมพันธ์ที่เรามีต่อคนอื่น ภายใต้การมีความทรงจำที่เปิดสู่ความสัมพันธ์กับคนอื่น การมีความทรงจำของเราจึงจะสามารถนำไปสู่การมีความยุติธรรมต่อคนอื่นได้

บทสรุป

ในวิทยานิพนธ์นี้ ผู้เขียนศึกษางานเขียนเรื่อง *Memory, History, Forgetting* ของปอล ริเคอร์ผ่านคำถาม 2 ประการ คือ ความทรงจำตามทัศนะของริเคอร์คืออะไร และความทรงจำมีความสัมพันธ์กับอดีตและประวัติศาสตร์อย่างไร ในงานเขียนชิ้นดังกล่าว ผู้เขียนแสดงให้เห็นว่าริเคอร์เริ่มต้นศึกษาความทรงจำจากปัญหาในปรากฏการณ์วิทยา แม้ว่าปรากฏการณ์วิทยาจะเป็นระเบียบวิธีทางปรัชญาที่ทำให้เราสามารถย้อนกลับไปพิจารณาประสบการณ์ของความทรงจำในช่วงเวลาที่ความทรงจำก่อตัวขึ้น แต่ข้อเสนอทางปรากฏการณ์วิทยากลับทำให้เราเข้าใจความทรงจำบนพื้นฐานของสถานะสำนึก จากมุมมองของปรากฏการณ์วิทยา ความทรงจำจึงเป็นเรื่องของปัจเจกแต่ละคนซึ่งส่งผลให้การคิดเรื่องความทรงจำร่วมเป็นไปได้ ข้อเสนอดังกล่าวของปรากฏการณ์วิทยามักจะถูกโต้แย้งจากจุดยืนของสังคมวิทยาที่มองว่าความทรงจำมีลักษณะเป็นความทรงจำร่วมเสมอ

จากการศึกษาข้อถกเถียงระหว่างแนวคิดเรื่องความทรงจำของปัจเจกและแนวคิดเรื่องความทรงจำร่วม ริเคอร์ได้แสดงให้เห็นว่าแม้ความทรงจำจะเกิดขึ้นในมุมมองการรับรู้ของปัจเจก แต่การคงอยู่ของความทรงจำเป็นสิ่งที่อาศัยการสนับสนุนของคนอื่นและสังคม จากจุดยืนดังกล่าว ริเคอร์จึงเสนอว่าความทรงจำคือภาพลักษณ์ที่นำเสนออดีต ข้อเสนอของริเคอร์แสดงให้เห็นความทรงจำเป็นภาพปรากฏของสิ่งที่ไม่มีอยู่แล้ว สิ่งต่างๆ ที่เราจดจำจึงเป็นสิ่งที่เราจดจำร่วมกับคนอื่นได้ ในขณะเดียวกัน การศึกษาทางปรากฏการณ์วิทยาของริเคอร์ยังแสดงให้เห็นว่าประสบการณ์ของความทรงจำเป็นสิ่งที่เปิดสู่โลก คนอื่น และสังคม โดยความทรงจำไม่ได้เป็นสถานะสำนึกของปัจเจกที่ตัดขาดจากโลก แต่ความทรงจำเกิดขึ้นจากการดำรงอยู่ในโลกร่วมกับคนอื่นตั้งแต่ต้น ในแง่นี้ ความทรงจำจึงเป็นความทรงจำที่เรามีร่วมกับคนอื่นเสมอ

อย่างไรก็ตาม จากลักษณะของความทรงจำที่อาศัยการสนับสนุนของคนอื่นและสังคม ในทางกลับกัน ความทรงจำก็อาจถูกปฏิเสธโดยสังคมได้ เช่นในกรณีของความทรงจำบาดแผล ปัญหาเรื่องความทรงจำบาดแผลเป็นส่วนหนึ่งที่น่าไปสู่การทบทวนความสัมพันธ์ระหว่างความทรงจำและประวัติศาสตร์ เนื่องจากแม้ว่าประวัติศาสตร์จะช่วยขยายมุมมองความเข้าใจต่อเหตุการณ์ในอดีตผ่านการศึกษาบริบทความสัมพันธ์ของเหตุการณ์ในระยะเวลาช่วงยาว แต่ความทรงจำบาดแผลที่เกิดขึ้นในกรณีของเหตุการณ์โฮโลคอสต์กลับเป็นสิ่งที่อยู่นอกเหนือคำอธิบายที่เป็นระเบียบแบบแผนของประวัติศาสตร์ เหตุการณ์โฮโลคอสต์แสดงให้เห็นถึงความเลวร้ายที่เราไม่สามารถนำเสนอผ่านโครงเรื่องที่มีอยู่ในสังคม

จากการศึกษาแนวคิดเรื่องประวัติศาสตร์ของริเคอร์ ผู้เขียนได้แสดงให้เห็นว่าสำหรับริเคอร์แล้ว ประวัติศาสตร์เป็นการนำเสนออดีตที่อาศัยการวางโครงเรื่องแบบเรื่องเล่า แต่การอธิบายประวัติศาสตร์ผ่านเรื่องเล่าของริเคอร์ไม่ได้เป็นการลดทอนความสำคัญของระเบียบวิธีทางประวัติศาสตร์ ในทางตรงกันข้าม การเล่าเรื่องของประวัติศาสตร์ยังแสดงให้เห็นว่าประวัติศาสตร์มีจุดมุ่งหมายในการอธิบายความเป็นจริงที่อยู่นอกเหนือไปจากเรื่องที่ถูกล่า สำหรับริเคอร์แล้ว ประวัติศาสตร์จึงไม่ได้เป็นเพียงระเบียบวิธีในการศึกษาอดีตที่มีความเป็นภววิสัย แต่ประวัติศาสตร์ยังมีส่วนที่เชื่อมโยงกับความทรงจำและความเป็นจริงทางสังคม ภายใต้ความสัมพันธ์ต่อความทรงจำ ประวัติศาสตร์จึงมีบทบาทสำคัญในการทำให้ความทรงจำบาดแผลที่อยู่นอกเหนือขอบเขตความเข้าใจกลายเป็นสิ่งที่ถูกนำเสนอสู่การรับรู้ของสังคม

วิทยานิพนธ์นี้แสดงให้เห็นว่าแนวคิดเรื่องความทรงจำของริเคอร์เป็นสิ่งที่เราต้องทำความเข้าใจผ่านปัญหาเรื่องความทรงจำของปัจเจกและความทรงจำร่วม และปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างความทรงจำและประวัติศาสตร์ โดยข้อถกเถียงระหว่างความทรงจำของปัจเจกและความทรงจำร่วมแสดงให้เห็นมุมมองความเข้าใจต่อความทรงจำที่แตกต่างกัน แต่ริเคอร์ชี้ให้เห็นว่าจุดยืนต่อความทรงจำที่แตกต่างกันนี้เป็นสิ่งที่เราทำความเข้าใจได้จากการแสดงให้เห็นว่าความทรงจำเป็นการนำเสนออดีตที่เกิดขึ้นผ่านภาษาและเรื่องเล่า ในขณะเดียวกัน การอธิบายความทรงจำเป็นการนำเสนออดีตยังทำให้เราสามารถอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างความทรงจำและประวัติศาสตร์ จากการแสดงให้เห็นข้อถกเถียงเรื่องความทรงจำของริเคอร์ ในส่วนสุดท้ายของวิทยานิพนธ์ ผู้เขียนจึงชี้ให้เห็นว่าข้อถกเถียงเรื่องความทรงจำของริเคอร์ยังช่วยให้เราทำความเข้าใจปัญหาเรื่องความทรงจำที่เกิดขึ้นในสังคม โดยผู้เขียนนำเสนอตัวอย่างปัญหาเรื่องความทรงจำในกรณีของการพิพากษาคดี 6 ตุลา ซึ่งเป็นการฟ้องร้องต่อผู้อยู่ในเหตุการณ์ความรุนแรงวันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ.2519

ในวิทยานิพนธ์นี้ ผู้เขียนเริ่มต้นศึกษาแนวคิดเรื่องความทรงจำผ่านการชี้ให้เห็นคำถามเกี่ยวกับความทรงจำที่มักจะถูกมองข้ามโดยศาสตร์สาขาวิชาต่างๆ คือคำถามว่าความทรงจำคืออะไร และความทรงจำเป็นสิ่งที่เราศึกษาได้อย่างไร โดยทั่วไปแล้ว ความทรงจำเป็นสิ่งที่ถูกศึกษาในสาขาวิชาต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นวิทยาศาสตร์ จิตวิทยา สังคมวิทยา หรือประวัติศาสตร์ โดยการศึกษาความทรงจำในสาขาวิชาเหล่านี้ย่อมเกิดขึ้นจากสมมติฐานต่อความทรงจำที่แตกต่างกัน เช่น วิทยาศาสตร์อาจมองความทรงจำเป็นกระบวนการจัดเก็บข้อมูลที่เราศึกษาได้ผ่านระบบประสาท จิตวิทยาอาจมองความทรงจำเป็นกระบวนการรู้คิดที่ศึกษาได้ผ่านการทำการทดลอง สังคมวิทยาอาจมองความทรงจำเป็นปรากฏการณ์ทางสังคม อย่างไรก็ตาม การศึกษาความทรงจำโดยเริ่มต้นจากสมมติฐานเหล่านี้ย่อมทำให้เราไม่ได้ตั้งคำถามต่อการมีอยู่ของความทรงจำ และไม่ได้พิจารณาปรากฏการณ์ของความทรงจำในชั่วขณะที่ความทรงจำปรากฏต่อเรา

ในแง่นี้ ปรากฏการณ์วิทยาจึงเป็นระเบียบวิธีทางปรัชญาที่มีความสำคัญต่อการการศึกษาความทรงจำ เนื่องจากปรากฏการณ์วิทยาชี้ให้เห็นว่าเราไม่สามารถยอมรับสมมติฐานเกี่ยวกับสิ่งที่เราต้องการศึกษาไว้ล่วงหน้า แต่เราจำเป็นจะต้องหยุดความเชื่อและการตัดสินที่มีอคติของเราเอาไว้ (*epoché*) และย้อนกลับไปพิจารณาประสบการณ์ของความทรงจำที่ปรากฏต่อเราจริงๆ ในบทที่ 2 ของวิทยานิพนธ์ ผู้เขียนจึงศึกษาข้อเสนอเรื่องความทรงจำในงานเขียนเรื่อง *On the Phenomenology of the Consciousness of Internal Time* ของเอดมุนด์ ฮุสเซอร์ล โดยฮุสเซอร์ลแสดงให้เห็นว่าความทรงจำเป็นสิ่งที่แตกต่างจากจินตนาการอย่างมีนัยยะสำคัญ เนื่องจากความทรงจำเกิดขึ้นจากการรับรู้ในช่วงขณะปัจจุบัน ความทรงจำคือการรับรู้ความต่อเนื่องของการปรากฏ ในขณะที่จินตนาการเป็นการรับรู้ภาพที่ปรากฏในความนึกคิดโดยที่วัตถุดังกล่าวไม่ได้ปรากฏอยู่จริง

จากจุดยืนทางปรากฏการณ์วิทยาของฮุสเซอร์ล ริเคอร์ได้ชี้ให้เห็นข้อจำกัดของการวิเคราะห์ความทรงจำบนพื้นฐานของสถานะสำนึก โดยข้อเสนอของฮุสเซอร์ลทำให้ความทรงจำเป็นสถานะการระลึกของปัจเจกเสมอ ความทรงจำจึงกลายเป็นประสบการณ์เฉพาะของปัจเจกที่ตัดขาดจากโลกคนอื่น และสังคม และส่งผลให้ความทรงจำร่วมเป็นไปได้ จากปัญหาที่เกิดขึ้น ริเคอร์จึงเสนอว่าความทรงจำไม่ได้เป็นเพียงความต่อเนื่องของการปรากฏ แต่ความทรงจำยังเป็นภาพลักษณ์ที่น่าเสนออดีต โดยความทรงจำไม่ได้เกิดจากการรับรู้ความต่อเนื่องระหว่างอดีตและปัจจุบันเพียงอย่างเดียว แต่ความทรงจำยังเป็นการรับรู้อดีตที่เกิดขึ้นผ่านการมีภาพความทรงจำ การมีภาพความทรงจำแสดงให้เห็นว่าสิ่งต่างๆ ที่ถูกจดจำไม่ได้เป็นสิ่งที่ปรากฏต่อเราเสมอไป แต่ความทรงจำยังจดจำอดีตที่ผ่านพ้นไปแล้ว การนำเสนออดีตของความทรงจำแสดงให้เห็นว่าสิ่งต่างๆ ที่ถูกจดจำเป็นสิ่งที่อยู่นอกเหนือไปจากสถานะของสำนึก ในแง่นี้ สิ่งต่างๆ ที่เราจดจำจึงเป็นสิ่งที่ถูกจดจำโดยคนอื่นได้เช่นกัน

ในขณะเดียวกัน ริเคอร์ยังชี้ให้เห็นว่าปรากฏการณ์ของความทรงจำไม่ได้เป็นสถานะสำนึกของปัจเจกที่ตัดขาดจากโลกคนอื่น และสังคม แต่ประสบการณ์ของความทรงจำยังเกิดจากการดำรงอยู่ในโลกร่วมกับคนอื่นตั้งแต่ต้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง จากการที่ความทรงจำเป็นสิ่งที่เราตีความทำความเข้าใจและถ่ายทอดผ่านมิติของภาษา การมีภาษาเป็นที่ยืนยันความสัมพันธ์ที่เรามีต่อคนอื่น โดยคนอื่นในที่นี้ไม่ใช่คนอื่นที่แปลกแยกจากเราเหมือนในปรากฏการณ์วิทยาของฮุสเซอร์ล แต่เป็นคนอื่นที่สามารถมีภาษา มีประสบการณ์ มีความทรงจำร่วมกับเรา ในแง่นี้ การศึกษาประสบการณ์ของความทรงจำจึงไม่สามารถจำกัดขอบเขตอยู่ที่การศึกษาประสบการณ์ของปัจเจก แต่ปรากฏการณ์วิทยายังต้องศึกษาความทรงจำบนพื้นฐานของความเป็นจริงทางสังคม จากมุมมองของริเคอร์แล้ว การศึกษาปรากฏการณ์วิทยาจึงแสดงให้เห็นความทรงจำในมิติความเป็นปัจเจก โดยความทรงจำเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากการจดจำของปัจเจกแต่ละคน การที่เราจะจดจำอะไรย่อมขึ้นอยู่กับว่าเราให้ความสำคัญกับอะไร

และเราต้องการจะเก็บรักษาประสบการณ์อะไรเอาไว้ ในขณะเดียวกัน ความทรงจำยังมีมิติความเป็นสังคม โดยหากความทรงจำเป็นการปรากฏของสิ่งที่ไม่ได้อยู่แล้ว การจะยืนยันความถูกต้องของสิ่งที่เราจดจำก็จำเป็นจะต้องพึ่งพาการยืนยันจากคนอื่นและสังคม ภายใต้การอธิบายว่าความทรงจำคือการนำเสนออดีตที่เกิดขึ้นผ่านภาษา ความทรงจำจึงไม่ได้เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นและสิ้นสุดลงในสภาวะสำนึกของปัจเจก แต่ความทรงจำยังเป็นสิ่งที่เราจดจำผ่านการบอกเล่าและการจดจำสิ่งต่างๆ รวมไปถึงคนอื่น การมีความสัมพันธ์กับคนอื่นและสังคมจึงเป็นเงื่อนไขที่ทำให้ความทรงจำของเราเป็นไปได้

แม้ว่าข้อเสนอทางปรากฏการณ์วิทยาจะช่วยให้เราเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างความทรงจำปัจเจกและความทรงจำร่วม ริเคอร์ยังชี้ให้เห็นข้อจำกัดของความทรงจำที่นำไปสู่การเสนอว่าความทรงจำต้องอยู่ในความสัมพันธ์กับประวัติศาสตร์ ในบทที่ 3 ของวิทยานิพนธ์ ผู้เขียนแสดงให้เห็นปัญหาเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างความทรงจำและประวัติศาสตร์ที่เกิดขึ้นภายใต้พัฒนาการของประวัติศาสตร์สมัยใหม่ในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 โดยความทรงจำและประวัติศาสตร์เป็นสิ่งที่มีความพื้นฐานทางญาณวิทยาแตกต่างกัน ในขณะที่ประวัติศาสตร์มีสถานะเป็นศาสตร์ที่มีจุดมุ่งหมายในการศึกษาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับอดีตผ่านระเบียบวิธีที่มีความเป็นภววิสัย (objective) ความทรงจำกลับมีสถานะเป็นประสบการณ์ที่มีความเป็นอัตวิสัยและมีความเป็นสังคม (subjective/collective) ภายใต้พัฒนาการในมิติทางญาณวิทยาของประวัติศาสตร์ ความทรงจำจึงเป็นสิ่งที่เราต้องศึกษาและตรวจสอบผ่านระเบียบวิธีของประวัติศาสตร์เสมอ หากความทรงจำเป็นสิ่งที่เราไม่สามารถพิสูจน์ได้บนพื้นฐานของหลักฐานทางประวัติศาสตร์ ความทรงจำดังกล่าวก็ย่อมสูญเสียความน่าเชื่อถือ

อย่างไรก็ตาม ประเด็นเรื่องความทรงจำได้กลายเป็นปัญหาสำคัญอีกครั้งในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 20 โดยริเคอร์ได้ตั้งข้อสังเกตถึงปัญหาของความทรงจำที่ความทรงจำบางอย่างถูกจดจำมากเกินไป ในขณะที่ความทรงจำบางอย่างกลับถูกหลงลืม ผู้เขียนได้นำเสนอปัญหาที่เกิดขึ้นในกรณีการฉลองความทรงจำของการปฏิวัติฝรั่งเศส โดยการปฏิวัติฝรั่งเศสเป็นเหตุการณ์ที่มีความสำคัญต่อประวัติศาสตร์และตัวตนความเป็นชาติของฝรั่งเศส แต่การฉลองความทรงจำของการปฏิวัติกลับส่งผลให้เกิดการรับรู้อดีตในมุมมองที่จำกัด และกลายเป็นเรื่องยากที่ฝรั่งเศสจะจดจำความทรงจำบาดแผลเป็นส่วนหนึ่งของประวัติศาสตร์ชาติ ไม่ว่าจะเป็นความพ่ายแพ้ต่อเยอรมันในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 การสูญเสียอาณานิคมในอินโดจีน หรือความขัดแย้งในแอลจีเรีย การจะจดจำความทรงจำบาดแผลที่เกิดขึ้นจึงนำไปสู่การเสนอแนวคิดเรื่องหน้าที่ต่อความทรงจำ โดยหน้าที่ต่อความทรงจำแสดงให้เห็นว่าการมีความทรงจำต่ออดีตไม่ใช่สิ่งที่ใครจะจดจำอย่างไรก็ได้ แต่ข้อเท็จจริงบางอย่าง เช่น การเกิดขึ้นของโฮโลคอสต์ เป็นข้อเท็จจริงที่ไม่สามารถปฏิเสธได้

แต่ในขณะเดียวกัน ริเคอร์ยังชี้ให้เห็นความสำคัญของประวัติศาสตร์ที่ช่วยขยายมุมมองความเข้าใจที่เรามีต่ออดีต ในมุมมองของริเคอร์ การศึกษาทางประวัติศาสตร์เป็นการรับรู้อดีตในลักษณะที่แตกต่างจากความทรงจำ เนื่องจากประวัติศาสตร์เป็นการนำเสนออดีตผ่านการศึกษาเอกสารหลักฐาน ประวัติศาสตร์นำเสนอมุมมองความเข้าใจต่อเหตุการณ์ผ่านการศึกษาบริบทความสัมพันธ์ของเหตุการณ์ในระยะเวลาช่วงยาว ประวัติศาสตร์จึงแตกต่างจากความทรงจำที่เป็นการรับรู้อดีตในมุมมองที่จำกัด

อย่างไรก็ตาม ริเคอร์ยังเสนอว่าประวัติศาสตร์คือการนำเสนออดีตที่อาศัยการวางโครงเรื่องแบบเรื่องเล่า การชี้ให้เห็นลักษณะความเป็นเรื่องเล่าทำให้การศึกษาทางประวัติศาสตร์มีส่วนที่เชื่อมโยงกับความทรงจำและความเป็นจริงทางสังคม ในด้านหนึ่ง การเล่าเรื่องของประวัติศาสตร์ไม่ได้ลดทอนความสำคัญของระเบียบวิธีทางประวัติศาสตร์ แต่การเล่าเรื่องยังเกิดจากการเรียบเรียงเหตุการณ์ในความสัมพันธ์กับโครงสร้างเปลี่ยนแปลงในภาพกว้าง การเล่าเรื่องแสดงให้เห็นว่าเราสามารถนำเสนอเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นผ่านคำอธิบายในระดับมหภาคหรือระดับจุลภาค ภายใต้การจัดวางบริบทความสัมพันธ์ของเหตุการณ์ผ่านเรื่องเล่า การศึกษาทางประวัติศาสตร์ที่เป็นการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลในเชิงปริมาณจึงจะกลายมาเป็นส่วนหนึ่งของความเข้าใจที่เรามีต่ออดีต

ในขณะที่ยังอีกด้านหนึ่ง การเข้าใจประวัติศาสตร์เป็นการนำเสนออดีตยังแสดงให้เห็นจุดมุ่งหมายของประวัติศาสตร์ที่ต้องการนำเสนอความเป็นจริงที่อยู่นอกเหนือไปจากเรื่องที่ถูกละเลขาเสนอ ดังกล่าวทำให้ประวัติศาสตร์มีบทบาทสำคัญต่อการศึกษาความทรงจำบาดแผล เนื่องจากหากการศึกษาไฮโลคอสต์แสดงให้เห็นว่าเหตุการณ์ไฮโลคอสต์เป็นความเลวร้ายที่อยู่นอกเหนือขอบเขตความนึกคิดของสังคม การนำเสนออดีตของประวัติศาสตร์ที่เกิดขึ้นผ่านการอธิบายและการทำความเข้าใจก็เป็นสิ่งที่ทำให้ความทรงจำบาดแผลที่อยู่นอกเหนือขอบเขตความเข้าใจกลายเป็นสิ่งที่เราสามารถนำเสนอสู่การรับรู้ของสังคม

จากความสัมพันธ์ระหว่างความทรงจำและประวัติศาสตร์ที่เกิดขึ้น ในส่วนสุดท้ายของวิทยานิพนธ์ ผู้เขียนยังแสดงให้เห็นบทบาทที่แตกต่างกันของประวัติศาสตร์และความทรงจำ แม้ว่าการศึกษาทางประวัติศาสตร์จะไม่ได้นำไปสู่การกำหนดสิ่งที่ควรจดจำและบรรทัดฐานทางศีลธรรมเหมือนแนวคิดเรื่องความยุติธรรม แต่ประวัติศาสตร์ยังมีความสำคัญต่อความทรงจำ เนื่องจากประวัติศาสตร์ทำให้ความทรงจำไม่ใช่สิ่งที่เราต่างคนต่างจำ การศึกษาประวัติศาสตร์ชี้ให้เห็นว่าการรับรู้อดีตของเรายังต้องเกิดขึ้นผ่านการถกเถียงและสืบหาความจริงร่วมกับคนอื่น การถกเถียงทางประวัติศาสตร์แสดงให้เห็นว่าปัญหาเรื่องความทรงจำบาดแผลไม่ได้ถูกแก้ไขผ่านแนวคิดเรื่องความ

ยุติธรรมเพียงอย่างเดียว แต่ปัญหาเรื่องความทรงจำบาดแผลยังเป็นสิ่งที่ต้องนำมาถกเถียงและศึกษาข้อเท็จจริงในพื้นที่ทางสังคมเพื่อที่ผู้คนจะสามารถเรียนรู้ทำความเข้าใจร่วมกันได้

แม้ว่าการนำเสนอคำอธิบายทางประวัติศาสตร์ต่อเหตุการณ์โฮโลคอสต์อาจถูกโต้แย้งว่าจะเป็นการแก้ต่างให้ผู้กระทำผิดและเป็นการลดทอนความรุนแรงที่เกิดขึ้น แต่ในขณะเดียวกัน การศึกษาทางประวัติศาสตร์ยังมีความสำคัญต่อการมีจุดยืนทางศีลธรรม โดยริเคอร์เสนอนักประวัติศาสตร์มีบทบาททั้งในการย้ำเตือนการกระทำผิดและมีบทบาทในการสร้างความเข้าใจให้กับสังคม สำหรับริเคอร์ การถกเถียงทางประวัติศาสตร์ไม่ได้ขัดแย้งกับการมีจุดยืนทางศีลธรรมเสมอไป ภายใต้การศึกษาประวัติศาสตร์ เราจึงจะสามารถรับรู้ความทรงจำบาดแผลเป็นส่วนหนึ่งของอดีตที่มีความต่อเนื่องมาสู่ปัจจุบัน จากความต่อเนื่องทางประวัติศาสตร์ที่เกิดขึ้น ความทรงจำบาดแผลจึงจะไม่ได้เป็นเรื่องของอดีตที่แปลกแยกจากปัจจุบัน แต่การรับรู้ความทรงจำบาดแผลผ่านประวัติศาสตร์ยังทำให้เราตระหนักถึงหน้าที่ความรับผิดชอบต่อดิตและหน้าที่ความรับผิดชอบต่อคนอื่นที่อยู่ร่วมกับเราในสังคม

ในท้ายที่สุดแล้ว การศึกษาความสำคัญของประวัติศาสตร์ยังทำให้เราตระหนักถึงความสำคัญของความทรงจำ โดยหากประวัติศาสตร์เป็นการนำเสนออดีตที่อาศัยการวางโครงเรื่องแบบเรื่องเล่า เราจะเห็นข้อจำกัดของประวัติศาสตร์ที่การนำเสนอความจริงบางอย่างย่อมเป็นการเล่าเรื่องที่มีอะไรบางอย่างถูกหลงลืมไปเสมอ ในแง่นี้ ความทรงจำจึงเป็นสิ่งสำคัญ เพราะภายใต้การมีความทรงจำ สิ่งที่ถูกหลงลืมจึงจะกลับมาเป็นสิ่งที่ถูกจดจำได้อีกครั้ง บนพื้นฐานความสัมพันธ์ระหว่างความทรงจำและความลืม เรื่องเล่าจึงเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้เราจดจำความทรงจำบาดแผลร่วมไปกับคนอื่น ภายใต้การมีความทรงจำร่วมไปกับคนอื่น การมีความทรงจำของเราจึงจะสามารถเป็นความยุติธรรมต่อคนอื่นได้

กล่าวโดยสรุปแล้ว การศึกษาแนวคิดเรื่องความทรงจำของริเคอร์แสดงให้เห็นว่าความทรงจำไม่ได้เป็นเพียงสถานะสำนึกของปัจเจก แต่ความทรงจำยังเป็นการนำเสนออดีตที่อาศัยการสนับสนุนของคนอื่นและสังคม ในขณะเดียวกัน ริเคอร์ยังแสดงให้เห็นปัญหาของความทรงจำที่ความทรงจำบางอย่างอาจถูกจดจำมากเกินไป ในขณะที่ความทรงจำบางอย่างกลับถูกหลงลืม จากปัญหาที่เกิดขึ้น ริเคอร์จึงเสนอว่าความทรงจำเป็นสิ่งที่เราต้องคำนึงถึงความยุติธรรมต่อคนอื่น และความทรงจำยังต้องอยู่ในความสัมพันธ์กับประวัติศาสตร์

ข้อถกเถียงเรื่องความทรงจำของริเคอร์เป็นสิ่งที่ช่วยให้เราทำความเข้าใจปัญหาเรื่องความทรงจำที่เกิดขึ้นในสังคม โดยผู้เขียนนำเสนอตัวอย่างปัญหาเรื่องความทรงจำในกรณีของการพิพากษาคดี 6 ตุลาซึ่งเป็นการฟ้องร้องต่อผู้อยู่ในเหตุการณ์ความรุนแรงเมื่อวันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ.2519 โดยเหตุการณ์ 6 ตุลาถือเป็นประวัติศาสตร์บาดแผลของสังคมไทย เพราะแทนที่รัฐจะมีหน้าที่ในการรักษา

ความสงบสุขของประชาชน แต่รัฐกลับเป็นผู้กระทำความรุนแรงต่อประชาชนเอง ในบทความเรื่อง “ความทรงจำกับประวัติศาสตร์บาดแผล” ธงชัย วินิจจะกูลได้วิเคราะห์ว่าเหตุการณ์ 6 ตุลาถือเป็นเหตุการณ์ที่มีความแปลกประหลาดจากขนบการเขียนประวัติศาสตร์ของไทย เนื่องจาก “อาชญากรรมที่รัฐหรือผู้ปกครองร่วมกันข่มเหงรังแกประชาชนเป็นเรื่องเข้าใจลำบาก และเข้าใจไม่ค่อยได้กับอุดมการณ์ทางประวัติศาสตร์ชาติไทยตามที่พร่ำสอนถ่ายทอดกันมา”⁸⁹ ปัญหาของเหตุการณ์ 6 ตุลาจึงเป็นปัญหาของความทรงจำบาดแผลที่ความเลวร้ายของเหตุการณ์ดังกล่าวไม่สามารถถ่ายทอดออกมาได้โดยง่าย เนื่องจากผู้คนในสังคมไม่มีกรอบโครงเรื่องที่นำมาใช้เทียบเคียงหรือใช้ทำความเข้าใจเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น

ปัญหาของความทรงจำบาดแผลสะท้อนให้เห็นถึงธรรมชาติของความทรงจำที่ไม่ได้เป็นเพียงสถานะสำนึกของปัจเจก แต่ความทรงจำยังเป็นสิ่งที่ถูกทำความเข้าใจผ่านภาษาและความทรงจำเป็นสิ่งที่ก่อตัวขึ้นในความสัมพันธ์กับคนอื่นและสังคม โดยธงชัยชี้ให้เห็นว่าเหตุการณ์ในวันที่ 6 ตุลาคมถูกให้ชื่อเรียกที่แตกต่างกันมากมาย คือ “การฆาตกรรมโหดเมื่อ 6 ตุลา 19 ถูกทางการเรียกว่าเป็นการจลาจล การก่อความไม่สงบ ในเวลาเดียวกัน พคท. และกลุ่มฝ่ายซ้ายเรียกว่าการปราบปรามประชาชน”⁹⁰ การที่เหตุการณ์ดังกล่าวมีชื่อเรียกอย่างไร่อมเป็นสิ่งที่กำหนดความหมายให้กับอดีตในรูปแบบที่แตกต่างกัน การเรียกเหตุการณ์ดังกล่าวเป็นการจลาจลย่อมเป็นการสร้างความชอบธรรมให้กับรัฐ การเรียกเหตุการณ์ดังกล่าวเป็นการปราบปรามประชาชนย่อมแสดงให้เห็นความขัดแย้งระหว่างรัฐและประชาชน ในขณะที่การเรียกสิ่งที่เกิดขึ้นในวันที่ 6 ตุลาคมว่าเป็นเพียงเหตุการณ์ 6 ตุลาแทนที่จะเป็นการฆ่าสังหารหมู่ (massacre) ก็ย่อมส่งผลให้ความรุนแรงของเหตุการณ์ 6 ตุลาถูกลดทอนลง ในแง่นี้ ความทรงจำจึงไม่ได้เป็นเรื่องของประสบการณ์ที่ดำรงอยู่อย่างเป็นอิสระจากการตีความทำความเข้าใจ แต่ความทรงจำเป็นสิ่งที่ถูกประกอบสร้างผ่านภาษาและผ่านความเข้าใจร่วมกันของสังคมเสมอ การสร้างชื่อเรียกเหตุการณ์ 6 ตุลาคมที่ผิดเพี้ยนไปจากความเป็นจริงย่อมเป็นการสร้างกรอบความคิดความเข้าใจให้กับผู้คนในสังคม และส่งผลให้การรับรู้ข้อเท็จจริงเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้ยาก

อย่างไรก็ตาม เหตุการณ์ในวันที่ 6 ตุลาคมเป็นสิ่งที่ถูกพิจารณาและทำความเข้าใจอีกครั้งในชั้นศาล จากการดำเนินคดีกับกลุ่มผู้เกี่ยวข้อง 18 คนที่ถูกกล่าวหาเป็นจำเลยคดีคอมมิวนิสต์ ในงานเขียนเรื่อง *Moments of Silence* ธงชัยได้ชี้ให้เห็นว่า แทนที่การฟ้องร้องคดี 6 ตุลาจะเป็นการนำเสนอหลักฐานเพื่อเอาผิดกับกลุ่มนักศึกษา แต่การพิจารณาคดีในเดือนสิงหาคม ปี 2520 กลับเป็น

⁸⁹ ธงชัย วินิจจะกูล, “ความทรงจำกับประวัติศาสตร์บาดแผล กรณีการปราบปรามนองเลือด 6 ตุลา 19,” *รัฐศาสตร์สาร* 19, 3 (2539): 36.

⁹⁰ ธงชัย วินิจจะกูล, “ความทรงจำกับประวัติศาสตร์บาดแผล กรณีการปราบปรามนองเลือด 6 ตุลา 19,” หน้า 40.

พื้นที่ที่กลุ่มนักศึกษาได้มีโอกาสได้เถียงจนนำไปสู่การเปิดเผยความจริงว่าเหตุการณ์ในวันที่ 6 ตุลาคมเป็นการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ที่เกิดขึ้นโดยเจ้าหน้าที่รัฐ การมีสื่อมวลชนเข้าร่วมการพิจารณาคดียังทำให้เรื่องราวที่เกิดขึ้นในวันที่ 6 ตุลาคมถูกถ่ายทอดไปสู่สังคม⁹¹ ภายใต้กระบวนการไต่สวนในชั้นศาล การถกเถียงและการสืบสวนความผิดจะนำไปสู่ความยุติธรรมจึงเกิดขึ้นได้ จากการศึกษาข้อถกเถียงของริเคอร์ ผู้เขียนนำเสนอความสำคัญของการตัดสินคดีในชั้นศาล 2 ประการ ประการแรก การตัดสินคดีในชั้นศาลเป็นพื้นที่ที่คู่กรณีทั้งสองฝ่ายสามารถนำเสนอพยานหลักฐานให้เป็นที่ปรากฏได้ การนำเสนอพยานหลักฐานแสดงให้เห็นว่าคำตัดสินของศาลเป็นสิ่งที่ต้องเกิดขึ้นผ่านการพิจารณาข้อพิพาทจากทั้งสองฝ่ายอย่างเท่าเทียมกัน ภายใต้การถกเถียงที่เกิดขึ้นในชั้นศาล การตัดสินคดีที่จะคืนความยุติธรรมให้กับผู้เสียหายและการลงโทษผู้กระทำผิดจึงจะเป็นไปได้⁹² ประการที่สอง การตัดสินคดีในชั้นศาลยังมีความสำคัญจากการทำให้ความยุติธรรมสามารถเกิดขึ้นได้ในสังคม โดยการตัดสินคดีในพื้นที่ของศาลเป็นสิ่งสร้างข้อยุติให้กับปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้น การตัดสินคดีในชั้นศาลเป็นสิ่งที่สร้างบรรทัดฐานทางศีลธรรมและการตระหนักรู้ (recognition) ต่อการกระทำที่เกิดขึ้น หากการตัดสินคดีในพื้นที่ของศาลไม่สามารถนำไปสู่ข้อยุติที่เป็นธรรมได้ ความเสียหายที่เกิดจากการกระทำความผิดนั้นก็จะส่งผลกระทบต่อการใช้ชีวิตร่วมกันในสังคม⁹³

การตัดสินคดีเหตุการณ์ 6 ตุลา ยังแสดงให้เห็นปัญหาของการตัดสินว่าอะไรเป็นสิ่งที่ควรจดจำหรืออะไรเป็นสิ่งที่ควรถูกลืม โดยเราจะเห็นปัญหาจากพระราชบัญญัตินิรโทษกรรมที่เกิดขึ้น ซึ่งคำตัดสินของศาลได้นำไปสู่ข้อสรุปที่ว่า “บรรดาการกระทำทั้งหลายทั้งปวงของบุคคลใดๆที่เกิดขึ้นในหรือเกี่ยวเนื่องกับการชุมนุมในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ระหว่างวันที่ 4 ถึงวันที่ 6 ตุลาคม 2519 และ ได้กระทำในระหว่างวันที่ 4 ถึงวันที่ 6 ตุลาคม 2519 ไม่ว่าจะได้กระทำในหรือนอกมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และไม่ว่ากระทำในฐานะเป็นตัวการ ผู้สนับสนุน ผู้ใช้ให้กระทำ หรือผู้ถูกใช้ หากการกระทำนั้นผิดกฎหมาย ก็ให้ผู้กระทำพ้นจากความผิดและความรับผิดโดยสิ้นเชิง”⁹⁴

แม้แนวคิดเรื่องการนิรโทษกรรมจะแตกต่างจากแนวคิดเรื่องหน้าที่ต่อความทรงจำ เนื่องจากแนวคิดดังกล่าวไม่ได้กำหนดว่าอะไรเป็นสิ่งที่เราควรจดจำ แต่การนิรโทษกรรมเป็นกฎหมายที่บ่งบอกว่าอะไรเป็นสิ่งที่ควรถูกลืม จากการศึกษาข้อถกเถียงเรื่องความทรงจำ ผู้เขียนนำเสนอปัญหาที่เกิดจากพระราชบัญญัตินิรโทษกรรมดังกล่าว 3 ประการ ประการแรก การนิรโทษกรรมเป็นการใช้

⁹¹ Thongchai Winichakul, *Moments of Silence: The Unforgetting of the October 6, 1976, Massacre in Bangkok* (University of Hawaii Press, 2020), pp.82-85.

⁹² MHF, pp.318-319.

⁹³ MHF, pp.319-320.

⁹⁴ “พระราชบัญญัตินิรโทษกรรมฯ”, *ราชกิจจานุเบกษา* 95 (16 กันยายน 2521): 2.

กฎหมายเพื่อปฏิเสธเหตุการณ์ความรุนแรงและการกระทำผิดที่เกิดขึ้น ในวิทยานิพนธ์นี้ ผู้เขียนชี้ให้เห็นว่าการตัดสินทางศีลธรรมต่อความทรงจำเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้บนพื้นฐานของความยุติธรรม โดยแนวคิดเรื่องหน้าที่ต่อความทรงจำแสดงให้เห็นว่าความทรงจำเป็นหน้าที่ทางศีลธรรมที่เรามีต่อคนอื่น ภายใต้การเสนอว่าความทรงจำเป็นส่วนหนึ่งของหน้าที่ทางศีลธรรม การมีความทรงจำของเราจึงเป็นสิ่งที่ต้องคำนึงถึงความยุติธรรมต่อคนอื่น แต่แทนที่การใช้กฎหมายจะทำให้ผู้คนในสังคมจดจำความทรงจำบาดแผล การนิรโทษกรรมกลับเป็นคำตัดสินที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้สังคมลืมเรื่องราวที่เกิดขึ้นในมุมมองของริเคอร์ การนิรโทษกรรมยังจำเป็นจะต้องเกิดขึ้นภายใต้แนวคิดเรื่องความยุติธรรม โดยการนิรโทษกรรมจะมีความถูกต้องชอบธรรมได้บนพื้นฐานของความยุติธรรมเท่านั้น เช่น ในกรณีที่ผู้กระทำความผิดได้รับบทลงโทษและได้ชดใช้ความผิดแล้ว แต่ผู้คนในสังคมยังคงจดจำความผิดและไม่ยอมให้ความบาดหมางสิ้นสุดลง ในกรณีดังกล่าว การนิรโทษกรรมจึงจะเป็นการมอบความยุติธรรมให้กับผู้ที่เคยกระทำผิด⁹⁵ ภายใต้เงื่อนไขดังกล่าว การนิรโทษกรรมจึงจะมีความถูกต้องชอบธรรม ซึ่งแตกต่างจากการนิรโทษกรรมในกรณีของ 6 ตุลา เนื่องจากการนิรโทษกรรมดังกล่าวไม่ได้เกิดขึ้นบนพื้นฐานของความยุติธรรม

ประการที่สอง การมองปัญหาเรื่องความทรงจำเป็นปัญหาทางศีลธรรมยังทำให้ความทรงจำไม่ได้อยู่ในความสัมพันธ์กับประวัติศาสตร์ จากการศึกษาข้อถกเถียงของริเคอร์ ผู้เขียนแสดงให้เห็นว่าแม้การถกเถียงในพื้นที่ของศาลจะทำให้การตัดสินทางศีลธรรมต่อความทรงจำเป็นไปได้ แต่การถกเถียงในพื้นที่ของศาลก็มีข้อจำกัด เนื่องจากการถกเถียงในพื้นที่ของศาลเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเพียงเพื่อที่จะระบุตัวผู้กระทำผิดและเพื่อกำหนดบทลงโทษที่เหมาะสม การพิจารณาคดีของศาลจึงมีขอบเขตความสนใจอยู่ที่การกระทำของปัจเจก และกระบวนการของศาลเป็นการถกเถียงที่นำไปสู่ข้อสรุปที่ทุกฝ่ายสามารถเห็นพ้องต้องกันได้ (consensus) แต่ในขณะเดียวกัน ริเคอร์ได้เสนอว่าคำตัดสินของศาลยังต้องกลายเป็นส่วนหนึ่งของการถกเถียงในพื้นที่ทางสังคม โดยการรับรู้เหตุการณ์ในอดีตไม่ได้สิ้นสุดลงที่คำตัดสินของศาล แต่เหตุการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้นยังเป็นเรื่องที่เราต้องศึกษาทำความเข้าใจผ่านประวัติศาสตร์ จากมุมมองของประวัติศาสตร์ ปัญหาเรื่องความทรงจำบาดแผลจึงไม่ใช่ปัญหาของการกระทำผิดโดยใครคนใดคนหนึ่ง แต่ความทรงจำบาดแผลเป็นสิ่งที่เราต้องทำความเข้าใจผ่านการศึกษาความสัมพันธ์ของเหตุการณ์ในระยะเวลาช่วงยาว ภายใต้การศึกษาทางประวัติศาสตร์ ผู้คนในสังคมจึงจะสามารถพัฒนาความรู้ความเข้าใจต่ออดีตร่วมกันได้ การถกเถียงทางประวัติศาสตร์แสดงให้เห็นว่าการรับรู้อดีตไม่ได้เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากการกำหนดว่าอะไรเป็นสิ่งที่ควรจดจำหรืออะไรเป็นสิ่งที่ควรถูกลืม แต่การรับรู้อดีตเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากการถกเถียงและสืบหาความจริงร่วมกับคนอื่น

⁹⁵ MHF, p.455.

ด้วยเหตุนี้ การตัดสินนิรโทษกรรมจึงเป็นปัญหา เนื่องจากคำตัดสินของศาลเป็นการนำเสนอข้อยุติให้กับการถกเถียงเรื่อง 6 ตุลา โดยที่ข้อเท็จจริงของเหตุการณ์ดังกล่าวไม่ได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของการถกเถียงในพื้นที่ทางสังคม การกำหนดให้สังคมจดจำหรือไม่จดจำอะไรจึงเป็นการทำให้ความทรงจำบาดแผลไม่ได้ถูกศึกษาโดยประวัติศาสตร์ โดยในวิทยานิพนธ์นี้ ผู้เขียนแสดงให้เห็นว่าการศึกษาทางประวัติศาสตร์เป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้การนำเสนอความทรงจำบาดแผลเป็นไปได้ การปฏิเสธความสัมพันธ์ระหว่างความทรงจำและประวัติศาสตร์จึงทำให้ความทรงจำต่อเหตุการณ์ 6 ตุลา กลายเป็นความทรงจำบาดแผลที่ลืมไม่ได้จำไม่ลง นอกจากนี้ การปฏิเสธความสัมพันธ์กับประวัติศาสตร์ยังทำให้ความทรงจำกลายเป็นเรื่องของการจดจำในสิ่งที่เราอยากจำ โดยริเคอร์ซีชี้ให้เห็นว่า หากความทรงจำเป็นสิ่งที่เราต่างคนต่างจำ ความทรงจำก็ไม่อาจคงอยู่ต่อไปได้ เนื่องจากความทรงจำเป็นสิ่งที่อาศัยการสนับสนุนของคนอื่นและสังคม ในแง่นี้ การตัดสินทางศีลธรรมต่อความทรงจำจึงต้องเกิดขึ้นควบคู่กับการศึกษาทางประวัติศาสตร์ โดยภายใต้การศึกษาทางประวัติศาสตร์ ความทรงจำของเราจึงจะเปิดสู่การถกเถียงและการสืบหาความจริงร่วมกับคนอื่น

ประการที่สาม การปฏิเสธความสัมพันธ์ระหว่างความทรงจำและประวัติศาสตร์ยังทำให้ผู้คนในสังคมไม่อาจตระหนักถึงหน้าที่ความรับผิดชอบร่วมกันต่อความทรงจำบาดแผล โดยปัญหาเรื่องความทรงจำบาดแผลแสดงให้เห็นเหตุการณ์ที่อยู่นอกเหนือขอบเขตความเข้าใจและคำอธิบายทางประวัติศาสตร์ ความทรงจำบาดแผลอาจถูกรับรู้เป็นความชั่วร้ายเกินกว่าที่เราจะเข้าใจ เช่น การที่เราเห็นรูปถ่ายของเด็กผู้ชายที่ยิ้มหัวเราะให้กับการใช้ความรุนแรงต่อเหยื่อผู้เคราะห์ร้าย จากมุมมองของเรา เหตุการณ์ดังกล่าวย่อมเป็นความโหดร้ายที่ไม่อาจยอมรับได้ แต่การรับรู้เหตุการณ์ในอดีตผ่านมุมมองทางศีลธรรมย่อมทำให้เรารับรู้ความทรงจำบาดแผลเป็นสิ่งที่แปลกแยกไปจากปัจจุบัน ในขณะที่การศึกษาข้อถกเถียงของริเคอร์ซีชี้ให้เห็นว่า การรับรู้อดีตของเรายังเกิดขึ้นได้ผ่านการศึกษาโครงสร้าง ความเปลี่ยนแปลงทางสังคมในระยะเวลายาว โดยเราอาจศึกษาเหตุการณ์ในอดีตผ่านการวิเคราะห์ความคิดความเชื่อของสังคม เช่น คติความเชื่อทางศาสนาเกี่ยวกับความยุติธรรม (justice) ความรับผิดชอบต่อผลของการกระทำ (accountability) การลงโทษ (punishment) ฯลฯ⁹⁶ การศึกษาเหตุการณ์ในอดีตผ่านการมองหาความต่อเนื่องเชื่อมโยงทางประวัติศาสตร์เป็นสิ่งที่ทำให้เรารับรู้ความทรงจำบาดแผลเป็นส่วนหนึ่งของอดีตที่มีความต่อเนื่องมาสู่ปัจจุบัน ภายใต้ความต่อเนื่องทางประวัติศาสตร์ เราจึงจะรับรู้ปัญหาของความทรงจำบาดแผลเป็นส่วนหนึ่งในหน้าที่ความรับผิดชอบที่เรามีต่ออดีตและเป็นหน้าที่ความรับผิดชอบต่อคนอื่นที่อยู่ร่วมกับเราในสังคม

⁹⁶ Thongchai, *Moments of Silence*, pp.155-165.

ในท้ายที่สุดแล้ว ริเคอร์ได้วิเคราะห์ให้เห็นว่าปัญหาเรื่องความทรงจำขาดแคลไม่ได้เป็นเพียงปัญหาของการอธิบายหรือการนำเสนออดีตเพียงอย่างเดียว แต่ปัญหาเรื่องความทรงจำยังเป็นปัญหาของความสัมพันธ์ที่เรามีต่อคนอื่น จากการที่ความทรงจำขาดแคลเป็นความทรงจำที่ไม่ถูกจดจำโดยสังคม การที่เราจะตระหนักถึงความทรงจำขาดแคลจึงไม่ได้อาศัยการศึกษาทางประวัติศาสตร์เพียงอย่างเดียว แต่การจะจดจำความทรงจำขาดแคลยังต้องอาศัยการมีความทรงจำร่วมกับคนอื่น โดยความทรงจำเป็นสิ่งที่มีความสำคัญในบริบทความสัมพันธ์กับประวัติศาสตร์ เนื่องจากเหตุการณ์ในอดีตอาจเป็นความทรงจำที่เราไม่อยากจะจดจำ แต่การจดจำอดีตยังเกิดขึ้นได้ผ่านการบอกเล่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ภายใต้การบอกเล่าเรื่องราวของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ความทรงจำของเราจึงจะสามารถจดจำสิ่งที่ถูกลืมร่วมไปกับคนอื่น ในแง่ี้ การมีความทรงจำจึงเป็นส่วนหนึ่งของหน้าที่ทางศีลธรรม โดยการบอกเล่าเรื่องราวเป็นสิ่งที่ทำให้เราจดจำความทรงจำขาดแคลร่วมไปกับคนอื่นได้ ในมุมมองของริเคอร์แล้ว ความยุติธรรมจึงไม่ได้เกิดขึ้นจากคำตัดสินของศาลเพียงเท่านั้น แต่ความยุติธรรมยังเกิดขึ้นผ่านความสัมพันธ์ที่เรามีต่อคนอื่น ภายใต้การตระหนักถึงหน้าที่ความรับผิดชอบต่อความทรงจำที่ยังไม่ถูกจดจำ การมีความทรงจำจึงเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้เราสามารถที่จะมีความยุติธรรมต่อคนอื่น

กล่าวโดยสรุปแล้ว วิทยานิพนธ์นี้ศึกษาแนวคิดเรื่องความทรงจำในงานเขียนเรื่อง *Memory, History, Forgetting* ของปอล ริเคอร์ โดยข้อเสนอเรื่องความทรงจำของริเคอร์เริ่มต้นจากการศึกษาทางปรากฏการณ์วิทยาที่ชี้ให้เห็นว่าความทรงจำไม่ได้เป็นสถานะสำนึกของปัจเจกที่ตัดขาดจากโลกคนอื่น และสังคม แต่ความทรงจำเป็นการนำเสนออดีตที่เกิดขึ้นผ่านภาษา ในขณะเดียวกัน การนำเสนออดีตของความทรงจำยังต้องอยู่ในความสัมพันธ์กับประวัติศาสตร์ เนื่องจากประวัติศาสตร์ทำให้ความทรงจำไม่ใช่สิ่งที่เราต่างคนต่างจำ ประวัติศาสตร์ทำให้เรามีจุดยืนในการตรวจสอบและวิพากษ์วิจารณ์ความทรงจำ

ภายใต้การเสนอว่าความทรงจำและประวัติศาสตร์เป็นการนำเสนออดีตร่วมกัน วิทยานิพนธ์นี้ยังชี้ให้เห็นบทบาทความสำคัญที่แตกต่างกันของความทรงจำ ความยุติธรรม และประวัติศาสตร์ ในด้านหนึ่ง แนวคิดเรื่องความยุติธรรมเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นว่าการมีความทรงจำเป็นหน้าที่ทางศีลธรรมที่เรามีต่อคนอื่นเสมอ โดยความทรงจำของเราอาจเป็นความยุติธรรมหรือความไม่ยุติธรรมต่อคนอื่นได้ ในอีกด้านหนึ่ง การเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างความทรงจำและประวัติศาสตร์เป็นสิ่งที่ทำให้ความทรงจำไม่ได้เป็นสิ่งที่เราต่างคนต่างจำ โดยการศึกษาทางประวัติศาสตร์ทำให้การรับรู้อดีตของเราเกิดขึ้นผ่านการถกเถียงและการสืบหาความจริงร่วมกับคนอื่น ภายใต้จุดยืนของประวัติศาสตร์ เราจึงจะตระหนักถึงขอบเขตข้อจำกัดของแนวคิดเรื่องความยุติธรรม ซึ่งเราไม่สามารถกำหนดว่าอะไรเป็นสิ่งที่ควรจำหรือไม่ควรจำได้อย่างสมบูรณ์ ในขณะเดียวกัน การมีความทรงจำยังคงเป็นสิ่งสำคัญเนื่องจากความทรงจำบางอย่างอาจเป็นความทรงจำขาดแคลที่ยังไม่ถูกจดจำ การมีความทรงจำ

ร่วมกับคนอื่นจึงเป็นสิ่งที่ทำให้เราจดจำสิ่งที่ถูกหลงลืมร่วมไปกับคนอื่นได้ ภายใต้ความสัมพันธ์ระหว่างความทรงจำ ความยุติธรรม และประวัติศาสตร์ ความทรงจำของเราจึงจะไม่ได้เป็นเพียงการหมกมุ่นอยู่กับอดีตของตัวเอง แต่การมีความทรงจำของเราสามารถที่จะเป็นความยุติธรรมต่อคนอื่นได้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

บรรณานุกรม

- Allen, R. E. . "Anamnesis in Plato's "Meno and Phaedo"." *Review of Metaphysics* 13, 1 (1959): 165-74.
- Augustine. *Confessions*. Translated by Henry Chadwick. Oxford: Oxford University Press, 1992.
- Burke, Peter. *The French Historical Revolution: The Annales School 1929 – 2014*. 2 ed.: Polity, 2015.
- Casey, Edward S. . *Remembering: A Phenomenological Study*. Indiana University Press, 2000.
- Dosse, Francois. *New History in France*. Translated by Peter V. Conroy. Chicago: University of Illinois Press, 1994.
- Erll, Astrid. *Memory in Culture*. New York: Palgrave Macmillan, 2011.
- Furet, François. *Interpreting the French Revolution*. Translated by Elborg Foster. Cambridge University Press, 1981.
- Friedlander, Saul "A Past That Refuses to Go Away': On Recent Historiographical Debates in the Federal Republic of Germany." *Zeitschrift für Religions und Geistesgeschichte* 39, 2 (1987): 97-110.
- Golsan, Richard J. . "History and the "Duty to Memory" in Postwar France: The Pitfalls of an Ethics of Remembrance." In *What Happens to History*, edited by Howard Marchitello, 23-39: Routledge, 2001.
- Halbwachs, Maurice. *The Collective Memory*. Translated by Lewis A. Coser. Harper and Row, 1980.
- . *On Collective Memory*. Translated by Francis J. Ditter and Vida Yazdi Ditter. University of Chicago Press, 1992.
- Hazareesingh, Sudhir. *How the French Think: An Affectionate Portrait of an Intellectual People*. New York: Basic Book, 2015.
- Heidegger, Martin. *Being and Time*. Translated by John Macquarrie and Edward Robinson. New York: Harper and Row, 1962.
- Husserl, Edmund. *Cartesian Meditations: An Introduction to Phenomenology*.

- Translated by Dorion Cairns. Martinus Nijhoff Publishers, 1960.
- . *The Crisis of European Sciences and Transcendental Phenomenology*.
Translated by David Carr. Northwestern University Press, 1970.
- . *On the Phenomenology of the Consciousness of Internal Time (1893-1917)*.
Translated by John B. Brough. Springer, 1991.
- Hutton, Patrick H. *History as an Art of Memory*. Hanover, N.H.: University Press of New England, 1993.
- LaCapra, Dominick. *History and Memory after Auschwitz*. New York: Cornell University Press, 1998.
- Le Goff, Jacques. *History and Memory*. Translated by Steven Rendall and Elizabeth Clama. New York: Columbia University Press, 1992.
- Levinas, Emmanuel. *The Theory of Intuition in Husserl's Phenomenology*. Translated by Andre Orianne. Northwestern University Press, 1995.
- Mink, Louis O. *Historical Understanding*. New York: Cornell University Press, 1987.
- Nagel, Thomas. *Equality and Partiality*. New York: Oxford University Press, 1991.
- Nora, Pierre, ed. *Realms of Memory: The Construction of the French Past*. Translated by Arthur Goldhammer. New York: Columbia University Press, 1996.
- Osiel, Mark. *Mass Atrocity, Collective Memory, and the Law*. New Jersey: Transaction Publishers, 1997.
- Ricoeur, Paul. "Existence and Hermeneutics." In *The Conflict of Interpretations*, 3-24: Northwestern University Press, 1974.
- . *Husserl: An Analysis of His Phenomenology*. Translated by Edward G. Ballard and Lester E. Embree.: Northwestern University Press, 1967.
- . *Memory, History, Forgetting*. Translated by Kathleen Blamey and David Pellauer. University of Chicago Press, 2004.
- . *Time and Narrative (Vol.1)*. Translated by Kathleen McLaughlin and David Pellauer. University of Chicago Press, 1984.
- . *Time and Narrative (Vol.2)*. Translated by Kathleen McLaughlin and David Pellauer. University of Chicago Press, 1985.
- . *Time and Narrative (Vol.3)*. Translated by Kathleen McLaughlin and David Pellauer. University of Chicago Press, 1988.

- Schutz, Alfred. *The Phenomenology of the Social World*. Translated by George Walsh and Fredrick Lehnert. Northwestern University Press, 1967.
- Todorov, Tzvetan. "The Uses and Abuses of Memory." In *What Happens to History*, edited by Howard Marchitello, 11-22: Routledge, 2001.
- Vidal-Naquet, Pierre. *Assassins of Memory: Essays on the Denial of the Holocaust*. Translated by Jeffrey Mehlmann. New York: Columbia University Press, 1992.
- White, Hayden. "Historical Emplotment and the Problem of Truth." In *Probing the Limits of Representation*, edited by Saul Friedlander, 57-53. Cambridge: Harvard University Press, 1992.
- . *Metahistory: The Historical Imagination in Nineteenth-Century Europe*. Baltimore Johns Hopkins University Press, 1978.
- Winichakul, Thongchai. *Moments of Silence: The Unforgetting of the October 6, 1976, Massacre in Bangkok*. University of Hawaii Press, 2020.
- Yates, Frances. *The Art of Memory*. London: Routledge, 1966.
- ชนิดา พรหมพยัคฆ์. "ดังที่เกิดขึ้นจริงนั้นเป็นเช่นไร: ปรัชญาประวัติศาสตร์ของรังเคอ." ใน *วิธีวิทยาในการศึกษาประวัติศาสตร์*, ชนิดา พรหมพยัคฆ์ และ ญัฐพงษ์ สกกุลเลี้ยว (บรรณาธิการ). กรุงเทพฯ: ศยาม, 2563.
- ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และ สุชาติ สวัสดิ์ศรี (บรรณาธิการ). *ปรัชญาประวัติศาสตร์* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: ประพันธ์สาส์น, 2519.
- ธงชัย วินิจจะกุล. "ความทรงจำกับประวัติศาสตร์บาดแผล กรณีการปราบปรามนองเลือด 6 ตุลา 19." *รัฐศาสตร์สาร* 19, 3 (2539): 15-49.
- นันทนัย ประสานนาม. "ประพันธ์ศาสตร์ของความหลัง: ความทรงจำวัฒนธรรมการศึกษา." ใน *นววิถี : วิธีวิทยาร่วมสมัยในการศึกษาวรรณกรรม*, สุธเดช โชติอุดมพันธ์ (บรรณาธิการ). กรุงเทพฯ: ศยาม, 2562.
- วิศรุต พึ่งสุนทร. *แนวพินิจประวัติศาสตร์สังคม กรณีสำนักอานาลส์* [ออนไลน์]. 2560, สืบค้นจาก https://www.academia.edu/39738292/วิศรุต_พึ่งสุนทร_แนวพินิจประวัติศาสตร์สังคม_กรณีสำนักอานาลส์.
- "พระราชบัญญัตินิรโทษกรรมแก่ผู้ซึ่งกระทำความผิดเนื่องในการชุมนุมในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ระหว่างวันที่ 4 ถึงวันที่ 6 ตุลาคม 2519 พ.ศ. 2521," ใน *ราชกิจจานุเบกษา* เล่ม 95, ตอนที่ 87 (16 กันยายน 2521): 1-4.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-สกุล	เจษฎากร บุญครองธรรม
วัน เดือน ปี เกิด	4 เมษายน 2539
สถานที่เกิด	กรุงเทพมหานคร
วุฒิการศึกษา	อักษรศาสตรบัณฑิต สาขาปรัชญา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปีการศึกษา 2561

